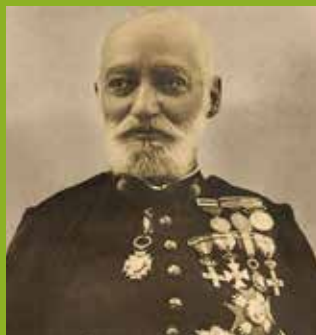
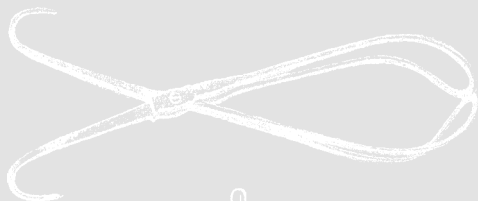
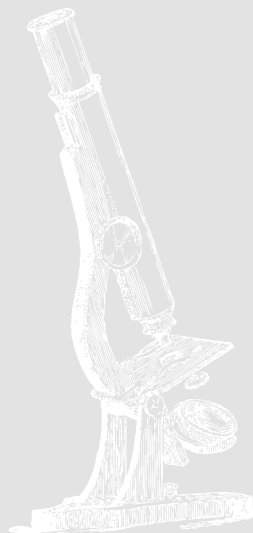
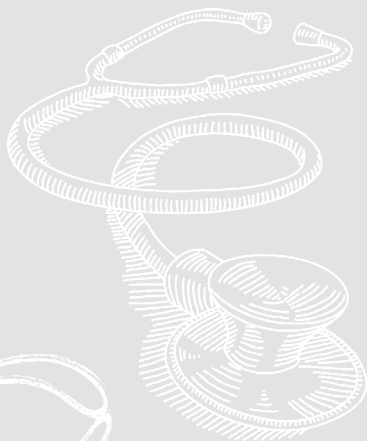
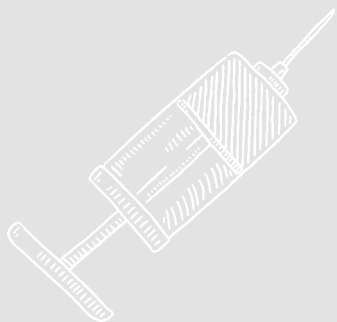

PERSONATGES DE LA CIÈNCIA I LA TECNOLOGIA AL PENEDÈS

Segles XVIII-XXI

JAUME BALTÀ I MONER

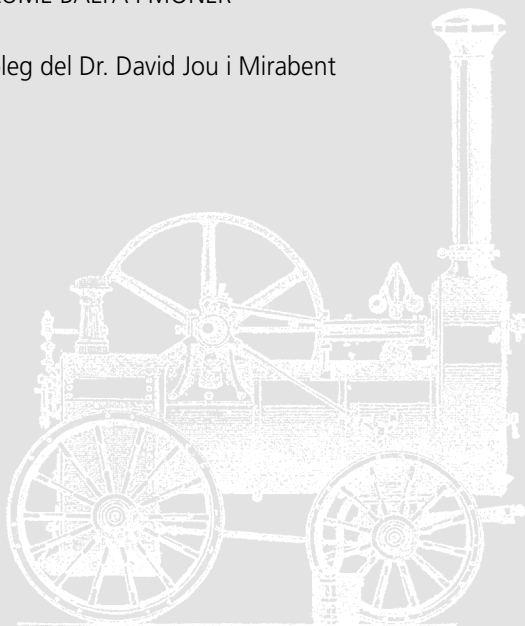
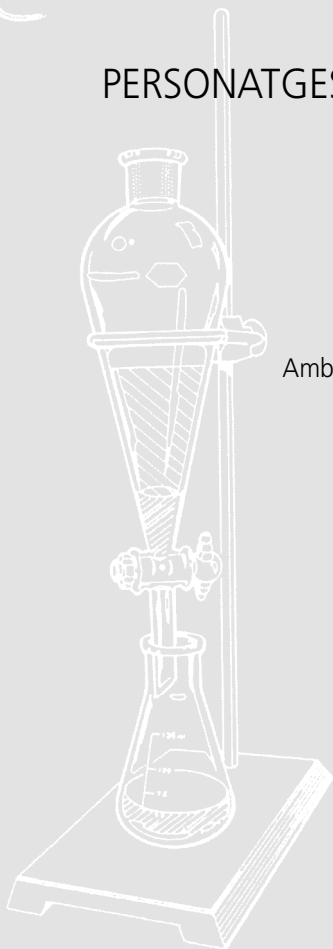

PERSONATGES DE LA CIÈNCIA I LA TECNOLOGIA AL Penedès

Segles XVIII-XXI

JAUME BALTÀ I MONER

Amb un pròleg del Dr. David Jou i Mirabent

Edita:

Amb el suport de:

I amb la col·laboració de:

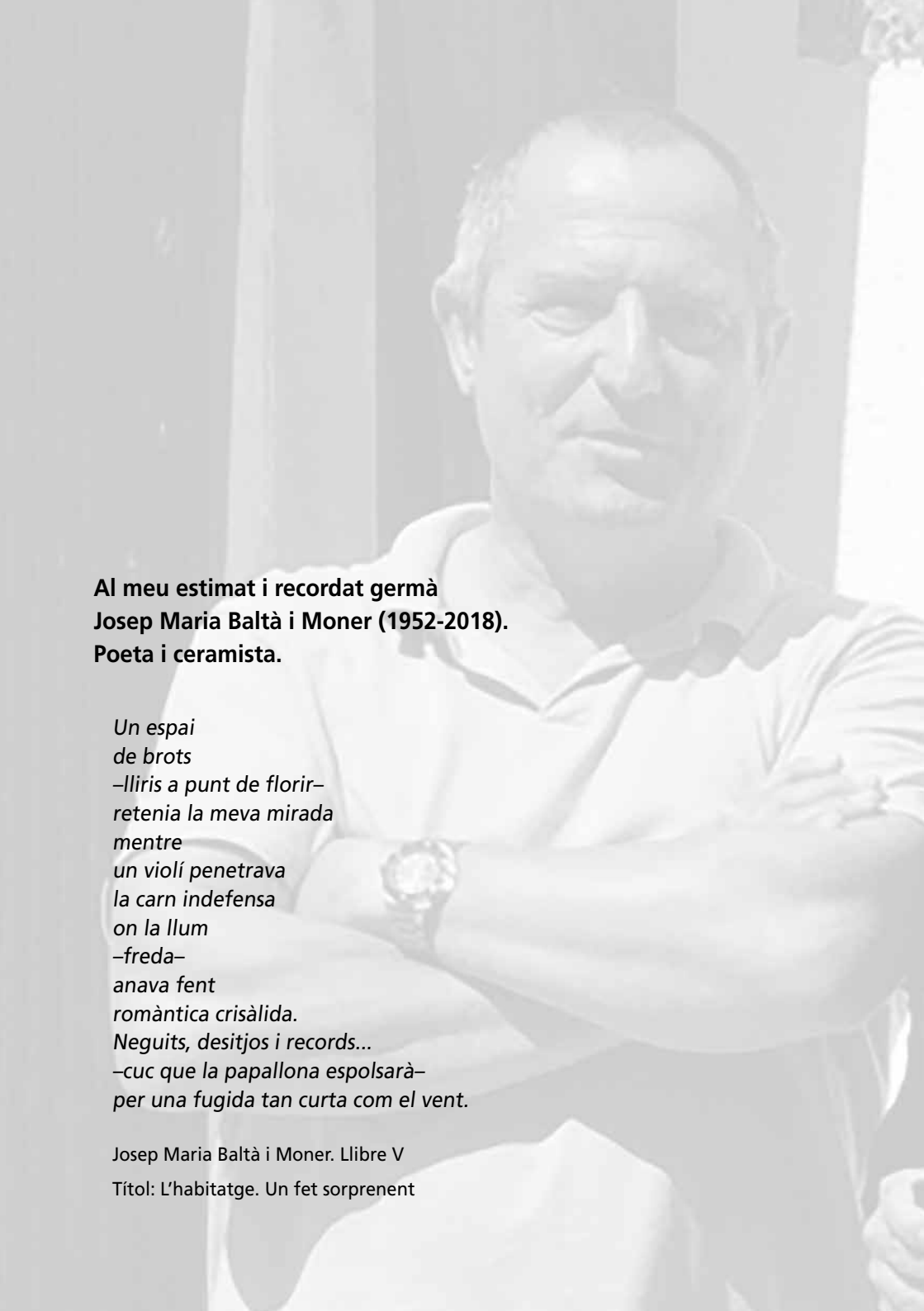
© Jaume Baltà i Moner

ISBN: 978-84-9880-830-8

Maquetació i correcció:
annabalaguerdelrio@gmail.com

Impressió:
Foix Arts Gràfiques
C/ Font de Sant Llorenç, 38. Pol. Industrial Estació de Mercaderies
08720 Vilafranca del Penedès

LA CIÈNCIA I LA TECNOLOGIA
SÓN LA POESIA
DE LA INTEL·LIGÈNCIA HUMANA

**Al meu estimat i recordat germà
Josep Maria Baltà i Moner (1952-2018).
Poeta i ceramista.**

*Un espai
de brots
–lliris a punt de florir–
retenia la meva mirada
mentre
un violí penetrava
la carn indefensa
on la llum
–freda–
anava fent
romàntica crisàlida.
Neguits, desitjos i records...
–cuc que la papallona espolsarà–
per una fugida tan curta com el vent.*

Josep Maria Baltà i Moner. Llibre V
Títol: L'habitatge. Un fet sorprenent

Índex

Pròleg	9
A manera d'introducció	13
Els homes del Penedès a la història de la ciència i la tecnologia de Catalunya: segles XVIII-XXI	21
ELS PERSONATGES	
Alcover i Sallent, Josep (1835-1894), enginyer	33
Angulo i de Agustí, Isidor (1812-1854), agrarista	44
Baltà i Elias, Josep A. (1893-1973), físic	47
Baltà Rodríguez de Cela, Josep (1866-1937), químic	60
Barba i Roca, Manuel (1752-1824), agrarista	68
Cabanyes i Olzinelles, Isidor (1843-1915), inventor	72
Calvet i Prats, Ferran (1903-1988), químic	77
Campllonch i Parés, Eugeni (1870-1950), arquitecte	87
Campllonch i Romeu, Isidre (1879-1957), enginyer agrònom	90
Esquirol i Soler, Miquel (1841-1890), elaborador de vins	96
Estalella i Graells, Josep (1879-1938), físic	99
Etapé i Pañellas, Francesc (1883-1959), metge	110
Giró i Romeu, Pere (1894-1987), arqueòleg	116
Girona i Trius, Josep (1872-1938), metge	122
Girona i Trius, Pere Joan (1877-1952), farmacèutic	126
Grífols i Roig, Josep Antoni (1885-1976), metge	131
Güell i Grau, Santiago (1869-1955), arquitecte	135
Janer i Bertran, Fèlix (1779-1865), metge	138
Juandó i Rafecas, Cristòfol (1848-1917), tècnic	147
Macià i Llussà, Francesc (1859-1933), enginyer	151
Marcer i Oliver, Pere (1840-1925), matemàtic	153

Mata i Puig, Salvador (1859-1933), farmacèutic	156
Mayner i Alcover, Antoni (1783-1857), cirurgia	158
Mayzonada i Rubira, Jacint (1754-1820), cirurgia	162
Mestre i Artigas, Cristòfol (1879-1969), enòleg	164
Mestre i Artigas, Ernest (1884-1968), enòleg	172
Mestre i Raventós, Pere (1919-2007), ornitòleg	176
Mestres i Jané, Antoni (1904-1960), químic	180
Mimó i Caba, Claudi (1844-1929), matemàtic	184
Pers i Ramona, Magí (1803-1888), frenòleg	187
Puig i Figueres, Francesc (1895-1966), perit industrial	191
Puig i Roig, Pere (1891-1980), metge	193
Puig la Calle i Cusí, Jordi (1925-2002), metge	196
Queraltó i Jorba, Josep (1746-1805), cirurgia	199
Raventós i Fatjó, Josep (1824-1885), vitivinicultor	215
Raventós i Soler, Cristòfol (1813-1887), professor	217
Robert i Yarzabal, Bartomeu (1842-1902), metge	219
Roig i Raventós, Josep (1883-1966), metge	229
Roset i Soler, Isidre (1819-1893), metal·lúrgic	234
Sabaté i Herms, Jaume (1859-1929), viticultor	236
Sala i Parés, Carles (?-1953), metge cirurgià	239
Salvany i Juncosa, Josep (1825-1898), mestre d'obres	243
Terrada i Font, Pere (1803-1851), metge	245
Torner i Totosaus, Josep (XVIII-XIX), cirurgia	248
Urgellès de Tovar, Agustí (1828-1895), químic	250
Valentí i Vivó, Ignasi (1841-1924), metge	254
Via i Boada, Lluís (1910-1991), paleontòleg	260
Narcís Viader i Escayola (1884-1968), farmacèutic	267
Narcís Viader i Font (1912-1982), farmacèutic	269
Yàñez i Rovira, Lluís A. (1743-1817), farmacèutic	272

Pròleg

He llegit aquest llibre amb molta curiositat. Desconeixia la majoria dels personatges de què el llibre parla (tret dels Baltà, que s'han dedicat a temes relacionats amb la física, de Ferran Calvet, bioquímic, Josep Estalella, pedagog, Pere Giró, arqueòleg), i que constitueixen tot un tresor cultural, no tan sols del Penedès, sinó en un àmbit més general, i que gràcies al llibre he descobert.

Si hagués de sintetitzar la meua impressió del llibre amb una sola paraula, diria "vida". D'una banda, tantes hores de la vida de l'autor d'aquestes recerques: quant d'esforç, quanta voluntat, quina perseverança, quina il·lusió i rigor en la recerca de les dades biogràfiques, de la bibliografia de cada autor, de les il·lustracions per acompanyar-les! Imagino el goig detectivesc que deu haver sentit en seguir cada pista, en arribar a cada troballa que ara comparteix amb nosaltres. Ho hem d'agrair.

D'altra banda, trobem en aquest llibre la vida dels diversos biografiats en uns retrats breus, àgils i eficaços, basats en una sèrie de dades biobibliogràfiques, cadascuna de les quals deu haver estat difícil de trobar i que tenen un gran valor per al coneixement de cada personatge i del seu ambient. El recull bibliogràfic de l'obra de cada autor, exposat al final de la biografia corresponent, aporta una gran precisió al coneixement dels seus interessos i resultats per a qui se senti atret per fer-hi una mirada atenta –però si no li cal tant de detall, com passarà amb la majoria de lectors, s'ho pot saltar i passar a la biografia següent. Rere cada dada del llibre, encara que de vegades pugui semblar minúscula, freda, llunyana i sentimentalment opaca, quanta vida s'endevina!: viatges, descobriments, publicacions, conferències, estudis, recerques, esperances..., tota una passió vital.

No em costa imaginar-ho, perquè jo mateix ho he viscut en directe: mentre s'està investigant, la ciència no és un exercici fred, impersonal, una mecànica intel·lectual purament deductiva, sinó també molta passió, molta intuïció, molta creativitat. Però de tot aquest aspecte humà de la ciència, que poc se'n sap i que poc se'n parla! Per això, les figures dels científics queden com ombres desdibuixades, gairebé anònimes, en comparació amb els seus col·legues d'humanitats, en els estudis dels quals trobem de forma molt més explícita la palpació de la vida, tant en la proximitat més gran dels temes considerats com en la presència humana, més directa.

Les publicacions científiques no parlen de Déu ni dels investigadors. No és un prejudici ideològic, sinó una qüestió metodològica: l'activitat científica observa, aplega dades, les sistematitza, les organitza, les interpreta, busca sintetitzar-les en models

teòrics concrets –més o menys matematitzats, segons la branca de la ciència–, fa prediccions, posa a prova aquestes prediccions, modifica el model si les seves prediccions són refutades, proposa nous experiments, busca noves aplicacions...

En tot això, ni la idea de Déu ni els sentiments dels investigadors no surten ni hi han de sortir, no per una voluntat explícita d'excloure'ls com a realitat possible, sinó perquè no és el seu lloc natural. Aquesta precaució metodològica té, però, dues conseqüències epistemològiques d'envergadura. Pot fer pensar que la ciència es fa contra Déu o sense Déu, i que es fa sense emocions ni sentiments.

Del tema de Déu, no en parlaré aquí –en tot cas, apareix com a qüestió oberta quan ens preguntem no per com funcionen les coses, sinó per l'existència i el sentit de les coses, i per la consistència, l'elegància i la subtileza matemàtica de les lleis. S'esvaeix, en canvi, quan considerem les coses tan sols com a dades observacionals o experimentals en les quals enfoquem tota la nostra atenció.

Però el tema dels investigadors científics sí que toca de ple aquest llibre. Convindria més biografies o memòries de científics, en què es veiés com es va fent la ciència –en l'aventura, la incertesa, els dubtes, els errors, els camins truncats– i no tan sols la ciència ja polida i acabada, útil per a l'ensenyament i l'aplicació. Amb més explicacions sobre experiments que no van funcionar i no van dur a cap publicació, sobre teories que il·luminaren durant una època un camp de la ciència, per petit que sigui, i que després van haver de ser substituïdes per models més amplis, elegants o explicatius, la humanitat del científic tindria més presència, i la separació entre humanistes i científics perdria l'antagonisme aparent amb què és presentada avui, i aquests darrers formarien part gairebé natural del paisatge cultural.

Hi ha algunes branques de la ciència especialment properes a l'entorn, com ara la geologia, la botànica, la zoologia, la meteorologia, d'observació més a l'abast, de recopilació més factible, de conseqüències més directes, així com la medicina de família, de dispensari, d'atenció primària: proximitat, immediatesa, servei directe. Paisatge i societat de l'entorn proper, amb la combinació fructífera de conceptes generals i aplicació local. Però també hi ha altres tres aspectes en què una vocació científica pot integrar-se en un entorn local: la fundació de centres d'estudi o de recerca –observatoris astronòmics, centres agrícoles, estacions meteorològiques, enològiques, edafològiques...–, l'educació i l'estímul de la inquietud intel·lectual –ensenyament, tertúlies, conferències, revistes...– i l'entrada de nous mitjans tècnics que modifiquen la societat –com va ser el cas de l'enllumenat de gas, de l'electricitat, del telègraf, de la ràdio, de la fotografia... Tots aquests aspectes que vinculen investigador i entorn es reflecteixen, en graus diversos, en els personatges estudiats en aquesta obra, i en fan una presència

més o menys viva que enriqueix la nostra apreciació de l'ambient cultural que ens ha dut fins aquí.

El llibre està dedicat a Josep Maria Baltà i Moner (1952-2018), poeta i ceramista, germà de l'autor. Això invita a referir-nos, també, a l'alenada poètica que pot tenir la ciència, tant pel que fa a l'experiència vital i emocional del científic, a la qual al·ludia en els paràgrafs anteriors, com a la mirada científica sobre el món, en el que té de sorpresa, de curiositat, de detallisme, de meravellament, d'admiració, de celebració, de creativitat, d'aventura intel·lectual i vital. En la nostra literatura, un cert nombre de poetes han dedicat llibres de poesia a la ciència –Àngel Terrón, Assumpció Forcada, Josep Perelló, jo mateix..., o, més enrere en el temps, Eduard Marquina–, de la mateixa manera que altres persones de l'àmbit científic han escrit poesia molt valorada –Joan Margarit, Joan Duran i Ferrer, Jaume Terradas... La relació entre ciència i poesia, doncs, no és pas anecdòtica, sinó que reflecteix i desenvolupa una forma de veure el món, minuciosa i intensa, que cerca rere la minuciositat el valor general de l'estètica i del concepte, i que suspèn la intensitat emocional per analitzar amb rigor racional allò que l'està sorprenent. I de les aparents fredor i abstracció del valor general i de la comprensió racional, podrà tornar novament a la singularitat emotiva d'allò que li ha suscitat curiositat, després d'un viatge de coneixement i d'esforç. En el cas de Josep Maria Baltà, resulta particularment interessant la dedicació a la ceràmica i a la poesia, és a dir, al tractament estètic de la matèria i de la paraula sotmeses respectivament a la roentor del forn o de l'emoció, des del coneixement dels processos físics i gramaticals que regeixen el comportament dels materials i de les paraules.

És d'esperar que en el nostre temps, tan marcat per descobriments científics que fan possibles novetats mèdiques i tecnològiques que toquen de ple la vida quotidiana, la salut i la cultura, la consideració dels personatges que vagin contribuint a la ciència i a la tècnica serà més present en la visió global de la cultura. Jaume Baltà –biòleg, documentalista, fiscalista i, per tant, home de ponts entre ciències i humanitats, net i besnet dels científics Josep Baltà químic i físic, respectivament– ha ajudat, amb aquesta obra, a obrir un camí a aquestes presències encara no prou conegudes i valorades.

David Jou i Mirabent (Sitges, 1953), físic i poeta

Catedràtic de Física de la Matèria Condensada a la Universitat Autònoma de Barcelona i investigador en termodinàmica de processos irreversibles. Ha publicat també una àmplia obra poètica, de vint-i-set llibres, i deu llibres d'assaig sobre temes de ciència, humanisme i religió.

19 de gener de 2020

A manera d'introducció

Voler parlar dels homes que han fet ciència i tecnologia en un territori determinat amb una visió històrica és prou agosarat. És ja prou difícil fer-ho si només es vol fer des dels darrers cent anys, a causa de la impossibilitat de conèixer tots els actors que, d'una manera o altra, han contribuït amb el seu treball a cercar o millorar aspectes experimentals o tecnològics, respectivament, desconeguts o coneguts, la resolució dels quals pot ajudar en gran manera al coneixement i desenvolupament de la nostra societat en general. D'altra banda també cal dir que és molt atrevit valorar el treball científic o les aportacions tecnològiques d'aquells que encara estan entre nosaltres, tot i el seu merescut reconeixement social, i que per aquesta prudència esmentem en aquest treball solament aquells personatges que ja no es troben entre nosaltres, la vàlua científica i tècnica dels quals ha estat prou valorada pel pas del temps. Nosaltres en aquest llibre ens volem referir de manera volguda i concreta a tots aquells personatges, nats o no nats al territori, que al llarg del període comprès entre el segle XVIII i principis del XXI han defensat per sobre de tot la seva naturalesa penedesenca, i que han aconseguit en algun moment de la seva vida que la recerca i el desenvolupament científic o tecnològic que han portat a terme, en el seu més ampli espectre, hagi aconseguit transcendir més enllà de l'àmbit territorial local.

Òbviament, la primera pregunta que cal fer-nos és què entenem per ciència i per tecnologia. La segona pregunta seria: Té tradició científica o tecnològica el Penedès?

La resposta a la primera pregunta és que podem definir com a ciència el conjunt de coneixements objectius i verificables mitjançant l'experimentació metodològica que poden explicar una causa, mentre que la tecnologia és el conjunt de coneixements propis per portar a terme una tècnica operativa concreta i que la majoria de vegades necessita diferents estris propis d'un sector productiu.

Pel que fa a la segona pregunta, és més difícil de contestar, si ens basem solament en els estudis històrics i arqueològics realitzats fins fa pocs anys sobre el conreu de la ciència i de la tecnologia per part de les diferents societats que han habitat el Penedès al llarg de la història recent, quant a les referències particulars acreditades als tradicionals diccionaris biogràfics clàssics com el de Torres Amat, el d'Elias de Molins i altres. També és veritat que poc s'ha estudiat i documentat sobre la història de la tecnologia pròpia del territori lligada al món del vi. Certament, existeixen nombroses referències de diferents personatges que en algun moment de la nostra recent història, d'ençà del segle XVIII, han destacat en aquests camps del saber. Malauradament, han estat

ben pocs els estudis que hi han aprofundit. D'altra banda el Penedès ha tingut una certa predisposició natural de definició intel·lectual territorial que ha dificultat en gran manera l'estudi d'aquests personatges. Així, Vilafranca i la seva comarca sempre s'han associat al món de les lletres, les arts, els estudis eclesiàstics i l'estudi de la filosofia, essent prou coneguda la dita popular que Vilafranca va ser una fàbrica de catedràtics i de bisbes al llarg dels segles XVIII i XIX. Això també passa a la població de Vilanova i la Geltrú, però en aquest cas associat al món tecnològic i industrial des de finals del XIX. Les arts han estat reservades tradicionalment per a Sitges i el Baix Penedès.¹

Aquest fet ha dificultat i segueix impeding en gran manera el coneixement i la divulgació dels penedesecs que han conreat la ciència i la tecnologia en els diccionaris biogràfics de científics, metges... catalans que porten a terme algunes institucions com l'Institut d'Estudis Catalans i el Col·legi de Metges de Catalunya, o els treballs de recerca sobre la ciència i la tecnologia que encapçalen els investigadors de la Secció d'Història de la Ciència i la Tècnica de l'Institut d'Estudis Catalans o la Societat Catalana de la Història de la Medicina de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya. Una mostra del que diem es veu clarament en la magna obra biogràfica espanyola editada per la Real Academia de la Historia –l'any 2018 se'n va presentar la versió digital–, en la qual no s'esmenten molts dels personatges destacats en el conreu de la ciència i la tecnologia del nostre territori. Aquest desconeixement també es tradueix en una migradesa documental en les col·leccions locals de les biblioteques públiques i en la falta de referències directes a les seves persones que permetrien que els seus noms perduressin en la memòria col·lectiva de la nostra societat.

Tanmateix, a poc a poc es va desdibuixant aquesta primera impressió del Penedès científic i tecnològic quan es va descobrint el nostre passat històric gràcies a les darreres descobertes arqueològiques i documentals. Les noves troballes arqueològiques al nostre territori –jaciments del conjunt històric d'Olèrdola, de la Timba de Santa Bàrbara, el Puig del Cocodril i la Font de la Canya– ens mostren que des de ja fa molts segles la tecnologia formava part de la vida de la societat penedesenca. Al jaciment històric d'Olèrdola, tot i que la troballa d'indicadors és limitada, sembla que cap al segle VII aC hi havia un forn metal·lúrgic o, si més no, un espai on es treballava el ferro o bé d'un taller d'orfebreria, tecnologia que perduraria i s'hi desenvoluparia fins que fou abandonat definitivament cap als segles XI-XII. També cal esmentar que al mateix espai va

¹ El doctor Josep Pons i Rosell (l'Arboç, 1918 - l'Hospitalet de Llobregat, 2013) va néixer al Penedès, ja que era fill del cap de l'estació de ferrocarrils de l'Arboç. Marxà d'aquesta població un cop acabada la Guerra Civil i s'establí a l'Hospitalet de Llobregat fins a la seva mort. A casa nostra, era reconegut com a màxim especialista en antropologia en general, i en particular la quantitativa, durant el seu magisteri a la Universitat de Barcelona. L'any 1998 va rebre la medalla d'honor de l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat. D'altra banda, la publicació *Cent personatges: del Baix Penedès al Montsià*, editat per Caixa Penedès l'any 1986, és una bona mostra del que esmentem.

existir durant l'època romana una adoberia/tintoreria. Els forns de ceràmica de Pontons dels segles IV-III aC, que empraven el torn i el forn tancat de cocció –que conformaven un dels centres terrissaires amb finalitats comercials més importants de la Catalunya ibera–, juntament amb la també demostrada tecnologia consolidada en el sector de la producció vinícola en els anomenats *torcularium* o *cella vinaria* que podien existir a les villae romanes existents al territori dedicades a l'explotació agrícola, són una bona prova del que diem. Igualment, hem de pensar que en aquella època una gran majoria de les petites poblacions establertes gaudien de telers tèxtils verticals. Tot aquest conjunt de tecnologies va perdurar i es va transmetre malgrat els profunds canvis socials que va comportar la desaparició de l'administració romana i la invasió dels visigots a l'època altmedieval, com ho demostren les troballes arqueològiques que s'han fet a Cubelles (la Solana) i al jaciment del *castrum* d'Olèrdola. En aquests darrers hi havia espais dedicats al premsatge del raïm on es feien servir premses de palanca i cargol, amb els seus suports, peses i tota mena de canals i dipòsits subterranis per conservar el vi. Aquesta tecnologia romana es va preservar i transmetre durant els segles següents per tot el territori, malgrat l'abandó del castral d'Olèrdola pels volts del segle XII, tal com ens evidencien els inventaris dels cellers medievals de castells i de cases senyoriales o de comerciants situades en àmbits urbans.

La coexistència de ciència i tecnologia també es va seguir donant a l'alta edat mitjana, com verifiquen les troballes arqueològiques i documentals que indiquen que al primitiu nucli urbà de Vilafranca va existir un poderós call jueu al llarg dels segles XIII-XIV. Ens ha quedat constància que alguns dels seus habitants foren metges, com Vidal Estruch, que després es va convertir i va agafar el nom de Francesc de Besalú; que Vidal Benvenist Saporta, juntament el metge Benvenist ben Benvenist, al segle XIII, van treballar en la traducció per encàrrec del rei Jaume II d'un text mèdic. Tot i la manca de documentació, no seria d'estranyar que aquest personatge, Vidal Benvenist, hagués fet més llibres i manuscrits de diferent temàtica. Sabem que fins i tot la muller del també metge jueu Samuel Salomó, anomenada Avenafia, l'any 1388 va estar autoritzada a exercir la medicina per curar els malalts. Igualment, ens han arribat dades documentals que l'any 1390 existia a Subirats una guaridora de nom Gueraula de Codines (1275-1340), que sabia diagnosticar a través de l'observació de l'orina gràcies a l'ensenyament d'un metge estranger de nom "En Bofim", i que aquest s'havia instal·lat a Vilafranca pels volts de 1360. Fins i tot sabem que l'any 1394 el "magister in medicina" Pere Pau exercia també com a "magister scholarium" a Vilafranca del Penedès a canvi d'una remuneració de 800 sous o 40 florins. També ens han arribat documents de la compra de vinyes a Barcelona d'algun jueu de Vilafranca en la qual actuava com a testimoni el ja esmentat Vidal Benvenist de Porta, que signava en hebreu Bebenist Sa-

portah, la qual cosa ens fa entendre en certa manera que la tecnologia de la producció vínica no els era estranya, si pensem que tots eren homes amb amplis coneixements.

D'aquelles tan llunyanes dates també sabem, gràcies als estudis del Dr. Lluís Cifuentes, que el prevere vilafranquí Joan Sala (1390), resident a la ciutat de Barcelona, posseïa un receptari mèdic "domèstic", a banda d'altres llibres de temàtica científica i tècnica. També que per aquelles mateixes dades va arribar a Vilafranca, l'octubre de 1390, Bernat de Sard per treballar amb l'apotecari (?) i candeler Berenguer Planes, que anys després seria ciutadà de Barcelona. No hem d'oblidar que l'existència d'apotecaris en el context urbà preservà en aquelles èpoques els coneixements i, per tant, una primitiva ciència per confeccionar productes –xarops, aigües, ungüents, cataplasmes, herbes– capaços de guarir malalties. La identificació d'apotecaris a Vilafranca del Penedès (a càrrec de l'historiador vilafranquí Josep Bosch) pels volts dels segles XIV-XV –com Antoni Ribas, Ferrer Alemany, Joan Conill, i altres dels quals només ens han arribat els cognoms, com Trestull, Martí Franquesa, Mercer– ens permet confirmar aquest fet, i més si tenim en compte que ells mateixos eren, juntament amb els metges reconeguts, els principals productors i consumidors dels anomenats receptaris sanitaris medievals, redactats moltes vegades en llengua vernacle.²

Dissortadament, a part d'aquestes poques dades històriques, bàsicament anecdòtiques, de la ciència i tecnologia al nostre territori, no es coneixen personatges rellevants en aquesta branca del saber humà dels segles XV-XVII, tot i que la tecnologia preindustrial, molt lligada al saber artesanal, fou ben present al territori durant tots aquests segles. A tall d'exemple, podem esmentar el Molí del Foix, de Santa Margarida i els Monjos, que ja el segle X és esmentat com a propietat del monestir de Sant Cugat i que posteriorment, del segle XIII al XIV, seria propietat del monestir de Santes Creus. A la població de Cubelles ens consta una intensa activitat centrada en els molins fariners, ja que els cereals eren el conreu preferent al territori, forns de calç i pous de glaç. A Vilanova i la Geltrú l'any 1687 es va arribar a construir una fragata per defensar la població dels atacs corsaris berbers. A Vilafranca, l'any 1692 es va instal·lar la primera fàbrica d'aiguardent del Penedès, mentre que a la població de Vilanova i la Geltrú fou l'any 1698, primer senyal que el conreu de la vinya es començava a expandir pel terri-

² A banda de les referències bibliogràfiques que esmentem al pròleg i sense voler fer una extensiva bibliografia, sí que creiem que és imprescindible esmentar alguns treballs que fan referència a treballs artesanals amb clares implicacions tecnològiques o bé sobre la història de la ciència i la tecnologia al Penedès, que permeten donar una mica de llum a aquest coneixement: *Un celler de vi altmedieval al castrum d'Olèrdola (Alt Penedès)*, de Josep M. Bosch i al., 2003; "El treball metal·lúrgic al conjunt històric d'Olèrdola des de l'edat del ferro fins a l'època moderna" de Núria Molist i al., dins *Els treballs i el món del treball al Penedès*, actes del III Seminari d'Història del Penedès, 2007; *Medicina i promoció social a la baixa edat mitjana (Corona d'Aragó, 1350-1410)*, de Carmel Ferragud, 2005; *La ciència en català a l'edat mitjana i el renaixement*, de Lluís Cifuentes i Comamala, 2006; *Tecnologia dels forns ceràmics ibèrics. Els models grecs*, de Ramon Cardona, 2011; *Els manuscrits, el saber i les lletres a la Corona d'Aragó, 1250-1500*, de L. Badia i al., 2016.

tori. L'obtenció de l'aiguardent requeria una tècnica prou coneguda com la destil·lació i d'un aparell específic com l'alambí. A Vilanova i la Geltrú, fins a finals del primer terç del XIX, les tecnologies preindustrials més comunes eren la utilitzada per bastir naus menors i la dels boters.

Si ens basen fonamentalment en les principals referències biogràfiques de molts d'aquests homenots, malauradament notes necrològiques o petites ressenyes biogràfiques, les dades són molt locals i sense visió analítica de la seva tasca científica i tècnica. Sabem de l'existència de metges i cirurgians a Vilafranca i a Vilanova i la Geltrú al llarg del segle XVII. Igualment, en massa ocasions s'esmenten molts d'ells referenciant-los com a catedràtics adscrits a la vuitcentista Universitat de Cervera o als inicis de la restaurada Universitat de Barcelona. Pel que fa a Vilafranca del Penedès, una d'aquestes primeres publicacions a les quals ens podem referir és *Vilafranca del Panadés antiga y moderna. Apuntes históricos*, de Pere Alagret, publicada l'any 1872, on s'esmenten els noms dels "Hijos ilustres de Vilafranca", entre els quals es recorda de manera prou extensa el Dr. Fèlix Janer. Uns anys més tard, el 1902, Claudi Mas i Jornet, a *Notes sobre'l moviment intel·lectual i artístic de Vilafranca del Penadés durant el segle XIX*, ens torna a esmentar moltes d'aquelles ben recordades personalitats relacionades amb la ciència, entre les quals destaquen el Dr. M. Barba i Roca i les figures de Fèlix Janer i Bertran, Josep Baltà de Cela i Josep Alcover i Sallent. Uns anys més tard, Agustí Coy, l'any 1909, a *Vilafranca del Penedés. Su historia y monumentos*, al capítol XVIII dedicat a la "Galería de vilafranqueses ilustres" ens amplia aquesta visió de passada del conreu de les ciències a casa nostra i esmenta breument biobibliogràficament les figures de Manuel Barba i Roca, Fèlix Janer i Bertran, Antoni Mayner, Fèlix Urgellès i Rovira i el seu fill Agustí Urgellès de Tovar, alhora que esmenta de passada a José Andolfo i Pere Terrada. Després d'aquesta publicació no fou fins a l'any 1942 quan la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Vilafranca publicà el llibret *Galería de villafranqueses ilustres*, recordant-nos que entre tots ells solament el Dr. Fèlix Janer i Bertran, d'un total de tretze referències biogràfiques, havia conreat les ciències. L'any 1946, a l'obra *Ensayo de una bibliografía de los ingenieros industriales*, publicada per Manuel de Foronda y Gómez, i que fou premiada per la Biblioteca Nacional, s'esmenta una part de l'obra escrita de l'enginyer vilafranquí Josep Alcover i Sallent.

Sortosament, aquest semblant manifest desafecte de la nostra terra per la ciència es va capgirar de sobte l'any 1979 amb la celebració del centenari del naixement de Josep Estalella i Graells (1879-1938) i la convocatòria l'any 1980 d'un premi Sant Raimon de Penyafort específic per estudiar la seva personalitat i la seva obra, que va evidenciar, sobretot, la seva obra pedagògica al capdavant de l'Institut-Escola de la Generalitat de Catalunya. Aquest concurs va servir en gran manera per fer sortir a la llum treballs que ens recordaven les aportacions del Doctor Patata, fent referència a la persona del Dr.

Manuel Barba (IX Concurs), o de l'arquitecte Santiago Güell (desena edició). L'interès biogràfic i bibliogràfic per aquests personatges prou desconeguts va continuar amb la publicació per part de l'Ajuntament de Vilafranca d'uns reculls biobibliogràfics –Dr. Josep Baltà Elias i Cristòfol Mestre i Artigas– molt il·lustratiu d'aquesta ciència i tecnologia nostres, però que malauradament no van tenir continuïtat.

L'any 1984, Rodolf Llorens i Jordana, en una conferència pronunciada al Saló de Sessions de l'Ajuntament de Vilafranca durant la diada de Sant Jordi titulada "L'hegemonia vilafranquina en l'hegemonia catalana", recordà, entre molts altres, alguns noms de personatges fills de la nostra vila que han estat un referent com a catedràtics mèdics, alhora que puntualitzà la cabdal figura de l'advocat Manel Barba i Roca, destacat agrarista i acadèmic de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona de finals del segle XVIII i principis del XIX. Dos anys després, el 1986, al Concurs dels Premis Sant Ramon de Penyaforat va obtenir un accèssit al Premi Vilafranca el treball *Documents per a la història de Vilafranca del Penedès. Recull de l'obra científica de l'Excm. Dr. Josep A. Baltà i Elias (1893-1973)*, de Jaume Baltà. Aquell mateix any es va publicar el recull *Cent personatges del Baix Penedès al Montsià* per part de Caixa Penedès, en el qual ja es mostrava que el Baix Penedès és un enamorat de les lletres i la música. L'any 1994 Antoni Sabaté Mill publicà el text *De prop i de lluny. La vila i alguna gent*, vol. II, on feia referència als doctors Baltà Elias i Via Boada, i a l'arqueòleg Pere Giró al capítol "Alguna gent". L'any 1997 l'Institut d'Estudis Penedesencs publicà un treball biogràfic sobre Pere Giró i Romeu (1894-1987) de la mà d'Artur Cebrià, M. Rosa Senabre i Joan Socias. L'any 2003, amb la publicació del monumental treball sobre el centenari de l'Estació de Viticultura i Enologia de Vilafranca del Penedès (1903-2003), es va fer un breu esment de l'obra d'alguns dels principals enòlegs fills del territori. L'any 2006 es publicà la magnífica monografia *Manuel Barba i Roca (1752-1824). Entre l'humanisme i la il·lustració*, a càrrec del Dr. Ramon Arnabat. L'any 2013 es va publicar el treball *El metge Fèlix Janer Bertran i la Catalunya del segle XIX*, mereixedor del Premi de Recerca Històrica Consell Comarcal de l'Alt Penedès, del biòleg vilafranquí Jaume Baltà. Ja més recentment, l'any 2017 van veure la llum el treball parcial *Ciència i tecnologia al Penedès. Passat, present i futur. Vol. I. Alt Penedès*, a càrrec de Jaume Baltà, i també el magnífic llibre *Viader, nissaga de metges i apotecaris*, de Ramon Viader i Guixà, i l'any 2018 el treball de la historiadora Pilar Soler i Garcia (1940-2018), editat per l'Institut d'Estudis Penedesencs, Eugeni Campllonch i Parés, 1894-1910. *Arquitecte i urbanista vilafranquí*.

Pel que fa a la població de Vilanova i la Geltrú, hem de recordar que l'any 2003, amb motiu del desè aniversari de Galàctica, l'enginyer i historiador vilanoví Albert Tubau publicà l'article "Emprenedors i pioners", on recorda molts dels personatges vilanovins relacionats amb la ciència i la tecnologia, i que de manera molt encertada l'Ajuntament

de Vilanova i la Geltrú segueix reforçant, encara a hores d'ara, amb la col·lecció de biografies "Retrats". Tampoc podem deixar d'esmentar el magnífic *Diccionari biogràfic de Vilanova i la Geltrú*, 2003, de Francesc X. Puig Rovirosa, així com el treball recopilatori de Miquel Altadill i Giner de "Dades per a la Història de Vilanova...", 2019, amb una primera part de l'any 1000-1700 i una segona part de l'any 1701-1814.

En referència a Sitges, no podem oblidar el llibre *El doctor Robert*, publicat l'any 2004 per part de la Fundació Uriach 1838, per commemorar el centenari de la seva mort.

Ja per acabar, cal esmentar el treball patrocinat per Abertis Autopistes sota l'ambiciós títol de *Personatges il·lustres de l'Alt Penedès, el Baix Penedès i Garraf*, editat l'any 2011, però lamentablement el localisme i el populisme de la majoria de biografies ressenyades resta més que suma a l'hora de reclamar el lloc històric del nostre patrimoni humà lligat a la ciència i a la tecnologia.

Tots aquests articles i treballs, i altres que segurament ens deixem d'esmentar, ens mostren d'una manera suficientment documentada que la ciència i la tecnologia han estat presents d'una manera constant i rellevant a casa nostra, i que la majoria de vegades han estat portades pels nostres convilatans més enllà dels límits locals i territorials. Molt possiblement, aquest desconeixement de la nostra tradició científica ens ha minvat l'autoconvenciment que el Penedès també és terra de ciència i tecnologia, per la qual cosa cal lluitar amb cos i ànima des de tots els estaments institucionals i civils per fer que aquest àmbit sigui també un element unificador i identificador del territori. L'activitat museística del Vinseum-Museu de les Cultures del Vi de Catalunya i el recentment signat conveni de col·laboració entre l'Ajuntament de Vilafranca del Penedès, promotor de la Wine Business School, i la Universitat Rovira i Virgili, juntament amb l'activitat d'altres entitats del territori –Institut d'Estudis Penedesencs, Grup d'Estudis Sitgetans, Escola Politècnica Superior d'Enginyeria de Vilanova i la Geltrú, Grup d'Estudis Cubellencs, Amics del Castell...– i les empreses assentades al territori que aporten R+D, fan encara més necessari mostrar que la ciència, la tecnologia, la pedagogia, la formació... no són alienes a la nostra gent, i que el nostre territori natural, el Penedès, ha donat grans personatges de ciència i de tecnologia prou recordats, a tall d'exemple, a hores d'ara, com l'il·lustrat i cirurgià Josep Queraltó i Jorba (1746-1805), que arribà a ser cirurgià del rei Carles IV i director general de tots els Reials Col·legis de Cirurgia d'Espanya; el metge Fèlix Janer i Bertran (1779-1865), que fou l'impulsor de l'actual deontologia mèdica espanyola; Josep Raventós i Fatjó (1824-1885), que estudià i adequà la metodologia de l'elaboració dels vins escumosos al nostre territori; el president de la Generalitat Francesc Macià i Llusà (1859-1933), que com a enginyer fou l'introduïdor del formigó armat a Espanya; el metge Josep Girona i Trius (1872-1938),

impulsor del mutualisme i fundador de la barcelonina Quinta de Salud La Alianza; l'inoblidable metge clínic Bartomeu Robert (1842-1902), fundador del catalanisme polític; Cristòfol Mestre i Artigas (1879-1969), pare de la moderna enologia catalana; i Ferran Calvet i Prats (1903-1988), pare també de la moderna bioquímica catalana.

Resseguir la biografia i l'obra d'aquests homenots –s'ha realitzat una actualització bibliogràfica de tots– és resseguir la nostra història i comprendre el naixement i l'arrelament en el territori de les diferents institucions lligades a la ciència i la tecnologia, que ha marcat en gran manera el desenvolupament del nostre territori natural al llarg dels darrers segles, alhora que també n'ha determinat els trets socioeconòmics diferencials.

Jaume Baltà i Moner

Els homes del Penedès a la història de la ciència i la tecnologia de Catalunya: segles XVIII-XX

Per valorar exactament el paper que han desenvolupat els nostres convilatans dins la ciència i la tecnologia catalanes dels passats segles XVIII-XXI, és del tot necessari explicar, encara que sigui generalitzant-los, alguns fets històrics...

La desfeta del 1714 va suposar una trencadissa absoluta de les ja deficientes bases científiques i tecnològiques que existien a casa nostra. Després d'aquella fatídica data, tot el saber de l'època restà a la nova però precària i centralista Universitat de Cervera, on s'impartien els estudis de Medicina –d'on sortien metges i cirurgians llatins–, Cànon, Filosofia i Lleis; a l'Acadèmia Militar de Barcelona, on es formaven essencialment els nous agrimensors que havien de tirar endavant el nou cadastre; i a una supervivent càtedra de cirurgia a l'Hospital de la Santa Creu. Tots els altres tipus de professions restaven en mans dels gremis, com els cirurgians-barbers i els apotecaris. No ha d'estranyar, per tant, que la majoria de joves de Catalunya que volien guanyar-se la vida servint a l'Estat o a l'Església estudiessin a Cervera o se n'anessin a Barcelona, si el gremi local no els podia formar per manca de places, com fou el cas del jove vilafranquí Luís Yáñez i Rovira (1743-1817), que volia fer d'apotecari pels volts del 1777.

Tot això afectava de manera general tot el territori català, tot i que al Penedès la particular distribució geogràfica de les principals poblacions va ser un factor diferencial i va marcar en gran manera el futur dedicat a la ciència i la tecnologia dels seus homes. A l'interior, Vilafranca era en aquells moments la seu del corregiment, estava prou ben comunicada amb la resta del territori i les classes ascendents enviaven els seus fills a estudiar i formar-se, principalment, a la Universitat de Cervera: Caietà Janer i de Sagarra s'hi doctorà l'any 1736. Els joves de les poblacions del litoral, com en el cas de Vilanova i la Geltrú, tot i les excepcions que podem trobar –Antoni Rosell i Cañellas es graduà a Cervera l'any 1787–, per les dificultats de comunicació amb la resta del territori o bé perquè era més fàcil, s'inclinaven pel comerç i marxaven cap a les Amèriques, tendència que es mantindria fins a la primera meitat del segle XIX. Aquesta particularitat fou comuna a moltes altres poblacions catalanes del litoral.

Quan Felip V arribà a Espanya ho feu acompanyat pels seus propis metges i cirurgians, ja que la mediocritat teoricopràctica dels metges i cirurgians espanyols era prou reconeguda, i foren alguns d'aquells novinguts els que van tenir la missió de formar

alguns cirurgians militars. Entre aquests joves afortunats trobem un tarragoní anomenat Pere Virgili Bellver (1699-1766) que va destacar ràpidament i que va endegar la creació del Reial Col·legi de Cirurgia de Cadis al servei de l'Armada l'any 1748, d'on van començar a sortir cirurgians molt ben preparats, molts d'origen català. L'any 1760 Pere Virgili va crear a Barcelona un altre Reial Col·legi de Cirurgia per proveir de bons cirurgians l'exèrcit de terra. Entre els seus deixebles predilectes, alhora que també era el seu protegit, trobem un altre cirurgià tarragoní, Antoni Gimbernat (1734-1816), que amb els anys s'esdevindria un notable cirurgià, que fou designat professor al Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona des de l'any 1761 fins al 1774.

Juntament amb aquests noms brillants, que marquen el ressorgiment de la cirurgia catalana, entre els seus alumnes trobem tres joves penedesencs com a alumnes del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona: el martinenc Josep Queraltó i Jorba (1746-1805), i els vilafranquins Josep Torner i Totosaus i Jacint Mayzonada. El jove i brillant Josep Queraltó va estar protegit directament per Antoni Gimbernat i arribà amb els anys a poder veure el rei en cos de camisa, ja que va ser nomenat cirurgià de cambra de Carles IV. Josep Torner va tenir una amistat personal amb Antoni Gimbernat i va ser proposat personalment pel seu mestre i amic com a professor supernumerari l'any 1774 al Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona, on feu una brillant carrera; i creiem que el nomenament de Jacint Mayzonada com a professor al Reial Col·legi de Cirurgia de Burgos també va gaudir de les influències d'Antoni Gimbernat, ja que aquest va influir en gran manera en la seva creació l'any 1799. No fora just que ens oblidéssim d'altres cirurgians que, encara que no van estar cridats a fer història, sí que van deixar constància de la seva aportació personal a la pràctica de la cirurgia a la Catalunya del XIX, com els garrafencs Raimon Alegret, 1798, i Magí Alegret i de Gall, 1805. Eren anys en què la parla penedesenc dominava la cirurgia espanyola.

Tot i que la Universitat de Cervera anava mostrant cada cop més la seva decadència formativa, els joves penedesencs seguien anant-hi a estudiar i a llicenciar-se en les diferents disciplines formatives que s'hi impartien, fins i tot alguns hi van estar com a professors, però sense ni pena ni glòria. Tenim nombrosos noms d'estudiants de procedència vilafranquina –Fèlix Miret, metge; Josep Mullol metge; Pau Janer (¿-1784), metge; Ramon Miret i Coll, Francesc Llorens i Nin, Josep Ignasi Almirall foren estudiants i catedràtics de lleis; Josep Adolfo, metge; Pau Ràfols, Francesc Llorens, Vicenç Miró, Raimon i Lluís Freixes, Josep Graells, Francesc Morgades, Joan Pau Batlle, Fèlix Estadella, teòleg, i Manuel Barba i Roca (1752-1824) estudiant i professor– però desconeixem els trets biogràfics bàsics de la majoria. Suposem que eren la flor i nata de la cultura penedesenca de la segona meitat del XVIII, però malauradament, pel que sabem fins ara, quasi tota estava tocada per la mediocritat ceriverina.

Aquesta mitjania generalitzada del món universitari va desvetllar a la ciutat de Barcelona la necessitat d'una regeneració cultural que donés resposta a les noves necessitats de la societat civil catalana i a l'economia gremial en particular. De forma gradual, a partir de la segona meitat del XVIII van començar a aparèixer noves institucions impulsades des de la societat civil per substituir la manca d'una veritable universitat a Barcelona, a més d'incorporar les novetats científiques i tecnològiques que s'estaven produint a la resta d'Europa. Així l'any 1760 es creà la Junta de Comerç, amb una clara voluntat formativa gremial; el 1764 la Conferència Fisicomatemàtica Experimental que uns anys més tard, el 1770, esdevindria la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts, i finalment l'Acadèmia Medicopràctica, el 1770. Aquestes dues darreres institucions barcelonines serien les que fomentarien la pràctica de les ciències experimentals fins al primer terç del segle XIX a Catalunya. Una altra entitat sociocultural i econòmica que es va crear, però ja durant la segona dècada del XIX, fou la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País (1822), a instàncies de la Junta de Comerç, l'Ajuntament de Barcelona i la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, amb la finalitat de fomentar l'agricultura, el comerç, la indústria i les arts.

El retorn de la Universitat a Barcelona l'any 1842, juntament amb els canvis constitucionals de l'any 1845, va modernitzar la vida política, econòmica i social de l'Espanya d'aquells moments, i alhora va contribuir en gran manera al desenvolupament de la ciència i la tecnologia aplicada a la indústria del moment. A Catalunya la data oficial del començament de l'ensenyament industrial es pot situar l'any 1851, quan també es fundà a Barcelona l'Institut Agrícola de Sant Isidre, associació agrícola impulsada pels principals propietaris rurals amb la finalitat de defensar les seves propietats i millorar el rendiment agrari de les seves explotacions des de la base d'una agricultura fonamentada en principis científics i agronòmics. L'any 1852 se n'instal·là una subdelegació a Vilafranca, i l'any 1867 va bastir un laboratori de química agrícola a Barcelona al servei dels seus associats. Curiosament, en aquest laboratori es van trobar dos penedesencs que deixarien el seu nom lligat a l'origen dels vins escumosos catalans, ens referim al sadurninenc Josep Raventós i Fatjó (1824-1885) i al vilanoví Miquel Esquirol (1840-1890).

De tots aquells joves del Penedès, val a dir que d'origen social prou diferent, que van anar a la Universitat de Cervera, nascuts a mitjans del segle XVIII, un va destacar per sobre dels altres. Ens referim al prou i ben estudiat vilafranquí Dr. Manuel Barba i Roca, que si bé va estudiar lleis, després es destacà per la seva dedicació a la millora agrària i va obrir les portes a la presència d'altres homes de la terra a una de les institucions més representatives de la ciència i la tecnologia del moment, quan fou nomenat membre de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona l'any 1786. Pocs anys després, dos joves vilafranquins, Fèlix Janer i Bertran (1779-1865) i Antoni Mayner i Alcover (1783-

1857), fills de famílies artesanes i amb una bona amistat entre elles, van decidir seguir els estudis, respectivament, de medicina i cirurgia. Els estudis de medicina eren molt més ben vistos que els de cirurgia, alhora que un metge sempre estava molt més ben valorat econòmicament. Sorprenentment, Fèlix Janer va esdevenir una individualitat que va marcar una època per la ciència penedesenca, fou catedràtic a Cervera, a la Universitat de Barcelona i a la de Madrid; primer degà de la Facultat de Medicina de Barcelona, acadèmic i un destacat polític..., i com a metge va formar nombrosos metges en l'especialitat de Clínica Mèdica i en Deontologia Mèdica. Curiosament, uns anys més tard la càtedra que professà va ser ocupada per un altre il·lustre i sempre ben recordat metge penedesenc, el Dr. Bartomeu Robert. Pel que fa al Dr. Antoni Mayner, professà al Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona i a la Universitat de Barcelona –s'encarregà de la primera Càtedra de Clínica de Parts i Malalties de les Dones i Nens,, arribant fins i tot l'any 1851 a ser nomenat degà de la Facultat de Medicina.

Si bé hem esmentat que la majoria d'estudiants altpenedesencs que volien fer estudis universitaris anaven a Cervera, també és veritat que hi va haver excepcions, com és el cas dels vilafranquins Pere Terrada i Font (1803-1851) que va anar a estudiar medicina a París, o bé l'Agustí Urgellès de Tovar (1828-1895), que estudià a l'Escola de Química de la Junta del Comerç de Barcelona. El primer es va especialitzar en l'innovador tema en aquella època de la vacunació, fou nomenat acadèmic de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona i catedràtic de la Facultat de Ciències Mèdiques de la Universitat de Barcelona, però, malauradament, va morir molt jove. El segon va ser un home molt polifacètic, però es va dedicar preferentment a la comercialització i la divulgació de diversos productes químics d'utilitat a la indústria, entre els artesans i els petits productors agrícoles, a més de promocionar la indústria des de la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País.

Vilanova i la Geltrú també va tenir entre els seus fills d'aquella època un personatge il·lustrat i viatjat, ens referim a Isidor Angulo i de Agustí (1812-1854), home d'extraordinaris coneixements agraris, que fou soci fundador de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, membre de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona des del 1840 i membre de la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País.

Podem dir que fou a mitjans del segle XIX que les circumstàncies que marcaven els canvis socials de la societat catalana, en particular de la barcelonina, van fer que al Penedès es produís una marcada ruptura diferencial territorial dels camins de la ciència i la tecnologia entre l'Alt Penedès, el Baix Penedès i el Garraf. A l'Alt Penedès es va produir una aposta social per l'agricultura i el desenvolupament de la indústria vitivinícola; al Baix Penedès es va donar una continuïtat de l'explotació agrària tradicional, i al Garraf es va decantar marcadament la societat civil per una indústria tèxtil de primer

nivell i per les arts. Aquest fet diferencial ha marcat respectivament en gran manera la història econòmica, empresarial d'aquestes comarques, i fins i tot del seu caràcter.

Com a capital i referència de l'Alt Penedès, la Vilafranca de la segona meitat del segle XIX no va viure aliena a tots aquests canvis socioeconòmics que estaven passant a la cada cop més propera Barcelona. Des de l'any 1857 estava connectada amb Barcelona pel telègraf; l'any 1865 arribà el ferrocarril, que va facilitar en gran manera la comunicació i el comerç amb la capital comtal; l'any 1876 es fundà el Centre Agrícola del Penedès com a associació cívica i cultural, tot i que anys més tard esdevindria el punt de trobada de la burgesia vilafranquina i dels propietaris vitivinícoles, que van jugar un paper fonamental anys més tard en la lluita contra la fil·loxera.

Fou durant aquesta segona meitat del XIX que molts joves altpenedesencs, fills de famílies benestants, es van decantar pel conreu de la ciència i la tecnologia, i val a dir que d'una forma força brillant, alhora que preparaven Vilafranca i la comarca per fer el salt a la ciència i la tecnologia del segle XX. Així, podem esmentar els noms de l'enginyer vilafranquí Josep Alcover (1835-1894), que esdevindria un dels enginyers més coneguts de l'Estat espanyol gràcies a la seva activitat divulgadora des de les pàgines de la revista tècnica *La Gaceta Industrial*, editada a Madrid al llarg de molts anys (1864-1890), alhora que va tenir lligams amb la seva terra tota la seva vida; el farmacèutic subiratenc Salvador Mata i Puig (1859-1933), que experimentà i divulgà amb força èxit la millora del conreu de la vinya i dels vins més enllà del territori d'acord amb les darreres novetats científiques i tècniques conegudes; el químic vilafranquí Josep Baltà R. de Cela (1866-1937), que divulgà la meteorologia i la fotografia alhora que edità les primeres revistes de caràcter científic genuïnament penedesenques, organitzà un laboratori químic orientat al sector vitivinícola del territori al Centre Agrícola del Penedès i, anys més tard, mostrà la necessitat d'instal·lar a la vila una estació enològica, i arribà a dirigir l'Escola Industrial de Terrassa durant més de trenta anys; els arquitectes Santiago Güell i Grau (1869-1955) i Eugeni Campllonch i Parés (1870-1950), dels quals a hores d'ara encara trobem part de la seva obra i que dona trets diferencials i característics a l'arquitectura urbana de Vilafranca; el metge Josep Girona i Trius (1872-1938), defensor del mutualisme i fundador de la "Quinta de Salud La Alianza"; l'advocat i farmacèutic vilafranquí Pere Joan Girona i Trius (1877-1952), reconegut professor de l'Escola Superior d'Agricultura i acadèmic de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona; l'apotecari sadurninenc Narcís Viader i Font (1912-1982), que va apostar per la incipient farmàcia galènica industrial i pel desenvolupament d'un laboratori especialitzat en anàlisis clíniques; el físic vilafranquí Josep Estalella i Graells (1879-1938), que l'any 1927 va avançar-se uns quants anys en la seva al·legació de la necessitat de crear uns estudis penedesencs i que és recordat sobretot per la seva ingent obra pedagògica a l'Institut Escola de la Generalitat de Catalunya; i l'enginyer agrònom vilafranquí Isidre

Campllonch i Romeu (1879-1957), que des de l'Estació de Viticultura i Enologia creada a principis del segle XX va ajudar a posar les bases de la moderna enologia catalana i, sobretot, a fomentar l'associacionisme vitivinícola per millorar la qualitat dels vins del territori. També és veritat que al llarg d'aquest fruitós període de temps també va haver-hi altres personatges nats a l'Alt Penedès de renom, però se'n van allunyar afectivament, com, per exemple, Adolfo Vázquez Humasqué¹ (Vilafranca del Penedès, 1887 - Mèxic, 1975) home molt recordat i valorat a Palma de Mallorca i a Mèxic.

Aquesta generació de científics majoritàriament vilafranquins de la segona meitat del XIX, sense cap mena de dubte, la podem qualificar de prolífica i magnífica. Gràcies a ells, a nous nats com el pare Martí Grivé (1898 - 1989) i a molts altres vilatans i fills del Penedès amants de les ciències, les lletres i les arts, el terreny va quedar adobat i van ser nombroses les publicacions de revistes, llibres, les activitats culturals, que reafirmaven el tarannà cultural de Vilafranca el primer terç del segle XX i que culminà amb la creació del Museu de Vilafranca l'any 1935. La següent generació de científics vilatans, la de finals del XIX i principis del XX, donaria figures de talla de primera línia que van professar a la universitat i com a investigadors en institucions d'investigació tutelades per l'Estat, com el Consell d'Investigacions Científiques - CSIC, o que tindrien una participació cabdal per al desenvolupament de la ciència local. Ens referim al físic Josep Baltà i Elias (1893-1973), catedràtic, acadèmic, impulsor de la difusió de la ràdio a Espanya, actiu divulgador de les darreres novetats tecnològiques i científiques –televisió, radioastronomia, energia nuclear, coets, astronàutica...– i reconegut professor de nombroses generacions de científics de l'actual ciència espanyola; el químic Antoni Mestres i Jané (1904-1960), investigador i reconegut tècnic de l'Estació de Viticultura i Enologia, que creà una Oficina Química d'assessorament complementaria al que feia l'Enològica a la nostra vila alhora que publicà una revista científica de divulgació química; el farmacèutic Vicenç Mestres i Jané (1907-1982), que es convertí pòstumament en un patrici de les ciències a través de la Fundació Antoni i Vicenç Mestres Jané; el químic Ferran Calvet i Prats (1903-1988), catedràtic, brillant investigador, acadèmic i impulsor dels estudis de la bioquímica a Catalunya; l'arqueòleg Pere Giró i Romeu (1894-1987) que esdevindria uns dels pares de l'arqueologia penedesenca i participà activament en la creació del Museu del Vi de Vilafranca; i finalment el paleontòleg mossèn Lluís Via i

¹ Enginyer agrònom (1911). Va dirigir la Granja Escola de les Illes Balears i també va dirigir la famosa estació enològica de Felanitx. Durant la Segona República Espanyola, 1931, va ser nomenat director de la Reforma Agrària. Finalitzada la guerra, va marxar a Mèxic on va ser un membre molt actiu de la comunitat espanyola exiliada. A Mallorca se'l recorda per haver estat un promotor esportiu molt important. També fou escriptor literari i va provar fortuna en el cinema. A Mèxic va portar una tasca divulgadora molt important sobre el conreu de l'olivera. Per a més informació poder adreçar-vos a l'article: "El problema agrario español. Breve semblanza de Adolfo Vázquez Humasqué", de ROBLEDO, RICARDO, a *Áreas, Revista Internacional de Ciencias Sociales*, 2007, núm. 26, 115-129 p.

Boada (1910-1991), professor, investigador, acadèmic i reconegut especialista a escala internacional en cracs fòssils.

Si a l'Alt Penedès es van produir tots aquells canvis, també van succeir al Garraf, i possiblement amb una influència barcelonina més potent. Van ser uns anys en què van retornar molts d'aquells joves o els seus fills que havien marxat a fer les Amèriques –les fitxes de l'Arxiu dels Moviments Migratoris Iberoamericans del Ministeri d'Educació, Cultura i Esports ens dona un total de 500 sortides des de Vilanova i la Geltrú i 434 de Sitges– i amb ells es va produir un esclat econòmic que va sacsejar amb força tota la societat local. Si molts van repatriar el capital obtingut dels seus negocis i el van invertir en la construcció de grans mansions a les seves poblacions nadiues, tot i viure a Barcelona on portaven una vida de possibles, altres van invertir aquest capital en la indústria tèxtil del cotó –que aportava més beneficis en un temps més curt– i en la formació de les noves generacions. Fou una època en què molta gent nouvinguda es va instal·lar al Garraf, sobretot a Vilanova i la Geltrú, a cercar treball i fortuna. L'època del conreu de la vinya, la manufactura de la boteria i el cabotatge a poc a poc anava quedant en l'oblit. Era l'època de l'empresa, de fer negocis, de fer treballar el capital, de cercar socis per poder aconseguir més capital; era una societat més oberta i que tenia una manera de fer negocis molt diferent de la de l'Alt Penedès.

Així, a tall d'exemple del que diem, l'any 1839 Sebastià Gumà i Soler (1794-1850), home que havia fet fortuna a Amèrica, va inaugurar la fàbrica de la Rambla, la segona que va tenir vapor de tot Espanya, juntament amb altres socis, alguns dels quals també havien fet fortuna a l'altra banda de l'Atlàntic. L'any 1854 es va escripturar la societat "Santacana, Sadurní y Cia", entre els socis de la qual cal destacar la presència d'indians. L'any 1855 es va constituir la societat "Puig, Rafecas, Marqués y Cia", alguns dels principals socis de la qual havien fet fortuna a Cuba.

La primera generació de científics i tecnòlegs garrafencs es produeix precisament entre els joves nascuts a mitjans del XIX. Així podem esmentar el metal·lúrgic Isidre Roset (1819-1893), l'inventor Isidor Cabanyes (1843-1915), l'enginyós i visionari Cristòfol Juandó (1848-1917), el mestre d'obres Josep Salvany (1825-1898), els metges Bartomeu Robert (1842-1902) i Ignasi Valentí (1841-1924), i els matemàtics Pere Marcer (1840-1925) i Claudi Mimó (1844-1929), aquests dos darrers acadèmics de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona. De manera excepcional, també hi va haver algun personatge dels anomenats indians que van utilitzar els seus recursos econòmics per fer ciència, com fou el cas de Magí Pers i Ramona (1803-1888), que es va interessar de manera molt intensa per la nova disciplina pseudocientífica de la frenologia pels volts del 1843, i que va tenir un gran nombre de metges seguidors a la població de Vilanova i la Geltrú.

Aquesta primera generació de científics garrafencs va conviure amb nous canvis que es produïen principalment a Vilanova i la Geltrú, Sitges i les petites localitats del seu entorn com Sant Pere de Ribes. A la primera d'aquestes poblacions l'augment d'obres va fomentar els moviments d'obres i l'aparició de societats oficials que defensaven els seus drets socials, l'any 1879 la fundació de l'Ateneu Obrer de Vilanova i la Geltrú i l'any 1881 El Centro Teórico y Práctico de Artes y Oficios, la primera "escola industrial" espanyola amb la ferma finalitat de formar obrers especialitzats i que l'any 1886 va arribar a ser una de les set escoles oficials d'arts i oficis –l'any 1901 va passar a ser l'Escola Superior i Elemental d'Indústries. L'any 1881 va arribar, finalment, el ferrocarril a Vilanova i la Geltrú. Pel que fa a les altres dues poblacions, van quedar al marge d'aquesta notable revolució industrial i social i es convertiren en poblacions residencials, malgrat l'existència a Sitges d'una petita indústria de calçat i una fàbrica de ciment i calç hidràulica, on molts dels descendents dels americanos residien de manera fixa a les seves finques agràries o a cavall entre les seves luxoses cases a la vora del mar i la ciutat de Barcelona. Sitges es va convertir en una petita població propera a Barcelona on es conreaven les arts, propiciades per la seva climatologia, l'estètica arquitectònica i el clima social existent.

La segona generació de científics i tecnòlegs garrafencs està lligada a l'estima al territori, entre els quals trobem els enginyers agrícoles riberencs Cristòfol (1879-1969) i Ernest (1884-1968) Mestre i Artigas, responsables, respectivament, de la modernització o tecnificació de la vitivinicultura catalana i de les illes Balears. El primer fou nomenat acadèmic de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona. També cal esmentar Pere Mestre i Raventós (1919-2007), enginyer tècnic agrícola de Sant Pere de Ribes, que es decantà per l'estudi de l'ornitologia penedesenca. Altres joves van preferir l'estudi de les ciències mèdiques, que en aquells moments tenia un gran prestigi social, com van fer Francesc Estapé i Pañellas (1883-1959), Josep Roig i Raventós (1883-1966), Josep Antoni Grífols i Roig (1885-1976) i Pere Puig i Roig (1891-1980), que destacarien de manera notable en les especialitats de cardiologia, pediatria i hematologia. Alguns eren membres de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona.

La consolidació de l'Escola Superior i Elemental d'Indústries de Vilanova i la Geltrú i la instal·lació de fàbriques com "Productos Pirelli, S.A." al territori fou un incentiu perquè molts joves, durant els primers decennis del segle XX, es formessin en els estudis tècnics, entre els quals destaca Francesc Puig i Figueres (1895-1966), introductor del ciment blanc, i altres com el metge-cirurgià Jordi Puig la Calle i Cusí (1925-2002).

La ciència i la tecnologia actual estan molt lluny del que pot oferir el saber individual, a hores d'ara són una ciència i una tecnologia multidisciplinàries que només es poden desenvolupar, la majoria de vegades, gràcies a la participació i la integració dels

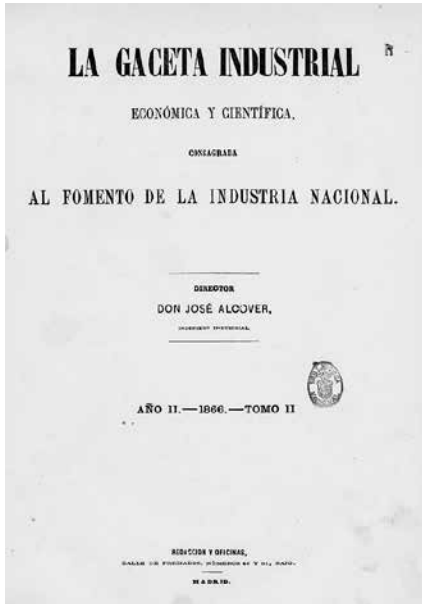
individus en equips humans, a una constant competitivitat amb altres equips d'investigació d'arreu, a una permanent activitat publicista i participativa..., però hem de ser capaços entre tots d'oferir a tots aquests joves científics o estudiosos de la tècnica, sense distinció de sexe, raça o religió, els mitjans tecnològics, els ajuts econòmics, el reconeixement social i un ambient cultural local que els valori i que els recordi que són fills del territori. Oferiment que també hem de fer extensiu a les empreses instal·lades a la zona en les quals la ciència i la tecnologia formen part essencial del seu valor afegit. Solament així aconseguirem repetir allò que ens va oferir aquella admirada generació de científics penedesencs de finals del XIX i de principis del XX, quan alguns fills del Penedès van aconseguir abanderar la ciència i la tecnologia més enllà de les fronteres del nostre territori en pro d'ampliar el saber humà.

Jaume Baltà i Moner

Els personatges

Josep Alcover i Sallent

Vilafranca del Penedès, 1835 - Madrid, 1894

Fill dels vilatans Josep Alcover, comerciant, i Miquela Sallent, neix a Vilafranca del Penedès el mes de juny del 1835. Les primeres dades que tenim de la seva joventut el situen com a estudiant pels volts dels anys 1851-1854 a l'Escola Industrial de Barcelona, que començà a funcionar l'octubre del 1851, situada al ja inexistent convent de Sant Sebastià que estava ocupat per la Junta de Comerç (enderrocat per donar lloc a la Via Laietana); i els anys 1854-1856, al Real Instituto Industrial de Madrid, situat a l'encara existent convent de la Trinitat al madrileny carrer d'Atocha, on obtingué el títol d'enginyer industrial en l'especialitat química pertanyent a la primera promoció d'enginyers industrials espanyols. Anys aquests que Espanya es trobava en plena revolució

industrial i que l'Estat necessitava tècnics qualificats.

L'any 1856 va aparèixer a la ciutat de Londres el primer número de la revista professional *The Engineer*, que recopilava les principals innovacions i notícies econòmiques relacionades amb l'enginyeria i la tecnologia a escala mundial, revista que encara avui s'edita, tot i que en format digital. Tot i que els enginyers industrials estaven exclosos de formar part dels cossos facultatius de l'Estat –altres especialitats com els de Camins, Mines, Monts i Agrícoles sí que en formaven part–, així que Alcover finalitzà els seus estudis va sol·licitar al ministre de Governació entrar al cos de Telègrafs com a funcionari, ja que aquesta era una de les principals sortides professionals dels primers enginyers industrials, ja que l'Estat ofería un treball a “...*las líneas telegráficas, en la inspección de las estaciones, máquinas y aparatos en los caminos de hierro; en el reconocimiento de los depósitos, tuberías y distribución del gas para el alumbrado...*”. La telegrafia era, en aquells moments, juntament amb l'electricitat i la senyalització elèctrica, un dels camps tecnològics més sol·licitats per la seva aplicació militar i social, alhora que es podia aplicar en el desenvolupament del ferrocarril.

Unes setmanes després de la seva entrada al cos, fou nomenat subdirector de secció de segona classe, i l'any 1858 fou ascendit a subdirector de primera classe. Durant tots aquells anys, va treballar principalment en la connexió telegràfica de Catalunya a la xarxa estatal, sota la direcció de l'enginyer militar José Mª Mathé y Aragua (1800-1875), l'inventor del telègraf òptic sistema Mathé que es va utilitzar a Espanya, responsable màxim del desplegament de la telegrafia elèctrica civil a Espanya durant les dècades dels anys 1850 i 60 i de la telegrafia militar a Catalunya. No obstant aquesta bona situació, i possiblement a causa de la seva inquietud personal, van sorgir discrepàncies professionals amb la Direcció General del cos, per la qual cosa l'any 1864 va renunciar a la seva plaça de funcionari i va marxar a Madrid amb la seva família.

Com a empresari, va crear l'empresa a Madrid anomenada "Centro General de la Industria", que va ser utilitzada com a plataforma per portar endavant representacions d'altres empreses que fabricaven maquinària de caràcter industrial i agrícola –actuà com a representant de vendes a Espanya de la revista *The Engineer*; representà l'empresa suïssa Daverio, especialitzada en el motlluratge per a cilindres amb aplicacions directes per a la indústria farinera; i actuà com a importador o representant, durant el període 1868-1884, del fabricant de maquinària agrícola (locomòbils) anglès Ruston, Proctor and Co.–; o per executar projectes d'infraestructures civils com la compra i la instal·lació de diverses màquines per portar l'aigua des del riu Tormes a la ciutat de Salamanca cap a l'any 1874; o el disseny d'una petita xarxa de tramvies amb tracció animal a la ciutat de Burgos l'any 1892.

Tanmateix, si a hores d'ara és encara recordada la seva figura com un dels principals enginyers espanyols de la segona meitat del XIX és per la seva tasca com a propietari, editor i redactor –a banda del seu nom, feia servir com a signatura la lletra majúscula "A" i l'abreviació "J.A."– de la revista *La Gaceta Industrial Económica y Científica Consagrada al Fomento de la Industria Nacional*, que va treure el primer número l'any 1864. Aquesta publicació es convertí en una de les revistes tècniques espanyoles més importants de la segona meitat del XIX, que informava de les principals novetats tècniques –relacionades sobretot amb les màquines autopropulsades de vapor, el ferrocarril, l'electricitat, el telèfon– i de caràcter industrial –sobretot de la indústria farinera–, i de denúncia de les deficiències industrials del país. A més a més, donava suport als inventors espanyols –mantingué una bona amistat amb l'inventor vilanoví Isidor Cabanyes i Olzinelles (1843-1915), germanastre del reconegut poeta romàntic Manuel de Cabanyes, del qual feu públics alguns dels seus més reconeguts invents dels anys 1888 i 1889–, alhora que defensava des de les seves pàgines la necessària utilitat de les patents per fer avançar la tecnologia, la professió de l'enginyer... Feu arribar als lectors les novetats de les exposicions universals de París (1867, 1878 i 1889), de Viena (1873), de Filadèlfia (1876) i de Barcelona (1888). També va utilitzar la capçalera per divulgar

aspectes tècnics relacionats amb la viticultura, la lluita contra la fil·loxera i la divulgació de tècniques de producció dels vins escumosos.

A banda d'aquesta revista, com a editor també va publicar una col·lecció de monografies tècniques que la complementaven sota el títol de "Biblioteca de la Gaceta Industrial", i una altra sota el nom de "Registro general de la industria española", els anys 1865-1883. A primers de 1890, a causa de la cada cop més notable difusió de l'electricitat, començà l'edició d'una nova revista sota la capçalera de *Revista de Electricidad*, que es lliurava juntament amb la *Gaceta Industrial*. Però aquell mateix any es va vendre la capçalera –tot i que ell va seguir col·laborant-hi com a redactor fins a mitjans del 1891– al telegrafista de l'Estat José Casas Barbosa (1846-1896), que la fusionà amb la innovadora i triomfant revista de la seva propietat *La Ciencia Eléctrica*, la qual el 1891 es convertí en la revista *La Gaceta Industrial y Ciencia Eléctrica* i poc temps després en la revista *Naturaleza, Ciencia e Industria: Revista General de Ciencias e Industrias*, quan es fusionà amb la revista *La Naturaleza* que dirigia Ricardo Becerro de Bengoa.

BIBLIOGRAFIA

Obra tècnica i científica

1859

Procedimiento para la fabricación de piedra artificial. Privilegi d'invençió atorgat amb data 8-08-1859, expedient núm. 1.933.

Ref. BDPOME

1865

La Gaceta Industrial, Económica y Científica Consagrada al Fomento de la Industria Nacional. Madrid. Revista quinzenal. Es va editar des de l'any 1865 fins a l'any 1890. A partir d'aquesta data es va fusionar amb el quinzenari *La Ciencia Eléctrica* donant lloc a la revista la *Gaceta Industrial y Ciencia Eléctrica*.

Ref. BETSEIB

"Exposición portuguesa". *La Gaceta Industrial*, núm. 2.

"Combustibles económicos. Aglomerados esféricos 'Laserre'". *LGI*, núm. 3.

"Nueva fuerza motriz, obtenida por medio del gas amoniaco". *LGI*, núm. 4.

"Gasomotor. Máquina de aire caliente. Sistema Belou". *LGI*, núms. 7 i 8.

"Del empirismo en industrial. El movimiento continuo". *LGI*, núm. 12.

"Reglamentos industriales". *LGI*, núm. 13.

"Procedimiento industrial para la obtención del magnesio". *LGI*, núm. 18.

"Las máquinas de vapor y las máquinas de aire caliente". *LGI*, núm. 20.

"La industria española en la Exposición Internacional de Oporto". *LGI*, núm. 22.

"Documento importante sobre la cuestión de los hogares fumóvoros". Aparato de M. George. *LGI*, núm. 24.

"A nuestros lectores". *LGI*, núm. 26.

"Atribuciones de los ingenieros industriales. Cuestión de sentido común". *LGI*, núm. 28.

"Errores y preocupaciones en materia de privilegios de industria". *LGI*, núm. 29.

"Dificultades que ofrece en España el empleo de las máquinas". *LGI*, núm. 30.

"Exposición de los tenedores extranjeros de acciones y obligaciones de los caminos de hierro españoles". *LGI*, núm. 31.

"Exposición de Burdeos". *LGI*, núm. 34.

"Sierra de vapor locomóvil para el aserrado de toda clase de maderas. Sistema Varrell, Elwell y Poulot". *LGI*, núm. 35.

"Laminador Cazenave para la fabricación de ladrillos". *LGI*, núm. 36.

Año I. Sábado 14 de Enero de 1865. Núm. 2.º

LA GACETA INDUSTRIAL.

ECONÓMICA Y CIENTÍFICA,
COMERCIAL.

AL FOMENTO DE LA INDUSTRIA NACIONAL.

Se publica todos los sábados.

La redacción se encuentra en la calle de Góndola, número 11, y toda la correspondencia para la inserción de anuncios, y de facilitar contestaciones y noticias en el párrafo sobre toda clase de negocios para la industria.

SUMARIO.

Exposición portuguesa.—Comercio.—Ingeniería de las aguas de Baliz y Saco.—Misión para comprar algodón cubano.—La Acazaca.—Materia de hierro.—El hierro para general.—Principio de industria.—Materia general.—Anuncio general.

EXPOSICIÓN PORTUGUESA.

La sociedad constituida bajo la protección del rey de Portugal, para llevar a cabo la exposición que ha de inaugurarse en el próximo mes de agosto, ha publicado ya los programas y reglamento para su organización, de los cuales damos á continuación las noticias que hemos creído de más interés para los españoles.

Primeros el día en que el nuevo palacio de cristal que el electo ha levantado, ha de abrirse para dar lugar á los productos del sistema estero, productos aptos para aprovechar esta ocasión para dirigirse á los industriales españoles en general, comercialmente la necesidad de que, animada por el deseo patriótico de que nosotros por estar en dicha exposición el lugar que lo derecho le corresponde, no perdamos nada ni sacrifico alguno para conseguirlo.

Finalmente será nuestra industria, para no tener que tener derecho á imponer los que, para juzgar de su estado actual, no resulta más allá de que los adelantos en algunas exposiciones y muy especialmente en la celebrada recientemente en Bruselas, desde su realización su estado se presentaba la industria ni la agricultura suficientemente, á consecuencia del retardo alcanzado por la mayoría de sus legítimas representaciones.

Finalmente, en cumplimiento de lo que en Portugal se propone promover de la iniciativa individual, fomentos muy particularmente la atención del Gobierno y de las juntas provinciales de Agricultura, Industria y Comercio, para que, teniendo la que de derecho les corresponde en estos casos, ponga en juego los grandes recursos de que dispone. A fin de que todo se regule dignamente en el concurso que va á celebrarse en Portugal. Dificilmente se alcanzará este resultado, si

lo que se es de esperar, se dejan abandonados á sus propios recursos á los industriales y agricultores españoles.

Los objetos que han de formar parte de dicha Exposición se han dividido en cuatro grupos principales, subdivididos cada uno en varias clases, por el orden en que van á continuación.

PRIMER GRUPO.

Materia prima y sus transformaciones inmediatas.

Clase 1.ª Miel, cera, manteca, margarina y productos naturales.—2.ª Arce forestal, casta, pino y productos obtenidos sin cultivo peculiar y sus especies.—3.ª Agricultura, productos inmediatos, vegetales ó animales.—4.ª Materias y productos alimenticios en sus diferentes grados sucesivos de preparación.—5.ª Distintos de origen vegetal ó animal, empleados en las manufacturas.—6.ª Seda y lana, productos textiles y farmacéuticos.—7.ª Seda y lana, productos textiles de sus especies.—8.ª Seda y lana, productos textiles de sus especies.

SEGUNDO GRUPO.

Máquina en general.

Clase 8.ª Material de cambio de hierro.—9.ª Carrocerías sin relación á las vías férreas.—10.ª Máquinas en general.—11.ª Máquinas é instrumentos agrícolas y hortícolas.—12.ª Máquinas é instrumentos de construcción.—13.ª Máquinas é instrumentos de guerra.—14.ª Arquitectura naval marina y aparcos náuticos.—15.ª Instrumentos matemáticos y de física.—16.ª Agricultura, productos inmediatos, vegetales ó animales.—17.ª Agricultura, productos inmediatos, vegetales ó animales.—18.ª Balanzas.—19.ª Instrumentos de medida.—20.ª Instrumentos químicos y sus aplicaciones.

TERCER GRUPO.

Productos manufacturados.

Clase 21.ª Algodón en rama y tejido.—22.ª Lana y algodón.—23.ª Seda.—24.ª Lana.—25.ª Paños.—

"La reforma arancelaria en la parte relativa a hierros". *LGI*, 133-134 p.

"Otra clase constructora". *LGI*, 145-148 p.

"A la arquitectura española". *LGI*, 157-160 p.

"Real Fábrica de Cristales de La Granja. Real Sitio de San Idelfonso, 23 de setiembre". *LGI*, 313-314 p.

"Real Fábrica de Cristales de La Granja. Horno de gas para la fabricación de vidrio". *LGI*, 340-342 p.

"Locomoción aérea sin globos. La aviación y el vuelo de los pájaros". *LGI*, 349-351, 361-363 i 373-375 p.

"El gas de Madrid y el gas atmosférico". *LGI*, 397 p.

"Una declaración justa". *LGI*, 409 p.

"España en la Exposición de París". *LGI*, 385-386 p.

"La guerra y la Exposición de París. Estado de los trabajos del Campo de Marte". *LGI*, 217-218 p.

Ref. RR

1867

"Descripción del palacio de la Exposición Universal de París". *LGI*, 1-3 p.

"El gas atmosférico. Ensayo verificado en el Ministerio de la Gobernación". *LGI*, 3-6 p.

"Las cuestiones económicas y el país". *LGI*, 25-27 p.

"Modificaciones a introducir en nuestra ley de privilegios de industria". *LGI*, 49-50 p.

"Representación de los expositores españoles en la Exposición de París". *LGI*, 61-62 p.

"Sobre la Ley de Privilegios de Industria. Casos en que se declara nulo o caducado un privilegio". *LGI*, 85-87 p.

"Inauguración de la Exposición Universal de París". *LGI*, 109-111 p.

"Exposición Universal de País. Ojeada general. París 12 de abril". *LGI*, 121-123 p.

"La sección española en la Exposición Universal de París". *LGI*, 123-126 p.

"Exposición Universal de París. El Parque. París, 23 de abril". *LGI*, 133-136 p.

"Exposición Universal de París. La parte española en el interior del Palacio. París, 3 de mayo". *LGI*, 145-147 p.

"Exposición Universal de París. La parte española en el pabellón del Parque. París, 13 de mayo". *LGI*, 157-159 p.

"Exposición Universal de París. España en París". *LGI*, 169-172 p.

"Exposición Universal de París. El grupo 10". *LGI*, 181-184 p.

"La industria de la parafina". *LGI*, 220-221 p.

"Supresión del Real Instituto Industrial". *LGI*, 229-231 p.

"Exposición Universal de París". *LGI*, 289-290 p.

"La protección que dispensa el Gobierno a la industria del país". *LGI*, núm. 39.

"El grupo 10 de la Exposición Universal de París". *LGI*, núm. 41.

"La enseñanza industrial en España. Supresión de la Escuela de Valencia". *LGI*, núm. 42.

"Motor Lenoir". *LGI*, núms. 44 i 45.

"Servicio de las Inspecciones de Ferrocarriles en explotaciones". *LGI*, núm. 46.

"Aparatos fumivoros". *LGI*, núm. 61.

Ref. EBI

1866

"Situación actual de la industria Española". *LGI*, 1-2 p.

"Hierros y carbones. A propósito de la reforma arancelaria". *LGI*, 25-27 p.

"Draga en seco. Para toda clase de desmontes. Sistema Frey". *LGI*, 54-56 p.

"Proposición de Ley. Declarado libres de contribución a las industrias nuevas que se establezcan en el país". *LGI*, 85-87 p.

"Aparatos de salvación en el mar: Escafandra 'Messenger'". *LGI*, 102-105 i 113-116 p.

"Exposición Universal de 1867 en París". *LGI*, 109-110 p.

"La fabricación de almidón, por el procedimiento de M.R. Martin". *LGI*, 116 p.

"Exposición Universal de París. El istmo de Suez". *LGI*, 313-315 p.

"Exposición Universal de París. Pasta de madera para la fabricación de madera. Procedimiento de M.H. Voelter. París 2 de octubre". *LGI*, 325-326 p.

"Exposición Universal de París. Molinos de viento. París, 10 de octubre". *LGI*, 337-339 p.

"Máquinas de vapor. Tubos móviles para las calderas". *LGI*, 353-355 p.

"Exposición Universal de París. La locomotora 'América' de los Estados Unidos. París, 23 de octubre". *LGI*, 361 p.

"Exposición Universal de París. Conclusiones". *LGI*, 375 p.

"Viaje aéreo. En el globo cautivo de la exposición". *LGI*, 378-379 p.

"Declaración justa sobre los derechos de los ingenieros industriales". *LGI*, 385 p.

"Un obstáculo menos para el desarrollo de nuestra industria". *LGI*, 397-398 p.

"Alimentación de las calderas de vapor. Peligros que ofrece el empleo de ciertas aguas". *LGI*, 416-418 p.

"España en París". *LGI*, 421-424 p.

"Procedimientos de M. M. Dulos para el grabado en relieve y en hueco o talla dulce". *LGI*, 424-427 p.

Ref. RR

1868

"A nuestros lectores". *LGI*, 1-2 p.

"Molino harinero. Sistema Brisson, de piedra oscilante. Máquinas de vapor locomóviles". *LGI*, 5-8 p.

"Los carbones de Bélmez". *LGI*, 13-14 p.

"Conferencias públicas de la Asociación de Ingenieros Industriales de Barcelona". *LGI*, 37 p.

"La máquina Hicks". *LGI*, 42-44 p.

"Norias perfeccionadas con cangilones de doble vertedera. Sistema Pfeiffer". *LGI*, 53-55 p.

"Crónica científico industrial". *LGI*, 61-622, 73-74, 85-86 i 109-110 p.

"Molino y prensa para la trituración y prensado de la aceituna". *LGI*, 101-103 p.

"¿Qué servicios prestan a la industria los ferrocarriles españoles?". *LGI*, 133-135 p.

"Alumbrado por el oxihidrógeno. Procedimiento de los señores Tessié du Mota y Marechal para la producción industrial de los gases oxígeno e hidrógeno". *LGI*, 134-135 p.

"Proyecto de ley sobre auxilios a las compañías de ferrocarriles". *LGI*, 145-149 p.

"La industria nacional y los tratados de comercio". *LGI*, 157 p.

"Exposición Marítima Internacional EL Havre. EL Havre, 6 de junio". *LGI*, 181-182 p.

"El Oriente y el Occidente unidos por un camino de hierro (Correspondencia particular...). Manchester, 14 de junio". *LGI*, 193 p.

"Apuntes de un viaje industrial de Madrid a Liverpool. Una revolución en la panadería". *LGI*, 205-206 p.

"Uno-rail. Nuevo sistemas de camino de hierro económicos de los señores St. Pierre y Gaudal, ingenieros civiles... París, 8 de julio". *LGI*, 217-219 p.

"Aparato de destilación continua. Sistema Ergrot". *LGI*, 242-245 p.

"Reformas arancelarias". *LGI*, 329-331 p.

"Exposición Aragonesa. Zaragoza, 26 de octubre". *LGI*, 353-354 p.

"El arreglo de las Escuelas Especiales y el del Conservatorio de las Artes". *LGI*, 365-367 p.

"Proyecto de reforma arancelaria". *LGI*, 377-379 p.

"La enseñanza agrícola e industrial y los cuerpos facultativos". *LGI*, 391-392 p.

"A la revista de obras públicas". *LGI*, 405-407 p.

Ref. RR

1869

"El librecambio de los ingleses". *LGI*, 50 p.

Ref. EBII

"Cuenca carbonífera de Bélmez y Espiel. Bélmez, 12 de febrero". *LGI*, 54-56 i 65-67 p.

"La reforma arancelaria". *LGI*, 77-78 p.

"La navegación aérea. Estado actual de la cuestión (Correspondencia particular)". *LGI*, 89-90 p.

"La fuerza de las fuerzas. De la presión atmosférica como fuerza motriz, puesta a disposición del género humano. París, 31 de marzo y 16 de abril". *LGI*, 113-115 i 125-126 p.

"La cuestión arancelaria". *LGI*, 149-152 p.

"Librecambistas, proteccionistas o viceversa". *LGI*, 245-246 p.

"Exposición de la Unión Central de las Bellas Artes aplicadas a la industria". *LGI*, 365-367 p.

"Unión de Inglaterra y Francia por medio del camino de hierro". *LGI*, 390-392 p.

"París, puerto de mar. Canal marítimo de Dieppe". *LGI*, 401-402 p.

"Asociación para el fomento de la industria". *LGI*, 413 p.

"Comparaciones". *LGI*, 425-426 p.

Ref. RR

1870

"Máquina de vapor vertical. Sistema Mandle". *LGI*, 3-5 p.

"Aparato 'Chretien'especial para la descarga de carbones, minerales, etc..." *LGI*, 17-19 i 27-29 p.

"Máquina para picar las piedras de molino. Sistema Dubois y Pouiley". *LGI*, 38-39 p.

"Motor doméstico de Mr. Fontaine". *LGI*, 123 p.

"La contribución industrial". *LGI*, 133-135 i 145-148 p.

"La entelequia industrial". *LGI*, 148-149 p.

"La información parlamentaria en Francia". *LGI*, 157-159 p.

"El pan mejor y más barato". *LGI*, 181-182, 351-352, 363-364 i 388-389 p.

"Progresos de la ciencia y de la industria. Alumbrado oxihídrico". *LGI*, 241-243 p.

"De la tracción al vapor en los caminos ordinarios". *LGI*, 253-257, 266-269 i 277-278 p.

"Malacate con cable de hierro". *LGI*, 294-295 p.

"Cuestión económica sobre la industria del chocolate en España". *LGI*, 301-302 p.

"Las puertas de la prosperidad". *LGI*, 325-326 p.

"Situación de las fábricas de Barcelona con motivo de la fiebre amarilla". *LGI*, 349-350 p.

"Dos palabras a nuestros lectores". *LGI*, 421 p.

"Exposiciones internacionales anuales en Inglaterra". *LGI*, 313 p.

Ref. RR

1871

Máquinas de Vapor. Dins la col·lecció Monografías Industriales. Motores empleados en la industria por... Madrid, Imprenta de Manuel Tello, Isabel la Católica, 23. Reimpresió. 70 p.

Ref. BURV

Máquina para separar la fibra de la albaca de la pulpa que la envuelve. Privilegi d'invençió atorgat amb data 8.07.1871, expedient núm. 4.808.

Ref. BDOPME

"La producción nacional y el plan de Hacienda del señor Moret". *LGI*, núm. 233.

"Exposiciones anuales en Londres". *LGI*, núm. 234.

"¿A dónde vamos a parar?". *LGI*, núm. 235.

"Las elecciones y las clases productoras". *LGI*, núm. 241.

"Esto sólo nos faltaba". *LGI*, núm. 242.

"Enseñanza profesional. Escuela de Artes". *LGI*, núm. 244.

"La Internacional. Conferencias populares de San Isidro". *LGI*, núm. 246 i 247.

"La Hacienda y los economistas". *LGI*, núm. 252.

"El nuevo plan de Hacienda del Sr. Moret". *LGI*, núm. 253.

"La internacional y la Asociación de Productores". *LGI*, núm. 263.

"Escuela de Artes y Oficios". *LGI*, núm. 264.

Ref. EBII

1872

"La política y la industria". *LGI*, núm. 285.

"Reseña bibliográfica: Teoría y cálculo de las máquinas de vapor y de gas con arreglo a la termodinámica por don Gumersindo Vicuña y Curso práctico de construcción naval por don Andrés Avelino...". *LGI*, núm. 287.

"La Exposición de Lyon y la iniciativa privada en Francia". *LGI*, núm. 288.

"Navegación aérea. El nuevo globo del señor Dupuy de Lome. Ascensión del 2 de febrero". *LGI*, núms. 291, 292 i 294.

"¿Qué papel va a hacer España en la Exposición de Viena?". *LGI*, núm. 316.

"El derecho de consumos impuesto en Madrid al carbón de piedra". *LGI*, núm. 317.

"Una noticia grave para los intereses de la industria nacional". *LGI*, núm. 318.

"Predicar en el desierto". *LGI*, núm. 321.

"Estado industrial de la Francia". *LGI*, núm. 327.

"Exposición universal de economía doméstica. Nuevo sistema de entramados de hierro". *LGI*, núm. 328.

"Tratado de comercio francoinglés". *LGI*, núm. 330.

Ref. EBII

1873

"Revista Industrial". *LGI*, núm. 337.

"El nuevo proteccionismo". *LGI*, núm. 341.

"¿Vamos o no a Viena?". *LGI*, núm. 343.

"Exposición de Viena". *LGI*, núm. 346.

"Exposición Universal de Viena. Viena, 1873". *LGI*, núm. 346.

"España en Viena". *LGI*, núm. 350.

"De Madrid a Viena por Cartagena y Trieste. La Exposición. Primeras impresiones". *LGI*, núm. 357.

"Exposición universal de Viena. Ojeada general. El Palacio de la Industria". *LGI*, núm. 358.

"A nuestra colega 'La Minería'". *LGI*, núm. 370.

"¿Qué papel ha hecho España en la Exposición de Viena?". *LGI*, núm. 373.

"Análisis industrial de los minerales metálicos". *LGI*, núm. 378.

"La Exposición de Madrid". *LGI*, núm. 380.

"Exposición internacional de 1875". *LGI*, núm. 383.

"Privilegios de industria. Congreso de Viena". *LGI*, núm. 386.

Ref. EBII

1874

"La política y el trabajo". *LGI*, núms. 389, 391, 393 i 397.

"Exposiciones de Madrid". *LGI*, núm. 407.

"Los productos españoles en Viena juzgados por un fraude". *LGI*, núm. 411.

"Exposición regional de las provincias del Este de España". *LGI*, núms. 412, 413, 416 i 420.

"El impuesto sobre los fósforos". *LGI*, núm. 419.

"La cuestión de Hacienda y el folleto del señor Manso". *LGI*, núm. 427.

"Educación técnica popular. Escuelas de Artes y Oficios". *LGI*, núm. 430.

"La industria en 1874. Generadores de vapor. Caldera Galloway de tubos cónicos". *LGI*, núms. 431 i 432.

"Una industria que nace y otras muchas que han desaparecido". *LGI*, núm. 435.

Ref. EBII

1875

La industria en 1874: revista de las máquinas más perfeccionadas y de los progresos realizados en los diversos ramos de la industria según los datos reco-

gidos en la Exposición Universal de Viena... Madrid: Impr. Manuel Tello. 368 p.

Ref. CCUC

"A nuestros lectores". *LGI*, 1 p.

"La industria y las elecciones". *LGI*, 1 p.

"España y la Exposición de Filadelfia". *LGI*, 2 p.

"La cuestión arancelaria. Al 'Fomento de la Producción Nacional'". *LGI*, 25 p.

"Ferrocarriles. Servicio de inspecciones". *LGI*, 49 p.

"El vapor recalentado y sus aplicaciones a la calefacción y a la fabricación del gas del alumbrado". *LGI*, 50 p.

"Máquina de vapor Bède y Farcot, horizontal de condensación y fuerza de 50 caballos, premiada en Viena con el diploma de honor". *LGI*, 89 p.

"La industria y la agricultura consideradas desde el punto de vista arancelario". *LGI*, 121 p.

"Exposición de Manchester". *LGI*, 145 p.

"El túnel de Sat Gotardo y el camino de hierro de Rigi-Kulm". *LGI*, 161 p.

"Grúa de viga, sistema Chretien". *LGI*, 189 p.

"Bombas centrifugas 'Gwynne'". *LGI*, 212, 236 i 272 p.

"Máquinas magneto-eléctricas de Gramme. Ultimos modelos". *LGI*, 247 p.

"Elevación de aguas a Salamanca". *LGI*, 281 p.

Ref. EBII

1876

"La industria y las elecciones". *LGI*, 1-2 p.

"La influencia del arbolado en la cantidad de lluvia que cae en una comarca". *LGI*, 97 p.

"Los milagros del trabajo. Exposición Universal de 1878 en París, y proyecto de otra exposición para 1879 en Madrid". *LGI*, 113-114 p.

"La mortalidad en Madrid". *LGI*, 17-20 p.

"Las ligas de contribuyentes". *LGI*, 49-50 p.

"La paz y la cuestión económica". *LGI*, 65-66 p.

"Exposición de Filadelfia". *LGI*, 81-86 p.

"Exposición hispanocolonial en Madrid". *LGI*, 225-226 p.

"Riqueza minera de España. Necesidad de fomentar la industria metalúrgica". *LGI*, 241-242 p.

"La producción del corcho en España y la industria taponera". *LGI*, 305-308 p.

"Enseñanza para obreros. Real decreto sobre Escuelas de Artes y Oficios". *LGI*, 321 p.

"Las conferencias agrícolas y la faceta agrícola del Ministerio de Fomento". *LGI*, 338-340 p.

"Apuntes sobre un plan de Hacienda". *LGI*, 353-354 p.

Ref. RR

1877

"Un gran progreso en la molinería. Molino Aubin, de muela cernedora". *LGI*, 2-3 p.

"Exposición Universal de 1878 en París. El globo cautivo de H. Giffard". *LGI*, 5-6 p.

"Máquina-herramienta universal. Sistema Van Haagen". *LGI*, 8-10 p.

"Madrid y Barcelona bajo el punto de vista industrial". *LGI*, 34-35 p.

"Exportación de vinos a Inglaterra". *LGI*, 43-45, 50-52, 125-126, 130-131 i 172-173 p.

"La locomotora de aire comprimido sistema Ribourt empleada en los trabajos del túnel de San Gotardo". *LGI*, 55-57 p.

"El reestanco de la sal y la Liga de Cádiz. Disminución de contribuyentes en España". *LGI*, 66-68 p.

"El aire comprimido aplicado a la explotación de los tranvías. Coches automóviles Mékarski". *LGI*, 88-90 p.

"Exposición dirigida a Su Majestad el Rey por la Junta de Agricultura, Industria y Comercio de la provincia de Málaga". *LGI*, 98-100 p.

"Proyecto de reforma arancelaria". *LGI*, 162-163 p.

"El recargo de derechos a los carbones". *LGI*, 177-178 p.

"Exposición de Filadelfia. Frenos continuos sistemas Westinghouse y Smith". *LGI*, 184-186 p.

"Un nuevo impuesto sobre los carbones". *LGI*, 194-195 p.

"Exposición hispano-nacional". *LGI*, 209 p.

"Machacadoras y trituradoras sistema Anduze". *LGI*, 263-266 p.

"Cuestiones arancelarias con Francia, Inglaterra y otros países". *LGI*, 321-323 p.

"No más derechos de puertas sobre los carbones para la industria". *LGI*, 353-354 p.

"El teléfono Bell y el teléfono de repetición de M. Edison". *LGI*, 354-356 p.

Ref. RR

1878

"El teléfono Bell". *LGI*, 1-2 p.

"Exposición Universal de París. Descripción de los palacios del Campo de Marte y del Trocadero". *LGI*, 2 i 17 p.

Ref. RR

"Máquinas Rauol Pictet para la producción del frío y fabricación del hielo". *LGI*, 38 p.

Ref. EBII

"El padre Secchi". *LGI*, 65-66 p.

"La crisis industrial". *LGI*, 81-82 p.

"Sociedad General de Crédito de la Industria Minera". *LGI*, 97-99 p.

"La tracción por vapor aplicada a los tranvías. Locomotora 'Brown'". *LGI*, 101-102 p.

"Exposición Universal de 1878 (París)". *LGI*, 113, 129, 146, 161-162, 177-181, 193, 209, 225, 330 i 369 p.

"El fonógrafo Edison perfeccionado". *LGI*, 119-123 p.

"Exposición Universal de 1878. Revista Ilustrada de las máquinas más notables. Grúa de vapor sistema Voruz". *LGI*, 145-146 p.

"La exposición del Centenar". *LGI*, 149-151 p.

"El Grupo IV. Un paseo por la galería de Máquinas". *LGI*, 177-181 i 193-197 p.

"Conferencia del Sr. Rohart sobre la destrucción de la Filoxera". *LGI*, 209-210 p.

"La maquinaria inglesa". *LGI*, 210-212 p.

"España en París. La verdad sobre la exposición española". *LGI*, 225-230 p.

"Exposición Universal 1878. Las galerías anejas y pabellones especiales". *LGI*, 230-233 p.

"Los premios que ha obtenido España en la Exposición de París". *LGI*, 321-323 p.

"Edison y el alumbrado eléctrico". *LGI*, 337-339 p.

"Generadores y máquinas de vapor. Máquinas Corliss y máquinas Compound". *LGI*, 369-370 p.

Ref. RR

1879

"La fabricación de harinas sin piedras. Trituradora Fombuena". *LGI*, 1-2 i 49-51 p.

"La escala alcohólica inglesa y lo que conviene a España en este asunto". *LGI*, 2-5 p.

"La inauguración de la línea directa de Madrid a Ciudad Real". *LGI*, 42 p.

"Llaves de agua. Sistema Montenegro". *LGI*, 52-53 p.

"Máquina de dos cilindros sistema Compound". *LGI*, 72-73 p.

"Los carbones de Bélmez y de Puertollano". *LGI*, 97-98 i 113-115 p.

"Una revolución en la fabricación del acero. Procedimiento de los señores Thomas y Gilchrist para la eliminación del fósforo". *LGI*, 129-130 p.

"La exportación de minerales y la industria metalúrgica en España". *LGI*, 161-162 p.

"Sociedad Protectora y Defensora del Trabajo y de la Producción Nacional". *LGI*, 177-178 p.

"La industria del hierro en Vizcaya". *LGI*, 241-242 i 257-258 p.

"Caldera multitubular inexplorable (Sistema Naeyer)". *LGI*, 280-282 p.

"Las reformas en Cuba y la producción azucarera peninsular". *LGI*, 305-306 p.

"Los capitales extranjeros y las líneas directas". *LGI*, 353-354 p.

Ref. RR

1880

"A nuestros lectores". *LGI*, 1 p.

Caldera multitubular inexplorable (Sistema Naeyer)". *LGI*, 4-6 p.

"Real Decreto". *LGI*, 35 p.

"La industria nacional y los capitales extranjeros". *LGI*, 35-36 p.

"El ferrocarril eléctrico". *LGI*, 52-54 p.

"Molino de cilindros sistema Daverio. Sistema austro-húngaro de molienda". *LGI*, 71-73 i 295-298 p.

"Molino Brisson perfeccionado". *LGI*, 87-90 i 106 p.

"Servicio telefónico urbano - Teléfono Gower". *LGI*, 105-106 p.

"Exposición Agrícola Sevillana". *LGI*, 114-115 p.

"La escala alcohólica inglesa". *LGI*, 177-178 p.

"Servicios que prestan a la industria las Compañías de Ferrocarriles". *LGI*, 273-274 p.

"La futura Exposición en Madrid". *LGI*, 289 p.

"El ferrocarril de San Juan de las Abadesas y la cuestión de los carbones en España". *LGI*, 305-306 p.

"Registro general de la industria española". *LGI*, 321 p.

"Francisco Balaguer (Necrológica)". *LGI*, 353 p.

"El nuevo director de Agricultura, Industria y Comercio". *LGI*, 369-370 p.

Ref. RR

1881

"A nuestros lectores. Registro General de la Industria Española". *LGI*, 1 p.

Un procedimiento de construcción e instalación de ferrocarriles aéreos. Amb CHRÉTIEN JULES. Patent d'invençió, expedient núm. 1940 concedida el 15 d'octubre del 1881.

Ref. BDSP

"El ciclo de vapor del señor Testud de Beauvegard". *LGI*, 4-6, 65-67, 33-34, 113, 129, 193-194, 225-226 i 289-292 p.

"Explotación del Ciclo de Vapor. Sociedad Industrial Española". *LGI*, 145 p.

"Centenario de Stephenson". *LGI*, 161 p.

"Revoluciones industriales". *LGI*, 209-211 p.

"Exposición Internacional de Electricidad (París)". *LGI*, 241-242 i 257-259 p.

"Nueva máquina de vapor de dos cilindros sistema Queruel". *LGI*, 354-356 p.

"La supresión del humo en las chimeneas". *LGI*, 369-370 p.

Ref. RR

1882

La maquinaria moderna. Motores, máquinas de vapor, de gas y de aire caliente. Ciclo de vapor. Testud de Bauregard... Madrid: Imprenta y fundición de M. Tello, impresor de cámara de S.M., Isabel la Católica, VII+144 p.

Ref. CCUC

"Necesidad de un reglamento para el establecimiento de las calderas de vapor". *LGI*, 1-3 p.

"La industria y los carbones en Madrid. Nuestra solución para traerlos baratos". *LGI*, 17-19 p.

"Madrid Industrial". *LGI*, 33-35 p.

"Ensayos de alumbrado eléctrico en Madrid". *LGI*, 65, 165-166, i 225 p.

"Progresos industriales". *LGI*, 113-115 i 129-131 p.

"Muerte del ingeniero Giffard". *LGI*, 114-115 p.

"Don Ventura Serra y Cruselles (R.I.P.)". *LGI*, 129 p.

"El ciclo de vapor. Llegada a Madrid de la máquina modelo para presentarlo". *LGI*, 209 p.

"El alumbrado eléctrico en Madrid". *LGI*, 225-227 p.

"El primer ciclo de vapor que ha funcionado en España". *LGI*, 289 p.

"Alumbrado eléctrico. Lámpara-sol". *LGI*, 295-298 p.

"El porvenir de Valladolid bajo su aspecto industrial". *LGI*, 321-322 p.

"Ensayos del ciclo de vapor". *LGI*, 337-338 p.

"Inyector con vapor de escape". *LGI*, 353-355 i 369 p.

"Cuestión de prioridad. A propósito del inyector con vapor de escape". *LGI*, 369 p.

Ref. RR

1883

"Las tarifas de ferrocarriles y los abusos de las compañías". *LGI*, 1-2 p.

"Alumbrado eléctrico. Perfeccionamiento notable de la lámpara-sol". *LGI*, 7-8 p.

"El ciclo del vapor". *LGI*, 65 p.

"Al doctor Celtífero. Director de una revista vienesa escrita en español (?)". *LGI*, 130-133 p.

"El yatch 'La Tempestad' del señor Testud". *LGI*, 225 p.

"Aparatos de seguridad para evitar las explosiones de las calderas de vapor". *LGI*, 353-354 p.

"Un gran progreso nacional. Locomotoras españolas". *LGI*, 273-274 p.

Ref. RR

1884

"A nuestros lectores". *LGI*, 1 p.

"La industria del almidón. Procedimientos modernos". *LGI*, 33-34 p.

"Seamos industriales". *LGI*, 65-66 p.

"Escuela de Ingenieros Industriales". *LGI*, 113-114 p.

"El alumbrado eléctrico en Madrid. Conferencia dada por el señor don Isidoro Cabanyes en el Círculo de la Unión Mercantil". *LGI*, 129-130 p.

"Un gran triunfo de la industria nacional. Prueba oficial de la primera locomotora construida en los talleres de la Fundación Primitiva Valenciana". *LGI*, 145-146 i 161 p.

"Fabricación de la hoja de lata en España". *LGI*, 177-178 p.

"Construcción naval española". *LGI*, 193-194 i 225-226 p.

"Navegación aérea. El globo dirigido de los señores Renard y Krebs". *LGI*, 257 p.

"Exposición del Fomento de las Artes". *LGI*, 305 p.

"Legislación industrial. Cuestiones sobre patentes". *LGI*, 321-322 p.

"Exposición internacional de molinería y panadería y de las industrias con ellas relacionadas". *LGI*, 353 p.

"Transmisión telefónica a distancia, sistema Rysselberghé". *LGI*, 337-338 p.

Ref. RR

1885

"Revista científico-industrial. 1884-1885". *LGI*, 1 p.

"Fabricación de harinas. El triturador Fombuena instalado en la fábrica de harinas de la factoría de Madrid". *LGI*, 7-10 p.

"La industria aceitera en España. Consideraciones sobre las mejoras de que es susceptible y sobre los medios de realizarlas". *LGI*, 35-37 p.

"Cuestiones sobre patentes. La puesta en práctica". *LGI*, 81-82, 98-99, 129 i 225-226 p.

"Una cuestión grave para los industriales del llano de Barcelona". *LGI*, 97-98 p.

"Transmisión hidráulica sistema Montenegro, para el servicio de señales de los ferrocarriles". *LGI*, 148-154 p.

"A la Sociedad Económica Sevillana de Amigos del País". *LGI*, 178 p.

"El transporte de la fuerza a distancia por la electricidad". *LGI*, 321-323 p.

"La cuestión del pan en Madrid". *LGI*, 337-338 p.

"Exposición Industrial de Madrid". *LGI*, 353-354 i 369-370 p.

Ref. RR

1886

"Revista científico-industrial 1885-1886". *LGI*, 1-2 p.

"Industrias a establecer en España". *LGI*, 2-4 p.

"Exposición universal de Barcelona. Un nuevo proyecto oficial de exposición en Madrid". *LGI*, 33-35 p.

"Viaje industrial. La molinería y panadería modernas. Exposición de 1889 en París-Concurso Agrícola". *LGI*, 49-50 i 65-66 p.

"El Libre cambio de los ingleses". *LGI*, 50-51 p.

"Viaje industrial. Visita a los talleres de los Sres. Sulzer y del Sr. Daverio". *LGI*, 81-85 p.

"Los ingenieros industriales y el nuevo reglamento del Cuerpo de Minas". *LGI*, 145-146 p.

"Los nuevos ministerios". *LGI*, 146-147 p.

"Legislación industrial. Marcas de fábrica y cesión de patentes". *LGI*, 193-194 p.

"Calderas y máquinas de vapor. Lo que gastan hoy y lo que gastaban antes". *LGI*, 257-258 p.

"La industria nacional y la Marina". *LGI*, 289-290, 305-306, 321-322, 353-354 i 370-372 p.

"Exposición Internacional de la industria de los caminos de hierro y de las que con ella se relaciona". *LGI*, 369-370 p.

Ref. RR

1887

"La industria nacional. A nuestros lectores". *LGI*, 1 p.

"La industria Nacional y la Marina". *LGI*, 17-18, 33, 65-67 i 161-162 p.

Ref. RR

"Sobre la cuestión de incrustaciones. Generadores Belleville". *LGI*, 129-130 p.

"Exposición de Barcelona". *LGI*, 145-147 p.

"La cuestión de los alcoholes y la industria de la destilación en España". *LGI*, 225-227, 243-245 i 261 p.

"Propiedad industrial". *LGI*, 241-243 p.

"El estanco el alcohol en España". *LGI*, 273-275 p.

"La solución del Gobierno a la cuestión de los alcoholes industriales". *LGI*, 289-290 p.

"El nuevo derecho sobre alcoholes". *LGI*, 321-323 p.

Ref. RR

1888

La industria nacional. Descripción de las principales fábricas españolas... La innovadora molino-panadería modelo de los señores D'Stamp, Murcia. Madrid: Imprenta y fundición de Manuel Tello, impresor de cámara de S.M., Don Evaristo. 68 p.

"A nuestros lectores. La prensa técnica en España". *LGI*, 1 p.

"Propiedad industrial. Un caso grave sobre la práctica de una patente". *LGI*, 17-18 p.

"Exposición Universal de Barcelona. Certamen de vinos y aceites". *LGI*, 81-83 p.

"La cuestión de vinos y alcoholes". *LGI*, 97-98 p.

"Alumbrado eléctrico. Peligro de incendio y modo de evitarlo. Instalación del Teatro de la Comedia". *LGI*, 132 p.

"Barcelona y la Exposición". *LGI*, 145, 151, 161-162, 289, 305-307, 321-327, 345-347, 364-365 i 381-383 p.

"Aparato de destilación continua. Sistema Ergrot". *LGI*, 168-170 p.

"Concurso internacional de máquinas y procedimientos para descortezar el ramío. Estado actual de la cuestión". *LGI*, 195-196 p.

"La propiedad industrial. Supresión de la Dirección de Patentes y Marcas". *LGI*, 209-210 p.

"Fabricación de ladrillos. Calefacción de hornos por combustible líquido. Sistema Charco". *LGI*, 264-266 p.

"La industria aceitera en España. Creación de las Escuelas de Olivicultura". *LGI*, 273-274 p.

"Navegación aérea". *LGI*, 292-293 p.

Ref. RR

1889

"A nuestros lectores". *LGI*, 1 p.

"Los acumuladores en el alumbrado eléctrico de los teatros". *LGI*, 97-98 p.

"Las bodas de plata de la "Gaceta Industrial" *LGI*, 369 p.

"Un folleto de Peral". *LGI*, 195-200 p.

"Exposición universal de París". *LGI*, 289-290, 291-292, 305-307, 321-322, 337-338, 353-354 i 369-371 p.

Ref. RR

1890

Revista de Electricidad. Revista quinzenal que es lliurava amb la revista *Gaceta Industrial Económica y Científica Consagrada al Fomento de la Industria Na-*

cional. Ens consta que se'n van editar 24 números, des del 10 de gener fins al 25 de desembre del 1890.

Ref. BNdE

"Creación de una escuela de electricistas". *Revista de Electricidad*, Madrid, núm. 1, 1-2 p.

"A nuestros lectores". *LGI*, 1 p.

Ref. RR

1891

"Incrustaciones en las calderas de vapor: Sus consecuencias y medios de evitarlas". *LGI*, núm. 1, 24-26 p.; núm. 2, 41-44 p.

"El gas de agua. Teoría, fabricación, aplicaciones". *LGI*, núm. 6, 138-141 p.

"Blanqueo y desinfección por electricidad. Procedimiento Hermitte". *LGI*, núm. 7, 157-160 p.

Bibliografía bàsica

La Ingeniería industrial española en el siglo XIX. ALONSO VIGUERA, J.M. Madrid. Sección de Publicaciones de la Escuela Técnica Superior de Ingenieros Industriales. 1961, 180-181 p.

Técnica e Ingeniería en España. V. El Ochocientos. Profesiones e instituciones civiles. Manuel Silva, ed. Real Academia de Ingeniería. Institución "Fernando el Católico, Pressas Universitarias de Zaragoza. 2007, 617-618 p.

Abreviatures

BETSEIB: Biblioteca de l'Escola Tècnica Superior d'Enginyeria Industrial de Barcelona

BDOPME: Banc de Dades de l'Oficina de Patents i Marques d'Espanya

BNdE: Biblioteca Nacional d'Espanya

BURV: Biblioteca Universitària Rovira i Virgili

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya

EBII: Ensayo de una Bibliografía de Ingenieros Industriales

LGI: La Gaceta Industrial

LGIyCE: La Gaceta Industrial y Ciencia Eléctrica

RR: Revista referenciada

Isidor Angulo i de Agustí

Vilanova i la Geltrú, 1812 - L'Hospitalet de Llobregat, 1854

Poques són les dades que tenim de l'Isidor Angulo. No obstant això, les que ens han arribat ens el descriuen com a vilanoví, agrònom, economista i terrinent. Va néixer a Vilanova i la Geltrú el 4 d'abril del 1812. Va realitzar els seus estudis a Barcelona i els seus biògrafs esmenten que va perfeccionar els seus coneixements viatjant per Anglaterra i els Estats Units. Quan tenia 28 anys fou elegit, el 13 d'abril del 1840, membre de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts pels seus coneixements agronòmics, la qual cosa ens mostra la seva vàlua personal, entitat de la qual exercí els càrrecs de vicesecretari general (1841), secretari de la secció sego-

na, comptador (1846) i director de la secció d'agricultura els anys 1846-1851. El mateix any, el 25 de maig, també fou nomenat soci de la Sociedad Económica Barcelonesa de Amigos del País; l'any 1846 va presentar en aquesta societat un expedient sobre l'emigració a Amèrica basat en la seva experiència. D'altra banda, com a exemple de la seva implicació social en aquella agitada època, el trobem el 9 de juny de l'any 1843, com a membre de la Junta Suprema de Barcelona, signant la proclama de la revolta dels soldats per afegir-se a l'aixecament militar, donant suport al pronunciament del general Prim. Com a membre de la Junta, 8 de juliol del 1843 també va participar en la signatura del decret sobre l'enderroc de les muralles de Barcelona. Durant aquests anys va ser vocal de la Real Junta Particular de Comercio de Barcelona, 1758-1847, entitat rectora de l'activitat comercial i industrial de Catalunya, que moltes vegades substituïa la funció dels gremis

Com moltes altres personalitats barcelonines de la seva època, també participà, el 1845, en la "Sociedad para la mejora del sistema carcelario, correccional y penal" de la província de Barcelona. L'any 1846 era alhora president i soci econòmic de la primera granja agrària creada a Espanya amb la finalitat d'experimentar noves tècniques agrícoles sota el nom de "Compañía Agrícola Catalana", que va fer fallida econòmica al cap de pocs temps. L'any 1848 fou nomenat vocal de la Junta Provincial de Agricultura, Industria y Comercio, entitat creada per substituir la Junta de Comerç, i com a

membre d'aquesta junta assistí al congrés agrícola celebrat a Madrid l'any 1849. L'any 1851 participà com a soci fundador en la constitució de l'Institut Agrícola Catalán de San Isidro, el 22 de maig del 1851, associació agrícola que volia fomentar l'economia agrícola alhora que representava la burgesia catalana enfront de la política econòmica descentralitzadora del govern. Tingué cura personalment de la direcció i l'edició de la *Revista de Agricultura Práctica, Economía Rural, Horticultura y Jardinería...* fins a la seva mort.

L'any 1853 se li va conferir el grau de catedràtic perquè impartís un curs teòric d'agricultura, establert per la R.O. de 21 de desembre del 1853, per a l'ensenyament als pares pius escolapis i altres eclesiàstics que volguessin professar en els seminaris conciliaris l'assignatura d'agricultura. Va pronunciar diferents discursos en què defensà el conreu de l'arròs, la utilització d'estris per facilitar la llaurada dels camps, va introduir el conreu de la morera *multicaulis* o filipina, que era més primerenca en la seva brotació alhora que tornava a brotar més fàcilment en el cas de gelades tardanes... Malauradament, a causa d'una infecció de còlera va morir el 19 de setembre del 1854 als 42 anys, deixant incompletes diferents obres en les quals estava treballant relacionades amb l'agricultura, com una *Historia de la agricultura española* i un *Tratado completo de agricultura práctica*.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica i tècnica

1843

Circular sobre la seva admissió com a vocal de la Junta Suprema Provisional de la Provincia de Barcelona..., Saragossa, 1 p.

Ref. CCUC

1845

Memoria sobre el cultivo de varias especies de morera. Llegida el 16 de gener a la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona.

Ref. DBE

1846

Memoria sobre los medios desinfectantes de la atmósfera con aplicación a los gusanos de seda. Llegida el 30 de juliol a la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona.

Ref. DBE

Memoria sobre el uso de los instrumentos aratorios. Premiada per la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País.

Ref. DBE

Proporcion del Sr. Angulo sobre emigración a América. Ref. C24/10-d.

Ref. RBG

1852

Recull d'articles publicats al *Diari de Barcelona: Artículos del socio del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro, D. Isidoro de Angulo, sobre la división territorial y la agricultura, acogidos y aprobados satisfactoriamente por la Junta Directiva y Comisión Científica de dicho Instituto y publicados bajo los auspicios de las mismas.* Barcelona, Impr. d'A. Brusi, 38 p.

Ref. CCUC/OR

1851

"Apuntes históricos sobre la agricultura española. Memoria leída el 1º de Mayo. Barcelona: por Antonio Brusi; imprenta del Diario de Barcelona. Instituto

Agrícola Catalán de San Isidro”, *Revista de Agricultura Práctica, Economía Rural, Horticultura y Jardinería*, tom I, 95 p., 118 p., 141 p., 189 p., 211 p. i 257 p.

Ref. DBA

“Memoria relativa á la elección de un buen sistema de cultivo no sólo con respecto á la aclimatación y crecimiento de las plantas, sí que también á las necesidades del país en que se habita y á las utilidades que de sus labores ha de reportar al cultivador. Leída en la sesión del 6 de marzo de la Reial Academia de Ciencias y Artes de Barcelona”. *Diario de Barcelona*, abril 1851, 2.116 p.

Ref. DBE

1852

Discurso sobre el presente y porvenir de la agricultura catalana, leído en sesión pública de la Sociedad Económica Barcelonesa de Amigos del País, el 18 de octubre de 1852. Barcelona, Imprenta de Miguel Blanxart, 31 p.

Ref. CCUC

Bibliografia bàsica

Nòmina de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona.

Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX. ELÍAS DE MOLINS, ANTONIO. Barcelona, 1889, I vol., 97-98 p.

Abreviatures

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya

DBA: *Diccionario de bibliografía agronómica...*, de Braulio Antón Ramírez, 1865.

DBE: *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores...*, d'Antonio de Elias Molins, 1889.

RBG: *Revista Bibliográfica de Geografía y Ciencias Sociales*. BOUZA, J. Vol. XIV, núm. 829, juny 2009.

OR: Obra referenciada

Josep Antoni Baltà i Elias

Vilafranca del Penedès, 1893 - Barcelona, 1973

Fill dels vilafranquins Dr. Josep Baltà Rodríguez de Cela (1866-1937) i de Josefa Elias i Olivella. Realitzà els seus primers estudis a l'Institut General i Tècnic de Barcelona, on obtingué el Premi Extraordinari de Batxiller el 25 de maig de 1910. En un principi, per tal de satisfer el seu pare, començà la Llicenciatura de Ciències Químiques a la Universitat de Barcelona. Tanmateix, la seva vocació era la física, la qual cosa va fer que compaginés ambdues llicenciatures. El juny de 1914 obtingué el Premi Extraordinari en la llicenciatura en Ciències Químiques i l'any següent també en la llicenciatura de Ciències Físiques.

Mostra de la seva inquietud personal i de la influència paterna per les novetats científiques del moment, l'any 1914 va portar a terme, a l'Escola Industrial de Terrassa, una

pionera demostració de telefonia sense fils (TSF), i l'any 1915 instal·là una petita estació meteorològica, l'"Estació Grabuach", a la finca pairal situada al terme municipal de Font-rubí. Amb les mesures d'aquesta estació col·laborava amb la Xarxa Pluviomètrica de Catalunya, pertanyent a la Societat Astronòmica de Barcelona, de la qual era un actiu soci.

L'any 1918 obtingué el grau de doctor a la Facultat de Ciències de la Universitat de Madrid amb la tesi doctoral *Magnetoquímica de los cloruros de cromihidrina*, sota la direcció d'uns dels científics més ben considerats de la història científica espanyola, l'eminent físic Dr. Blas Cabrera i Felipe (1878-1945), amb la qualificació d'excel·lent.

A finals d'aquest mateix any començà la seva tasca docent com a professor interí a l'Escola Industrial de Terrassa. Durant el curs 1919-1920 ja el trobem com a professor encarregat del curs d'electricitat, magnetisme i electrotècnica a la mateixa escola. Ja al curs acadèmic 1920-1921 estava impartint classes a la Universitat de Barcelona com a

professor auxiliar de la Càtedra de Física General de la Facultat de Ciències, tasca que desenvolupà fins a l'any 1933. L'any 1923, malgrat les restriccions governamentals sobre la concessió d'estacions radiotelegràfiques particulars, creà el Ràdio Club Catalunya (1923-1925), arran de la dissolució de la Societat Radiotelegràfica de Catalunya, del qual fou el primer president. Agrupava nombrosos aficionats i molts dels catedràtics de la Universitat de Barcelona. Una de les principals finalitats del Club era divulgar la TSF mitjançant conferències, curssets de construcció de receptors... El seu indicatiu durant les emissions fou EAR 54.

També el 1923, la Universitat de Barcelona li concedí una beca per anar a treballar a l'Établissement Central de la Télégraphie Militaire de París, sota la direcció del professor René Mesney (1874-1949), pioner de la ràdio a França, i del general Pierre Ferrie (1868-1932), que va ser el responsable de desenvolupar la TSF militar francesa. Durant la seva estada a França va col·laborar de manera molt activa en la consolidació de la Société Française des Électroniciens et Radioélectriciens (SFER) alhora que publicà nombrosos treballs de recerca relacionats amb les radiocomunicacions.

A finals del 1928 guanyà la plaça de meteoròleg al Servei Meteorològic Nacional, i l'any següent fou destinat a l'Oficina Regional de Barcelona, en concret a l'observatori de la Universitat de Barcelona, on prestà servei fins a l'any 1933. L'any 1929, ja amb una existent regulació oficial de les estacions radioelèctriques i una difusió prou àmplia d'emissions de ràdio, fou nomenat vicepresident del Primer Congrés de Radioaficionats com a delegat de l'Associació Espanyola d'Afeccionats a la Radiotècnica (EAR). A més a més, i de forma paral·lela a la seva activa tasca divulgativa, principalment des de les pàgines de la revista *Ibérica* publicada per l'Observatori de l'Ebre i amb traduccions, llibres, ressenyes bibliogràfiques, emissions radiofòniques..., es començà a preparar les oposicions a catedràtic. L'any 1933 guanyà la càtedra de Física Teòrica i Experimental de la Universitat de Salamanca, on restà fins a l'esclat de la Guerra Civil. L'any 1941 s'incorporà a la Universitat de Madrid per concurs de trasllat, on professà la càtedra d'Electricitat i Magnetisme fins a la seva jubilació, l'any 1963.

La reorganització de la política científica sota el règim franquista comportà la creació del Consell Superior d'Investigacions Científiques, CSIC, que de fet succeïa la funció del que quedava de la desfeta humana i material de la "Junta para Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas", JAE. El Dr. Baltà s'incorporà al Departament de Semiconductors de l'Institut de Física Alonso de Santa Cruz començant de nou la seva activitat investigadora i divulgadora. L'any 1948 publicà l'article "Modernos generadores electrostáticos", on es donava la notícia de la construcció per primer cop a l'Estat espanyol d'un generador electrostàtic de 500 Kw de tensió a les instal·lacions de l'Institut Leonardo Torres Quevedo de Física Aplicada. Foren anys en què la seva persona i la

seva obra científica es van anar consolidant al CSIC, alhora que, a les aules de la universitat i als laboratoris del CSIC, col·laborà en la formació de les futures generacions de científics de la moderna ciència espanyola: com a cap del Departament de Física de l'Institut

Leonardo Torres Quevedo, 1941-1949; com a cap de la secció d'electricitat de l'Institut Alonso de Santa Cruz, 1941-1945; com a conseller del Patronat Juan de la Cierva i del Patronat Alfonso X el Sabio, 1943-1963... El reconeixement acadèmic a la seva persona, a la seva tasca pedagògica i a la seva tasca científica arribà l'any 1948, quan fou nomenat acadèmic de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, i l'any 1950, en què ho fou nomenat acadèmic numerari de la Reial Acadèmia de Ciències Exactes, Físiques i Naturals de Madrid. L'any 1951 fou nomenat administrador de la Festa Major i fill il·lustre de la seva vila nadiua.

Durant els darrers anys de la seva vida, la seva activitat divulgadora sobre les noves disciplines científiques que anaven apareixent no va créixer en absolut, tal com avalen els innombrables càrrecs i nomenaments honorífics de part d'entitats i societats de caràcter científic, les conferències pronunciades o la publicació de nombrosos articles científics de revisió o d'actualització adreçats a la comunitat científica, d'informació de les darreres novetats tècniques d'abast nacional i internacionals sobre radioastronomia, energia nuclear, televisió, sobre la teoria de la relativitat i les ones gravitacionals, els satèl·lits, els ovis, els coets, les partícules subatòmiques, biografies de rellevants personatges de la física... Bon exemple del que diem són algunes de les seves darreres col·laboracions a la *Gran Enciclopedia Durvan* i a la revista *Arbor* sobre temes tan avançats dins de la mateixa comunitat científica, encara a hores d'ara, com les ones gravitacionals i la teoria de la relativitat d'Einstein, on comenta les darreres aportacions conceptuals i mostra la seva posició pro relativista; o fins i tot comentant la importància de l'augment de l'anhidrid carbònic a l'atmosfera a l'article "La variabilidad de los climas terrestres", també a la revista *Arbor*, tema d'una actualitat a hores d'ara inqüestionable pel ja irreversible canvi climàtic que patim.

L'any 1972 Vilafranca del Penedès va retre un homenatge a la seva llarga trajectòria pedagògica i divulgativa de la ciència batejant un centre d'ensenyament primari de caràcter comarcal amb el seu nom: "Doctor Baltà Elias". Pocs anys després del seu traspàs es van celebrar les "Jornadas Monográficas de la Radiocomunicación Ama-

teur” en les quals es va retre homenatge a la seva figura amb la col·locació d’una placa commemorativa a la façana del palau Baltà, alhora que es va utilitzar un mata-segells commemoratiu *in memoriam* durant els tres dies que van durar les jornades.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1917

“Observación de un bólido”. *Boletín Sociedad Astronómica de Barcelona*. Barcelona. Vol. IV, núm. 74, 151 p.

Ref. RR

1918

Magnetoquímica de los cloruros de cromihidrinis: memoria presentada para aspirar al grado de doctor en ciencias. Madrid: Universidad de Madrid. Facultad de Ciencias, 57 p.

“Magnetoquímica de los cloruros crómicos”. *Anales de la Sociedad Española de Física y Química*. Madrid. Trabajos del Laboratorio de Investigaciones Físicas, 44, tomo XVI, 111-127 p.

Ref. CCUC

1925

“Algunas recepciones interesantes de onda corta”. *Asociación Española de Radioaficionados*. Barcelona. Vol. IV, núm. 118, 5 p.

Ref. RR

1926

“El Kilociclo y la radiofonía”. *Radio Barcelona: órgano de la Asociación Nacional de Radiodifusión*, Any IV, núm. 118, 5-8 p.

“Les ones curtes i la nostra atmosfera”. *Radiolot*: Publicació mensual dedicada a la radiotelefonía i les seves aplicacions. Any 3, núm. 16, gener, 2-5 p.

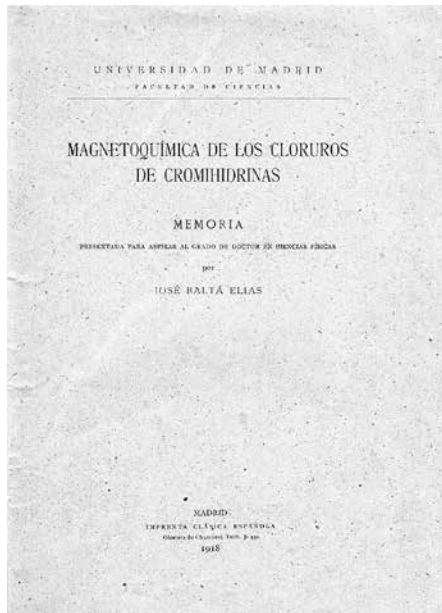
“Memorándum sobre los yacimientos de antracita, de mineral de hierro y de metales usados en la fabricación de acero, que pueden explotarse en Perú”. *Carbón y fierro*. Lima, núm. 1, 15 p.

Ref. CCUC

1927

“A propos de l’antenne de Hertz”. *L’Onde Electrique*, París, núm. 6.

Ref. CV

1929

“Anomalías en la propagación de las ondas cortas en Barcelona”. Madrid: Huelves y Cía. 12º Congreso. *Asociación para el Progreso de las Ciencias*, 183-194 p.

“Evolución de las teorías sobre la propagación de las ondas hertzianas”. *Asociación Española para el Progreso de las Ciencias*, 29 p.

Física adaptada al cuestionario oficial del bachillerato universitario: guía manual para su estudio. Amb ESTALELLA, J. Barcelona: Bosch, 460 p.

Ref. CCUC

Nota Bibliográfica. *Ibérica: El progreso de las ciencias y de sus aplicaciones*. Barcelona, vol. XXXII, núm. 802, 303 p.

“Las jornadas de onda corta de Barcelona. Primer Congreso Español de Radioaficionados. Ciclo de conferencias de Don Blas Cabrera y M. Mesny”. *Ibérica*, vol. XXXII, núm. 807, 376-382 p.

"Nuevo método para la determinación del C/c". *Ibérica*, vol. XXXII, núm. 807, 375.

Ref. RR

"Réception à Barcelone des émissions sur ondes courtes résultats d'une année d'écoute". Laval: *Association française pour l'avancement des sciences*. 3 p.

Ref. CCUC

1930

"Anomalías en la propagación de las ondas cortas observadas en Barcelona". *Anales de la Sociedad Española de Física y Química*, Madrid, vol. XXVIII, pp 1.021-1.032. Aquest mateix article es publica l'any 1931 a la *Asociación Española para el Progreso de las Ciencias*, Madrid, vol. II i IV, 183-185 p.

"Evolución de las teorías sobre la propagación de las ondas hertzianas". *Asociación Española para el Progreso de las Ciencias*, vol. II, 5-29 p.

Nota bibliográfica. *Ibérica*, vol. XXXIII, núm. 811, 48 p.; núm. 817, 144 p.; núm. 818, 159 p. Vol. XXXIV, núm. 824, 255 p.; núm. 834, 15 p.; núm. 839, 95-96 p.; núm. 839, 207 p.; núm. 857, 383 p.

"Un patrón de frecuencias de gran precisión". *Ibérica*, vol. XXXIII, núm. 821, 198-199 p.

"El rectificador de óxido de cobre". *Ibérica*, vol. XXXIII, núm. 821, 200-204 p.

"Un nuevo sistema de televisión". *Ibérica*, vol. XXXV, núm. 865, 100 p.

Ref. RR

1931

"Sobre la exactitud de los datos obtenidos con los pluviómetros". *Confederación Sindical del Pirineo Oriental*, Barcelona, vol. III, núm. 8, 15-17 p.

"Un nuevo sistema radiotelegráfico de información cósmica". *Ibérica*, vol. XXXV, núm. 869, 166-167 p.

Ref. RR

"La luz fenómeno electromagnético". Barcelona: *Ibérica*, núms. 869, 870 i 871, marzo, 11 p.

"El ácido pírico como desestabilizador fotográfico". *Ibérica*, vol. XXXV, núm. 870, 184-185 p.

Notes bibliogràfiques. *Ibérica*, vol. XXXV, núm. 872, 224 p.; núm. 873, 240 p.; núm. 880, 352 p.; vol. XXXVI, núm. 885, 31-32 p.; núm. 890, 47-48 p.; núm. 892, 80 p.; núm. 892, 144 p.; núm. 898, 240 p.; núm. 902, 303-304 p.; núm. 903, 320 p.; 905, 352 p.; núm. 908, 399-400 p.

"La nueva estación radiotelefónica del Vaticano". *Ibérica*, vol. XXXV, núm. 873, 228 p.

"Resultados de un año de observaciones, en Barcelona, de las emisiones de onda corta del O.N.M. francés". *Ibérica*, XXXVI, núm. 885, 32 p.

"Teoría y Práctica de la célula fotoeléctrica". *Ibérica*, XXXVI, núm. 892, 142-143 p.; núm. 893, 152-153 p.

"Fundamentos de la telefotografía". *Ibérica*, XXXVI, núm. 897, 216-221 p.

Ref. RR

1932

"Contribución al estudio de la capacidad propia de las bobinas de una capa". *Anales de la Sociedad Española de Física y Química*, t. 30, 505-519 p.

Ref. CCUC

"Higrómetro con escala de altura de nubes bajas". *Mancomunidad Hidrográfica del Pirineo Oriental*, Barcelona, vol. IV.

Ref. RB

"Ondas cortas en medicina diaterma radiada (sin placas) con demostraciones". Amb els Drs. CIRERA SALSE i CIRERA TERRÉ. *Annals de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona*, vol. 14, 82-92 p. Aquest article també es va publicar a: *Ibérica*, vol. XXXVII, núm. 921, 206 p.

Ref. CCUC

"Ondas electromagnéticas calibradas, emitidas por el 'National Physical Laboratory' de Inglaterra". *Ibérica*, vol. XXXVII, núm. 910, 22 p.

Notes bibliogràfiques. *Ibérica*, vol. XXXVII, núm. 910, 32 p.; núm. 911, 48 p.; núm. 912, 64 p.; núm. 913, 79-80 p.; núm. 916, 127-128 p.; núm. 929, 336 p. Vol. XXXVIII, núm. 934, 15-16 p.; núm. 935, 32 p.; núm. 940, 112 p.; núm. 945, 192 p.; núm. 955, 368 p.; núm. 956, 384 p.

Ref. RR

"Las varillas Telefunken". *Ibérica*, vol. XXXVII, núm. 913, 68-69 p.

"Los nuevos ursigramas en Geofísica". *Ibérica*, vol. XXXVII, núm. 923, 234-237 p.

"Horario actual de las emisiones radiotelefónicas de la ciudad del Vaticano". *Ibérica*, vol. XXXVII, núm. 924, 255 p.

"La exploración de la Estratosfera. Diario de a bordo del profesor Piccard (27-5-1931)". *Ibérica*, vol. XXXVII, núm. 932, 376 p.

"Un nuevo patrón de volumen sonoro". *Ibérica*, vol. XXXVIII, núm. 939, 86-87 p.

"Radiomedidas en el Círculo Ártico". *Ibérica*, vol. XXXVIII, núm. 939, 87 p.

"Estado actual del conocimiento radioeléctrico de la alta atmósfera". *Ibérica*, vol. XXXVIII, núm. 946, 195-196 p.

Ref. RR

Traducció de la tercera ed. de l'alemany de l'obra *Tratado de Física* de l'autor POHL, R.W. Barcelona: G. Gili...

Ref. CCUC

1933

"Les radioperturbacions naturals (atmosfèriques) en meteorologia". *Memòries de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, vol. I, fasc. II, 87-164 p.

Notes bibliogràfiques. *Ibérica*, vol. XXXIX, 336 i 384 p.; vol. XL, 48, 176 i 223 p.

Ref. RR

1934

"La imagen latente fotográfica". *Ibérica*, vol. XLI, núm. 1.012, 104-107 p.

Notes bibliogràfiques. *Ibérica*, vol. XLI, núm. 1.019, 223-224 p.; núm. 1.042, 208 p.; vol. XLIII, núm. 1.062, 160 p.

Ref. RR

1935

Discurso para la solemne apertura del curso académico de 1935 a 1936: "La concepción del mundo físico en la ciencia actual". Salamanca: Universidad de Salamanca, 60 p.

Ref. CCUC

Notes bibliogràfiques. *Ibérica*, vol. XLIII, núm. 1.063, 175-175 p.; núm. 1.069, 272 p.; núm. 1.072, 320 p.; núm. 1.073, 335-336 p.; núm. 1.074, 352 p.

"Ultrasonidos en la naturaleza". *Ibérica*, vol. XLIII, núm. 1.075, 356-357 p.

"Impresiones de un viaje de estudios". *Ibérica*, vol. XLIV, núm. 1.090, 214-217 p. La segona part d'aquest article es va publicar l'any 1936 al núm. 1.121, 328-334 p.

Ref. RR

1936

"Cinematografía". *Enciclopedia Ilustrada Universal Espasa Calpe*. Madrid, Editorial Espasa Calpe, S.A. Suplement, 223-226 p.

Notes bibliogràfiques. *Ibérica*, vol. XLV, núm. 1.101, 14-15 pp; núm. 1.106, 95 p.

Ref. RR

Traducció de la sisena edició de l'alemany de l'obra: *Compendio de física: para médicos, farmacéuticos, químicos y naturalistas* de l'autor LAMLA; E. Amb GIL, R. Barcelona: Labor, XIX, 385 p. Una segona edició el mateix any.

Ref. CCUC

1941

"Estudio físico de la materia y de sus trasmutaciones". *Ciencia Tomista*, Salamanca: Salmantina, 191-228 p.

"Sobre la radioactividad de materiales expuestos a la intemperie en Salamanca". *Anales de Física y Química*, Madrid: Real Sociedad Española de Física y Química, t. 37, 4 p.

Ref. CCUC

1942

"En el tricentenario de la muerte de Galileo". *Anales de Física y Química*, Madrid, t. 38, 80-89 p.

Ref. CCUC

"Generadores electrostáticos y de impulsos de tensión y transformadores en cascada, multiplicadores de tensión, tubos de descarga más utilizados. II) Aceleradores lineales, aceleradores de sincronismo electro y magnético, Ciclotrón, Colutrón, Isotrón, Sincrociclotrón, Betatrón, Sincrotrón". Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid, 5ª curso de Radiactividad.

Ref. RB

1943

Traducció de l'alemany de l'obra: *Física sin cálculos* de BRAUNWELLER, E. Barcelona: Ars, 252 p.

Ref. CCUC

1944

"El problema de la ozonosfera". Amb CATALÀ DE ALEMANY, J. Madrid: CSIC, 34 p.

Ref. CCUC

"Contribución al estudio de algunos semiconductores. I. Carborundum y Sulfuro estannoso". Amb GARCÍA DE SANTESMASES, J. *Anales de la Sociedad Española de Física y Química*, Madrid, vol. XL, núm. 368, 1-10 p.

Ref. RR

"Nota preliminar sobre la electroquímica con corriente de alta frecuencia". Amb RIUS, A. i BERLTRAN, J. *Anales de Física y Química*, t. 40, núm. 383, 14-20 p.

"Medida de la constante dieléctrica del agua con ondas decimétricas". Amb QUINTANA, H. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. *Anales de Física y Química*, t. 40, núm. 388, 715-725 p.

Ref. CCUC

1945

"El Betatrón: nuevo émulo del ciclotrón". *Alfa: Revista de las Ciencias y la Técnica*, any 2, núm. 16-17, agost-setembre, 32-38 p.

"¿Existen masas magnéticas separables?: las corrientes magnéticas de Enrenhaft". Madrid: Diana. *Eucíclides: Revista Mensual de Ciencias Exactas, Físicas,*

Químicas, Naturales y de Aplicaciones Técnicas, núm. 47, 7-11 p.

"Fundamentos físico-químicos y aplicaciones técnicas del alumbrado por fluorescencia". Madrid: Nuevas Gráficas. *Anales de Física y Química*, t. 41, núms. 397-398, 111-142 p.

"Noticia biográfica del Excm. Sr. D. Blas de Cabrera y Felipe". *Anales de la Real Sociedad Española de Física y Química*, tomo 41, núm. 402, 13 p.

"Nota necrológica Excmo. Sr. D. Blas Cabrera y Felipe". *Euclides*, noviembre-diciembre, núms. 57-58, 627-628 p.

"¿Qué són el klystrón y el rumbatrón?". *Euclides*, núms. 51 y 52, 11 p.

Ref. CCUC

1946

"El Betatrón, nuevo emulo del Ciclotrón". *Alfa*, Madrid, vol. II, núm. 16-17, 32-38 p.

Ref. RR

"El Ciclotrón y el betatrón como agentes terapéuticos". *Radiología-Cancerología*, 151-168 p.

"Sobre el cálculo de resistencias no lineales". Amb MONTES, M.G. *Anales de Física y Química*, t. 42, núm. 404, 7-16 p.

"Construcción de un oscilador ultrasonoro, primeros resultados obtenidos". Amb MONTULL, J. Madrid: Nuevas gráficas. *Anales de Física y Química*, t. 2, núms. 412-413, 965-970 p.

Ref. CCUC

"La aceleración de partículas eléctricas". *Euclides*, vol. VI, núm. 59, p. 29-41; vol. VII, núm. 73, p. 137-145; núm. 74, 200-207 p.

Ref. RR

1947

"Avance sobre un estudio oscilográfico de los atmosféricos en Madrid". Amb BALLESTER, M. Madrid: CSIC. *Anales de física y química*, t. 43, núms. 416-417, 5-12 p.

Ref. CCUC

1948

"Balística de partículas eléctricas". *Revista de Geofísica*, any 8, núm. 30-31, abril-setembre, 115-182 p.

Ref. CCUC

"La teoría de redes con electrónica y sus aplicaciones al cálculo y gobierno automáticos. III Ecuaciones diferenciales lineales de coeficientes periódicos". Amb al. *Anales de la Sociedad Española de Física y Química*, Madrid, vol. XLIV, núm. 3-4, 211-218 p.

Ref. RR

"Modernos generadores electrostáticos". Amb GONZÁLEZ MONTES, M. *Revista de Ciencia Aplicada*, any 2, Fasc. 4, núm 5, octubre-diciembre, 241-256 p.

"Sobre las ondas cortas y microondas de origen extraterrestre". *Revista de Telecomunicaciones*, 11 p.

"Telecomunicaciones y alta-frecuencia: la familia de los trones". *Euclides*, vol. 6, núm. centenari, juny, 219-222 p.

Ref. CCUC

1949

"Aportaciones españolas a Congresos Científicos Internacionales". Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas. *Arbor, Revista General de Investigación y Cultura*, vol. XIV, núm. 48, 467-470 p.

"Telecomunicaciones y alta frecuencia. La familia de los Trones". *Euclides*, vol. IX, 219-222 p.

Ref. RR

1950

"Contribución al estudio de la lente electrostática cilíndrica constituida por una rendija indefinida". Amb GÓMEZ GARCÍA, J.A. *Anales de la Real Sociedad Española de Física y Química*, Serie A-Física, tom 66, març-abril, 83-92 p.

"Enigmas planteados por la radiación cósmica". Discurso leído en el acto de su recepción el día 29 de noviembre de 1950... y contestación del Excmo. José María Fernández-Ladreda. Madrid: *Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales*, 90 p.

Ref. CCUC

Física. Enciclopèdia Ilustrada Espasa Calpe, Suplement 1942-1944, 451-483 p.

Ref. RR

"In memoriam: prof. Dr. Ing. Don Esteban Terradas Ylla". *Euclides*, vol. 10, núm. 111-112, maig-juny, 222-223 p.

Ref. CCUC

"Una explicación de la bomba de H₂". *Pueblo*, Madrid, núm. 7.845, p. 1.

Ref. RB

1952

Apuntes de electricidad y magnetismo. Marban Edit., Madrid, 496 p. Amb diverses reedicions.

Ref. RB

"Fundamentos y aplicaciones industriales de los ultrasonidos" discurso... Tarrasa: Escuelas Industriales, Especial de Ingenieros Textiles y de Péritos Industriales, 19 p.

Ref. CCUC

"Los radio ruidos y su importancia en el diseño de los modernos radioreceptores". *Unión Radioaficionados Españoles*, U.R.E., Madrid.

Ref. RB

"Ramón y Cajal, físico". *Euclides*, vol. 12, noviembre, 473-474 p.

Ref. CCUC

1953

"Astronáutica". *Origen: Revista de Divulgación Científica*, any 1, núm. 9, desembre, 4-10 p.

"En el sexagésimo cumpleaños del Príncipe L. De Broglie". *Revista de Telecomunicaciones*, 3 p.

"Recientes progresos en radioastronomía: radiación solar hiperfrecuente". Madrid: Real Academia de Ciencias de Madrid. *Revista de la Real Academia de Ciencias de Madrid*, tom 47, quadern núm. 2, 46 p.

"Una nueva ciencia: la Radioastronomía". Madrid: Universidad de Madrid. *Revista de la Universidad de Madrid*, vol. 1, núm. 4, 501-524 p.

Ref. CCUC

1954

"Aspectos recientes de la propagación troposférica de las ondas cortas". Madrid: Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales de Madrid. *Revista de la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales de Madrid*, t. 48, quadern 3r, 171-179 p.

Ref. CCUC

"Exploración espacial y televisión". *Atlántida: Revista de Pensamiento Actual*, Madrid, vol. II, núm. 12, 1-10 p.

Ref. RB

"Industrialización de la energía nuclear". *Asinto*, Madrid, vol. I.

Ref. RB

"La energía nuclear en astronáutica". Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. *Boletín de Radioactividad*, vol. 26, 3-36 p.

"XI Asamblea general de la Unión Radio Científica Internacional: La Haya 1954". Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas; Comité Nacional de la U.R.S.I., *Urania*, núm. 239, 7 p.

"Radio-ondas extraterrestres". *Arbor*, núm. 105-106, setembre-octubre, 27 p.

Ref. CCUC

"Radioastronomía". *Enciclopedia Ilustrada Universal Espasa Calpe*, Suplemento 1949-1952, 1351-1362 p.

Ref. RB

1955

"Captación y aprovechamiento de la energía solar". *Arbor*, núm. 113, maig, 50 p.

Ref. CCUC

"Cibernética y teoría de la información". *Nuestro Tiempo*, Madrid, vol. II.

Ref. RB

Ein Genialer Vorläufer unseres wissenschaftlichen Zeitalters: Leonardo da Vinci (1452-1519). Berlín: Studium Generale. Sonderabdruck aus Studium generale, any 8, núm. 10. 626-636 p.

Ref. CCUC

"Einstein, físico Universal". *Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales*, Madrid, vol. XLIX, núm. 2, 103-114 p.

Ref. RR

1956

De la filosofía natural a la física natural. Barcelona: Labor, Enciclopedia Labor, vol. 2, La materia y la energía, XXXI-XLVII p.

"La energía termonuclear: ¿será susceptible de aplicaciones pacíficas?". Madrid: Universidad de Madrid. *Revista de la Universidad de Madrid*, vol. V, núm. 19, 263-290 p.

"Notas sobre una curiosa descarga provocada por un rayo". Madrid: Instituto Geográfico y Catastral. *Revista de Geofísica*, núm. 59, 361-362 p.

"Sobre los fundamentos del electromagnetismo clásico: Mazwel, Hertz, Lorentz, Einstein". Madrid, Asociación Electrotécnica Ibérica. *Revista de Electrotécnica*, núm. 14, 6 p.

Ref. CCUC

Televisión. Biblioteca Técnica Philips. Madrid, 486 p.

Ref. RB

1957

"Cosmonáutica, estado actual". *Boletín Informativo del V Congreso Politécnico*, Vilanova i La Geltrú, núm. 2, 1-3 p.

"Cosmonáutica, precursores". *Boletín Informativo del V Congreso Politécnico*, Vilanova i La Geltrú, núm. 2, 1-3 p.

Ref. RR

"El satélite artificial: el proyecto norteamericano 'Vanguard'". Madrid: Escuela de Ingenieros de Caminos, *Revista de Obras Públicas*, desembre, 13 p.

Ref. CCUC

Física. Enciclopedia Ilustrada Universal Espasa Calpe, Suplemento 1953-1954, 687-698 p.

Ref. RB

"Ingeniería solar". Madrid. *Revista de ciencia aplicada*, núm. 59, noviembre-diciembre, 480-498 p.

"Recientes progresos en termoelectricidad. Bases teóricas". *Instituto Nacional de Geofísica*, Madrid, vol. XVI, núm. 63-64.

Ref. RR

1958

"Cohetes y satélites artificiales". *Boletín Informativo del VI Curso Politécnico*, Vilanova i la Geltrú, núm. 13-14, 1-2 p.

Ref. RR

"Cohetes y satélites". *Asinto. Revista de la Asociación de Ingenieros de Construcción y Electricidad y de la Rama de Ingenieros*, any V, núm. 20, octubre-diciembre, 19-32 p.

"Los satélites artificiales y la electrónica". Madrid: C. Bermejo. *Las Ciencias*, any 23, núm. 4, 569-595 p.

Ref. CCUC

Notes bibliogràfiques. *Arbor*, vol. XLII, núm. 153-156, 146-148 p.; vol. XLIII, núm. 157, 153-154 p.

Ref. RR

"Recientes progresos en termoelectricidad: bases teóricas". Madrid: Talleres del Instituto Geográfico y Catastral. *Revista de Geografía*, núms. 63-64, 413-422 p.

Ref. CCUC

"Resultados conseguidos con los satélites artificiales". *Boletín Informativo del VI Curso Politécnico*, Vilanova i la Geltrú, núms. 13-14, 1-2 p.

Ref. RR

1959

"Aplicaciones industriales de la electrónica VII. Dispositivos con tubos electrónicos". *Boletín del VII Curso Politécnico*, Vilanova i la Geltrú, núm. 2, 1-2, i 1-3 p.

Ref. RR

"In memoriam: en la muerte del Prof. Arturo Duperrier". *Physicalia*, any 9, núm. 32, 3-10 p.

"Los albores de una nueva ciencia: la investigación del espacio". Madrid. *Ingeniería Aeronáutica y Astronómica*, any 11, núm. 50, 13 p.

"La obra del profesor Arturo Duperrier Vallesá". *Arbor*, vol. 63, núm. 160, abril, 598-608 p.

Ref. CCUC

Nota bibliogràfica. *Arbor*, vol. XLIII bis, núms. 165-166, 636-637 p.

"Sobre la variación de la conductividad eléctrica del cobre por descarga del hidrógeno electrolítico". *Universidad Industrial de Santander*, vol. I, núm. 2.

Ref. RB

1960

"El magnetismo terrestre y la exploración espacial". Madrid: Dirección General de Enseñanza Media. Mi-

nisterio de Educación Nacional. *Publicaciones de la Revista Enseñanza Media*. 23 p.

Ref. CCUC

"El más potente desintegrador atómico del mundo. Una visita al sincrotrón del C.E.R.N.". *Boletín Informativo del VIII Curso Politécnico*, Vilanova i la Geltrú, núm. 2, 1-3 p.

Ref. RR

Física. Enciclopedia Ilustrada Universal Espasa Calpe, Suplemento 1957-1958, 509-531 p.

Ref. RB

"La ciencia del espacio y la formación del hombre actual". Madrid: Universidad de Madrid. *Revista de la Universidad de Madrid*, vol. 9, núm. 34, 286-317 p.

"La cuestión de las partículas y antipartículas subatómicas". Bucaramanga (Colombia): Universidad Industrial de Santander. *Revista de la Universidad Industrial de Santander*, vol. 2, núm. 4, 203-212 p.

Ref. CCUC

Nota bibliogràfica. *Arbor*, vol. XLV, núm. 172, 444-445 p.

Ref. RB

"Tres años de investigaciones astronómicas". *Boletín Informativo del VIII Curso Politécnico*, Vilanova i la Geltrú, núm. 2, 1-2 p.

Ref. RR

1961

"Consideraciones sobre los recientes lanzamiento del hombre al espacio". *Boletín Informativo del IX Curso Politécnico*, Vilanova i la Geltrú, núm. 1, 1-3 p.

"De las fantasías astronómicas a la era espacial". *Vida Escolar*, Madrid, núm. 27, 1-8 p.

Ref. RR

Discurso de contestación al discurso: *Automática, cibernética y automatización*: discurso leído en el acto de su recepción en la Real Academia de Ciencias, Exactas, Físicas y Naturales, el día 13 de diciembre de 1961 de D. JOSE GARCÍA SANTESMAS. Madrid: *Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales*.

Ref. CCUC

"Electroacústica". *Boletín Informativo del IX Curso Politécnico*, Vilanova i la Geltrú, núm. 1, 1-3 p.

Ref. RR

"El Efecto Cerenkov y sus aplicaciones radioeléctricas". Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. *Ine: Revista de Información Electrónica*, núm. 13, gener, 11 p.

Ref. CCUC

Física. Enciclopedia Ilustrada Universal Espasa Calpe, Suplemento 1957-1958, 509-531 p.

Ref. RB

"Ha muerto Joffre". Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. *Ine*, núm. 16, octubre, 3 p.

Ref. CCUC

"La ciencia del espacio y la formación del hombre actual". *Universidad de Madrid*, Madrid, vol. IX, núm. 34, 257-317 p.

Ref. RR

"Sobre la física de las ondículas". Zaragoza: Institución Fernando el Católico. *Tercera Reunión de Aproximación Filosófico-científica: La Materia*, tom 1, 157-170 p.

"Una visita al sincrotrón de protones del C.E.R.N.". Madrid: Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales. *Revista de la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales de Madrid*, tom 55, quadern 1, 43 p.

Ref. CCUC

1962

Astronáutica. Gran Enciclopedia del Mundo, II. Durvan, S.A. de Ediciones de Bilbao, 808-813 p.

Ref. RB

"Problemas de televisión: hablan los maestros". Consejo Superior de Investigaciones Científicas. *Ine*, núm. 16, abril, 5 p.

"Producción y aplicación de los ultrasonidos". *Boletín Informativo del X Curso Politécnico*, Vilanova i la Geltrú, núm. 1, 1-2 p.

Ref. RR

1963

"Físico-química de la Luna y de los planetas próximos". Madrid: Impr. Vda. de C. Bermejo. *Revista de las Ciencias*, any 27, núm. 2, 89-107 p.

"Fundamentos de radioastronomía". *Aster*, any 15, núm. 125, abril-maig-juny, 18-29 p.

Ref. CCUC

"Los satélites meteorológicos y de telecomunicaciones: Tiros, Teltar y Syncom". *Boletín Informativo del XI Curso Politécnico*, Vilanova i la Geltrú, 47-51 p.

Ref. RR

"Partículas y antipartículas. Estructura del nucleón. Antimateria". *Telecomunicaciones*, Madrid.

Teoría del estado sólido. Gran Enciclopedia del Mundo, Durvan S.A., de Ediciones de Bilbao, XVII, 560-562 p.

Ref. RB

"Última lección del Prof. Baltà". Madrid. *Physicalia*, any 12, núm. 42, 19-24 p.

Ref. CCUC

1964

"Aplicaciones de la televisión en circuitos cerrados". Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Cien-

tíficas. *Revista del Instituto Nacional de Electrónica*, núm. 26, abril, 5 p.

"Cohetes y satélites meteorológicos: Tiros, Nimbus". Madrid: Impr. Vda. de C. Bermejo. *Revista de las Ciencias*, any 29, núm. 3, 149-162 p.

Ref. CCUC

"España ha logrado su primer analizador diferencial electrónico". *Ya*, Madrid, 24 diciembre, p. 1.

Ref. RB

"Exploración espacial y televisión". *Atlántida*, vol. 2, núm. 12, noviembre-diciembre, 657-666 p.

Ref. CCUC

Física. Enciclopedia Ilustrada Universal Espasa Calpe, Suplemento 1959-1960, 779-814 p.

Ref. RB

"Investigaciones sobre la susceptibilidad diamagnética del polioxietileno". Amb BALTÀ CALLEJA, F.J., y GUERRA RANZ, C. Madrid: Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales de Madrid. *Revista de la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales de Madrid*, tom 57, quadern 2n, 143-158 p.

"Las dificultades intrínsecas de los sistemas actuales de TV cromática". *Revista de telecomunicación*, núm. 78, diciembre, 23-30 p.

"Las enigmáticas emisiones radioeléctricas al azar del planeta Júpiter". Tarragona. *Urania*, núm. 258, 20 p.

Ref. CCUC

"Los esfuerzos de la nueva escuela de físicos españoles culmina en 1958 con la instalación del reactor Jen". *Ya*, Madrid, 11 diciembre, p. 1.

Ref. RR

"Norberto Wiener". Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. *Revista del Instituto Nacional de Electrónica*, núm. 27, juliol, 2 p.

Ref. CCUC

"Nuevas fuentes de energía: Sutransformación". *Boletín Informativo del XII Curso Politécnico*, Vilanova i la Geltrú.

Ref. RB

"Problemas científicos y humanos planteados por la televisión en color". *Atlántida*, vol. 2, núm. 7, gener-febrer, 7 p.

Ref. CCUC

1965

"El profesor E.V. Appleton: investigador de la ionosfera". *Arbor*, tom 61, núm. 253-236, 25-40 p.

Ref. CCUC

"Fundamentos de Optoelectrónica. Los láseres y sus aplicaciones". *Boletín Informativo del XIII Curso Politécnico*, Vilanova i la Geltrú, 11-16 p.

Ref. RR

"La Technique du laser semi-conducteur a injection et ses applications en télécommunication et télévision". Comité International de Télévision. *Acts of the Fifth Meeting Cit-mifed Excot*, 4 p.

Ref. CCUC

"Origen y propagación espacial de radioperturbaciones naturales de audio de muy baja frecuencia". *Asociación Nacional de Ingenieros de Telecomunicaciones*, Madrid, div. I/1, 1-3 p.

Ref. RR

"Recientes progresos en el conocimiento de la radiación cósmica: constitución química y energética de los rayos cósmicos". Madrid: Impr. Vda. de C. Bermejo. *Revista de las Ciencias*, any 30, núm. 3, 172-182 p.

Ref. CCUC

1966

"La Magnetosfera: objetivo inmediato de la exploración espacial". *Arbor*, tom 63, núm. 243, març, 29-48 p.

Ref. CCUC

"Commemoración del CCL aniversario de la muerte de Leibnitz". *Arbor*, vol. LXV, núm. 249-250, 115-118 p.

El origen y evolución del Universo. La Evolución, Editorial Labor, Barcelona, 104-138 p.

Ref. RR

Física. Enciclopedia Ilustrada Universal Espasa Calpe, Suplemento 1961-1962, 495-520 p.

Ref. RB

"Posibilidad de las comunicaciones interestelares". *Atlántida*, vol. 4, núm. 20, març-abril, 221-229 p.

Ref. CCUC

"Progresos recientes y porvenir de los nuevos aceleradores de partículas". *Boletín Informativo del XIV Curso Politécnico*, Vilanova i la Geltrú.

Ref. RB

"Viaje a Inglaterra de p. L. Kapitza, físico soviético". *Arbor*, vol. LXIV, núm. 246, 177-182 p.

Ref. RR

1967

"Desde los precursores de la química moderna a las pilas de combustible". Conferencia dentro de *Química técnica: XV curso politécnico*. *Escuela de Ingeniería Técnica Industrial* de Villanueva y Geltrú. 20 p.

Ref. CCUC

Efecto Mössbauer. Gran Enciclopedia Durvan, Bilbao, t. 21, p. 805.

Ref. RR

"El problema mundial del agua potable". *Arbor*, vol. LXVIII, núm. 261-262, setembre-octubre, 38-58 p.

"Enrico Fermi y el origen de la bomba atómica". *Atlántida*, vol. 5, núm. 26, març-abril, 202-207 p.

"Evolución histórica de la teoría de los cuantos". Pamplona: *Nuestro Tiempo*, 29 p.

"La exploración radioeléctrica del espacio: sus recientes resultados y problemas actuales". Discurso inaugural del año académico 1967-1968: leído en la sesión celebrada el día 22 de noviembre de 1967 por el académico... Madrid: *Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales*, 81 p.

Ref. CCUC

Ondas gravitatorias. Gran Enciclopedia Durvan, Bilbao, t. 22, p. 860.

Ref. RR

"Vicisitudes de la investigación para el dominio de la energía termonuclear". *Arbor*, núm. 253, gener, 67-91 p.

Ref. CCUC

1968

"Primer centenario del nacimiento de Marie Curie". *Arbor*, vol. LXV, núm. 265, 66-70 p.

Ref. RR

"Conceptos físicos de la vejez: posibilidades de prolongación de la vida". *Arbor*, núm. 273-274, setembre-octubre, 37-55 p.

Ref. CCUC

"Los comienzos de la era atómica. Marie Curie". *Arbor*, vol. LXV, núm. 267.

Ref. RB

"El XXV aniversario de la primera pila nuclear". *Arbor*, vol. LXV, núm. 267, 271-289 p.

Ref. RR

"Auge y futuro de la televisión espacial". *Arbor*, núm. 287, 111-112 p.

Ref. CCUC

"Evolución histórica de la teoría de los cuantos". *Nuestro Tiempo*, Madrid, 1-13 p.

Ref. RR

Física. Enciclopedia Ilustrada Universal Espasa Calpe, Suplemento 1963-1964, 611-624 p.

Ref. RB

"Los enigmáticos ovni. Su naturaleza y estado actual de esta palpitante cuestión". *Boletín Informativo del XVI Curso Politécnico*, Vilanova i la Geltrú.

Ref. RB

"Marie Curie: 1867-1934". Madrid: Rialp. *Atlántida: Revista del Pensamiento Actual*, vol. 6, núm. 31, gener-febrer, 88-93 p.

Ref. CCUC

"Platillos volantes". *Revista del Casal*, Vilafranca del Penedès, vol. I, núm. 1, 2 p.; núm. 2, 1 p.; núm. 3, 1 p.; núm. 4, 1 p.; vol. II, núm. 1, 1 p.

Ref. RR

1969

"Un enigma de hoy. Los ovnis o platillos volantes". *Arbor*, vol. LXXII, núm. 279, 295-310 p.

Ref. RR

Nota bibliogràfica. *Arbor*, vol. LXXIII, núm. 281-284, p. 108.

Ref. RB

"Auge y futuro de la televisión espacial". *Arbor*, vol. LXXIV, núms. 285-286, 249-250 p.

Ref. RR

"La televisión en colores y la enigmática conexión entre retina y cerebro". Madrid: Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales. *Libro Homenaje al prof. D. Obdulio Fernández con motivo del cincuentenario de su ingreso en la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales de Madrid*, 218-234 p.

Ref. CCUC

"Posibilidades de prolongación de la vida". *Revista del Casal*, vol. II, núm. 10, 5 p.; núm. 11, 9-11 p.; núm. 13, 13-19 p.

Ref. RB

"Radiaciones espaciales y vida". *Atlántida*, vol. 7, núm. 42, 645-653 p.

Ref. CCUC

1970

"Perspectivas para la construcción del mayor radiotelescopio del mundo". *Arbor*, núm. 293, maig, 84-101 p.

Ref. CCUC

"Adverso y reverso de los ordenadores electrónicos". *Arbor*, vol. LXXVII, núms. 295-296, 339-351 p.

Ref. RR

"Acústica contemporánea". *Revista de Acústica*, any 1, núm. 2, octubre-novembre-desembre, 78-85 p.

Ref. CCUC

"El reciente y discutido descubrimiento de los hipotéticos quarks". Madrid: Altamira-Rotopres. *Las Ciencias*, año 35, núm. 4, 8 p.

"Incesante proliferación de las partículas subnucleares". Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. *Electrónica y Física Aplicada*, vol. 13, núm. 4, quart trimestre, 6 p.

"Palacios, físico universal". *Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales*, Madrid, vol. LXIV, núm. 3, 633-679 p.

Ref. RR

"Tres vidas ejemplares en la física". *Arbor*, núm. 291, març, 73-78 p.

Ref. CCUC

1971

Aceleradores de partículas. Gran Enciclopedia RIALP, Editorial RIALP, S.A., Madrid, 118-122 p.

Antimateria. Gran Enciclopedia RIALP, 377-379 p.

Barómetros. Gran Enciclopedia RIALP, 734-736 p.

Ref. RB

"Fotoelectrónica de los semiconductores II-VI". Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. *Electrónica y física aplicada*, vol. 14, núm. 2, segon trimestre, 12 p.

Ref. CCUC

"Juan Kepler en su IV Centenario". *Arbor*, vol. LXXVIII, núm. 304, 477-481 p.

Ref. RR

"Ondas gravitatorias y relatividad". *Arbor*, núm. 302, 43-57 p.

Ref. CCUC

Relatividad. Gran Enciclopedia Durvan, Bilbao, Apéndice, 805 p.

Ref. RR

1972

"Avions i satèl·lits exploren la terra". *Revista Casal*, Vilafranca del Penedès, vol. V, núm. 50, 13 p.

Ref. RR

Física. Enciclopedia Ilustrada Universal Espasa Calpe, Suplemento 1967-1968, 595-608 p.

Ref. RB

"L'ecologia". *Revista Casal*, Vilafranca del Penedès, vol. V, núm. 45, 5-7 p.

Ref. RR

"Moléculas libres en el espacio sidereo". *Arbor*, núm. 314, febrer, 67-78 p.

Ref. CCUC

"Tres cuartos de siglo de radiocomunicaciones". *Arbor*, vol. LXXXIII, núm. 321-322, 68-78 p.

Ref. RR

Espectrometría de masas. Gran Enciclopedia RIALP, vol. IX, 150-152 p.

Fisión y fusión nuclear. Gran Enciclopedia RIALP, vol. X, 229-331 p.

Ref. RB

Revisió del text: *Física y técnica de la lucha contra el ruido*. GÜNTER KURTZE, amb al. Traducció de LA-CORTE, L. Bilbao, Urmo, D.L. 546 p.

Ref. BJA

1973

Energía nuclear. Gran Enciclopedia RIALP, vol. XVII, 74-76 p.

Partículas elementales. Gran Enciclopedia RIALP, vol. XVII, 861-863 p..

"La variabilidad de los climas terrestres". *Arbor*, vol. LXXXV, núm. 330, 227-243 p..

Ref. RR

Presión. Estudio general. Gran Enciclopedia RIALP, vol. XIX, 117-118 p.

Ref. RB**1975**

Física. Enciclopedia Ilustrada Universal Espasa Calpe, Suplemento 1969-1970, 502-510 p.

Ref. RB**Bibliografia bàsica**

Física y Química en la Colina de los Chopos. 75 años de investigación en el edificio Rockefeller del CSIC (1932-2007). Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Editores Carlos González Ibáñez y Antonio Santamaría García. Diversos autors, 2009, 441 p.

Recull bibliogràfic del Dr. Josep Baltà Elias 1918-1971. SABATÉ MILL, ANTONI. Ajuntament de Vilafranca del Penedès, Comissió de Cultura, 1982, 32 p.

Recull de l'obra científica de l'Excm. Dr. Josep A. Baltà i Elias (1893-1973). Amb un pròleg de l'Excm. Dr. Josep M. García Santesmases, acadèmic de número de la Reial Acadèmia de Ciències Exactes, Físiques i Naturals de Madrid. Premi d'Investigació Tècnica "Leonardo Torres Quevedo" 1983. BALTÀ, J. Treball presentat al Concurs Sant Ramon de Penyafort sota el títol: *Documents per a la història de Vilafranca del Penedès, Recull de l'obra científica de l'Excm. Dr. Josep A. Baltà i Elias (1893-1973)*: Accèsit al Premi Vilafranca 1986. 66 p.

Trayectoria del profesor J. Baltà Elias... editado con motivo de las Jornadas Monográficas de la Radiocomunicación amateur. BALTÀ CALLEJA, F. Vilafranca del Penedès, Delegación de U.R.E., 1976, 13 p.

Abreviatures

BJA: Biblioteca Junta de Andalucía

CCUC: Catàleg Colectiu de les Universitats Catalanes

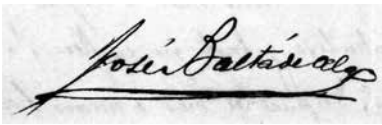
CV: Currículum vitae del biografiat

RB: Referència bibliogràfica esmentada al recull de l'obra científica

RR: Revista referenciada

Josep Baltà Rodríguez de Cella

Vilafranca del Penedès, 1866 - 1937

Fill de l'hisendat i comerciant vilafranquí Josep Baltà i Baltà (1822-1887) i de Dolores Rodríguez de Cella y Alonso de Carracedo (1829-1871), d'Astorga. En acabar els seus estudis secundaris va cursar els de pèrit a l'Escola Provincial d'Arts i Oficis de Barcelona, on obtingué el títol de pèrit químic el 1883. L'any següent va obtenir el de pèrit mecànic. Alhora, aprofità per estudiar a la Universitat de Barcelona, però aquest cop a la Facultat de Ciències, la llicenciatura en Ciències Físicoquímiques, títol que aconseguí l'any 1886. El 1887 es va doctorar en Ciències Físicoquímiques per la Universitat Central de Madrid. La seva formació acadèmica va estar en gran manera influenciada pel seu oncle Agustí Urgellès de Tovar (1828-1895).

Finalitzats els seus estudis, tornà a Vilafranca i es va reintegrar plenament a la societat de

la seva vila d'aquell moment, tot i que no va deixar de preocupar-se per la ciència, la tecnologia i la cultura. Exemple del seu compromís social i del seu inquiet esperit innovador, el tenim a les seves primerenques col·laboracions, el 1884, a la publicació vilafranquina *El Labriego*, on va tractar diversos temes tècnics i propis del territori, com les falsificacions químiques dels vins i els resultats, a finals del 1887, de les dades de les primeres observacions meteorològiques instrumentals de la història realitzades a Vilafranca del Penedès. Durant l'any 1888 va construir una estació meteorològica perfectament equipada i fins a l'any 1893 publicà les observacions que s'hi realitzaven, tot i que l'observatori va funcionar fins a l'any 1896. Això el convertí en un dels pioners de la moderna meteorologia catalana, ja que no fou fins a l'any 1895 que es creà la primera "Red Meteorològica de Catalunya y Balears". D'altra banda, també va editar i dirigir la revista *La Atmósfera* (1892-1894), capçalera també pionera a casa nostra i a l'Estat espanyol en la divulgació de la meteorologia i de la nova ciència de l'astronomia. El contingut el constituïen especialment traduccions d'un interès molt notable. D'ençà

de l'any 1889 fins al 1893, publicà uns resums anuals de l'observatori que intercanviava amb molts altres observatoris d'arreu del món.

D'altra banda, durant aquests anys també el trobem entre els pares fundadors, el 1887, i entre la direcció i el professorat del llavors recentment creat Col·legi de Sant Ramon de Penyafort, 1889. Participà, com a batlle de la població de Guardiola de Font-rubí, on tenia propietats agrícoles, en la reunió de la Comissió Provincial de Defensa contra la Fil·loxera que va tenir lloc el 16 de juny del 1888. Passà a ser protector i dipositari del Drac de Vilafranca, el 1893, en fer-se càrrec de les despeses de la seva restauració, i també era protector del pintor reusenc Ricard Clausells i Gambés (1864-1939). Participà en la creació d'una "Sociedad de Astronomía. Sección de Vilafranca del Panadés". L'any 1889 fou nomenat químic municipal i director del laboratori químic del Centre Agrícola del Penedès càrrec que desenvolupà fins a l'any 1897; aquest laboratori era, en un principi, una aposta ferma del Centre Agrícola, amb implicacions de l'Ajuntament, per oferir al sector vitivinícola allò que anys després, el 1901, el mateix Centre Agrícola, juntament amb altres entitats, va demanar: instal·lar a la vila una estació enològica com la que hi havia a Haro (1892). Socialment era un actiu membre del Casino de la Unió, on eren molt apreciades les seves extraordinàries habilitats en els jocs de mans. L'any 1889 el trobem com a secretari de l'Agrícola; com a regidor, el 1902; i com a tinent d'alcalde de l'Ajuntament l'any 1893. Fins i tot els anys 1896/1897 es presentà, juntament amb Josep Soler i el reconegut arquitecte també vilafraquí Eugeni Campllonch, per la candidatura catalanista a les eleccions municipals. Ja per últim, recordar que fou en aquesta incipient i prolífica primera etapa de la seva vida quan va esdevenir editor i director d'una altra revista que també es convertí en pionera a Catalunya i a l'Estat espanyol de la divulgació de la tècnica de la fotografia, a la qual era un gran afeccionat, *La Fotografía Práctica*, 1893-1908, que va aconseguir assolir la vulgarització de les diverses aplicacions artístiques, socials i científiques de la fotografia i, alhora, li va conferir al Dr. Baltà un reconeixement social molt important.

Des del primer número, *La Fotografía Práctica* va tenir una notable acceptació per part dels afeccionats, malgrat les dificultats de distribució, ja que la redacció i l'administració eren a Vilafranca. La redacció, però, el 1897 es traslladà a Barcelona. La revista presentà sempre una sèrie d'apartats tipus: articles de divulgació sobre la tècnica i el món de la fotografia, notes curtes sobre els diversos esdeveniments socials i artístics de caràcter fotogràfic, novetats fotogràfiques com noves màquines, papers sensibles i altres productes, bibliografia... Els anys 1907 i 1908, intentant millorar una mica més la publicació mensual, aparegueren respectivament una secció complementària, "Mundo fotográfico", apartat orientat a la publicació de petites notes curtes orientades a la redacció, i el "Consultorio del Dr. Bromuro", des d'on es contestaven els diversos problemes fotogràfics dels afeccionats.

OBSERVATORI METEOROLÒGIC AL PALAU BALTÀ.
FINALS DEL SEGLE XIX.

Malauradament, els estralls de la fil·loxera van afeblir en gran manera l'economia del territori i les perspectives personals del Dr. Baltà respecte dels seus negocis familiars com a vitivinicultor i el seu futur professional i va haver de marxar de la seva vila i deixar aquells amics i coneguts que apreciaven en gran manera el seu tarannà personal, proper però intel·lectual, de gran conversador, amant de les arts en general, científic, cosmopolita per ser un home molt viatjat i, sobretot, un gran vilafraquí. L'any 1897 va oposar i guanyà la plaça d'auxiliar supernumerari de la Secció de Ciències de l'Institut de Maó, es traslladà a viure amb tota la família a Barcelona, i es va fer soci de l'Ateneu Barcelonès, inscri-

vint-se a la secció d'Agricultura. El curs 1900-1901 tingué lloc l'anhelat salt a Barcelona de nou, com a auxiliar interí de l'Institut de Segona Ensenyança de Barcelona (R.O. del 8 de febrer del 1901). El curs 1901-1902, el trobem com a "*Ayudante personal de las Clases de Química aplicada a las Artes*" (R.O. del 12 de setembre del 1901) i de "*Mecánica industrial*" (R.O. del 30 de novembre del 1901) del mateix Institut. En el decurs del curs 1902-1903 rep el nomenament de "*Catedrático interino de Química aplicada a las artes de la enseñanza de peritos mecánicos y químicos*" (R.O. del 2 de desembre del 1902) i el d'"*Ayudante de la Sección de Ciencias*" (R.O. del 31 de març del 1903) a l'esmentat Institut de Segona Ensenyança de Barcelona. El 31 de juliol del 1904 pren la plaça interina com a catedràtic. En el curs acadèmic de 1904-1905 ja el trobem a l'Escola Superior d'Indústries de Terrassa, en virtut de la R.O. del 4 de juliol del 1904, com a professor interí però amb el grau de catedràtic, per la qual cosa traslladà la seva residència a l'esmentada població.

A partir d'aleshores es dedicà en cos i ànima, donant el millor d'ell mateix, a la recentment inaugurada, el 1902, Escola Superior d'Indústries de Terrassa. Ja durant el primer curs de 1904-1905 impartí les classes d'"Anàlisis químiques" als enginyers d'indústries tèxtils. L'any 1906 participà en l'elaboració del pla d'estudis, juntament amb altres professors, per ampliar els àmbits de l'especialitat d'electricistes. Sorprenentment, el curs 1908-1909, és a dir, al cap de quatre anys de la seva arribada, ja el trobem com a director de l'Escola, segons R.O. del 31 d'octubre del 1908. Tanmateix, no fou fins a l'any 1910 que fou confirmat com a professor de termini, i com a professor titular ho va ser

el 19 d'octubre del mateix any, ocupant-se de les assignatures d'“Anàlisis químiques”, “Electroquímica” i “Química general”. Les noves obligacions professionals van fer que s'hagués de desprendre de la capçalera d'èxit de la revista *La Fotografía Práctica*.

La seva inquietud intel·lectual es mostrà de manera immediata, ja que l'any 1907 publicà el text *Compendio de electroquímica y electrometalurgia*, que va tenir un gran ressò en l'àmbit científic de les escoles industrials i de la ciència química, ja que era el primer text d'aquesta temàtica que es publicava a Espanya. Títol que fou seguit per altres obres de caràcter tècnic per tal que els alumnes poguessin seguir millor els programes d'ensenyament, com *Análisis y ensayos químico-industriales* (1912), *Tratado elemental de química aplicada a la industria y a las artes* (1922), *Prontuario de química elemental aplicada a la industria y a las artes* (1929) i el *Prontuario de química usual moderna* en tres volums: *Química general*, *Química inorgánica* i *Química orgánica* (1932-1933). A banda dels llibres tècnics descrits, també va realitzar recerca aplicada a la indústria i va obtenir un producte, que va anomenar “cupriol”, aconseguit a partir d'objectes residuals rics en coure, amb la finalitat d'obtenir solucions (amb un àcid i algun sòlid amb característiques mullants i adherents) com a anticriptogàmic. La troballa era prou interessant per al sector viticultor i va tenir ampli ressò a la premsa diària. El producte es va començar a produir i comercialitzar, sota patent de la seva propietat, aquell mateix any 1916, per la Sociedad Anónima Cupriol, que comptava amb un capital social de 500.000 pessetes, sota els auspicis de la Diputació Foral de Navarra, a la població de Tudela

A banda de la seva activitat com a professor, com a director del centre el Dr. Baltà s'ocupà de totes les funcions pròpies d'aquest càrrec, com la recepció de les autoritats, representar l'escola en actes públics, representar institucionalment en ocasions altres personalitats de la Universitat o de la Diputació, participar com a jurat als tribunals d'oposicions i, sobretot, defensar l'escola davant el Govern central dels canvis que d'una manera o altra podien perjudicar les titulacions que donava, i fins i tot de la supervivència de l'escola. Sota la seva direcció cal recordar que l'escola va veure ampliar les instal·lacions amb la sala Platt –amb maquinària de filatura de cotó cedida per la casa Platt Brothers de Manchester–, la part nord de l'edifici per a les aules i màquines de l'electricitat, i l'acabament global de l'edifici central.

Els darrers anys de la seva direcció de l'Escola Industrial de Terrassa van ser molt complicats a causa dels esdeveniments polítics de l'època, i el juny del 1930 renuncià al seu càrrec per qüestions de salut. No obstant això, fins a la seva obligada jubilació, al final del curs 1935-1936, va seguir donant les classes assignades segons el programa acadèmic al capdavant de la Càtedra de Química General i Electromecànica. L'any 1932 participà en els actes d'obertura de les sessions anuals de la Sociedad Española

de Física Química, com a vicepresident, als locals de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, on presidí la constitució de la Secció de Química Aplicada.

L'any 1992 el consistori municipal de Vilafranca del Penedès acordà posar el seu nom a un carrer del barri de l'Espirall.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1884

"La falsificación de los vinos". *El Labriego. Revista Quincenal de Agricultura. Eco del Centro Agrícola del Panadés*. Vilafranca del Penedès. núm. 22, 1-3 p.; núm. 23, 1-3 p.; i núm. 24, 1-3 p.

Ref. RR

1885

"La falsificación de los vinos". *EL*, núm. 1, 1-3 p.; núm. 2, 1-3 p.; núm. 3, 1-3 p.; núm. 4, 1-3 p.; núm. 5, 1-3 p.; i núm. 6, 1-3 p.

"Fabricación del gas del alumbrado". *EL*, núm. 9, 1-4 p.

"De la llama". *EL*, núm. 11, 1-3 p.

"Reconocimiento de las sustancias minerales en la coloración de los dulces". *EL*, núm. 12, 1-2 p.

"El para-rayos". *EL*, núm. 12, 4-5 p.

"Análisis espectral". *EL*, núm. 15, 1-3 p.

"Enfermedades de los vinos". *EL*, núm. 18, 1-3 p.; núm. 19, 1-2 p.

"Análisis de materias colorantes". *EL*, núm. 21, 2-4 p.; núm. 22, 2-3 p.; i núm. 23, 1-3 p.

"Aislamiento de la Tierra en el espacio". *EL*, núm. 24, 1-3 p.

Ref. RR

1886

"Análisis de materias colorantes". *EL*, núm. 1, 2-3 p.; núm. 2, 2-3 p.; núm. 4, 2-3 p.; i núm. 12, 2-3 p.

"Aprovechamiento de los residuos de la fabricación del gas de alumbrado". *EL*, núm. 5, 3-5 p.

"Fabricación y propiedades del gas del alumbrado". *EL*, núm. 10, 1-6 p.

"La fotografía". *EL*, núm. 14, 2-3 p.; núm. 15, 2-3 p.; núm. 17, 2-4 p.; núm. 19, 2-4 p.; núm. 20, 2 p.; núm. 22, 2-3 p.; i núm. 23, 2-3 p.

"Método para aumentar la riqueza alcohólica de los vinos". *EL*, núm. 18, 2-3 p.

Ref. RR

1887

"Armonía en la naturaleza". *EL*, núm. 21, 2-4 p.; i núm. 22, 2-3 p.

"Observaciones meteorológicas". *EL*. Començà a publicar-les el mes de novembre. Les podem trobar als nùms. 22, 23 i 24.

Ref. RR

1888

"Observaciones meteorológicas". *EL*. Les podem trobar publicades als nùms. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23 i 24. Sempre a la p. 1.

"Lucha contra la filoxera". *EL*, núm. 11, p. 6.

"La previsión del tiempo". *EL*, núm. 13, 3-4 p.

Ref. RR

1889

"Observaciones meteorológicas". *EL*, nùms. 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23 i 24. Sempre a la p. 1.

Ref. RR

Resumen de las observaciones meteorológicas hechas en la estación de Vilafranca del Panades durante el segundo semestre del año 1888. Vilafranca.

Ref. BMC

1890

"Observaciones meteorológicas". *EL*, nùms. 1, 2, 3, 5, 7, 9, 13, 15, 17, 19 i 23. Sempre a la p. 1.

"Efemerides astronómicas". *EL*, nùms. 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20 i 22. Sempre a la primera pàgina.

"Noticia histórica sobre el vino". *EL*, núm. 3, 4-5 p.

"Aguas Dibi". *EL*, núm. 8.

"Algo sobre la vegetación del trigo". *EL*, núm. 22, 4-5 p.

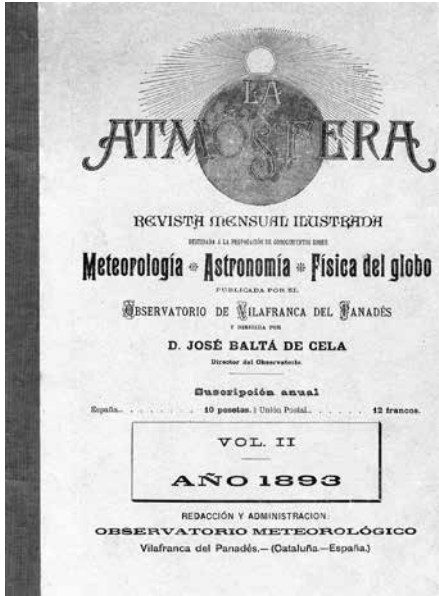
Ref. RR

Falsificaciones de los vinos, modo de descubrirlas y reconocerlas: recopilación de los últimos procedimientos para conseguir dicho fin. Vilafranca. Libros de Antonio Comas, 58 p.

Ref. CCUC

Observaciones efectuadas durante el año 1889 en la Estación Meteorológica de Vilafranca del Panades. Vilafranca, 28 p.

Ref. BMC

1891

"Observaciones meteorológicas". *EL*, núms. 1, 2, 3, 5, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21 i 23. Sempre a la p. 1.

"Un nuevo fraude en el sulfato de cobre". *EL*, núm. 2, p. 2.

"La Estación Meteorológica de Vilafranca". *EL*, núm. 6, 3-6 p.

Ref. RR

Observaciones efectuadas durante el año 1890 en la Estación Meteorológica de Vilafranca del Panedes. Vilafranca, 68 p. Amb un gràfic.

Ref. BMC**1892**

"Observaciones meteorológicas". *EL*, núms. 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21 i 23. Sempre a la p. 1.

"Origen de la vida en nuestro planeta". *EL*, núm. 4, 2-3 p.; núm. 5, 2-3 p.; i núm. 6, 2-3 p. Memòria reglamentària presentada a la Sociedad Barcelonesa de Amigos de la Instrucción, llegida el dia 23 de gener del 1892.

"El año meteorológico 1891". *EL*, núm. 8, 2-4 p.

"El heliógrafo de Jordán". *La Atmósfera. Revista del Observatorio de Vilafranca del Penedés*, núm. 3, 25-27 p.

"Cuadrante solar Oliver". *La Atmósfera*, núm. 5, 49-51 p.

Edita la revista *La Atmósfera. Revista Mensual de Meteorología Destinada à la Propagación de conocimientos Meteorológicos y Publicada por el Observa-*

torio de Vilafranca del Panadés. Des del mes de juny fins al mes de març del 1894.

Ref. RR

Observatorio Meteorológico de Vilafranca del Panades. Observaciones efectuadas durante el año 1891. Vilafranca, 60 p.

Ref. BMC**1893**

"Observaciones meteorológicas". *EL*, núms. 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21 i 23. Sempre a la p. 1.

"Contra la polilla de la vid". *EL*, núm. 12, 4-5 p.

"Observaciones meteorológicas del año 1893". *EL*, núm. 19, 3-5 p.

Edita la revista *La Fotografía Práctica. Revista Mensual Ilustrada de Fotografía y sus Aplicaciones.* Fins a l'any 1896 s'edita a Vilafranca del Penedés. D'ençà l'any 1897 s'edita a Barcelona. S'ha edita ininterrompudament des del juliol fins al desembre del 1908.

Ref. RR

Publicaciones del Observatorio de Vilafranca del Panades. Observaciones meteorológicas efectuadas durante el año 1892. Vilafranca, 77 p. Amb un gràfic.

Ref. BMC**1894**

Instrucciones para las observaciones meteorológicas que se efectúan en los postes de la red meteorológica del Panades. Observatorio de Vilafranca, 4 p.

Ref. BMC

"Los anaglifos". *La Fotografía Práctica*, núm. 14, 113-115 p.

"Noticia histórica del vino". *EL*, núm. 5, 2-4 p.

Ref. RR

Publicaciones del Observatorio de Vilafranca del Panades. Observaciones meteorológicas durante el año 1893. Vilafranca, 72 p.

Ref. BMC**1895**

"La nueva fábrica de gas". *EL*, núm. 7, 4-5 p.

"Importantes observaciones sobre abonos". *EL*, núm. 21, 2-4 p.

"La elaboración del aceite", *EL*, núm. 24, 2-4 p.

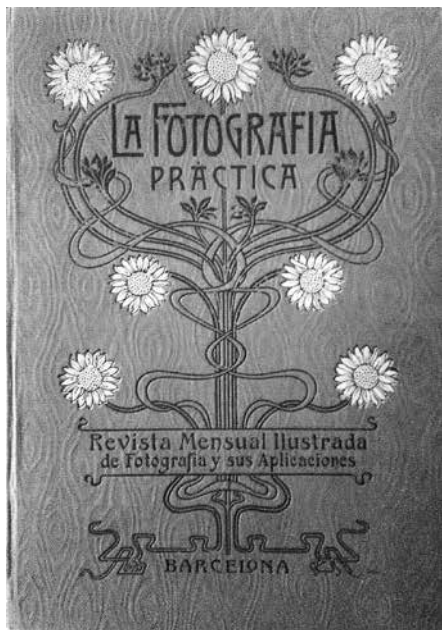
Ref. RR**1896**

"¿La filoxera vencida?". *EL*, núm. 501, 132-133 p.

"Fórmulas de abonos para la viña". *EL*, núm. 502, 145-148 p.

"Los abonos químicos, complementarios del estiércol de cuadra". *EL*, núm. 503, 161-164 p.

Ref. RR

1897

"Los híbridos franco-americanos y américo-americanos y su adaptación a los terrenos difíciles". *EL*, núm. 515, 163-165 p.; núm. 516, 179-182 p.

Ref. RR

1899

Programa de aritmética y álgebra elemental. Instituto de 2ª enseñanza de Mahón. Maó, 16 p.

Programa de geometría elemental y trigonometría rec-tilínea. Instituto de 2ª enseñanza de Mahón. Maó, 16 p.

Ref. BNE

1904

"El desarrollo al almidón". *La Fotografía Práctica*, núm. 131, 129-132 p.

Ref. RR

1907

Compendio de electroquímica y electrometalurgia, primera edición. Sucesores de Manuel Soler Editores, Barcelona, 501 p.

La fotografía en la enseñanza industrial. Escuela Superior de Industrias y de Ingenieros de Industrias Textiles. Discurs inaugural llegit a l'obertura del curs acadèmic 1907-1908. Terrasa, Imprenta Ventayol, 21 p.

Ref. OA

¡VITICULTORES!

Usad el sulfato de cobre tetraaóprico CUPRIOL

(Patente registrada)

Insustituible contra el mildiú. No exige preparación alguna. El más activo por su riqueza en cobre. Usado y recomendado por inteligentes viticultores y especialmente por el ingeniero agrónomo Sr. García de los Salmones.

— **Sociedad Anónima «CUPRIOL»** —

Capital: 500.000 pesetas

CONSEJERO-DELEGADO: D. ANTONIO URRUTIA

PARA PEDIDOS Y CONDICIONES DE VENTA, DIRIGIRSE
A LA FABRICA: Estafeta, 67, PAMPLONA
Y AL REPRESENTANTE GENERAL D. Bernardo Uriz, VILLAGA
Telefono 25, BURLADA

1912

Análisis y ensayos químico-industriales. Selección de procedimientos analíticos y métodos prácticos para el reconocimiento de los principales productos industriales. Madrid, 1912. Librería Internacional. Adrian Romo Editor, 755 p.

Ref. OA

"Pasado y presente". *EL*, núm. 937, 2-3 p. Dins un especial dedicat a M. Milà i Fontanals.

Ref. RR

1915

Compendio de electroquímica, 2ª Edición Notablemente aumentada y reformada. Primera parte. Introducción al estudio de la electroquímica. Principios fundamentales. Librería Bosch, Barcelona, Librería de A. Romo, Madrid, 196 p.

Ref. OA

"El ozono en enología III". *Viticultura-Enología.* Vilafranca del Penedès, abril, núm. XVI, 61-64 p.; maig, núm. XVII, 81-84 p.

Ref. RR

1916

"Cuestión palpitante. Los compuestos cúpricos en viticultura". *La Vanguardia*, p. 6.

"D'interès pels agricultors. L'invent de D. Josep Baltà de Cela". *El Pla de Bages. Diari d'Avisos, Noticias i Anuncis*, núm. 3.530, 1-2 p.

"La preparación de compuestos cúpricos y su aplicación en viticultura". *Boletín de Agricultura Técnica y Económica*, t. 10, 231 p. *Revista Ibérica*, vol. V, t. I, núm. 116, 190-192 p.

Ref. RR

1917

"El cupriol". *Anales de la Sociedad Española de Física y Química de Madrid*, t. 15, 255 p.

"Preparación de un producto milducida y anticriptogámico". *Asociación Española para el Progreso de las Ciencias*, t. X, 64-70 p.

Ref. RR

1919

Programa de geometría plana y del espacio. Escuela Industrial de Tarrasa. Barcelona, Imprenta de Pedro Ortega. 16 p.

Programa de Química general. Redactado según el curso que explica... Escuela Industrial de Tarrasa. Barcelona, Imprenta de Pedro Ortega. 19 p.

Ref. OA

1921

Análisis y ensayos químicos-industriales. Selección de procedimientos analíticos y métodos prácticos para el reconocimiento de los principales productos industriales. Segunda edición, revisada y ampliada. Primera parte. Análisis químico general. Librería Bosch, Barcelona, Librería de E. Romo, Madrid, 479 p.

Ref. OA

1922

Tratado elemental de química aplicada a la industria y a las artes. Fascículo 1º. Prolegómenos de Química general. Imprenta de A. Ortega, Barcelona, 134 p.

Ref. OA

1927

Elementos de electroquímica general. Barcelona, Librería Bosch, 359 p.

Ref. OA

1929

Programa de las lecciones de electroquímica y electrometalurgia que integran el curso del prof. José Baltà R. de Cella. Barcelona, Librería de A. Bosch, 14 p.

Ref. CCUC

Prontuario de química elemental. Aplicada a la industria y a las artes. Química mineral. Barcelona, Librería Bosch, 622 + 10 p.

Ref. OA

1932

Prontuario de química usual moderna. I. Química general. II. Química inorgánica. III. Química orgánica. Librería Bosch, Barcelona, vol. 1, 26 p.; vol II, 78 pp; vol. III, 272 p. A la portada del tercer volum hi ha un error en la data de publicació, ja que esmenta 1932.

Ref. OA

1936

La ciencia, alma directriz y propulsora de la moderna industria. Escola Industrial de Tarrasa, 34 p. + 8 p. Conferència donada al saló d'actes de l'Escola, el dia 30 de maig.

Ref. OA

Bibliografia bàsica

"El Dr. Baltà i la popularització de la fotografia a Catalunya i a Espanya 1893-1908". BALTÀ, J.: *Ciència. Revista Catalana de Ciència i Tecnologia*, any 4, 1984, vol. 36/37, Barcelona, 118-122 p.

"El Dr. Josep Baltà de Cella (1866-1937). Un pedagog prou desconegut a la seva vila". BALTÀ, J.: *Del Penedès*, 2011, núm. 24, Vilafranca del Penedès, Institut d'Estudis Penedesencs, 52-79 p.

"Història i evolució de la ciència de la meteorologia a Catalunya (1700-1939)". BALTÀ, J.: *Ciència. Revista Catalana de Ciència i Tecnologia*, any 7, 1987, vol. 53, Barcelona, 51-54 p.; any 07, 1987, vol. 55/56, 189-197 p.

Abreviatures

BMC: *Bibliografia de la Meteorologia Catalana*. Notes d'estudi del Servei Meteorològic de Catalunya, MARIA CAMPANY, vol. V, núm. 68, p. 14.

BNE: Biblioteca Nacional d'Espanya

CCUC: Catàleg Col·lectiu Universitats Catalanes

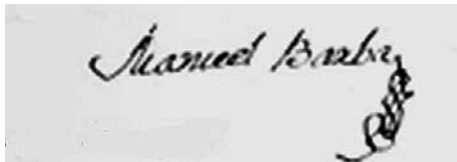
EL: *El Labriego*

OA: Obra autor

RR: Revista referenciada

Manuel Barba i Roca

Vilafranca del Penedès, 1752 - 1824

Sense cap mena de dubte el vilafranquí Manuel Barba i Roca ha estat un dels homes de ciència i tecnologia més àmpliament i profusament estudiats del Penedès, malgrat que la seva formació acadèmica fou en lleis. La raó d'això es

troba en el fet que fou un home que exemplifica la resurrecció cultural penedesenca d'ençà de la desfeta del 1714, gràcies a la seva connexió directa amb els homes representatius de la ciència i la tècnica de la Catalunya del segle XVIII.

Fill del metge benestant vilafranquí Ramon Barba i Torrents (?-1810) i de Francesca Roca Oliveras (?-1802) va néixer el 20 d'octubre del 1752 a Vilafranca del Penedès. Estudià les primeres lletres al convent de Santa Caterina i humanitats al convent de Sant Francesc de la seva vila. Com molts altres joves de les terres catalanes, es matriculà a la Universitat de Cervera, únic centre universitari en aquells moments a tot el Principat. Si bé en un principi es decantà pels estudis de Medicina, després d'acabar els cursos comuns, es decantà pels estudis de jurisprudència. L'any 1776 aconseguí el grau de doctor en lleis.

Un cop finalitzats els seus estudis i amb el grau de doctor a la butxaca, el jove Barba s'instal·là a la ciutat de Barcelona per exercir d'advocat. El 8 de juny del 1778 fou admès com a membre de l'Acadèmia de Jurisprudència Teoricopràctica de Barcelona. Tot i els seus valors com a advocat que cercava l'acord i la solució pactada als conflictes, va desistir de treballar a la ciutat comtal on resultava difícil fer-se un lloc professional per a un jove de comarques. Ja instal·lat de nou a Vilafranca, on no li va faltar mai la feina com a advocat, la família li encarregà que es fes càrrec de la gestió i l'administració del patrimoni familiar.

Fou precisament aquesta preocupació personal per la gestió de les finques agràries del seu futur patrimoni que el portà a interessar-se per l'agricultura i les tècniques de la nova agricultura. La manera més fàcil d'accedir a les darreres novetats agronòmiques, alhora que deixar periòdicament l'aïllament de viure en una població com Vilafranca del Penedès, on la vida se centrava en els afers comarcals, fou a través de sol·licitar el seu ingrés a la Reial Acadèmia de Ciències Naturals de Barcelona, a principis del mes de febrer del 1786, sol·licitud que fou acceptada per la Junta el dia 8 de febrer. La seva

activitat com a acadèmic adscrit, com ell volia, a la Direcció d'Agricultura fou molt activa i fins i tot controvertida, amb enfrontaments a les idees del que en fou durant molts anys director: Josep Albert Navarro Mas i Marquet (¿-1814). La seva visió econòmica de la societat seguia algunes de les doctrines de Pedro Rodríguez de Campomanes (1723-1802), ministre d'Hisenda sota el mandat del comte de Floridablanca, que defensava el desenvolupament de l'agricultura i de la indústria i un lliure comerç dels productes. Aquestes idees el van portar a intentar fundar una Societat Econòmica a Vilafranca mateix. Va redactar un total de set memòries eminentment d'agrarisme pràctic, la lectura de les quals ens permet assabentar-nos que algunes eren prou originals, com la de la invenció d'una màquina hidràulica per millorar el rec dels conreus de secà; que practicà per primer cop al Penedès la meteorologia instrumental mesurant temperatures i quantitats de pluja; el millor aprofitament de la brisa o l'intent pràctic, tot i que fallit, de donar un valor afegit a la brisa amb l'aprofitament del verdet que s'utilitzava en grans quantitats a la indústria de l'estampació d'indianes. També cal recordar que el Dr. Barba fou el responsable de cercar informació i respondre el qüestionari conegut amb el nom de "Zamora" –Francisco de Zamora (1757-1812) fou l'home de confiança del comte de Floridablanca a Catalunya–, on fa una descripció prou detallada del Penedès de finals del segle XVIII.

Però entre totes les seves aportacions a la millora de l'agricultura a Catalunya cal esmentar la defensa aferrissada del conreu i del consum del tubercle de la patata com a aliment. Tot i que no ens consta cap publicació oficial al respecte, sí que va deixar dos textos manuscrits titulats *La patata puede aumentar el ganado...* (1791) i *Las patatas traídas des de América a Europa...* (1801), on explica els avantatges d'aquest tubercle i parla de la necessitat d'il·lustrar el poble sobre què li convé, i més en èpoques de collites dolentes. Aquesta defensa de la patata com a aliment, el conreu i el consum de la qual no es generalitzaren fins a la primera meitat del segle XIX, el portà fins i tot a convocar un premi l'any 1804 valorat en 600 rals –quantitat gens menyspreable, si pensem que el salari d'un treballador era d'uns pocs rals per tota una jornada de dur treball– per al constructor de la millor màquina per reduir a pasta fina les patates, i un altre premi de 400 rals per a l'autor de les millors receptes per guisar-les. Els premis es van convocar a través de la Junta de Caritat de Vilafranca del Penedès, mentre que la valoració tècnica de les màquines va anar a càrrec de la Reial Acadèmia de Ciències Naturals de Barcelona. La notícia del premi fins i tot es va publicar al *Diari de Barcelona* del 3 d'abril, sota un títol molt suggeridor: "Economía doméstica". No és d'estranyar per tot això que el Dr. Barba rebés el sobrenom de "Dr. Patata" de part dels seus conilatans.

Fou un home molt ben connectat amb la ciència i la tecnologia d'aquella època gràcies al casament de la seva germana Eulàlia amb l'il·lustre metge, científic i inventor

Francesc Santpons i Roca (1756-1821), que al seu torn tenia una gran amistat amb el també metge Francesc Salvà i Campillo (1751-1828), amb els quals mantenia una correspondència personal que ens permet afirmar que era una persona coneixedora de les darreres novetats científiques i tecnològiques d'aquells temps, essent tota una referència a la Vilafranca d'aquella època.

D'altra banda, no seria de justícia envers la seva figura no esmentar que el Dr. M. Barba, a banda de les seves diverses aportacions en pro de l'agronomia catalana, també fou un exemple per als seus conciutadans de preocupació pel desenvolupament de la indústria del cotó, per millorar les rutes de transport defensant una carretera que connectes la població de Vilanova amb Igualada, per la protecció dels menys afavorits per la fortuna de la vida a la seva vila i pel seu patriotisme. Durant els inicis de la Guerra del Francès, tot i la seva edat avançada, fou membre actiu de la Junta Superior de Catalunya, ocupant-se dels autos jurídic i legislatius, i en fou nomenat secretari de guerra. L'any 1982, l'Ajuntament de Vilafranca del Penedès acordà donar el seu nom a un carrer del barri de l'Espirall.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica i altres publicacions

1781

Discurso sobre los pleytos que en la abertura de la Academia de Jurisprudencia de la Ciudad de Barcelona en 30 de Octubre de 1781 leyó el Dr. Manuel Barba y Roca. Imprenta de Francisco Suriá y Burgada.

Ref. MB

1787

Memoria sobre el estado actual de la agricultura de Cataluña y medios para mejorarla. Llegida l'11 d'abril. Arxiu de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona.

Ref. MB

1789

Cuestionario de Francisco de Zamora cumplimentado por Manuel Barba y Roca. Biblioteca del Palacio Real de Madrid.

Ref. MB

1791

Apéndice a las respuestas del Ynterrogatorio sobre Vilafranca del Panadés. Biblioteca del Palacio Real de Madrid.

La patata puede aumentar el ganado... Centre de Documentació del Museu de Vilafranca-Museu del Vi.

Ref. MB

1792

Memoria sobre una nueva máquina hidráulica para facilitar el riego de los campos. Llegida el 4 de juliol. Arxiu de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona.

Ref. MB

1796

Memoria sobre la nevada acaecida en Vilafranca del Panadés el primero de marzo de este año y los efectos que de ella resultaron en los vegetales. Llegida el 19 d'octubre. Arxiu de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona.

Ref. MB

1798

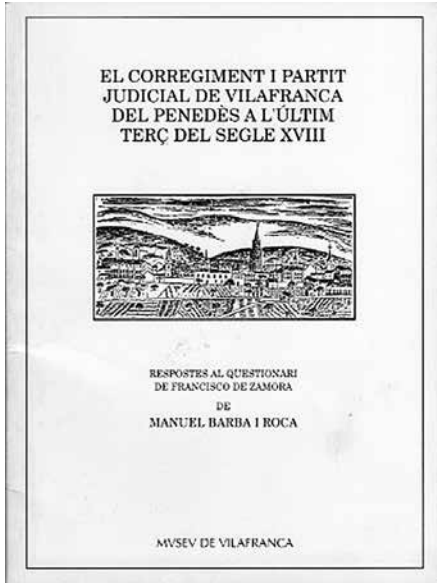
Memoria sobre los usos económicos del orujo de las uvas. Arxiu de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona.

Ref. MB

1798-1808

Epistolari. Arxiu Josep Fontana.

Ref. MB

1801

Las patatas traídas des de América a Europa... Centre de Documentació del Museu de Vilafranca- Museu del Vi.

Ref. MB**1802**

Memoria sobre el cardenillo. Llegida el 15 de desembre. Arxiu de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona. També n'existeix una còpia al Centre de Documentació del Museu de Vilafranca-Museu del Vi.

Ref. MB

Observaciones a la memoria de Don Joseph Navarro sobre la plantación y cultivo de las viñas. Llegida el 15 de novembre. Arxiu de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona.

Ref. MB**1803**

Epistolari. Centre de Documentació del Museu de Vilafranca-Museu del Vi.

Ref. MB**1806**

Memoria de las operaciones de la Junta de Caridad de Villafranca del Panadés en 1805. Llegida a la junta pública de l'1 de juny. Vilafranca del Penedès, Francisco Vilalta.

Ref. MB**1816**

Informe sobre un documento referente a varios puntos de interés para la Agricultura. Arxiu de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona.

Memoria sobre la escuela de niñas de la Casa de la Caridad, Vilafranca del Penedès, Francisco Vilalta.

Exámenes que baxo la dirección de la Junta de Caridad tendrán los discípulos de la escuela de primeras Letras de Villafranca del Panadés, en los días 21 y 28 de Enero de 1816, siendo su maestro Don Francisco Tarrida. Vilafranca del Penedès, Francisco Vilalta.

Ref. MB**1820**

Informe reservat de Manuel Barba i Roca al cap polític de Catalunya, amb data de 31 de desembre de 1821 sobre els conflictes polítics entre liberals moderats i exaltats a Vilafranca del Penedès. Arxiu de la Diputació de Barcelona.

Ref. MB

Al Centre Historique des Archives Nationales existeix també un epistolari sobre el Dr. Manuel Barba i Roca.

Ref. MB

Bibliografia bàsica

Manuel Barba i Roca (1752-1824). Entre l'humanisme i la il·lustració. ARNABAT MATA, R. Vilafranca del Penedès, Edicions i Propostes Culturals Aldana, S.L, Els Llibres del Consell Comarcal Alt Penedès. 2006, 307 p.

Abreviatures

MB: Referències bibliogràfiques referenciades a l'obra *Manuel Barba i Roca (1752-1824). Entre l'humanisme...*

Isidor Cabanyes i Olzinelles

Vilanova i la Geltrú, 1843 - L'Escorial, 1915

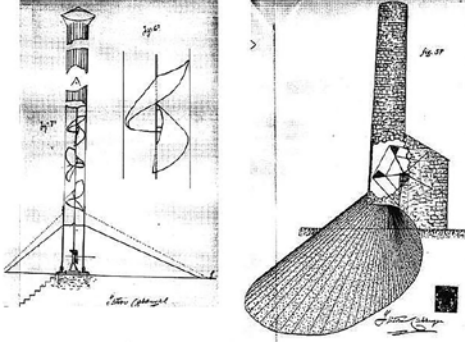
La figura d'aquest vilanoví ha estat força reivindicada des de l'any 2014, gràcies a la publicació de diversos treballs que han recuperat les seves innovadores aportacions tecnològiques en les energies renovables, ja que fou un dels grans inventors espanyols de la segona meitat del segle XIX. Fill dels vilanovins Josep Antoni Cabanyes i Ballester (1797-1852), home de gran cultura, terratinent i comerciant, i Isabel Olzinelles i Romero (¿-1844). Quan tenia 13 anys el trobem estudiant a la població de Segòvia per poder ser admès a l'Acadèmia d'Artilleria, on ingressà com a cadet l'any 1857 i es graduà com a tinent l'any 1864, després de superar set anys d'estudis en els quals les matemàtiques, la geometria, la física i la mecànica formaven part del temari.

La seva carrera com a militar el va portar a participar en diferents accions militars i funcions dins l'exèrcit: va ser professor de cadets al Col·legi d'Artilleria el 1866, professor d'oficials de l'Escuela Central de Tiro entre el 1887 i el 1889, i fins i tot dirigí l'Academia de Aplicación de Segovia (1893-1896). L'any 1905 es va retirar amb la graduació de coronel. Sortosament, la seva pertinença a l'estament militar no ha estat el motiu perquè sigui recordat al costat d'altres molt il·lustres científics garrafencs, sinó que ho és per la seva ingent capacitat inventiva, moltes vegades molt allunyada de la seva activitat professional, ja que intentà aportar solucions a les principals problemàtiques tècniques del moment. És molt important per poder valorar tecnològicament la seva capacitat inventiva recordar que, durant la segona meitat del XIX, els principals reptes tecnològics que tenia la societat desenvolupada estaven relacionats amb les fonts energètiques relacionades amb l'obtenció de vapor i la recerca d'alternatives més accessibles i econòmiques, el ferrocarril, el telègraf, el desenvolupament i la popularització de l'electricitat, alhora que començaven a treure el nas la navegació submarina i la possibilitat de volar amb màquines dissenyades per

l'home més pesades que l'aire. També hem de pensar que es desenvolupaven moltes idees però poques tenien èxit, no arribaven a ser explotades econòmicament ni arribaven a incorporar-se a l'anomenat avanç tecnològic de la societat d'aleshores.

La primera notícia del seu enginy inventiu data de finals del 1867, pocs anys després d'obtenir el grau de tinent, de quan va sol·licitar el privilegi d'invenció per un generador de vapor d'efecte immediat i economitador d'aigua i combustible, invenció de gran importància en aquells moments i que possiblement estava relacionada amb un motor rotatori que va construir l'any 1871. Aquest interès pels motors el va portar l'any 1873 a registrar a França un motor d'aire comprimit que substituïa el vapor, facilitant en gran manera la motorització de les petites indústries establertes a les ciutats, alhora que s'utilitzava per a un gran nombre de màquines com els ascensors, els vehicles, els remolcadors portuaris, etc. L'any 1874, per tal d'estalviar costos en la producció de vapor, va patentar un sistema per obtenir carbó artificial a partir de fems. L'any 1877, insistint en les seves idees de fer servir la força de l'aire comprimit per moure els ginys mecànics, va sol·licitar una patent per moure els tramvies amb aquest fluid.

Un altre dels temes claus de la societat d'aquell moment era el de l'enllumenat, que utilitzava oli i gas. La utilització d'aquest darrer ocasionava nombrosos problemes d'olors, enariment de l'aire, llum engroguida... L'any 1880 va demanar una patent d'un generador –el “fotògeno”– d'aire carburat, capaç de substituir el gas per il·luminar, per escalfar i que podria servir de força motriu per moure màquines. Aquest invent fins i tot es va utilitzar de manera pràctica per il·luminar l'anomenat Caf  Imperial de Madrid i es va crear una societat, “Noquera y Cabanyes”, per a la seva explotació comercial. Tanmateix, la ràpida irrupció i difusió de l'electricitat –l'any 1881 el nostre biografiat va visitar a París l'Exposició Internacional d'Electricitat– li deuria evidenciar que aquesta nova tecnologia era el futur, malgrat les incerteses dels primers anys. Aix  ens podria explicar que l'any 1882 Isidor Cabanyes fos el representant a Madrid de la “Sociedad Española de Electricidad”, creada a Barcelona l'any 1881, i que l'any 1882 fos l'encarregat de muntar l'enllumenament de l'interior i l'exterior del Ministeri de la Guerra. Aquesta primerenca relació amb l'arribada de l'electricitat a Madrid li va permetre ser un dels fundadors de la Sociedad Matritense de Electricidad, formar part del seu consell administratiu i ser-ne nomenat director facultatiu, alhora que fins i tot es va atrevir personalment a intentar explotar comercialment aquesta idea a través de la creació d'una societat: “Compañia de Alumbrado Eléctrico por Incandescencia”. Una de les alternatives a la costosa distribució d'aquesta nova tecnologia era la de la fabricació d'acumuladors elèctrics. Cabanyes també va experimentar aquesta possibilitat i l'any 1883 va demanar una patent sobre un acumulador elèctric d'origen químic. Seguint aquesta mateixa idea, l'any 1890 va demanar la patent sobre una pila primària per po-

PROJECTE DE FORN SOLAR.

tament amb l'enginyer Miguel Bonet Barberà (1845-1907) va presentar un projecte d'un torpeder submarí accionat elèctricament, però finalment no va prosperar malgrat els treballs que es van portar a terme els anys 1885-1889. Pels volts del 1886, Cabanyes també es va començar a interessar per la incipient navegació aèria i va publicar articles divulgatius de les possibilitats tècniques a diverses revistes. També va dissenyar la construcció d'una màquina capaç de crear un llamp artificial amb finalitats militars.

Ja per acabar, cal esmentar un dels seus darrers projectes, que casualment ha estat el que ha rescatat la seva figura de l'oblit històric: el motor solar o motor aeri-solar –tot i que va començar a interessar-se per la capacitat energètica del sol l'any 1890–, que es fonamentava en la transformació de l'energia tèrmica en energia mecànica. En va sol·licitar les patents corresponents l'any 1902 i l'any 1905 va arribar a construir diversos ginyes que demostraven de manera prou factible la funcionalitat de l'invent.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica i tècnica

1867

Privilegi d'invençió 4.433. *Generador de vapor de efecto instantáneo, que economiza agua y combustible.* Amb la col·laboració de Eloy de la Puerta Caravallo.

Ref. BHP

1870

Solución de la trisección gráfica del ángulo. Madrid: Tello. 15 p. Aquest treball també es va publicar a la revista *La Gaceta Industrial*, núm. 212, 186-188 p.

Ref. BNE/CCUC

der general electricitat de manera local i poder obtenir llum de manera independent a l'existència d'un cablejat.

Bon exemple del fet que la seva inventiva era constant i anava aportant idees a les novetats tecnològiques del moment el tenim, possiblement, en els seus darrers projectes. Així, l'any 1885, tres anys abans d'avarar el primer submarí torpeder, el "Submarino Peral", ideat per Isaac Peral Caballero (1851-1895), el nostre biografiat, jun-

1873

Patents a França núm. 99.605. Institut National de la Propriété Industrielle. *Système de moteurs au moyen de l'air comprimé, applicable à gran nombre d'industries.*

1874

Privilegi d'invençió núm. 5.226. 27 d'octubre. *Fabricación de carbones artificiales por medio del estiércol.*

Ref. AHP

1877

Patent núm. 5.698. 18 de juliol. *Aplicación del gas comprimido a la tracción de los tranvías por medio de una máquina locomóvil sistema 'Gilles'.*

Ref. AHP**1878**

"Los motores de gas, sistema Otto, aplicados a la tracción de los tranvías". *La Gaceta Industrial*, 10 de març, 66-67 p.

Ref. RR**1880**

Patent núm. 847. 16 de març. *Un aparato denominado 'Fotógeno', generador instantáneo de gas empleable en la iluminación, calefacción y demás aplicaciones que pueda tener lugar.*

Ref. AHP

Patent (Certificat d'addició) núm. 877. 6 d'abril. *Un generador de gas denominado Fotógeno.*

Ref. AHP

Patent francesa núm. 137.065. *Appareil générateur de lumière dit fotogeno.*

1881

Patent núm. 1.966. 12 d'octubre. *Aparato generador de gas aplicable al alumbrado, calefacción y fuerza motriz denominado El Fotógeno.*

Ref. AHP**1883**

Patent núm. 3.536. 4 d'agost. *Un acumulador de energía potencial química a láminas de carbón aglomerado.*

Ref. AHP**1885**

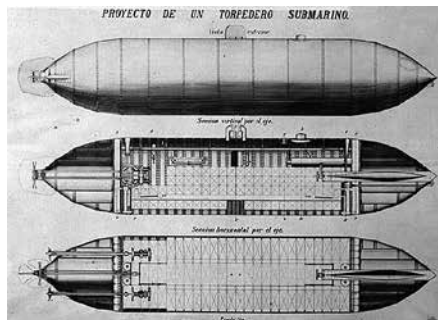
"Iluminación eléctrica de la sala del Teatro Real con 400 acumuladores. Aplicación de los acumuladores al alumbrado eléctrico en los teatros". *La Gaceta Industrial*, 25-IV, 115-117 p.

Ref. RR

"Automóvil eléctrico. Tracción eléctrica en los tranvías por medio de acumuladores". *La Gaceta Industrial*, 25-V, 145-147 p.

Ref. RR**1888**

Proyecto de un torpedero submarino accionado por la electricidad. Madrid: Imprenta del Cuerpo de Artillería. El contingut d'aquest fullet va ser reproduït sençer per diverses revistes: *La Gaceta Industrial*, *Anales de la Construcción y de la Industria*, *El Telegrafista Español* y *Memorial de Artillería*.

Ref. CCUC

EL TORPEDER SUBMARÍ DE CABANYES.

1889

"El vuelo directo del hombre". *La Gaceta Industrial*; 212-215, 226-229, 258-260, 274-275 i 296-297 p.

1890

Patent núm. 11.414. 7 de novembre. *Una pila primaria para la producción del alumbrado.*

Ref. AHP

"Utilización del calor solar. Reflector Cabanyes". *La Gaceta Industrial*, 25 de juliol, 209-210 p., i 10 d'agost, 231-234 p. També es va publicar aquest article a la revista *Anales de la Construcción y de la Industria*, 25 de setembre, 275-280 p.

Ref. RR**1891**

Patent francesa, núm. 213.621. *Pile électrique primaire d'électros multiples.*

Regne Unit, núm. 8.845. *Improvements in galvanic batteries.*

1895

Estudio de un problema geométrico. 5 p.

Ref. BNE**1896**

Proyecto de un aparato para la navegación aérea. Madrid: Imprenta del Cuerpo de Artillería.

Ref. CCUC**1900**

Patent núm. 25.643. 14 de març. *Un nuevo combustible producto de la combinación por destilación de los carbonos de piedra y vegetal reunidos en convenientes proporciones.*

Ref. AHP

1902

Patent núm. 30.332. 5 de setembre. *Un aparato motor solar*.

Ref. AHP

1903

Estudio sobre un proyecto de motor eléctrico. La Editora, 23 p.

Ref. BNE

1905

Patent núm. 37.137. 14 de novembre. *Un motor aéreo-solar*.

Ref. AHP

1906

Patent núm. 38.695. 12 de juliol. *Certificado de adición. Un motor aéreo-solar*.

Ref. AHP

Patent francesa núm. 369.199. *Moteurs aéro-solaire*.

Patent suïssa núm. 38.176. Sota el mateix nom.

Patent anglesa núm. 20.794. *Improvements in Screw Motors Operated by a Current of Air Directly Heated by the Sun*.

1907

Trisección gráfica del ángulo por el Coronel de Artillería. Ed. Fortanet, 10 p.

Ref. BNE

1908

Polisección gráfica del ángulo. Ed. Antonio Álvarez, 16 p. Hi ha una altra publicació del mateix any de 13 p. editada per Fortanet.

Ref. BNE

1913

Patent núm. 54.715. 20 de gener. *Un motor eléctrico magnético fundado en la acción repulsiva de los polos del mismo nombre de los electroimanes*.

Ref. AHP

Estudio sobre un proyecto de motor electromagnético. Imprenta La Editora. 23 p.

Ref. CCUC

Bibliografia bàsica

El artillero Isidoro Cabanyes (1843-1915): Una vida de inventos. SÁNCHEZ MIÑANA, JESÚS. Quaderns d'Història de l'Enginyeria, vol. XIV, 2014, 72 p.

Isidoro Cabanyes y las torres solares. Madrid: Ministerio de Defensa. Ministerio de Economía y Competitividad, 2014, 115 p.

Abreviatures

AHP: Arxiu Històric de Patents i Marques

BNE: Biblioteca Nacional d'Espanya

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya

Ferran Calvet i Prats

Vilafranca del Penedès, 1903 - Barcelona, 1988

Fill de Francisco Calvet Aldomar, originari de la població d'Almansa, i de Francisca Prats Raspall, del Pla del Penedès, va néixer a Vilafranca del Penedès el 22 de gener del 1903. Després de cursar primeres lletres a Vilafranca, i els estudis secundaris a la població de Reus, començà, el 1919, els estudis de Químiques a la Facultat de Ciències a la Universitat de Barcelona. L'any 1923 obtingué el títol de llicenciat en Ciències Químiques.

Va començar la seva formació professional a l'Institut de Fisiologia, que depenia orgànicament de la Mancomunitat, la Universitat de Barcelona i de la Societat de Biologia de

l'Institut d'Estudis Catalans, però la seva voluntat de voler treballar en temes relacionats amb la síntesi de química orgànica pura, el va portar al Laboratorio de Fisiología General de la Junta para la Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas de Madrid, amb la intenció de poder-se doctorar allí o bé d'obtenir una beca per poder marxar a l'estranger. L'any 1923 li va ser atorgada, per part de la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales, una beca del Ramsay Memorial Fellowship Trust de Londres, a la Universitat d'Oxford, on va poder treballar sota la direcció científica del Dr. F.D. Chattaway (1861-1944), màxima autoritat anglesa en la síntesi orgànica de principis del segle XX. L'any 1923 també va guanyar la beca Antoni Gimbernat, oferta per l'Ajuntament de Barcelona, dotada econòmicament per poder cursar el doctorat o bé ampliar estudis durant un any a l'estranger.

Finalitzada la seva estada a la Universitat d'Oxford, el 1928 va tornar a Barcelona i va començar a treballar de professor auxiliar temporal de Química Tècnica i Química Teòrica, a la Universitat de Barcelona. L'any 1929 va revalidar el títol de doctor en Ciències Químiques. Aquell mateix any, mercès a una beca de l'Institut Rockefeller, va poder marxar durant quasi divuit mesos a la Universitat de Munic, a treballar amb el Dr. Heinrich Otto Wieland (1877-1957), especialista en alcaloides i premi Nobel de Química l'any 1927 pels seus estudis sobre la composició química dels àcids biliars.

L'any 1930 guanya les oposicions a la càtedra de Química Orgànica i Bioquímica de la Universitat de Santiago de Compostel·la (USC), que es trobava vacant. Quasi de forma coincident publica, al *Boletín de la USC*, diversos articles científics signats conjuntament amb el Dr. H.O. Wieland, la qual cosa donà un gran prestigi, tant nacional com internacional, a la Secció de Química de la Facultat de Ciències de la USC i al *Boletín de la USC*. Durant el curs de 1936-1937 va fer estada a la Universitat d'Estocolm, sota la direcció del Dr. Hans Karl August Simon von Euler-Chelpin (1873-1964), director de l'Institut de Bioquímica de la Universitat d'Estocolm, especialitzat en l'estudi del contingut vitamínic dels vegetals, sobretot de la provitamina A, i els enzims de la fermentació del sucre. També treballà en l'aïllament del coenzim adenosí dinucleòtid (NAD), biomolècula molt important a la respiració cel·lular.

A causa la seva ideologia política nacionalista en clau catalana, els fets de l'estiu del 1936 van comportar que fos expulsat de la seva càtedra de la Universitat de Santiago de Compostel·la, tot i la seva reconeguda vàlua com a professor i científic. Malgrat això, el Dr. F. Calvet va seguir la seva activitat científica a partir del darrer trimestre del 1937 a Edimburg, on va col·laborar amb el reconegut professor George Barger (1878-1939), que l'any 1927 havia sintetitzat l'hormona tiroïdal i era especialista en alcaloides i compostos nitrogenats simples d'importància biològica. En finalitzar la seva estada a Edimburg, el 1938, va tornar a Espanya, on fou empresonat immediatament. Va demanar revisió de la seva causa, però li va ser denegada i el van inhabilitar de manera absoluta durant vuit anys.

Durant els anys d'inhabilitació va treballar als Laboratoris Miguel Servet com a director científic i als recentment creats Laboratoris Zeltia, dels quals també fou soci en un principi, on col·laborà amb reconeguts científics com Miguel Catalán Sañudo (1894-1957), en els seus estudis en espectrografia, i Faustino Cerdón Bonet (1909-1999), que s'esdevindria amb els anys una reconeguda figura mundial per les seves investigacions en immunologia, enzimologia... Durant aquests anys molts foren els èxits dels productes comercialitzats pels Laboratoris Zeltia, entre els quals destaca la síntesi del DDT l'any 1944, que va poder comercialitzar en el mercat interior espanyol sota la marca "ZZ".

L'any 1945, finalment, va ser oficialment recuperat pel règim espanyol i nomenat catedràtic de Química Orgànica i Bioquímica a la Facultat de Ciències de la Universitat de Salamanca. La veritat, però, és que el Dr. Calvet patia un clar exili interior, ja que el nou organisme que representava la ciència espanyola, el Consejo Superior de Investigaciones Científicas, obviava la seva persona i la seva experiència científica. Aquell mateix any va gaudir d'una beca de quatre mesos per part del CSIC per assistir a un congrés als Estats Units, on va poder observar els nous camps d'investigació i els ràpids

avenços experimentats dins la química orgànica biològica. Durant els anys 1947-1949, gràcies a una beca de la Junta de Relaciones Culturales del Ministerio de Asuntos Exteriores, va marxar durant sis mesos a Nova York, al Brooklyn Polytechnic Institute, on va aprendre a utilitzar la microscòpia electrònica per a l'estudi de l'estructura íntima de les nucleoproteïnes. Després, com a membre investigador tipus post doctoral –Research Fellow–, va passar per la Universitat de Nova York, en concret a la University College of Medicine –on coincidí amb el també científic espanyol a l'exili Severo Ochoa–, on amb el Dr. Alfred Marshak, estudià el metabolisme de les cèl·lules hepàtiques utilitzant tècniques innovadores, com la de marcadors radioactius com el fòsfor.

L'any 1948, per la O.M. del 4 d'octubre del 1948, va quedar destinat com professor agregat a la Càtedra de Química Orgànica i Bioquímica de la Universitat de Barcelona. L'any 1952 va aconseguir en propietat la plaça de catedràtic de Química Tècnica, malgrat que el programa estava prou lluny de les línies d'investigació pròpies del Dr. Calvet. No obstant això, l'any 1956 s'incorporà al CSIC i dirigí la seva primera tesi doctoral l'any 1957. L'any 1961, amb motiu de la primera trobada que es feia de manera oficial de tots els bioquímics espanyols, sota la presidència del premi Nobel Dr. S. Ochoa, el Dr. Calvet fou nomenat president de la III Sessió de Comunicacions. L'any 1963 es va constituir la Sociedad Española de Bioquímica (SEB), de la qual va ser nomenat vicepresident. El mateix any 1963 va ser nomenat també acadèmic de número de la Reial Acadèmia de Farmàcia de Barcelona. No fou fins a l'any 1967 que la Facultat de Ciències, secció de Químiques, tindria la seva pròpia Càtedra de Bioquímica –BOE del 19 de setembre–, i aleshores fou nomenat catedràtic de Bioquímica.

Fins a la seva jubilació, l'any 1973, l'activitat docent del Dr. F. Calvet s'alternà també amb l'activitat que sempre li havia agradat: la ciència bàsica, realitzant diversos treballs d'investigació d'enzimologia, en concret sobre la xantindeshidrogenasa, responsable principal de la formació de l'àcid úric, aspecte molt relacionat amb la gota.

Tanmateix, la tasca més recordada d'aquests darrers anys i que podríem dir que fou el seu testament pedagògic va ser la traducció del llibre d'A.L. Lehninger, text que durant molts anys va ser una guia de bioquímica per als estudiants de Medicina, Biològiques, Farmàcia i Veterinària.

L'any 2016, part de la seva biografia ha estat portada al cinema, sota el títol *Los hijos del sol*, produïda per Diagonal TV, Portocabo TV i la Corporació Ràdio e Televisión de Galícia, amb la col·laboració de Televisión de Galícia i Televisió de Catalunya.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1926

"La condensación del ácido p-hidrobenzoico con el cloral". Amb CHATTAWAY, F.D. Madrid, *Revista de la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales*, tom XXIII, 8º de la 2ª serie, artículo 25.

Ref. RACEFN

1927

"La condensación del ácido p-hidrobenzoico con el cloral". Amb CHATAWAY, F.D. Madrid, *Anales de la Sociedad Española de Física y Química*, tom XXV, 161-177 p.

Ref. CBCSIC

"The condensation of p-Hydroxybenzoic Acid with Chloral". *Journal of the Chemical Society*.

Ref. Ant84

1928

"La condensación del cloral con la 2-6-diclorohidroquinona con el ácido anísico y con el p-nitroanisol". Amb CHATTAWAY, F.D. *A.S.E.F.Q.*, tom 26, 320-335 p.

Ref. REBIUN

La nueva reacción de condensación entre fenoles y aldehídos. Treball presentat per obtenir el grau de doctor a la Universitat d'Oxford.

"La obtención de la 1-3-benzodioxina". Amb CHATTAWAY, F.D. *A.S.E.F.Q.*, tom 26.

Ref. Ant84

"Las reacciones de condensación del cloral con los fenoles substituidos". Amb CHATTAWAY, F.D. *A.S.E.F.Q.*, tom 26. También es va publicar a *J.C.S.*

Ref. REBIUN

"The condensation of Chloral with Anisic Acid, with p-Nitroanisole, etc..." *J.C.S.*

Ref. Ant84

"Una nueva reacción de condensación entre fenoles y aldehídos: La condensación del cloral con los fenoles parasubstituidos". *Revista de la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales*. Tomo XXIV, 9º de la 2ª serie. Cuaderno I. Artículo 19.

Ref. RACEFN

1929

"Estudios sobre los alfa-y-beta-difenilindenos". Amb GARCIA BANÚS, A. *A.S.E.F.Q.*, tom 27, 49-59 p.

Ref. REBIUN

1931

"Aportaciones al esclarecimiento de las típicas reacciones coloreadas de los alcaloides del 'strychnos': Los alcaloides del 'Strychnos'". Amb WIELAND, H. i W.W. MOTERS. *Boletín de la Universidad de Santiago de Compostela*, any 3, núm. 12, 21-31 p.

Ref. BUSC

"Die Methylierung der Vomicensaure, usw". *Liebig Annalen*.

Ref. Ant84

"La metilación del ácido vomícínico y descripción de algunos derivados de la vomicina". Amb WIELAND, W. *B.U.S.C.*, any 3, núm. 12, 33-46 p.

Ref. BUSC

"Zur Kenntnis der typischen Farbreaktionen in der Gruppe der Strychnos Alkaloide". *Liebig Annalen*.

Ref. Ant84

1932

"Aportaciones al semi-micrométodo de análisis elemental orgánico de Suchards y Bobranski". Amb MOSQUERA, L. *A.S.E.F.Q.*, tom XXX, 853-864 p.

Ref. CBCSIC

"La condensación del p-nitroanisol con el formaldehído y el mecanismo, etc...". *A.S.E.F.Q.*

Ref. Ant84

"La metilación del ácido vomícínico y descripción de algunos derivados de la vomicina". Amb WIELAND, W. Madrid, *Boletín Sociedad Española de Física y Química*. tom XXX, 59-70 p.

"Las dioxinas 1-3.: propiedades y derivados de la benzo-1-3-dioxina". Amb CARNERO, Mº C. *A.S.E.F.Q.*, tom XXX, 445-455 p. El mateix article al *B.U.S.C.* any 4, núm. 13, 33-45 p.

Ref. BUSC

Propiedades y derivados de la benzo-1-3dioxina. *A.S.E.F.Q.*

Ref. Ant84

1933

"Aportaciones al semi-micrométodo de análisis elemental orgánico de Suchards y Bobranski". Amb MOSQUERA, L. *B.U.S.C.*, any 5, núm. 18, 127-149 p.

Ref. BUSC

"La condensación del 3-3'-, 3-5'- y del 5-5'-dinitro-2-2'dioxidifenilo con el formolaldehído" Amb SEIJO ESPINEIRA, ERNESTO. *A.S.E.F.Q.*

Ref. Ant84, CGRG

"La nitración del 2-2'-dioxifenilo: descripción de un nuevo derivado dinitrado". Amb SEIJO ESPINEIRA, ERNESTO. *A.S.E.F.Q.*

Ref. Ant84, CGRGR

"Lembranza e propósito". *El Compostelano*. 22 d'abril.

Ref. RR

1934

"La condensación del ácido p-hidroxibenzoico con el formaldehído a baja temperatura". *A.S.E.F.Q.*

Ref. Ant84

"La obtención de la alfa-beta-nafto-1-3dioxina". *A.S.E.F.Q.*

Ref. Ant84

La transformación de los aceites de pescado en aceites lubricantes: Una posible industria gallega. Discurso leído en la solemne inauguración del Curso Académico de 1834-1835 en la Universidad de Santiago de Compostela. 23 p.

Ref. BUSC

"Sobre la preparación del 2-7-diaminofluoreno". *A.S.E.F.Q.*

Ref. Ant84

1935

"La condensación del ácido p-Hidroxibenzónico con el Formaldehído, a baja temperatura: las dioxinas 1-3, IV". Amb MEJUTO, Mª NATIVIDAD. *B.U.S.C.*, any 7, núm. 23, 167-183 p.

"La nitración del 1-8-Dihidroxi-Naftaleno". *B.U.S.C.*, any 7, núm. 26, 79-100 p.

"La obtención de la (alfa-beta)-Nafto-1-3Dioxina y su estudios comparado con el eter metilénico cíclico del Peri-Dioxi-Naftaleno: las Dioxinas-1-3, V". Amb CARNERO, Mª CONCEPCIÓN. *B.U.S.C.*, any 7, núm. 23, 153-165 p.

Ref. BUSC

Química orgánica para los estudiantes de medicina. Traducción de la obra *Organic Chemistry for Students of Medicine* de Georg Barger. Amb la col-laboració d'Antonio García Banús. Ed. Bosch. IX, 278 p.

Ref. BN

1936

"The Condensation of Chloral with Salicylic Acid". *J.C.S.*

"The Nitration of 1-8-Dihydroxynaphtalene". *J.C.S.*

Ref. Ant84

1937

"Phosphoryleierung und Oxidoreduktion beim Glucosebbau in Gerhirn". Amb al. *Naturwissenschaften*, 18 p.

Ref. REBIUN

"Zur Kenntnis des Gleichgewichtes Cozymase-Dihydrocozymase". *Arkiv for Kemi*. Estocolmo.

"Zur Kenntnis der Glycerinaldehyd-Hemmung des glykolytischen Kohlenhydratabbaues". Amb al. Berlin. *Hope-Seylers Zeitschrift Physiol. Chem.*

Ref. Ant84

1941

"Contribución a la farmacología de las insulinas retardadas". *Rev. Clínica Española*, núm. 3, 12 p.

Ref. Ant84

1943

"La investigación farmacológica de la ergometrina". Amb PALACIN, F. *Rev. Clínica Española*, t. 11, 18-23 p.

Ref. Ant84

1946

La presencia de una nueva proteinasa de origen pancreático en muestras comerciales de insulina. Discurs inaugural. Universidad de Salamanca. 17 p.

Ref. Ant84

1948

"Electron optical observation on chromosome structure in resting cell". *Nature*.

Ref. Ant84

1949

"Specific activity of P32 in cell constituents of rabbit liver". *Journal of Cell and Comparative Physiologie*.

Ref. Ant84

1950

Síntesis Orgánicas. Obra dirigida per Henry Gilman (I Vol.) i per A.H. Blatt (II Vol.). Traducció realitzada amb la col-laboració de Faustino Cordón. Ed. Gustavo Gili, 2 vols.

Ref. UC

1951

"Acerca de la síntesis del di-ioduro de decametonio". *A.S.E.F.Q.*

Ref. Ant84

1952

"Antihistamínicos bromados: obtención de la N'-fenil-p-bromobencil- de la N-bromofenil-N-bencil y de

la N-p-bromo-fenil-n-bromobencil-N-N-dimetil-etile-nodiamina". *A.S.E.F.Q.*, tom 48, núm. 6, 523-530 p.

Ref. Ant84

"El carbono radioactivo C14 en la datación de objetos arqueológicos". *Ampurias: revista de prehistoria, arqueología i etnología*, núm. 14, 172-179 p.

Ref. Ant84

1955

"Activation de la digestion tryptique de la caséine par la peroxide d'hydrogène". Amb al. *Arch. Intern. Pharmacodyn. et Therap.*, vol. 103, fasc. 2-3, 270-280 p.

Determinación colorimétrica de actividades tripticas empleado azoproteínas solubles como substrato. Amb al. XXVIII Congreso de Química Industrial.

Medición de la actividad de la tripsina mediante substratos insolubles teñidos. Amb BOZAL, J. XXVIII Congreso de Química Industrial.

Relaciones entre las propiedades antiflogistas de algunas drogas y su acción inhibidora de la tripsina. Amb BOZAL, J. XXVIII Congreso de Química Industrial.

Operaciones básicas de la ingeniería química. Tradució de l'obra de Brown, G.G. i altres col·laboradors. Ed. Marín. D'aquesta obra se'n van fer altres reimpressions els anys 1965 i 1970.

Variaciones normales de la catalasa hepática en el ratón: ciclo Nictameral. Amb al. Congreso de Ciencias Fisiológicas.

Ref. Ant84

Durant els anys 1955-1957 realitzà al laboratori de Química Tècnica de Barcelona, pertanyent al CSIC, els treballs:

"Acción esterásica de la quimi tripsina. I. Sobre ésteres fenilacéticos". Amb MARTÍN ESTEVE, J.

"Acción esterásica de la quimi tripsina. II. Sobre ésteres fenilpropionicos y amidálicos". Amb MARTÍN ESTEVE, J.

"Nuevos métodos de valoración de la ribonucleasa". Amb MARTÍN ESTEVE, J.

Ref. MCSIC 1955-1957

1956

"Acción esterásica de la quimi tripsina: II Sobre esterres pirrolpropionicos y amigdálticos". Amb CAROL, A. *Actas de la tercera reunión de la Sociedad Española de Ciencias Fisiológicas*, 107-108 p.

"Acción potenciadora sobre la adrenalina de diversas sustancias psicoactivas". Amb al. *Actas de la tercera reunión de la Sociedad Española de Ciencias Fisiológicas*, 115-118 p.

Ref. REBIUN

Bioquímica para médicos, químicos y farmacéuticos. Ediciones Alhambra. XI, 450 p. D'aquesta obra se'n

va fer una segona edició l'any 1961 per part de la mateixa editorial. XV, 497 p.

Ref. CCUC

"Determinación de actividades ribonucleásicas por el método de difusión en placas de agar" Amb al. *Actas de la tercera reunión de la Sociedad Española de Ciencias Fisiológicas*, 137-139 p.

Rf. REBIUN

"Die potenzierende Wirkung verschiedener psychoactiven Substanzen auf Adrenalin und Serotonin". *Arzneimittelforschung*.

Ref. Ant84

1957

Constitución química general de los enzimas. Conferència pronunciada a Enzimoteràpia.

Ref. Ant84

1958

"Las actividades esterásica y amilásica de la alfa-quimi tripsina sobre nuevos substratos bifuncionales sintéticos". *A.S.E.F.Q.*, série B, tom 54 (B), núm. 5, 349-356 p.

Ref. Ant84

"The Inhibition of Tryptic Digestion by Certain Drugs". Amb BOZAL, J. *Rev. Esp. Fisiol.*, tom 14, núm. 4, 249-262 p. Aquest treball va ser presentat al IV Con-

grés Internacional de Bioquímica que va tenir lloc a Viena el mes de setembre.

Ref. Ant84

1959

"Acciones inhibitoras de la digestión triptica realizadas por ciertas drogas". A.S.E.F.Q., tom 55 (B), núm. 3, 231-242 p.

"Sobre la actividad desmolásica de la alfa-quimiotripsina". Amb ROGET, J. *Actas de la quinta reunión de la Sociedad Española de Ciencias Fisiológicas*, 1 p.

Ref. Ant84

1960

"Acciones inhibitoras de algunas sustancias sobre la digestión quimiotriptica". Amb BONZAL, J. A.S.E.F.Q., tom 56 (B), núm. 9-10, 803-810 p.

"Influencias inhibitoras de ciertas drogas en la hidrólisis proteolíticas de la p-nitrofenil-azocaseína". Amb DUÑACH J. *REF*, núm. 16, sup. II, 201-211 p. També es va publicar a *Anales de Física y Química*, tom 58-B l'any 1962.

"Potenciación por el peróxido de hidrógeno de las acciones proteolíticas de la tripsina y de la alfa-quimiotripsina", Amb VALLS, J. *REF*, núm. 16, sup. II, 189-200 p.

Ref. Ant84

"Ribonucleasas de plantas forrajeras: extracción, purificación y propiedades". Amb MARTIN-ESTEVE; J. *REF*, núm. 16, Sup. II, 151-164 p.

"Sobre la actividad desmolásica de la alpha-quimiotripsina. Amb ROGET, J. *REF*, núm. 16, Sup. II, 215-255 p.

Ref. REBIUN

1961

"Ribonucleasas vegetales: extracción y purificación de las presentes en la alfalfa y en el barsim". Amb MARTÍN ESTEVE, J. A.S.E.F.Q., tom 57 (B), 143-150 p.

Ref. Ant84

Sobre tripsina y alfaquimiotripsina: acciones esterásica y desmolásica; inhibiciones de sus actividades proteolíticas por fármacos detergentes. Ponència presentada el mes de juliol a la "Reunión Bioquímica de Santander bajo la Presidencia del Prof. Severo Ochoa". Universidad Internacional Menéndez Pelayo.

1962

"Acerca de la actividad desmolásica de la tripsina". Amb ROGET, J. A.R.S.E.F.Q.

Ref. Ant84

1963

"Acción del dodecilsulfato sobre la tripsina y la alfa-quimo-tripsina". A.S.E.F.Q.

Ref. Ant84

Tripsina y Quimiotripsina: Acciones esterásicas y desmolásicas, e inhibiciones de las proteolíticas. Discurs de recepció a la Reial Acadèmia de Farmàcia de Barcelona, 56 p.

Ref. BN

1964

"Acción del dodecilsulfato sobre la tripsina y la alfa-quimiotripsina. I". Madrid, CSIC, *Revista Española de Fisiología*.

Inhibitions of Liver Xantindehydrogenase Induced by Colchicine and Phenylbutazone. Comunicació presentada al Sixth International Congress of Biochemistry a New York.

"Xantindeshidrogenasa de hígado humano y sus inhibiciones por la colchicina y la fenilbutazona". *Archives of Interamerican Rheumatology*.

"Xantindeshidrogenasa hepática y sus inhibiciones por fármacos antigotosos". Madrid. *Revista Española de Fisiología*.

Ref. Ant84

1965

"Acción del dodecilsulfato sobre la tripsina y la alfa-quimiotripsina. II: Caracterización de combinaciones solubles". *REF*.

Ref. Ant84

Relatorios das "Octavas Jornadas Bioquímicas Latinas", Lisboa, 183 p.

Ref. Bibliogràfica a l'article Consideracions sobre la Uricogènesi....

1966

"Acción del dodecilsulfato sobre la lizozima". A.S.E.F.Q.

"Influencia de algunos agentes terapéuticos sobre la biosíntesis del ácido úrico". *REF*.

Ref. Ant84

1967

"Acerca de la formación de ácido úrico por la xantindeshidrogenasa hepática". *REF*.

Ref. Ant84

1968

"Consideracions sobre la Uricogènesi". Comunicació presentada el dia 18 de gener del 1968 amb BOZAL I FES, J. I MARTÍN ESTEVE, J. *Treballs de la Societat Catalana de Biologia*, núm. 24, 82-92 p.

Ref. TSCB

"Coordinación de la alfa-quimo-tripsina y de la tripsina con la hematina. I: Obtención y propiedades de los hemocromos". *REF.*

Ref. RR

Traducció del llibre: *Operaciones básicas de la ingeniería química*, de GRANGAR BROWN, G. XI, 629 p.

Ref. REBIUN

"Xantindeshidrogenasa hepática. I: Purificación y propiedades de la humana y de la porcina". *REF.*

Ref. Ant84

1969

"Coordinación de la alfa-quimotripsina y de la tripsina con la hematina. II: Producción de ferrohemocromos por la acción reductora de la proteína desnaturalizada sobre el hierro hematinico". *REF.*

"Estudios cinéticos sobre la xantindeshidrogenasa hepática. I: Actividad ante sustratos purínicos". *REF.*

"Xantindeshidrogenasa hepática. II: Aceptores de electrones enzimáticos acoplados". *REF.*

Ref. Ant84

1970

"Estudios cinéticos sobre la xantindeshidrogenasa hepática. II: Inhibidores por algunas purinas". *REF.*

Ref. Ant84

1971

Bioquímica dels enzims

Ref. IEC

1972

Bioquímica: las bases moleculares de la estructura y función celular / Albert L. Lehninger. Traducció realitzada amb la col·laboració del Dr. Jorge Bozal Fes. Ed. Omega. XIII, 887 p. D'aquesta obra se'n van fer reimpressions, amb actualitzacions i ampliacions, els anys 1972, 1973, 1974, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1993, 1995 i 2003.

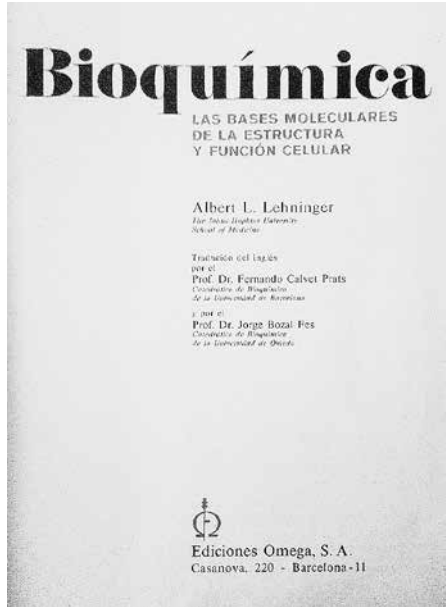
Ref. CCUC

"Influencia del fumarato y de otros metabolitos sobre la actividad xantindeshidrogenásica". *A.S.E.F.Q.*

Ref. Ant84

Solemne investidura de doctor honoris causa del prof. Dr. D. Santiago Grisolia: discurso de recepción, y contestación por el prof. Dr. D. Fernando Calvet: 16 de març del 1972. Publicacions de la UB. 24 p.

Ref. CCUC

1974

Acerca de la regulación uricogénica. Discurs inagural del curs 1973-1974. Reial Acadèmia de Farmàcia. 72 p.

Ref. CCUC

1976

Curso breve de bioquímica / Albert L. Lehninger. Traducció realitzada amb la col·laboració del Dr. Jorge Bozal Fes. Ed. Omega. X, 447 p. Se'n van fer reimpressions els anys 1979, 1981 i 1985.

Ref. CCUC

"Estimulación de la AMP-c-fosfodiesterasa de cerebro bovino por los cationes divalentes, la tripsina y el factor activador proteico". *A.S.E.F.Q.*

Ref. Ant84

1977

Bioquímica Experimental. Traducció de l'obra *Experimental Biochemistry de Clerk. J.M. Jr. Y Switzer, R.L.* Obra inèdita.

Ref. Ant84

1981

Curso breve de bioquímica. Amb la col·laboració de Jorge Bozal. Editorial Omega.

Ref. DIALNET

1986

"Mis años en la Universidad de Santiago de Compostela". *El Correo Galego*, 24 de març.

Ref. RR

Direcció de tesis doctorals

1954

Secreción de fósforo durante la absorción de azúcares. Memòria presentada per Maria Rosa Queraltó Úbeda. Facultat de Ciències. UB.

Ref. CCUC

1957

Las actividades esterásica y amidásica de la (alfa)-quimiotripsina: nuevos sustratos bifuncionales sintéticos. Memòria presentada per Alfonso María Carol Duran. Departament de Química Tècnica de la UB.

Ref. CCUC

1958

Las acciones inhibitoras de algunas substancias sobre la hidrólisis triptica: discusión y selección de un método adecuado para el estudio de aquellas. Memòria llegida per Jorge Bozal Fes. Departament de Química Tècnica. UB.

Ref. CCUC

1960

Acción del peróxido de hidrógeno sobre algunos sustratos enzimáticos proteicos. Memòria presentada per Jacinto Valls Mateu. Departament de Química Tècnica. UB.

Hidrólisis tripticas de azoproteínas y su aplicación a la determinación colorimétrica de actividades proteolíticas. Memòria presentada per Jorge Duñach Archs. Departament de Bioquímica. UB.

Ribonucleasas vegetales, extracción y purificación de las presentes en la alfalfa y en el barsin. Memòria presentada per José Martín Esteve. Departament de Química Tècnica. UB.

Sobre las actividades desmolásicas de la (alfa)-quimiotripsina y de la tripsina. Memòria presentada per Juan Roget Pajà. Departament de Química Tècnica. UB.

Ref. CCUC

1965

Acción del dodecilsulfato sódico sobre los enzimas tripsina (alfa)-quimiotripsina y lisozima. Memòria presentada per Santiago Gubert Ribera. Departament de Bioquímica. UB.

Ref. CCUC

Xantindeshidrogenasa de hígado de pollo. Memòria presentada per A. Marín Moga.

Ref. Ant84

1966

Acerca de la biosíntesis del ácido úrico y de su regulación por algunos agentes terapéuticos. Memòria presentada per Juan Ramia Martí. UB.

La xantindeshidrogenasa hepática y sus inhibidores por fármacos antigotosos. Memòria presentada per Antonio-Carmelo Marín Moga. Departament de Bioquímica. UB.

Ref. CCUC

1968

Aportaciones al conocimiento de la xantindeshidrogenasa hepática. Memòria presentada per Emilio Carrasco Yufera. Departament de Bioquímica. UB.

Ref. CCUC

Los hemocromos de la quimiotripsina, de la tripsina y de la ovoalbúmina, desnaturalizadas. Memòria presentada per Luis Cornudella Mir. Facultat de Química. UB.

Ref. CCUC

1969

Aceptores electrónicos citoplasmáticos de la xantindeshidrogenasa. Memòria presentada per Amparo Chabas Bergón. Departament de Bioquímica.

Ref. CCUC

Biosíntesis úrica en presencia de colchicina o de alopurinol. Memòria presentada per Cristina Escarmis Homs. Departament de Bioquímica. UB.

Ref. CCUC

1973

Estudios bioquímico-estructurales acerca de las xantindeshidrogenasas de mamíferos. Memòria presentada per Marta Massot Riera. Departament de Bioquímica. UB.

Ref. CCUC

Xantindeshidrogenasa: variaciones de su nivel hepático inducidas por determinados factores. Memòria presentada per M.R. Grau Oliete.

Ref. Ant84

1974

Cinética de la xantindeshidrogenasa con diversos sustratos. Memòria presentada per Esteban Domingo Solans. Departament de Bioquímica. UB.

Ref. CCUC

1978

Imidazoles y sus interacciones con enzimas dependientes de metales. Memòria presentada per Emilio Tarús Sabaté. Departament de Bioquímica. UB.

Ref. CCUC

Bibliografia bàsica

Ciencia e conciencia na Universidade de Santiago (1900-1940). GURRIARÁN, RICARDO. Universidade de Santiago de Compostela, 2006, 763 p.

"Els altres vilafranquins (III). El Dr. Ferran Calvet i Prats (1903-1988). Un passeig pels inicis de la bioquímica catalana". BALTA, J. Vilafranca del Penedès, Institut d'Estudis Penedesencs, *Del Penedès*, 2012, núms. 27-28, p. 18-43.

Revista Anthropos, núm. 35, 1984. Número especial dedicat a Ferran Calvet i Prats.

Abreviatures

Ant84: Revista *Anthropos*. Núm. 35, 1984.

A.S.E.F.Q.: *Anales Sociedad Española Física y Química*

A.R.S.E.F.Q.: *Anales de la Real Sociedad Española de Física y Química*

BN: Biblioteca Nacional

B.U.S.C.: *Boletín de la Universidad de Santiago de Compostela*

BUSC: Biblioteca de la Universitat de Santiago de Compostela.

CBCSIC: Bibliografía Consejo Superior de Investigaciones Científicas

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya

CGRGR: *Cultura Galega*. Ricardo Gurriarán Rodríguez

IEC: Institut d'Estudis Catalans

J.C.S.: *Journal of de Chemical Society*

MCSIC: *Memorias del Consejo Superior de Investigaciones Científicas*

RACEFN: Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales

REBIUN: Catàleg de la Red de Bibliotecas Universitarias

REF: *Revista Española de Fisiología*

UC: Universidad de Catabria

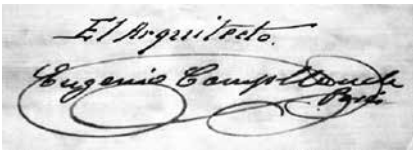
TSCB: Treballs Societat Catalana de Biologia

Eugeni Campllonch i Parés

Vilafranca del Penedès, 1870 - Buenos Aires, 1950

Tot i que la seva obra modernista marca en gran manera bona part de l'arquitectura actual de Vilafranca del Penedès i que ha estat profusament admirada, estudiada i visitada, paradoxalment la seva figura humana és, biogràficament, ha estat durant molt de temps distant, envoltada de reserves i a vegades completament desconeguda. Sortosament, la publicació del treball *Eugeni Campllonch i Parés, 1894-1910. Arquitecte i urbanista vilafranquí*, recentment, ha desvetllat part de la seva vida.

Net del propietari gironí Agustí Campllonch, que pels volts de 1825 era veí de Vilafranca, i fill de l'advocat i propietari vilafranquí Bonifaci Campllonch i Rius i de la barcelonina Francesca Parés i Miró, fou un

jove estudiant proper a la ideologia catalanista –com a membre del Centre Escolar Catalanista, fou vicepresident de la Secció de Ciències i Farmàcia els anys 1886-1887, i vicepresident de la Secció Carreres Especials i bibliotecari de la Comissió Administrativa els anys 1891-1892–, que estudià arquitectura a Barcelona i es graduà l'any 1893. Tot i que l'any 1892 va realitzar la seva primera intervenció en l'arquitectura de Vilafranca del Penedès, ja que va ajudar l'arquitecte August Font i Carreras, que portava a terme la construcció de la seu del Centre Agrícola del Penedès.

L'any 1895 l'Ajuntament de Girona –població que no li era gens estranya, ja que es va casar en primeres núpcies amb una gironina –Anna Mas i Sans (? - 1899)–, va convocar un concurs per planificar l'eixample de la ciutat més enllà de les muralles per permetre encabir la creixent industrialització. L'Eugeni Campllonch fou l'únic participant, amb el "Proyecto de ensanche de la inmortal Gerona. Plano general...", que es va endur el premi de 20.000 pessetes –l'any 1910 encara no les havia cobrades–, tot i que el projecte no fou aprovat fins a l'any 1909. Durant aquesta etapa gironina de la seva vida també es va encarregar, el 1901, del projecte d'un habitatge unifamiliar conegut amb el nom de "Casa Franquesa".

Alhora, la seva activitat com a arquitecte també s'anava desenvolupant a Vilafranca i comarca, ja que el projecte de la Casa Berch i Galtés data del 1897, la Casa Vidal i

Folquet del 1899, la façana de Cal Noi del 1900, el projecte de l'església de Sant Esteve d'Ordal (Subirats) del 1900, i també el projecte de la desapareguda Electra Vilafranesa.

A banda de la seva activitat professional com a arquitecte, també cal esmentar la seva inquietud com a dissenyador de mobiliari –Sala de Plens de la Casa de la Vila de Vilafranca del Penedès– i la seva implicació en els afers polítics. En aquest àmbit, el trobem com a candidat a l'Ajuntament per la candidatura catalanista els anys 1896-1897; fou secretari de l'Agrícola els anys 1897-1898; participà en la Lliga Comercial i Industrial de Vilafranca i formà part de la subcomissió que administrava l'Exposició Comarcal

del Penedès d'Agricultura, Indústria i Arts, també s'encarregà de dissenyar les medalles commemoratives que l'esmentada Lliga lliurà als expositors; i regidor d'un arruïnada i embolicat Ajuntament de Vilafranca durant els anys 1902-1904. Fou precisament durant aquest darrer any, a causa de la renúncia de l'arquitecte municipal en funcions, el també vilafranquí Santiago Güell, que després de dues convocatòries anunciades per l'Ajuntament, Eugeni Campllonch aconseguí la plaça d'arquitecte municipal en propietat. No obstant això, i a pesar de la bona feina realitzada durant els següents anys –altar major de l'església de la Trinitat, 1902; reforma de la rectoria de l'Arboç, 1902; Casa Solé, 1904; Casa Mercè Torras, 1908; Casa Concepció i Josefa Estalella, 1908; Casa Guardiet, 1909; façana de la Casa de la Vila, 1909-1912...–, l'any 1910, sobtadament i sense donar cap mena d'avís a l'Ajuntament, va marxar a residir a l'Argentina amb part de la seva família –per raons amoroses molt mal vistes per la societat de Vilafranca en aquells moments–, essent substituït novament per Santiago Güell en el càrrec d'arquitecte municipal. Tot i això la seva obra com a arquitecte al Penedès va seguir creixent, ja que alguns projectes es van seguir executant –com, per exemple, l'Hospital de Sant Antoni Abat de l'Arboç, que té data d'acabament el 1912– sense la seva presència.

Va arribar el 5 d'agost a l'Argentina a bord del vaixell "Principessa Mafalda". Allà va poder continuar amb la seva tasca professional gràcies a l'amistat que tenia amb l'arquitecte modernista argentí Julián García Núñez (1875-1944). D'aquesta etapa ar-

CASA SOLÉ DE VILAFRANCA DEL PENEDÈS.

gentina cal esmentar la reforma del Casal de Catalunya, el 1928, i algunes construccions privades poc conegudes, com la que es troba al carrer Nicasio Oroño, núms. 54-60, de Buenos Aires, que porta a la façana una placa recordant la seva autoria com a arquitecte i constructor. Anys més tard va tornar temporalment a Vilafranca, i impartí classes de dibuix al Col·legi de Sant Ramon de Penyafort.

BIBLIOGRAFIA

Obra tècnica

1894-1910

Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès. Projectes arquitectònics. Es descriuen els diversos projectes (fins a 99) realitzats com a arquitecte.

Ref. ACAP

1897

Proyecto de ensanche de la inmortal Gerona. El projecte consta de quatre carpetes: 2 amb la memòria, 1 amb els plànols i 1 amb els pressupostos. L'any 1907, E. Campllonch hi va afegir una altra carpeta amb les modificacions establertes pel Ministeri de Guerra i més tard s'afegí una altra carpeta corresponent al projecte del 1908, de rectificació.

Ref. AMG

Bibliografia bàsica

Eugeni Campllonch i Parés: el arquitecto que desaparece. BARCINA, FLORENCIA. Documentos de Trabajo. Facultad de Arquitectura y Urbanismo. Grupo de Investigación de Arquitecturas Hispánicas (GIAH), número 312. Departamento de Investigaciones, maig

2016. Universidad de Belgrano, Argentina (l'autora actualment es troba a la Universitat de Barcelona). 7-20 p.

Arquitectura tècnica. Projecte final de carrera. La Casa de la Vila de Vilafranca del Penedès. CREUS I RAVEN-TÓS, ALBA. Escola Politècnica Superior d'Edificació de Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya. Arxiu Patrimoni Arquitectònic Catalunya. 2013, 27-28 p.

"Sobre la façana modernista i altres reformes de l'edifici de l'Ajuntament de Vilafranca". SOLÉ BORDES, JOAN. Institut d'Estudis Penedesencs, *Del Penedès*, 2012, núms. 27-28, 63-83 p.

"Eugeni Campllonch: projectista de mobiliari". SOLER GARCÍA, PILAR. Institut d'Estudis Penedesencs, *Del Penedès*, 2013-2014, núm. 29, 105-115 p.

Eugeni Campllonch i Parés, 1894-1910. Arquitecte i urbanista vilafranquí. SOLER GARCÍA, PILAR. Institut d'Estudis Penedesencs, núm. 216, 2018.

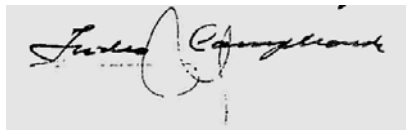
Abreviatures

ACAP: Arxiu Comarcal Alt Penedès

AMG: Arxiu Municipal de Girona

Isidre Campllonch i Romeu

Vilafranca del Penedès, 1879 - 1957

La figura d'Isidre Campllonch, malauradament, ha estat poc estudiada i poc valorat el que va fer en pro de la viticultura catalana, a causa que la seva vàlua científica i tècnica ha quedat ombrejada per la titànica figura i obra del ribetà Cristòfol Mestre i Artigas, amb qui va compartir l'espai temporal i professional. Fins i tot a vegades aquesta coincidència temporal i a vegades superposició en l'espai físic, ha anat en detriment de la seva persona i la seva projecció històrica.

Fill del metge vilafranquí Agustí Campllonch i Parés i de Filomena Romeu. Les primeres dades que ens apareixen a la seva encara dispersa biografia diuen que durant la seva

joventut i etapa estudiantil participà de manera molt activa, pronunciant fins i tot conferències de caràcter tècnic, en el Centre Escolar Catalanista de Barcelona, del qual fou, el 1900, president de la Secció de Ciències, Carreres Especials i Belles Arts. Aquesta entitat havia estat fundada l'any 1886 per personatges del catalanisme polític quan eren estudiants, com Enric Prat de la Riba, Francesc Cambó... L'any 1906 finalitzà els seus estudis d'Enginyeria Agronòmica, tot i que era pèrit agrícola, i ingressà a l'Estació de Viticultura i Enologia de Vilafranca del Penedès com a ajudant interí, l'any 1908. L'any següent concursà a les oposicions convocades i obtingué el número 2, amb la qual cosa va aconseguir plaça definitiva a Vilafranca, on va restar tota la seva vida professional com a encarregat dels estudis sobre els vins defectuosos—aquesta dedicació es pot explicar per la seva afecció als bons vins, com bé ho demostra el fet que fou membre de l'Associació de Catadors des de l'any 1910 al 1915—o malalts. Tot i que es va jubilar el 1950, va ser nomenat col·laborador de l'Institut Nacional d'Investigacions Agronòmiques (INIA) i durant alguns anys més va continuar encarregant-se dels estudis sobre la patologia dels vins. Oficialment, no fou fins a l'any 1943 que se li va reconèixer en l'escalafó d'enginyers agrònoms el títol d'enginyer superior.

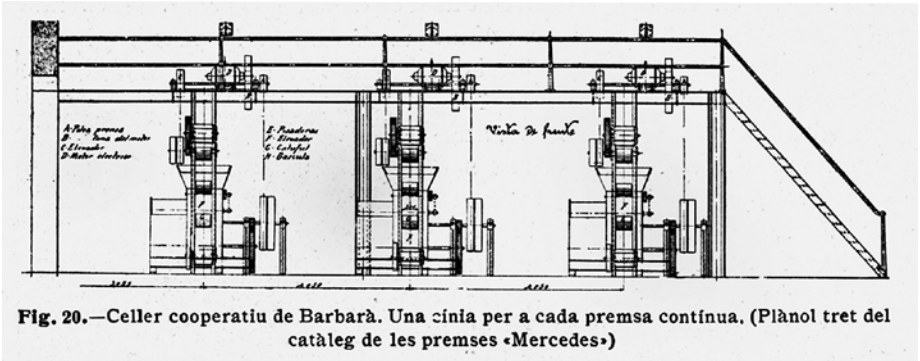

Fig. 20.—Celler cooperatiu de Barbarà. Una cinya per a cada premsa contínua. (Plànol tret del catàleg de les premses «Mercedes»)

A banda de la seva tasca com a tècnic a l'Estació Enològica i de participar en els treballs d'investigació –fins i tot utilitzava la seva finca dels Monjos per il·lustrar els alumnes que s'apuntaven als diversos cursos oficials– i de divulgació que es portaven a terme a les seves instal·lacions i arreu del territori, també va treballar com a director tècnic de diversos cellers cooperatius: el del Vendrell, del 1912 al 1913; el de Vila-rodona, el 1919; el de Gandesa, el 1920; el Sindicat de Treballadors de la Terra de Martorell, integrat per la Unió de Rabassaires de la UGT i la CNT; el Sindicat Agrícola i Caixa Rural d'Albi; el Sindicato Agrícola de San Isidro de Bot; el Sindicat Agrícola del Priorat (Cornudella de Montsant), el 1923; el Sindicat de Vinyaters de Montblanc; el Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Palau d'Anglesola; el Sindicat Agrícola de Pinell de Brai, i fins i tot l'empresa Sociedad Expendedora del Panadés, S.A., més coneguda per SEPSA. També va participar en el disseny del Sindicat Agrícola de Barberà de la Conca, 1920-1921, conjuntament amb l'enginyer Erasme d'Imbert i el polifacètic arquitecte Cèsar Martinell i Brunet (1888-1973), deixeble de l'universal arquitecte Antoni Gaudí i Cornet (1852-1926), i del Celler Cooperatiu d'Espolla, 1931, com a assessor del jove arquitecte figuerenc responsable del projecte Pelai Martínez Paricio (1898-1978).

D'altra banda, no s'ha d'oblidar que també va portar una activa faceta de publicista, col·laborant amb articles divulgatius als mitjans locals i en la majoria de revistes especialitzades del sector, com el *Calendari del Pagès*, *El Cultivador Moderno*, *Siembra* dels Sindicatos Agrícolas Nacionales, *La Semana Vitivinícola*... Fou també redactor de la revista *Viticultura & Enología* que es va publicar a Vilafranca del Penedès en dues etapes de 1914 a 1915 i de 1928 a 1935, encarregant-se durant aquesta segona etapa tant de la redacció com de l'administració de la Sociedad Enològica del Penedès, S.A.

Coetàniament als seus inicis professionals a l'Estació Enològica i com a membre que era de l'Associació Catòlica de Vilafranca, de la qual actuà com a secretari el 1908, participà molt activament en els esdeveniments socioeconòmics de Vilafranca, com,

per exemple, en la fundació de la Caja de Ahorros del Panadés, de la qual fou vocal a la primera Junta de Govern, que va tenir lloc l'any 1913. Durant la Guerra Civil va ser designat, possiblement per mostrar un talant més moderat però no per això menys catalanista, director de l'Estació Enològica, la qual cosa li va comportar moltes crítiques. No obstant això, val a dir que la seva vàlua personal com a enòleg i com a tècnic vitivinícola ja li havia estat reconeguda molt aviat, el 1910, pel sector vitivinícola català gràcies al treball *Ejercicios de análisis de vinos para uso de cosecheros y comerciantes de vinos*, que fou premiat al concurs obert convocat per la Diputació de Barcelona, del qual se'n van fer, amb diferents modificacions, nombroses edicions els anys posteriors. A més a més, la seva obra personal en l'àmbit vitivinícola català és recordada, sobretot, per la feina feta en pro de l'associacionisme vitivinícola, per les millores de caràcter tècnic –realització d'un tecnograma o plànol on ordenava industrialment i arquitectònicament el celler, un modern disseny industrial mitjançant una estructura sostinguda per pilastres, i l'aplicació de tots els coneixements enològics– i econòmic –utilitzant-se termes com amortització, llogar serveis externs, rendibilitat...– que comportava per als seus associats. Avui encara molts cellers moderns apliquen diferents novetats aportades per Isidre Campllonch, com són els espais diàfans al centre del celler, l'ordenació dels dipòsits en fileres i les passarel·les sobre els dipòsits. En aquest sentit, publicà el treball *Cellers cooperatius de producció i venda*, que fou premiat per la Diputació de Barcelona l'any 1915, i nombrosos articles sobre aquesta mateixa temàtica a la premsa local.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1900

"La comptabilitat agrícola". *Universitat Catalana*, any I, núm. 2, 22-24 p.

Ref. CCUC

1901

"Problema agrícola". *Universitat Catalana*, any II, núm. 4, 51-54 p.

"Un pervindre negre". *Universitat Catalana*, any II, núm. 10, agost, 152-154 p.

"El grill ral". *Universitat Catalana*, any II, núm. 11, setembre, 168-169 p.

"Un cultiu especial". *Universitat Catalana*, any II, núm. 13, novembre, 195-196 p.

Ref. CCUC

1902

"Carta oberta sobre desforestació". *Universitat Catalana*, any III, núm. 17, març, 257-259 p.

"La sal en agricultura". *Universitat Catalana*, any III, núms. 21-22, març, 331-333 p.

Ref. CCUC

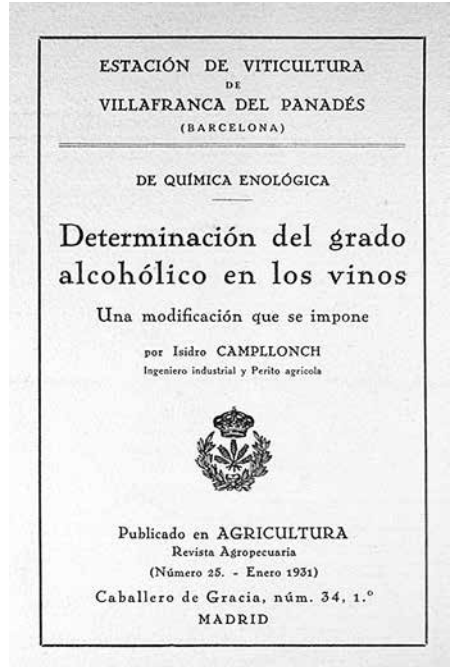
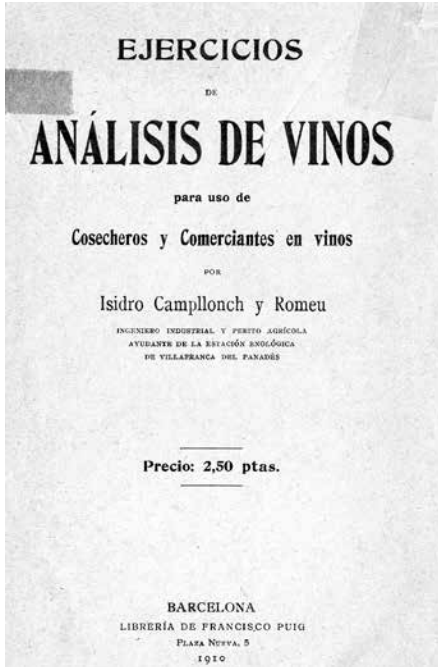
"Los adops vegetals. Lo blat després de la remolatxa y després de la patata". *El Labriego. Revista Quincenal de Agricultura. Eco del Centro Agrícola del Panadés*. Vilafranca del Penedès, núm. 635, 165-167 p.

Ref. RR

1904

"Las terras fortas y'ls formiguers". *L'Art del Pagès*, 25 p.

Ref. APEG

1910

Ejercicios de análisis de vinos: para uso de cosecheros y comerciantes en vinos. Barcelona: Librería de Francisco Puig, 32 f.

Ref. CCUC

1914

"Acidez volátil aparente en los vinos". *Viticultura & Enología*, Vilafranca del Penedès, núm. 3, 46-50 p.

"La temperatura de fermentación". *V&E*, núm. 8, 149-152 p.

Ref. RR

1915

"Azufres y sulfatos de cobre: reconocimiento de su pureza". *V&E*, núm. 16, 68-72 p.

"Vinificación de uvas averiadas por el mildiu". *V&E*, núm. 19, 121-125 p.

Ref. RR

1917

Cellers cooperatius de producció i venda: cooperació agrícola. Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, 206 p. Obra premiada en el concurs obert de la Diputació el 13 de juliol...

Ref. CCUC

Guía práctica de vinificación moderna. Barcelona, Fidel Giró, segona edició, 88 p.

Ref. Abebooks

1918

"Vers l'organització agrària. Avantatges de la cooperació en viticultura". *Agricultura. Revista Agrícola Catalana*, any II, núm. 7, 20 de març, 3-11 p., i núm. 9, 20 d'abril, 17-22 p.

Ref. RR

1919

"Fem cellers cooperatius". *Baix Penedès*, núm. 672, 1 de febrer, pàg. 2. Aquest article també es va publicar a la *Revista Penedès*.

Ref. RR

1920

"Avantatges de la cooperació en l'agricultura. Cellers cooperatius". *Baix Penedès*, núm. 732, 27 de març, pàg. 2. Aquest article es va publicar també a *l'Art del Pagès*.

Ref. RR

1922

Ejercicios de análisis de vinos: mostos, tártaros, vinagres y alcoholes para uso de cosecheros y comerciantes de vinos. Vilafranca del Panadés: Societat Enològica del Penedès, segona edició, 42 f. L'any 1930 se'n va fer una tercera edició i el 1943 una quarta, l'any 1945 es va publicar la cinquena edició, 138 p. El 1957, la setena edició, a càrrec de la Societat Expendedora del Panadés, 59 exercicis.

Ref. CCUC**1924**

Contribución al estudio del enturbiamiento de los vinos por la adición de hielo. Vilafranca: Imp. de herederos de Miguel Claret, Estació Enològica de Vilafranca del Penedès, 19 p.

Instrucciones prácticas para el empleo del gas sulfuroso en la vinificación. Vilafranca: Barcelona: Imprenta Elzevieriana: Librería camí, 1ª ed. L'any 1933 es va realitzar la segona edició, Impr. Claret, Estació Enològica de Vilafranca del Penedès, 38 p.

Ref. CCUC**1928**

"Los abonos químicos en las viñas". *V&E*, núm. 1, segona època, 1-3 p.; núm. 2, 1-3 p.; núm. 3, 1-3 p.

"Justificación del empleo del gas sulfuroso". *V&E*, núm. 7, segona època, 1-2 p.

"Qué es el gas sulfuroso. Manera de aplicarlo". *V&E*, núm. 10, segona època, 1-3 p.

Ref. RR**1929**

"Nuevos estudios sobre el Cout noué o entrenudo corto". *V&E*, núm. 16, segona època, 1-3 p.

"Las vibraciones en los vinos". Madrid, *Agricultura. Revista Agropecuaria*, 1929, núm. 7, 398-400 p.

Ref. RR**1930**

"Maneras de aplicar el gas sulfuroso". *V&E*, núm. 32, segona època, 1-2 p.

"Conservación de los vinos". *V&E*, núm. 34, segona època, 1-2 p.

"Clarificación de los vinos". *V&E*, núm. 35, segona època, 1-2 p.

Ref. RR**1931**

"Determinación del grado alcohólico en los vinos: una modificación que se impone". Madrid: Diana. Estació de Viticultura de Vilafranca del Penedès. *Agricultura: Revista Agropecuaria*; 25, 8 p.

Ref. Abebooks

"Fermentaciones a bajas temperaturas". Madrid: Imp. Sáez Hermanos. *Agricultura. Revista Agropecuaria*, núm. 35, novembre, 20 p., 1 h. pleg.

Ref. BNE**1933**

"Determinación del grau alcohòlic dels vins". *Agricultura i Ramaderia*, any XVII, octubre, núm. 10, 181-182 p.

Ref. RR

Instrucciones prácticas para el empleo de gas sulfuroso en la vinificación. Claret, Vilafranca del Panadés, Estació de Viticultura i Enologia de Vilafranca del Penedès, segona edició, 38 p.

Ref. Abebooks

"Una lección de química enológica: algunos enturbiamientos de los vinos". *Agrícola Española. Agricultura: revista Agropecuaria*, núms. 53-54. També a Estación de Viticultura y Enología de Vilafranca del Panadés, 26 p.

Ref. Iberlibro**1934**

"La cosecha de 1933". *V&E*, núm. 73, segona època, 1-3 p.

"Obtención de mostos azufrados". *V&E*, núm. 80, segona època, 1-3 p.

"Notas sobre la vinificación". *V&E*, núm. 81, segona època, 1-4 p.

"Mostos azufrados". *V&E*, núm. 93, segona època, 1-2 p.

"El ferrocianuro potásico en enología". *V&E*, núm. 94, segona època, 1-2 p.

"La acción oligodinámica de los metales en enología". *Agricultura. Revista Agropecuaria*, núm. 60, 8 p.

Ref. RR

"Alteraciones de los vinos: Quiebra cuprosa o enturbiamiento por reducción". *Agricultura. Revista Agropecuaria*, núm. 72, 583 p. Es va publicar una separata sota el mateix títol. Madrid: Editorial Agrícola Española, 16 p.

Ref. RR/CCUC

Determinación de la acidez volátil en los vinos. Vilafranca del Penedès: Institut Nacional d'Investigacions Agronòmiques. Estació de Viticultura i Enologia de Vilafranca del Penedès, 18 cm, 25 cm.

Ref. BN**1935**

Determinación de la acidez volátil real en los vinos. Amb MESTRE ARTIGUES, C. Vilafranca del Penedès: Estació de Viticultura i Enologia, Institut d'Investigacions Agronòmiques, 16 p.

Contribución al reconocimiento de los concentrados de higos empleados legalmente en la elaboración

de vinos. Amb MESTRE ARTIGAS, C. Madrid. Estació de Viticultura i Enologia, Institut d'Investigacions Agronòmiques.

Clarificaciones difíciles. Vilafranca del Penedès: Estació de Viticultura i Enologia, 51 p.

Ref. CCUC

1942

La producción de aldehidos en la fermentación de los mostos sulfitados y su influencia en los vinos. Amb MESTRE ARTIGAS, C. Madrid: Instituto Nacional d'Investigacions Agronòmiques, Ministeri d'Agricultura, Estació de Viticultura i Enologia, Centre Catalunya, 16 p.

Ref. CCUC

1944

Estudio del enturbiamiento que ofrecen algunos vinos blancos y vermuts al adicionarles caramelo para intensificar su coloración. Amb MESTRES ARTIGAS, C. Madrid: Ministeri d'Agricultura, Institut Nacional d'Investigacions Agronòmiques, Estació de Viticultura i Enologia, 14 p.

Ref. CCUC

Aparatos de química enológica adaptados a los ejercicios de análisis de vinos. Vilafranca del Penedès, tercera edició, catàleg il·lustrat, 112 p.

Ref. Abebooks

1976

Metodología de análisis de vinos y derivados. Amb GARCÍA BARCELÓ, J. Vilafranca, Sociedad Expendidora del Panadés, 225 p.

Ref. World Cat

Bibliografia bàsica

"Don Isidro Campllonch Romeu". Vilafranca del Penedès, *Acción Católica*, 1957, núm. 1, 44 p.

"Un enólogo que desaparece. A la memoria de D. Isidro Campllonch Romeu". MESTRES ARTIGAS, CRISTÓFOL. Vilafranca del Penedès, *Dyonisos*, 1957, núm. 48, 6-7 p.

Estació de Viticultura i Enologia de Vilafranca del Penedès. 1903-2003. Cent anys d'història. SAUMELL SOLER, ANTONI; ARNABAT MATA, RAMON; ROMEU ROVIRA, JORDI. Generalitat de Catalunya, Institut Català de la Vinya i el Vi, 2003, 424 p.

"L'enginyer Isidre Campllonch i les noves tecnologies de vinificació. El projecte tècnic del Sindicat Agrícola de Vila-rodona (1918)". SAUMELL SOLER, ANTONI. *La Resclosa*, núm. 5, 2001, 105-124 p.

L'aportació dels enginyers industrials de Catalunya a l'enologia (i a la viticultura). MARTÍN, JOAN C. València, Edicions Anaconda, 2014, 137 p.

Memorial dels actes de la família Campllonch, recull de documents que es trobaven al Mas Campllonch de la parròquia de Llorà de Girona, propietat l'any 1723 de Pere Campllonch, i que recull documents de l'avantpassat documentat més antic: Arnau Campllonch de Busquerons (1243). Aquest document és de propietat dels hereus d'Isidre Campllonch i Romeu.

Abreviatures

APEG: Arxiu personal Emili Giralt

BN: Biblioteca Nacional d'Espanya

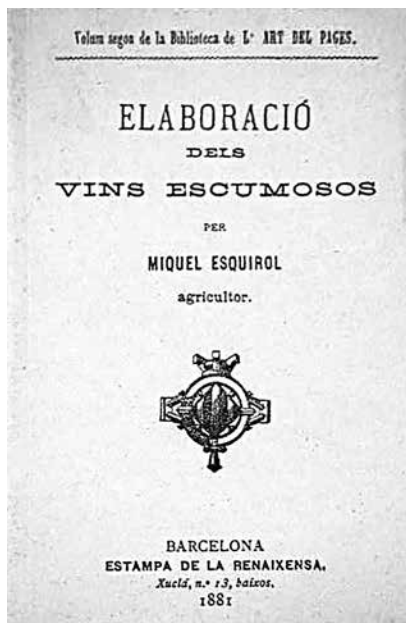
CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes

RR: Revista referenciada

V&E: Viticultura & Enologia

Miquel Esquirol i Soler

Vilanova i la Geltrú, 1841 - Barcelona, 1890

Malgrat la dificultat de trobar a les biblioteques alguna referència a la seva minsa obra original escrita en català, el seu nom està íntimament lligat a la història de l'elaboració dels primers vins escumosos que imitaven el xampany francès a la comarca del Penedès i a Catalunya durant la segona meitat del segle XIX. Fill del propietari i comerciant vilanoví Miquel Esquirol Gassó i d'Antònia Soler i Llampades, va veure transcórrer la seva joventut en una Vilanova i la Geltrú immersa en un procés en el qual el comerç tradicional i el procés d'industrialització de la vila, en concret el tèxtil cotoner, anaven de la mà: el seu pare i oncle van ser socis capitalistes de la primerenca "Fàbrica de la Rambla", que començà a funcionar l'any 1849. Va estudiar Dret a la Universitat de Barcelona el 1865, i exercí d'advocat a la mateixa ciutat de Barcelona.

Possiblement, el fet de ser propietari de diferents terrenys plantats de vinya, unes 9 hectàrees, va alimentar el seu interès per millorar la producció vinícola de les seves vinyes i el va portar a assistir a unes classes sobre viticultura que impartia, a la seu de l'Institut Català de Sant Isidre, l'enginyer Lluís Justo Villanueva, entre els anys 1870 i 1873. Allà va coincidir amb el també jove i inquiet vitivicultor Josep Raventós i Fatjó. Cal remarcar que l'enginyer Villanueva ja havia impartit aquests cursos l'any 1864 a la delegació de l'Institut Català de Sant Isidre a la ciutat de Tarragona, però en cap moment no va parlar dels vins escumosos o obtinguts a través d'una segona fermentació, de la mateixa manera que tampoc en parlava en un article publicat a la reconeguda revista *La Gaceta Industrial* pels volts de l'any 1875. Però el 1876 va publicar a la mateixa capçalera un article sobre la fabricació de vins escumosos. Tot i que és impossible esbrinar quan professor i alumnes van acordar realitzar les primeres proves per elaborar vins escumosos, sí que sabem que es van fer en una petita cava excavada als jardins del carrer Girona, on vivia temporalment la família Raventós a Barcelona.

Tot aquest conjunt d'experiències teoricopràctiques el devien encoratjar aquells anys, 1872-1876, a tirar endavant les seves pròpies proves per fabricar vins escumosos a les seves propietats de Vilanova. La primera notícia de l'elaboració de vins escumosos per part de Miquel Esquirol data del març del 1877, en què va participar com a expositor, amb el número 693, a l'Exposició Catalana inaugurada durant la permanència del rei Alfons XII a Barcelona, i que va tenir lloc dins el mateix edifici de la Universitat de Barcelona. El seu vi escumós fou elogiat com a producte innovador per la premsa diària de la ciutat (*Diari de Barcelona*, 8 de març, 2.736 p.), ja que fou escollit, juntament amb altres escumosos elaborats per altres productors pioners catalans, per ser degustat al banquet ofert al monarca. Aquell mateix any, la revista *L'Art del Pagès* de l'Institut Català Agrícola de Sant Isidre va donar la notícia de la propera inauguració d'unes caves a la ciutat de Vilanova. La mateixa revista, l'any següent, anuncià una excursió pels entorns de Vilanova amb la finalitat de visitar diversos establiments vinícoles, i esmentava que un d'ells serien els magatzems de Miquel Esquirol i les seves vinyes. La crònica posterior a la visita descrivia la cava –uns 15 metres de llargada, per uns 5,5 metres d'amplada i excavada a una fondària d'uns 11 metres– i la capacitat de producció – entre unes 8.000 i 10.000 ampolles– i emmagatzematge que tenia al carrer de les Sogues.

L'any 1881, com a mostra de la seva experiència i la seva capacitat productiva, publicà dins la Biblioteca de l'Art del Pagès un tractat sobre *Elaboració dels vins escumosos*, en el qual, a banda de fer una descripció del procés de xampanyització i de les agradables característiques del producte obtingut, també comentava les seves observacions i experiències tècniques. L'any 1882 participà en diverses mostres dels seus productes, entre els quals hi havia vins escumosos, a l'"Exposición Regional Villanovesa", presentà una *Memoria sobre la conservación de vinos acidulos y fabricación de los espumosos*, fou premiat amb una "Medalla de Progreso" pel seu vi escumós de cep "Pinneau" i obtingué altres mencions per altres productes vinícoles. Feia la majoria de vendes de vins escumosos al mercat nacional, sobretot a Barcelona, sota les marques "Esquirol" i "Geltrú", tot i que ell mateix esmentava que enviava ampolles a Cuba, igual com feien els altres productors destacats de xampany del moment: Agustí Vilaret, fundador de les caves Mont-Ferrant de Blanes, i Francesc Gil, conegut per elaborar l'anomenat "xampany de Reus".

Malauradament, el seu sobtat traspàs l'any 1890 no va permetre als seus hereus continuar la ja iniciada aventura comercial dels vins escumosos, tot i que l'any 1894 van participar, sota el nom de Miquel Esquirol, a l'Exposició d'Anvers amb una mostra de vins generosos.

BIBLIOGRAFIA

Obra tècnica

1881

Elaboració de vins escumosos. Biblioteca de l'Art del Pagès. Barcelona; Estampa de la Renaixença. D'aquesta edició l'any 2002 se'n va realitzar una de facsímil per part de l'editorial El Cep i la Nansa de Vilanova i la Geltrú, 91 p.

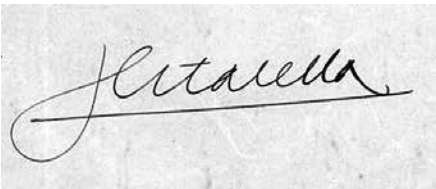
Bibliografia bàsica

"L'elaboració de vins escumosos catalans abans de 1900". GIRALT, EMILI. Dins: *Vinyes i vins: Mil anys d'història I. Actes i comunicacions del II Col·loqui d'Història Agrària sobre mil anys de producció, comerç i consum de vins i begudes alcohòliques als Països Catalans*. Coord. Emili Giralt. Universitat de Barcelona, 1990, 37-81 p.

Empresaris, nobles i vinyaters. 50 anys de recerca històrica. Escrits seleccionats. Edició a càrrec de Manuel Ardit Lucas, Col·lecció Honoris Causa, Universitat de València, 2002, 370-379 p.

Josep Estalella i Graells

Vilafranca del Penedès, 1879 - Barcelona, 1938

Possiblement ha estat el científic altpenedesenc més popular i sobre el qual s'ha escrit més. Des del punt de vista pedagògic, per la seva tasca personal enfront de la renovació de la metodologia pedagògica de segona ensenyament durant la seva breu existència (1932-1939) de l'Institut-Escola de la Generalitat de Catalunya.

Fill de l'argenter vilafraquí Frederic Estalella i Rafecas i de Ramona Graells i Rodó, va néixer el 21 de juny del 1879 a Vilafranca del Penedès. Realitzà el batxillerat al col·legi Sant Ramon de Penyafort de la seva vila. Tot i que en principi el seu desig era estudiar Enginyeria, es decantà finalment pels estudis de Ciències Físiques i Químiques, a la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona. Entre els diversos professors que va tenir, cal esmentar la figura del Dr. Eduardo Lozano y Ponce de León (1844-1927), gran divulgador de la ciència –l'any 1893 va fundar la Sociedad Protectora de las Ciencias i fou un dels primers promotors de la creació d'un observatori astronòmic a la ciutat de Barcelona– i amb una llarga trajectòria crítica

sobre la necessitat de millorar el sistema pedagògic espanyol pel que fa a metodologies, professorat..., que marcaria en gran manera tota la seva vida professional.

L'any 1898 obtingué la llicenciatura, amb les màximes qualificacions, i començà a treballar a la mateixa Universitat com a ajudant interí de Física. L'any 1900, mitjançant oposicions, obtingué la plaça de manera efectiva. L'any 1902 fou nomenat professor auxiliar i l'any següent, professor auxiliar numerari. Del 1899 al 1901, compaginà aquesta tasca amb la d'ajudant a l'Estació Meteorològica de la Universitat de Barcelona

i preparà el seu doctorat –sobre raigs X, temàtica en la qual, precisament, fou pioner el Dr. Lozano a Espanya–, del qual s'examinà a la Universitat de Madrid el 1902 i obtingué també les màximes qualificacions.

La seva implicació durant aquesta primera etapa de la seva vida amb el moviment catalanista relacionat amb les ciències naturals –l'any 1899 es fundà la Institució Catalana d'Història Natural– és prou evident, ja que ingressà com a soci a l'esmentada institució l'any 1901, alhora que el van nomenar membre del consell de redacció del *Butlletí* de la recentment creada Secció de Ciències Físiques (1905).

Tot i el reconeixement de la seva vàlua personal de part de tot l'entorn universitari, la marxa del seu estimat professor Dr. Lozano a Madrid l'any 1901 i la dificultat de gaudir de recorregut acadèmic a la Universitat li van fer prendre la decisió d'opositar a les places de catedràtic de Física i Química d'institut –tal com havia fet el seu mestre a la seva joventut– que s'havien convocat aquell any. Com que va ser el número 1 de la promoció, va poder triar plaça a l'Institut Vell de Girona, de la qual prengué possessió un cop finalitzà el curs acadèmic 1904-1905.

Un cop situat a Girona, va començar a impartir classes modificant en gran manera el sistema d'impartir-les: utilitzava aparells didàctics –va rescatar una esfera copernicana a instàncies del Dr. Eduard Fontserè (1870-1970) per explicar el moviment dels astres, construïda a mitjans del segle XIX–, feia sortides a la natura amb els estudiants... Fins i tot durant els anys 1906-1908 va fer de bibliotecari a l'institut. Durant aquesta etapa va col·laborar amb la premsa local –*El Autonomista*–, alhora que va establir una sòlida amistat que perdurà tota la vida amb el periodista i escriptor Carles Rahola (1881-1939). Bon exemple d'aquesta experimentació pràctica en l'ensenyament va ser la represa de l'activitat de l'estació meteorològica de l'institut, sota la seva direcció, amb finalitats pedagògiques del tot pràctiques i més participatives dels alumnes; les dades eren publicades a la premsa de Girona, fent al·lusió als alumnes que feien la recollida de les dades.

L'any 1913 fou nomenat finalment catedràtic numerari de l'Institut de Girona. A principis de l'any 1914 ingressà com a soci a la Sociedad Española de Física y Química, entitat que volia divulgar les darreres novetats científiques i regenerar l'esperit científic experimental entre els professors de segon ensenyament de les províncies. Només a través de la seva inquietud científica i pedagògica es poden explicar les innombrables activitats que va portar a terme durant la seva estada a Girona del 1905 al 1919. Així, va col·laborar amb algunes empreses elèctriques, com "Adroher Hnos.", "Construcciones Mecánicas y Eléctricas", "Planas i Flaquer y Cía."..., alhora que participà també en l'electrificació de diferents obres com el santuari de Collell i la construcció de la central del Pasteral. També fou nomenat vocal de la junta provincial de Sanitat, encarrega-

da de les analítiques de les aigües de la zona, entre les quals cal destacar les de Caldes de Malavella. Treballà com a assessor i traductor de l'Editorial Gustau Gili, publicant-se durant aquests anys molts dels llibres tècnics més representatius de la seva obra. Va realitzar estudis de botànica durant les seves sortides per observar la natura i elaborar un notable herbari d'orquidàcies locals. Va donar classes gratuïtes a Magisteri (1910-1914) i organitzà un curs de cosmografia (1909-1910). I finalment, destacar que va preparar i redactar durant aquells anys el text *Ciencia recreativa. Enigmas y problemas. Observaciones y experimentos. Trabajos de habilidad y paciencia*, editat per Ed. G. Gili l'any 1918, del qual es van fer diverses reedicions i edicions facsímils, on ens mostra la seva gran capacitat pedagògica a l'hora d'ensenyar ciència.

La continuada reedició del llibre *Ciencia recreativa. Enigmas y problemas. Observaciones y experiencias. Trabajos de habilidad y paciencia* ens pot fer pensar que indiscutiblement la seva edició va ser un esdeveniment en el seu temps encara no superat en el camp de l'ensenyament didàctic, de les ciències físiques de forma preferent.

L'edició d'obres recreatives, o de joc, per explicar els coneixements matemàtics i físics ja fou un fet als segles XVII-XVIII a França i Anglaterra. Val a dir que a vegades aquests llibres també estaven molt relacionats amb els jocs de mans i la màgia. L'any 1881 va veure la llum *Récréations scientifiques*, de Gaston Tissandier, de l'editorial Georges Masson, del qual se'n van realitzar moltes edicions; l'any 1893 en va sortir la sisena. Tot i això, van haver de passar uns quaranta anys des de la primera edició de Gaston Tissandier perquè arribés la publicació del llibre *Recreaciones científicas o la física y la química. Sin aparatos ni laboratorios y solo por los juegos de la infancia* del Dr. Estalella. La seva ràpida lectura i la visualització dels nombrosos gràfics que acompanyen les diferents experiències, amb 532 activitats, 802 dibuixos i 991 entrades explicatives al llarg de 499 pàgines, ens permet acostar-nos d'una manera prou fàcil a observar molts misteris de la ciència i a comprendre millor la natura. Tot el llibre és un bon exemple del que es pot arribar a avançar pel que fa a la comprensió de qüestions d'aritmètica, geometria, física, química, dibuix, fotografia, construccions de paper, geografia, d'història natural..., mitjançant les nombroses i diverses observacions i experiències presentades d'una manera fàcil i com si fossin un joc.

Tal com el mateix autor esmenta al pròleg, aquest llibre volia fer arribar a tots els joves estudiants i també als adults amb curiositat per la ciència: "Frivolidades, experimentos vistosos, curiosidades, paradojas, entretenimientos, correrías por diversos campos científicos, bordeándolos mejor que atravesándolos y no deteniéndose en ninguno: he aquí lo que comprende este volumen con la común denominación de Ciencia Recreativa. Nadie busque en él la exposición de ideas trascendentes o la resolución de problemas de actualidad palpitante. No se escribió con tal fin..." (pròleg de *Ciencia recreativa...*, segona ed., Gustavo Gili Editor, 1930). En definitiva, era un llibre fruit de l'experiència pedagògica que ja tenia l'autor després d'uns quants anys de ser catedràtic a l'Institut Vell de Girona, era una eina pedagògica que el professorat podia utilitzar a manera de guia, però també era un autoguiat per a tots aquells que tinguessin curiositat per les ciències en general. També hem de dir que no era, com el mateix autor esmenta, "absolutamente original" (pròleg de *Ciencia recreativa...*), ja que en la bibliografia cita molts llibres referencials, entre els quals es

troba el de Gaston Tissandier, però també defensa que tampoc és una obra recopiladora: "abundan en este libro los experimentos originales, y además de referirse a los objetos de uso corriente en obras similares, se tiene en cuenta la difusión alcanzada en nuestros tiempos por aparatos tales como el cinematógrafo, o como la lámpara eléctrica..."(pròleg de *Ciencia recreativa*...).

L'obra, per si mateixa, ens mostra la gran preocupació i capacitat que tenia el Dr. Estalella per l'educació dels joves i la seva gran tasca en pro d'aquest ensenyament actiu que defensarà al llarg de la seva vida, ja sigui com a professor (Institut de Girona, Instituto-Escuela de Madrid, Institut de Tarragona, Institut-Escuela de la Generalitat) o bé com a actiu articulista anys després a les revistes *Notas de Enseñanza*, *Revista de Segunda Enseñanza*. A l'Institut-Escuela de la Generalitat de Catalunya, com a director marcarà el model a seguir: coeducació, l'ús del català com a llengua bàsica d'estudi i relació, el laïcisme, les classes a l'aire lliure, l'educació renovadora... En definitiva, una manera de formar que no ha perdut vigència a pesar del pas del temps i la revolució tecnològica. Tot al contrari, ens mostra que el Dr. Estalella feia servir la curiositat com a motivació per portar al dia a dia la relació ensenyament-aprenentatge com a recurs pedagògic, alhora que feia servir com a recurs didàctic els diferents elements de la ciència recreativa.

L'any 1919, la Junta para Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas entitat creada l'any 1907 per promoure la investigació i l'ensenyament científics, li proposa ser professor del centre que tenia a Madrid, oferta que acceptà i marxà cap a la capital de l'Estat. Tot i que abans fou pensionat per realitzar un viatge per visitar diversos centres educatius d'Europa. Malgrat la seva curta estada a Madrid, durant aquest temps va treballar també com a investigador al laboratori d'Investigacions de la JAE, que en aquells moments era el centre d'investigacions de física i química física més important d'Espanya, en treballs sobre espectrografia del silici a la regió extrema ultraviolada, i sobre espectroscòpia de cendres vegetals al costat de Miguel A. Catalán Sañudo (1894-1957), que amb els anys esdevindria un gran científic espanyol especialitzat en el camp de l'espectroscòpia, i sota la direcció del catedràtic Ángel del Campo Cerdán (1881-1944), introductor d'aquesta especialitat fisicoquímica a l'Estat. Durant el curs 1919-1920 ja es trobava completament incorporat al quadre de professors, però l'any següent demanà el trasllat, tot i estar ocupant el càrrec de director; pogué permutar la plaça de professor d'institut que tenia a Girona per una a Tarragona –tot i que no va deixar mai d'interessar-se pels temes gironins i continuà publicant articles, pronunciant conferències... Per la proximitat amb Vilafranca i que, més tard, s'hi traslladà a viure, es pogué integrar plenament i activament –va manifestar públicament la necessitat territorial d'uns estudis penedesencs– en els moviments culturals de la seva vila, mitjançant publicacions a revistes locals, conferències..., i fins i tot va donar suport tècnic al laboratori d'anàlisi de l'Oficina Química creat per Antoni Mestre Jané (?-1960) l'any 1927, col·laborant activament a la revista que publicava sota la capçalera *Érdol. Boletín*

Químico Técnico (1927-1930). Durant aquesta etapa, a banda de publicar articles de temàtica quimicofísica i pedagògics orientats al professorat, també es responsabilitza de l'apart "Notas de Enseñanza" de la revista *Anales de la Sociedad Española de Física y Química* ideada per donar a conèixer nous treballs pràctics d'aula o nous recursos pedagògics per als professors. Alhora, col·labora tècnicament amb l'Estació de Viticultura i Enologia de Vilafranca, amb treballs per millorar la qualitat dels vins. L'any 1932, el nou govern de la Generalitat creà l'Institut-Escola, amb la finalitat de reestructurar l'ensenyament secundari, obrí el primer centre al Palau del Governador del Parc de la Ciutadella de Barcelona i n'oferia la direcció al Dr. J. Estalella. Val a dir que el model a seguir era el de la coeducació de sexes, l'ús del català com a llengua bàsica, el laïcisme, l'ensenyament a l'aire lliure... Aquell mateix any, 1932 fou nomenat president de la recentment creada Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques, filial de l'Institut d'Estudis Catalans.

Malauradament, l'any 1938 no va superar una malaltia i va morir, a la sala d'operacions, en plena vitalitat intel·lectual i amb molts projectes a la seva ment. Des de l'any 1956 una escola pública a Vilafranca recorda la seva persona i obra pedagògica i l'any 1979 va ser nomenat fill il·lustre de la seva vila nadiua. Finalment, d'ençà del curs 1997-1998 a l'esmentada escola existeix una activa Ràdio Estalella-Emissora Simulada (REES).

BIBLIOGRAFIA

Obra científica, pedagògica i cultural

1900

"El ariete hidráulico y el carrete de Ruhmkorff". *Boletín Sociedad Española Protectora de la Ciencia*, VI, núm. 8, 1-3 p.

Ref. LOD

1902

La transparencia de la materia para los rayos X y su aplicación a la elección de los pesos atómicos. Memòria presentada per aspirar al grau de doctor en Ciències Físicoquímiques. Barcelona, F. Giró impressor, 21 p.

Ref. CCUC

1903

"La forma del cel". Barcelona, Centre Excursionista de Catalunya: IEC, *Butlletí Institució Catalana Història Natural*, III, núm. 24, 133-135 p.

Ref. IEC

1905

"Nuevos procedimientos para determinar el tono de un sonido". Madrid: Gaceta de Madrid. Separata de la *Revista de la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales de Madrid*, tom II, art. 24, 516-520 p.

Ref. RACM

1906

"Dades meteorològiques". Recull de dades meteorològiques obtingudes a l'estació meteorològica de l'Institut. *La Lucha. Diario de avisos y noticias*. S'han pogut observar a la portada o a l'interior des del 8 de febrer fins al 5 de setembre.

Ref. RR

"Estudio teórico elemental de la salida de los fluidos. Madrid: Gaceta de Madrid. Separata de la *Revista de la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales de Madrid*, tom V, núms. 7, 8 i 9, 137-142 p.

Ref. CCUC

"Viloví. Apuntes e impresiones". Barcelona, *Ciencia Popular*, I, núm. 3, 40-41 p.

"Lámparas eléctricas de filamentos metálicos". Barcelona, *Ciencia Popular*, I, núm. 8, 122-123 p., 2 figs.

Ref. LOD

1910

"La protección de los edificios rurales contra el rayo". Vilafranca del Penedès: Imp. De p. Alagret i Vilaró. 21 p. Separata de: *El Labriego, Revista Quincenal de Agricultura. Eco del Centro Agrícola del Penedès*, núm. 778, 1-3 p.; núm. 779, 1-3 p.; núm. 780, 1-3 p., i Núm. 781, 1-2 p.

Ref. RR/CCUC

1911

"La Esfera copernicana de Fray Zafont". *Boletín de la Sociedad Astronómica de Barcelona*, any II, 181-183 p. També es va publicar al *Diari de Girona de Avisos y Noticias*, el 20 d'abril, 2 p.

Ref. LOD

"El choque de retroceso". Barcelona, *Boletín de la Sociedad Astronómica de Barcelona*. I, 324-327 p.

Ref. RR

1920

Recull de cartes signades dins del Fons personal Carles Rahola Llorens. Hi ha un total de 41 cartes, escrites entre el 9 de febrer del 1920 i el 28 de juny del 1935. Arxiu Ajuntament de Girona, núms. doc. 558-586, 1.026-1.028, 1.030, 1.606, 1.812, 1.914, 2.032, 2.273, 2.317, 2.362, 2.635 i 3.212.

Ref. FD

1921

"Petita excursió vilafranquina". Vilafranca del Penedès, *Revista Penedès*, any III, núm. 7, setembre, 295-297 p.

Ref. LOD/MISC

"D'Olérdola". Vilafranca del Penedès, *Revista Penedès*, any III, núm. 6, 244-245 p.

"Tardor". Vilafranca del Penedès, *Revista Penedès*, any III, núm. 9-12, 31 p.

Ref. LOD

1922

"Una anomalía en la determinación de la acidez volátil de los vinos". Madrid, *Anales de la Sociedad Española de Física y Química*, tom XX, 265-270 p.

"Aplicaciones analíticas de la reacción entre sulfitos y aldehídos". A.S.E.F.Q., tom XX, 271-282 p.

"Acción de los aldehídos sobre las mezclas de sulfitos y bisulfitos". A.S.E.F.Q., tom XX, 437-440 p.

"Nuevas bandas en el espectro del silicio". Amb DEL CAMPO, A. A.S.E.F.Q., tom XX, 585-588 p.

Ref. LOD

"Les denominacions dels vents a la costa de llevant". *Servei Meteorològic de Catalunya: notes d'estudi*, V, 7, 3-4 p.

Ref. IEC

1923

"El problema de los aldehídos en los vinos". Madrid, Separata de A.S.E.F.Q. Soc. Esp. Fis. y Química, tom XX, 33-44 p.

"El ataque directo en la fabricación industrial del sulfato de cobre". Madrid, A.S.E.F.Q., tom XXI, 265-269 p.

Ref. LOD/CCUC

"La química de la fermentació alcohólica". A.S.E.F.Q. Esp. Fis. y Química, tom XXI, 13 p.

Ref. CCUC

1924

"Determinación sin aparatos del diámetro aparente del sol". Madrid, A.S.E.F.Q. XXII, Notas de Enseñanza, 234 p.

"Propagación de las ondas". A.S.E.F.Q., tom XXII, Notas de Enseñanza, 573-575 p.

Ref. LOD

"Ateneos". *El Autonomista*, 21 de maig. 1 p.

1925

"Acerca de la teoría de los fenómenos del relámpago de E. Mathias". A.S.E.F.Q., XXIII, 186-187 p.

"Experimentos sencillos con el papel electrizado". A.S.E.F.Q., tom XXIII, 290-296 p.

"Corolarios a una teoría del choque de retroceso". A.S.E.F.Q., tom XXIII, Notas de Enseñanza, 419-427 p.

"Aparatos universales". A.S.E.F.Q., tom XXIII, Notas de Enseñanza, 242-244 p.

"El contador eléctrico en la enseñanza elemental de la física". A.S.E.F.Q., tom XXIII, Notas de Enseñanza, 496-498 p.

Ref. LOD

La simplificación del material escolar en física y química. Madrid, Imp. de La Enseñanza, 98 p.

Ref. LOD/CCUC

"La reforma de la segunda enseñanza en unos artículos de Estalella". Madrid, *Revista de Segunda Enseñanza*, any III, núm. 15, 346-352 p.

"Recreaciones científicas". Madrid, *Revista de Segunda Enseñanza*, any III, núm. 15, 382-385 p.

"El ocaso de la universidad". Madrid, *Revista de Segunda Enseñanza*, any III, núm. 16, 426 p.

"Maestro". Madrid. *Revista de Segunda Enseñanza*, núm. 17, 502 p.

Ref. RR

"La Simplificaci3n del material escolar en F3sica y Qu3mica". Madrid, *Revista de Segunda Enseñanza*, any III, núm. 18, 563-588 p. Aquest article fou publicat a la revista *Enseñanza Media* l'any 1961, 635-660 p.

Ref. ARBOR

1926

"Simplificaciones en la experimentaci3n qu3mica". *Revista de Segunda Enseñanza*, any IV, núm. 20, 63-81 p.

Ref. Revista ARBOR

"Musa Musae". Madrid, *Revista de Segunda Enseñanza*, any IV, núm. 21, 102-104 p.

Ref. RR

"Un gabinete escolar". *Revista de Segunda Enseñanza*, any IV, núm. 22, 164-166 p.

Ref. Revista ARBOR

"Algunas consideraciones sobre la formaci3n del granizo". *A.S.E.F.Q.*, tom XXIV, 251-256 p.

"Ap3ndice sobre el granizo". *A.S.E.F.Q.*, tom XXIV, 257-258 p.

"Influencia de los pararrayos en las fulminaciones secundarias". *A.S.E.F.Q.*, tom XXIV, 318-322 p.

"Brújula de tangentes". *A.S.E.F.Q.*, tom XXIV, 336-337 p.

"Graduaci3n de los estudios de f3sica y qu3mica". *A.S.E.F.Q.*, tom XXIV, *Notas de Enseñanza*, 567-571 p.

Ref. LOD

"Contribuci3n al estudio de la materia cer3mica". Separata de: *A.S.E.F.Q.*, tom XXIV, 587-599 p.

Ref. LOD/CCUC

"Ca3da de los cuerpos". Madrid, *A.S.E.F.Q. Soc. F3s. y Qu3mica*, tom XXIV, *Notas de Enseñanza*, 106-108 p., 1 fig.

Ref. LOD

La simplificaci3n del material escolar de f3sica y de qu3mica: segunda parte: Qu3mica. Imp. de La Enseñanza, 98 p.

Ref. LOD/CCUC

"Del vulgarisme al tecnicisme". Barcelona, *Ci3ncia, Rev. Catalana de Ci3ncia i Tecnologia*, I, núm. 1, 10-12 p.

"Del vulgarisme al tecnicisme". Barcelona, *Ci3ncia, Rev. Catalana de Ci3ncia i Tecnologia*, I, núm. 10, 456-457 p.

Ref. LOD

1927

Avantprojecte d'uns estudis penedesencs. Confer3ncia inaugural. Vilafranca del Panad3s, Impta. Ramon. I Exposici3 d'Art del Pened3s, celebrada a Vilafranca

del Pened3s del dia 22 d'agost al 5 de setembre del 1926, 25-48 p.

"Elogis. Josep Mª Junoy". Vilafranca del Pened3s, *Gaseta de Vilafranca*, II, núm. 20, 6 p.

"El Pened3s comarca natural". Vilafranca del Pened3s, *Gaseta de Vilafranca*, II, núm. 25, 1 p.

Ref. LOD

"Els elements qu3mics que encara s'ha de descobrir". *Ci3ncia, Rev. Catalana de Ci3ncia i Tecnologia*, II, núm. 19, 542-548 p.

Ref. LOD/Ci3ncia

"Les unitats geogr3fiques". *Quaderns Mensuals d'Acci3*. Vilafranca del Panad3s, 13 de gener, 102-104 p.

Ref. LOD

"Iodistas y iodistas". *3rdol, Bolet3n Qu3mico T3cnica*, any 1, núm. 3, 1 p.

"Los pesos at3micos". Vilafranca del Pened3s, *3rdol*, any I, núm. 4, 1-2 p.

"La impotabilizaci3n de las aguas. Vilafranca del Pened3s", *3rdol*, any I, núm. 5, 1-2 p.

"Qu3micos complacientes". *3rdol*, any I, núm. 6, p. 1.

Ref. RR

1928

"Elementos qu3micos que todav3a est3n por descubrir". *3rdol*, any II, núm. 7, 1-3 p.

"La guerra qu3mica". *3rdol, Bolet3n Qu3mico T3cnico*, any II, núm. 9, 1-2 p.

"Sociedades cient3ficas". *3rdol*, any II, núm. 12, 1 p.

"La qu3mica en las facultades universitarias". *3rdol*, any II, núm. 14, 1-2 p.

"El pH". *3rdol*, any II, núm. 15, 1-2 p.

"Azul no, Blau s3". *3rdol*, any II, núm. 16, 1-2 p.

Ref. RR

"Les conques buides". Vilafranca del Panad3s, *Quaderns Mensuals d'Acci3*, núm. 248, 125-126 p.

Ref. LOD

1930

"Al voltant de l'Alegret". *Gaceta de Vilafranca*, V, núm. 100, 2-3 p.

Ref. LOD

"Del centenari del Romanticisme. Pr3leg". *Quaderns Mensuals d'Acci3*, II, 2 p.

Ref. LOD

Elogio de la calumnia. Tarragona, Succ. Torres i Virgili, vuitena edici3, 22 p. Discurs pronunciat per primera vegada el 5 de desembre del 1925 al Foment d'Estudis de Tarragona. Segona ed., 1931.

Ref. LOD

1931

"Sis conferències sobre adobs: VI Productes antiparasitaris". *Ciència, Rev. Catalana de Ciència i Tecnologia*, vol. 5, núm. 41, 613-624 p.

Ref. LOD/Revista Ciència**1932**

"Un possible origen còsmic de les pedregades. Barcelona", *Ciència, Rev. Catalana de Ciència i Tecnologia*, vol. 6, núm. 45, 456-457 p.

"Martí Franqués, físic i meteoròleg. Barcelona", *Ciència, Rev. Catalana de Ciència i Tecnologia*, vol. 7, núm. 48, 115-118 p.

Ref. Revista Ciència

"Invitació". Barcelona, Institut-Escola, *Revista de l'Institut Escola de la Generalitat*, butlletí mensual, I, núm. 1, pàg. 2.

"La possibilitat". *RIEG*, butlletí mensual, I, núm. 2, 2 p.

"El professorat". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, I, núm. 3, 1 p.

"Substitucions". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, I, núm. 4, 2 p.

"Educació i energia". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, I, núm. 4, 4-5 p.

"El canemàs". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, I, núm. 5, 2 p.

"L'alinguisme". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, I, núm. 6, 2 p.

"De la formació". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, I, núm. 7, 2 p.

"Girona". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, I, núm. 8, 2 p.

"Problemes de geografia". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, I, núm. 8, 4-5 p.

Ref. LOD**1933**

"De la personalitat". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, II, núm. 9, 2 p. També es va publicar a *L'Autonomista, Diari d'Informació*. Girona, 2 de març, 1 p.

"Ciències físiques i naturals". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, II, núm. 9, 4-5 p.

"Polidesa". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, II, núm. 10, 2 p.

"Col·laboracions". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, II, núm. 11, 2 p.

"Deseducar". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, II, núm. 12, 2 p.

"No encara". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, II, núm. 13, 2 p.

"Vacances". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, II, núm. 14, 2 p.

"Treballs manuals". Amb ROS, J. Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, II, núm. 14, 4-5 p.

"A llindar". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, II, núm. 15, 2 p.

Ref. LOD**1934**

"El batxillerat a l'Institut Escola". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, III, núm. 16, 5-8 p.

"Les possibilitats". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, III, núm. 17, 2-3 p.

"Incompatibilitats". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, III, núm. 18, 2 p.

"La colònia de can Surell". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, III, núm. 18, 7-9 p.

Ref. LOD**1935**

"El secret de l'èxit". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, IV, núm. 19, 2 p.

"L'assaig de colònia". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, IV, núm. 19, 5-6 p.

"Textos, programes". Institut-Escola, *RIEG*, butlletí mensual, IV, núm. 20, 2-3 p.

Ref. LOD**1948**

"Notes inèdites del Dr. Estalella". *Acció Catòlica*, núm. 7, 52 p.; i núm. 9, 72 p.

Ref. RR**Llibres****1908**

Versió castellana de l'obra: *Métodos económicos de la combustión en las calderas de vapor* de IZART, J. Barcelona, Edit. G. Gili, XIV+265 p., 38 fig., vuitena edició.

CCUC

Traducció al castellà del Manual Hoepli *Motori a gaz: Manuale teorico pratico*, 1906, de CALZAVARA, V. Motores de gas, de alcohol y de petróleo. Barcelona: Gustavo Gili Editores, 462 p., 159 fig., vuitena edició. Edicions posteriors els anys 1917 i 1921 (426 p.).

Ref. LOD**1910**

Traducció de l'alemany de l'obra dels autors alemanys KLIIBER, J. i KARSTEN, B.: *Tratado popular de física*. Barcelona, Edit. G. Gili, VI, 570 p., 485 figs. Al pròleg de la primera edició s'indica que hi ha tres afegits a l'obra original: rendiment de les màquines; interferències lluminoses i polarització i doble refracció.

D'aquesta obra es van realitzar redicions i edicions posteriors revisades i augmentades: 1914 (correspon a la segona edició: *Tratado popular de física: manual al alcance de todo el mundo, con 485 figuras y numerosos ejemplos y problemas resueltos, de aplicación a la industria y a la vida práctica*, 568 p., il., taules, 20 cm); 1916, 1918 (quarta edició, rev., 568 p., 1 f. De lám.: il., taules, 19 cm); 1919 (quarta edició, segona tirada); 1921 (586 p., il., 18 cm); 1923 (reedició de la quarta edició); 1926, 1928 (cinquena edició, 590 p.); 1931 (sisena edició, rev., aum. 590 p., il., taules); 1934 (setena edició, revisada); 1937 (vuitena edició); 1940 (novena edició, 590 p., il., 19 cm); 1942 (novena edició, 586 p., il., 20 cm); 1946 (*Tratado popular de física: manual al alcance de todo el mundo*, 590 p., il., 20 cm), 1947, 1952 (novena edició, quarta tirada, 590 p., il., 19 cm); 1955 (585 p.), 1959 (onzena edició, 2 h., 592 p., il., 20 cm); i 1964 (dotzena edició, 592 p.).

Ref. CRUE/BdC

1911

Traducció, de l'italià, de la sisena edició de l'obra de GIORLI, E., juntament amb el Dr. Ed. Fontseré: *Manual del mecánico: escrito para uso de los obreros mecánicos, jefes de taller, montadores, metalúrgicos, electricistas y encargados de máquinas de vapor*. Barcelona, Ed. G. Gili, 8ª, 555 p., il., 20 cm. Es van fer edicions posteriors: 1923 (cinquena edició, 628 p., il., 19 cm).

Ref. CRUE

1912

Programa de un curso de ciencias físicas y naturales. Gerona. 16 p.

Ref. BRACAB

Colección de tarjetas para facilitar el estudio de la química. Barcelona, Ed. G. Gili, 12ª, 23 p., 13 fig., i 328 targetes. L'any 1914 se'n va realitzar una segona edició.

Ref. LOD/Ed.GG

Traducció, del francès, de la tercera edició de l'obra de MOULAN, p.H., revisada i ampliada per C. Cerday, afegint-se un capítol dedicat a les turbines hidràuliques: *Mecánica industrial*. Barcelona, Edit. G. Gili, 1.130 p., 1.281 figs. Se'n van fer diferents edicions posteriors seguint la versió traduïda: 1919, 1924 (*Tratado de mecánica industrial para uso de las escuelas industriales, de los ingenieros y de los directores de taller*, tercera edició notablement augmentada. En la vista de la cinquena edició francesa, 1.230 p., 24 cm); 1929, 1931 (quarta edició); 1942 (cinquena edició), i 1949 (sisena edició).

Ref. CCUC

1914

Compendio de física y química. Amb KLEIBER, J. Barcelona, Ed. G. Gili, 8ª, XI+384 p., 375 fig. Se'n van

realitzar edicions posteriors: 1919 (segona edició corr.); 1924, 1928 (quarta edició corr., 401 p., il., 20 cm); 1938 (cinquena edició, 404 p.); 1938 (cinquena edició corregida, 1 h, 401 p.); 1942 (sisena edició, 395 p. + 4f., 381 fig.); 1947 (setena edició, 401 p., il., gráf., taules, 20 cm); i 1957 (vuitena edició).

Ref. BdC/CCUC/Iberlibro

Ejercicios prácticos de física elemental. Barcelona, Impr. Moderna de Guinart i Pujolar, 8ª, VIII+147 p.; 38 fig.

Prácticas de física. Iniciación en el estudio experimental de la física. Barcelona, Ed. G. Gili, 8ª, 146 p., 26 figs. Se'n van fer edicions posteriors: 1926 (segona edició, Ref. y ampl., 146 p., 19 cm); i 1936 (tercera edició, 146 p., 19 cm).

Ref. CCUC

Traducció de l'italià de l'obra de MOLINARI, H.: *Química general y aplicada a la industria*. Barcelona, Ed. G. Gili. Obra en 2 vols.: I, *Química Inorgánica/trad. de la tercera edició italiana*, 1914, VII, 993 p., 123 figs. II, *Química Orgánica/trad. de la segona edició italiana*, 1915, VII, 1.182 p., 198 figs. Se'n van fer edicions posteriors els anys 1920 (vol. I, 734 p., 1 h. de lám., il., 25 cm, i vol. II, 562 p., 25 cm); 1922 (segona edició, Ref. i ampli., vol. I, Generalidades derivadas del metano, 867 p., il., 25 cm); 1923 (segona edició, vol. II, 702 p., il., 25 cm); i 1934 (segona edició, vol. I, 734 p., i vol. II, 562 p.).

Ref. CCUC/CRUE

1917

Traducció de l'italià de l'obra de SCANSETTI, V.: *Manual del fabricante de jabones*. Barcelona, Ed. Impr. Moderna de Guinart y Pujolar, 8ª, 2 h. + 439 p., 130 figs. Se'n van fer edicions posteriors els anys 1921 a càrrec de l'ed. G. Gili (segona edició, 455 p., il., 19 cm); 1928 (tercera edició Ref. seguint la quarta edició italiana, 492 p., il., 19 cm); 1941 (quarta edició refosa seguint la sisena edició italiana, 2h., 500 p., grav.); i 1949 (cinquena edició refosa seguint la sisena edició italiana, 499 p., il., 20 cm).

Ref. BNde/CCUC

1918

Ciencia recreativa. Enigmas y problemas. Observaciones y experiencias. Trabajos de habilidad y paciencia. Barcelona, Quinart y Pujolar, 4ª, 2 h., 512 p., 802 figs., 23 cm. Se'n van realitzar edicions posteriors: 1930 (Barcelona, Ed. G.G., 514 p.); 1942 (segona edició, 514 p., 23 cm); 1960 (cinquena edició, Barcelona, Ed. G. Gili, 514 p.); 1965 (sisena edició, Barcelona, GG, 511 p., il.) i 1979 (setena edició). L'any 2005, sota el títol *Ciencia recreativa. Libro segundo. Observaciones y experimentos: física, química, cuestiones de geografía e historia natural*, l'editorial Competium, Girona, va fer una edició preliminar commemorativa amb motiu de l'Any Internacional de la Física: 514 p., il., 22 cm. L'any 2007 l'Ajun-

tament de Barcelona va realitzar una edició facsímil de la segona edició rev. mateixa (514 p., il., 23 cm). Sota el títol *Ciència recreativa: facsímil y comentarios*, l'any 2008, Competium (Girona, 734 p., il., 23 cm) i la Fundació Séneca, Agencia de Ciencia y Tecnología de la Región de Murcia (Girona, Imp. Pagès, 734 p., il., 23 cm) van realitzar cadascuna una edició. Aquell mateix any Competium va publicar, sota el títol *Agua recreativa: observaciones y experiencias con agua*, una selecció de textos del llibre comentat per professors de la Universitat de Girona, la Universitat Politècnica de Catalunya i la Universitat de Múrcia, 141 p. L'any 2009, el Col·legi d'Enginyers Tècnics Industrials de Girona va realitzar una edició de l'obra sota el títol: *Ciència recreativa: observaciones i experiments. Facsímil amb comentaris* (497 p., il., 23 cm).

Ref. CCUC/BdC/BUA/BNE

Traducció de l'autor italià VILLAVECCHIA, V.: *Química analítica aplicada*. Barcelona, Ed. G. Gili, 2 vols. I, 1918, VIII + 636 p., 58 figs.; II, 1919, 734 p., 105 p. Se'n van fer posteriorment edicions revisades per Tomás Estallella els anys 1944 (Barcelona, Ed. GG, segona edició rev. i augmentada segons la tercera edició italiana, 2 vol., I, 790 p., 1 h.; II, 1.012 p., 28 p. de lám., 3 h. pleg., il., taules); 1949 (versió de la tercera edició italiana); 1963 (tercera edició revisada i augmentada seguint la tercera italiana. Barcelona, Ed. G.G., 2 vol.; I, 2 h., 812 p.; II, 2 h., 1012 p.); i 1964 (Barcelona, G.Gili, 2 v., 790 i 1.020 p., il., 25 cm).

Ref. LOD/CCUC/CRUE/BNE

1919

Compendio de química. Barcelona, Ed. G. Gili, 8a, 126 p., 56 figs.

Ref. LOD

1920

Complemento de física para el bachillerato universitario. Tarragona, 8a, Tall. Tipogr. Torres i Virgili, 29 p.

Ref. LOD

1921

Curso de química. Barcelona, Ed. G. Gili, 12º, 378 p., 121 figs., segona ed., 1936.

Ref. LOD

1922

Traducció de l'alemany de l'obra de l'autor CLASEN, A.: *Análisis químico cualitativo y cuantitativo*. Barcelona, Ed. G. Gili, 8º, 801 p., 57 figs.

Ref. LOD

1923

Traducció de la cinquena edició alemanya de l'obra de l'autor DEITE, C., i ampliada per SCHRAUTH, W.: *Tra-*

tado de jabonería. Barcelona, Ed. G. Gili, 4ª, 796 p., 171 figs., 25 cm.

Ref. LOD/CCUC

1926

Problemas de física: colección que contienen los del tratado popular de física de KLEIBER, J., i KARSTEN, B., y las tablas empleadas en su resolución. Barcelona, Ed. G. Gili, 8º, 198 p., 19 cm. Se'n van realitzar posteriorment diverses edicions: sisena edició, 1954, 260 p., il., 19 cm.

Ref. LOD/CCUC/BdC

Traducció de l'alemany, amb la col·laboració d'ALVARADO, S. i MORENO, p., de la novena versió de l'obra dels autors BUSCHHEISTER, G.A., i OTTERS-BACH, G.: *Recetario de droguería*. Barcelona, Ed. G. Gili, 4º, 812 p., 23 cm. Segona edició, l'any 1947.

Ref. LOD/CCUC

1927

Complemento del compendio de física y química de J. Kleber y J. Estallella para la adaptación al cuestionario oficial del bachillerato elemental. Barcelona, Ed. G. Gili, 58 p., 20 figs.

Complementos de química teórica del cuestionario oficial para el bachillerato universitario que no suelen hallarse en las obras elementales. Tarragona, Impta. Succ. de Torres i Virgili, 78 p.

Física adaptada al cuestionario oficial de bachillerato universitario. Guía manual para su estudio. Amb BALTÀ ELIAS; J. Barcelona, Llibreria Bosch, 462 p., 123 figs.

Ref. LOD

1928

Complemento de física para el bachillerato universitario. Tarragona. 29 p.

Ref. BRACAB

1929-1935

Supervisió de la traducció de l'alemany de l'obra de ULLMANN, F., *Enciclopedia de química industrial.* Barcelona, Edit. G. Gili, 14 vols. Se'n van realitzar diverses reedicions i edicions: 1941, 1950-1951, 13 vols; 1952-1958, 14 vols.; segona edició, 1955-1958.

Ref. LOD/CRUE

Altres publicacions

1901

"Espigolada: poesias d'autors del Panadés". Vilafranca del Penedès: *Panadés Nou*, Col. Biblioteca del Panadés Nou. Sèrie primera, vol. 1, 206 p. Hi trobem a dins "Setembre", a la p. 100, i una altra col·laboració a la p. 151.

Ref. CCUC / Blog de Bibliografia Vilafranquina i Penedesenca

1912

"El monument". *El Labriego*, núm. 937, 3-4 p. Dins un especial dedicat a M. Milà i Fontanals.

Ref. RR

1934

Les coques de Vilafranca. Primera edició. Auca, impr. en negre, de 48 vinyetes (5x5) amb els corresponents rodolins. Se'n van realitzar diferents edicions: 1936, Vilafranca del Penedès: Forn de Sant Joan. Cinquena edició; 1 auca: il., fotogratat; 44x30 cm; 1.950 reimpressions.

Ref. CCUC

1978

La Festa Major de Vilafranca. Rodolins de Josep Estalella, 1928. Ninots de Pau Boada. Auca de la Festa Major de Vilafranca, J. Mercader-Miret. Barcelona, Tip. Empòrium, S.A.

Ref. CCUC

Obres inèdites

Es troben al fons del Centre de Documentació Vinseum, caixa Josep Estalella núm. 1. Escrits a màquina:

- 1925, *Rodolins auca Josep Estalella.*
- 1926, *Cant a la comarca. El Penedès.*
- 1938, *Ecomium Chlorophila.* Treball escrit durant la seva estada a la clínica del Dr. Carlos Sala Parés.
- Auca d'un dia vilafranquí a Sant Miquel d'Olèrdola.
- Viatge a Núria, rodolins amb figures originals.

Bibliografia bàsica

Dr. Josep Estalella i Graells. L'obra dispersa. SOLÈ SABARIS, LL., et al. Edició patrocinada per la Caixa d'Estalvis del Penedès, 1979, 218 p.

"Josep Estalella i Graells. La nova pedagogia". CASASAS I SIMÓ, ENRIC, dins *Ciència i Tècnica als Països Catalans: una aproximació biogràfica. Els darrers 150 anys.* Direcció de l'obra per Josep M. Camarassa i Antoni Roca. Barcelona: Fundació Catalana per la Recerca, 1995, 2 vols., 1.021-1.054 p.

Josep Estalella i l'Institut-Escola. De la ciència a la pedagogia. CARDÚS, MARIA. Ajuntament de Vilafranca del Penedès, 1980, 64 p.

L'Institut-Escola de la Generalitat i el doctor Josep Estalella. DOMÈNECH I DOMÈNECH, SALVADOR. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Biblioteca Abat Oliba, 1998, 426 p.

Vida i obra del Dr. Josep Estalella (1879-1938). Diversos autors. Edició patrocinada per la Caixa d'Estalvis del Penedès, Vilafranca del Penedès, juny del 1979, Amics de l'Institut Escola, 32 p.

Abreviatures

BdC: Biblioteca de Catalunya

BRACAB. Biblioteca de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya

CRUE: Rebiun: Red de Bibliotecas Universitarias

Ed.GG: Editorial Gustavo Gili

FD: Fons Documental

LOD: L'Obra Dispersa....

IEC: Institut d'Estudis Catalans

MISC: Miscel·lània Penedesenca

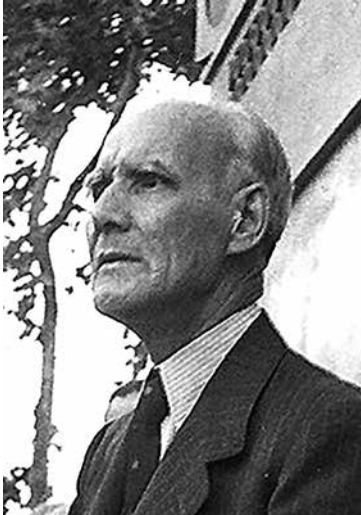
RACM: Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales de Madrid

RIEG: Revista Institut Escola de la Generalitat

RR: Revista referenciada

Francesc Estapé i Pañellas

Cubelles, 1883 - 1959

El naixement de la cardiologia com a especialització mèdica va anar en paral·lel al coneixement de la patologia del cor i a l'aparició dels mitjans d'exploració mèdica específics que ajudaven a explicar científicament la seva fisiologia i les seves alteracions associades a simptomatologies pròpies. A principis del segle XX, els metges que havien d'explorar el cor tenien al seu abast el nou —el primer model fou construït l'any 1894— fonendoscopi, els raigs X per a l'estudi dels moviments del cor (radioscòpia) d'ençà de l'any 1897 o les radiografies per copsar imatges orgàniques, i finalment l'electrocardiografia d'ençà del 1903, però les primeres proves de tots aquests aparells no es presentarien a casa nostra fins a l'any 1910, a la Càtedra de Fisiologia de la Universitat de Barcelona,

de la mà del reconegut catedràtic August Pi i Sunyer (1879-1965).

En aquest context científic Francesc Estapé i Pañellas, fill de Pere Estapé Giralt, de professió pagès, i de Maria Pañellas Mas, va veure per primer cop la llum el 12 d'abril de 1883 a la població marinera de Cubelles. Els primers estudis i el batxillerat els realitzà a l'escola local. L'any 1899 ingressà a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, situada al nucli antic de la ciutat comtal, a l'edifici que havia estat seu del Reial Col·legi de Medicina i Cirurgia del carrer del Carme, on demostrà la seva excel·lència intel·lectual sent mereixedor l'any 1904 d'uns dels premis que atorgava l'humanista Ramon Manuel Garriga i Nogués (1835-1906) als millors quatre estudiants amb pocs recursos econòmics de la Universitat de Barcelona. Durant els darrers cursos, 1905-1907, i amb la finalitat de poder realitzar més endavant el servei militar com a metge provisional de Sanitat Militar (1909-1911), va realitzar les tasques de sanitari practicant, càrrec entre els metges i els infermers. El títol de llicenciat en medicina el va obtenir el mes d'agost del 1907, ja al nou edifici de la Facultat de Medicina del carrer de Casanovas de Barcelona.

Un cop finalitzats els estudis, inicià la seva activitat professional com a metge auxiliar a l'antic i vell Hospital de la Santa Creu, situat entre els carrers de l'Hospital i del Carme

de Barcelona, i aconseguí ser nomenat metge auxiliar, el 1908-1909, a la consulta de l' eminent i polifacètic metge internista Dr. Joan Freixas i Freixas (1860-1933), actiu defensor de la utilització de la llengua catalana en la medicina, i l'any 1912 passà a ser metge intern a la consulta, successivament, dels metges internistes Pau Torrents, Montero i Josep Ors. Coetàniament, el 1913, en els cercles mèdics de la ciutat de Barcelona transcendí de manera prou notable el contingut científic del cicle de conferències sobre el cor –embriologia, automatismes, arrítmies, electrocardiograma...– que van tenir lloc a l'Ateneu de Metges de la Facultat de Medicina i l'Hospital Clínic de Barcelona, i que eren desconeguts per molts metges clínics en actiu en aquells moments. D'altra banda, també en el I Congrés de Metges de Llengua Catalana es va donar a conèixer al metge clínic la utilitat dels electrocardiogrames de cara al diagnòstic mèdic. És precisament a partir d'aquest moment que va començar a florir la cardiologia catalana, ja que molts joves metges, com Francesc Estapé, van decidir dedicar-se professionalment a aquesta nova especialitat mèdica.

L'any 1916 es traslladà al nou Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, on restaria fins a la seva jubilació l'any 1953, tot i que no seria oficialment inaugurades les seves instal·lacions fins a l'any 1930. L'any 1917 es doctorà a la Universitat de Madrid defensant la tesi doctoral *Esfigmomanometria clínica*, treball pioner a l'Estat espanyol i a casa nostra pel que fa a l'estudi de la hipertensió arterial i que va permetre la introducció de l'esfigmomanòmetre per mesurar la pressió arterial d'una manera prou més precisa en aquell moment. Aquests coneixements, els va compartir amb la societat mèdica catalana el mateix any aprofitant la celebració del II Congrés de Metges de Llengua Catalana, on va presentar la ponència "Esfigmomanometria. Vàlua semiològica de l'examen de la tensió arterial". Col·laboracions, seguint la defensa de l'ús de la llengua catalana del Dr. J. Freixas, que va repetir els anys 1931 i 1932, en què fou nomenat secretari d'aquest darrer Congrés que es va celebrar a Palma de Mallorca. L'any 1922 fou nomenat metge ajudant per treballar amb el pediatre Rossend Coll Viladevall, al qual substituí en la direcció de la seva consulta durant dos anys. Durant aquests primers anys començà a publicar articles de treballs personals de clínica eminentment cardiològica a les innovadores capçaleres de revistes com la *Revista Mèdica de Barcelona*, editada al llarg dels anys 1924-1936, *Ars Medica*, 1925-1936, i *Anales del Hospital de la Santa Cruz y San Pablo*. L'any 1929 assolí la categoria de metge numerari per concurs entre els metges ajudants, quedant adscrit, inicialment, a la tercera clínica mèdica –amb una capacitat de 80 malalts d'ambdós sexes cadascuna i dotades de dispensaris per a consultes externes, laboratoris, aparells de raigs X, electrocardiogrames...– del gegantí i acabat de construir (1928-1930) Pavelló de Sant Carles i Santa Francesca, malauradament enderrocat l'any 2005, que estava destinat a medicina general. L'any 1932 rebé el reconeixement de la societat mèdica catalana

en general amb el nomenament acadèmic de corresponsal de l'Acadèmia Nacional de Medicina de Barcelona.

Tot i que Dr. F. Estapé fou un metge eminentment clínic, amb la creació de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1933, i aquesta amb la voluntat d'incorporar professors de reconeguda vàlua, fou nomenat, el 1935, professor lliure –amb el títol de professor agregat– de Patologia i Clínica Mèdica de primer curs, i a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona fou adscrit a la càtedra de Patologia Mèdica/Clínica Mèdica B del prestigiós professor i clínic Dr. Francesc Ferrer Solervicens (1885-1943). L'any 1945 fou designat membre i vocal per Catalunya (el 1948) de la Sociedad Española de Cardiología, que fou creada a finals de l'any 1944, i l'any 1948 de la Societat Europea de Cardiologia. L'any 1949, arran de la creació de la Societat Catalana de Cardiologia i Angiologia com un nou agrupament d'especialistes dins l'Acadèmia de Ciències Mèdiques, en fou designat president, càrrec que ocupà fins a l'any 1952, en reconeixement de la seva tasca pionera i la trajectòria professional en el desenvolupament de la cardiologia a casa nostra. També, l'any 1950 fou nomenat president del Cos Facultatiu de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. L'any 1951 la població de Cubelles li va concedir el títol de fill predilecte i li va dedicar un carrer. L'any 1953, tot i que per edat li tocava jubilar-se, l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau el va nomenar metge honorari, com a reconeixement a la seva llarga tasca professional al centre.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1911

"La septicemia melitensis en el Ejército". *Revista de Sanidad Militar*. Barcelona.

Ref. IEP

1917

Esfigmomanometría clínica: tesis doctorado presentada en la Facultad de Medicina de Madrid, el día 17 de mayo... Barcelona, Impr. Bayer Hermanos.

Ref. CCUC

"Vàlua semiològica de l'examen de la tensió arterial". II Congrés de Metges de Llengua Catalana. Barcelona.

Ref. RBE

1925

"Los orígenes de la moderna doctrina de las arritmias en clínica". *Revista Médica de Barcelona*, juny.

Ref. IEP

1926

"Extrasístoles y parasistolia". *RMB*, octubre.

Ref. RBE

"Sobre la significación clínica del 'pus deficit'". *RMB*, juny.

Ref. IEP

1927

"Diagnóstico y tratamiento de las taquicardias y bradicardias". *RMB*.

"Fibrilación auricular con eurritmia ventricular y frecuencia mayor de sesenta". *Anales del Hospital de la Santa Cruz y San Pablo*.

"Sobre la pericarditis exudativa de base reumática con una referencia del signo de Pins". *RMB*.

Ref. IEP

1928

"A propósito de un caso de distrofia muscular progresiva". *AHSCSP*.

"Angina pectoris. Fundamentos y resultados de su tratamiento quirúrgico". *AHSCSP*.

"Block cardíaco parcial con origen medicamento-so. Farmacología clínica de la "Escila Marítima". *AHSCSP*.

Ref. IEP

"Bloqueo cardíaco variable e inconstante con síndrome de Morgagni-Adams-Stokes". *AHSCSP*.

Ref. RR

"Dextrocardia en situs viscerum totalis". *AHSCSP*.

"La arritmia en la práctica médica general". *AHSCSP*.

Ref. IEP

Les arritmies en la pràctica mèdica general. Barcelona, 62 p.

Ref. CCUC

Les arritmies en la pràctica mèdica general. Diagnòstic clínic (sense mètodes gràfics). Pronòstic i tractament. Barcelona, Arnau de Vilanova, Monografies mèdiques.

Ref. RBE

"Protocolo de autopsia en caso de hernia lumbar gigante en un cardioaórtico". *RMB*.

Ref. IEP

1929

"Anemia e ictericia hemolítica. Esplenotomía", amb el Dr. Corachán. *AHSCSP*.

"Insuficiencia cardíaca y colapso. Diagnóstico diferencial y tratamiento". *RMB*.

"Las formas anatomoclínicas de la sífilis aórtica". *RMB*.

"Les leucosis". *AHSCSP*.

"Nuevas adquisiciones en la terapia de malaria". *AHSCSP*

"Parálisis facial periférica. Diagnóstico diferencial". *AHSCSP*.

Ref. IEP

"Sobre la correlación real y aparente de la arritmia de fibrilación por la quinidina". *Ars Medica. Revista de Medicina y Cirugía y Especialidades*. Barcelona, vol. 5, núm. 46, 153-163 p.

Ref. RR

1930

A propósito de un caso flutter auricular. Comunicació a l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya.

Ref. RBE

"Arritmia sinusal y 'escaped beats'". *AHSCSP*

Ref. IEP

"El síndrome circulatorio de las nefropatías". *AM*. Barcelona, vol. 6, núm. 60, 247- 265 p.

Ref. RR

"Bloqueo de rama derecho del fascículo de His". *AHSCSP*.

Ref. IEP

"Extrasístoles frustados y ataques de Morgagni-Adams-Stokes". *AM*. Barcelona, vol. 6, núm. 54, 18-23 p.

Ref. RR

La angina de pecho. Barcelona, Salvat Editores, Manuales de medicina práctica, núm. 56, 244 p.

Ref. CCUC

"Nuevas orientaciones sobre la esencia del 'schock'". *AHSCSP*.

Ref. IEP

"Sobre un nuevo caso de parasistolia". *AHSCSP*, X.

Ref. RBE

1931

"Automatismo nodal y bloqueo de la rama izquierda del fascículo de His". *AHSCSP*.

"Model de fitxa electrocardiogràfica". *AHSCSP*.

"Sobre intermitencias verdaderas del corazón. Bloqueo senoauricular". *RMB*.

"Sobre la doctrina de la parasistolia". Comunicació al Congrés de Medicina de Buenos Aires.

"Uleus cruris' y esplenectomía en la ictericia hemolítica". *Revista de Cirugía de Barcelona*.

Ref. IEP

1932

"Hipertensió essencial". Ponència del VII Congrés de Metges de Llengua Catalana.

Ref. IEP

"Sobre la parasistolia". Comunicació al Congreso de Medicina de Buenos Aires.

Ref. RBE

1934

El colapso en patologia interna, amb el Dr. Amat Bargués. Barcelona: Tip. Occitania.

"Malaltia de Roger i probable estenosi pulmonar amb ritme nodal", amb el Dr. Martínez Garcia. *AHSCSP*.

Ref. IEP

1935

"El tratamiento intravenoso con entrofantina en la insuficiencia cardíaca crónica", amb el Dr. Grunbaum. *RMB*.

Ref. IEP

"Parasistolia perpetua". *AM*. Barcelona, vol. 11, núm. 115, 120-144 p.

Ref. RR

1941

La angina de pecho. Ed. Salvat.

Ref. IEP

1947

"Bloqueo de ramas auriculares". *Revista Española de Cardiología*, 14.

"Dextrocardia en 'situs inversus viscerum totalis' en dos hermanos". *REC*, 15.

"Sobre el síndrome de W-P-W". *REC*, 14.

"Taquicardia parexística irregular por bloqueo parcial del centro ectópico". *REC*, 16.

Ref. IEP

1948

"Bloqueo intraventricular". *REC*, II, 6.

"Clínica del 'ductus arteriosus' persistente". *Boletín del Consejo General de los Colegios Médicos de España*, vol. 23.

"'Duetus arteriosus' persistente y su tratamieto quirúrgico". *REC*, II, 4.

"El problema terapéutico de la digitalización". *Medicina Española*, 108.

"Pausas ventriculares y fibrilación ventricular en el síndrome de Stokes-Adam". *REC*, IX, 4.

"Sobre pseudoendocarditis lentas abacteriémicas". *Revista Clínica Española*, XXIX, 5.

"Trastornos de conducción sinoauricular". *ME*.

Ref. IEP

1949

"Donnees statiques sur les risques tarés parmi 12.713 candidats á l'Assurance-Vie", amb el Dr. Mercader. Comunicació presentada a la Conferència Internacional per l'Assegurança de Riscos Tarats. Llibre del Congrés i conferència. Roma.

"El síndrome de W-P-W". *BIPM*, IV, 12.

"Enfermedad de Roger". *REC*, II, 2 i 3.

"Extrasistolia". II, 5.

"Fibrilación auricular en la enfermedad de Rasedow y su tratamiento causal". *BIPM*, IV, 12.

"La prueba del tratamieto con penicilina para el diagnóstico diferencial de las endocarditis lentas abacteriémicas y ciertas formas de infección reumática". *RCE*, XXXII.

"Precisiones sobre el síndrome de W-P-W a base de 10 casos". *Medicina Clínica* XIII, 1.

"Preexitación y complejos de adición en los ventrículos por múltiple conducción auricular ventricular". *RCE*, XXXV, 6.

"Pronóstico 'quead vitam' en las arritmias". Comunicació al II Congrés Internacional de Medicina de l'Assegurança-Vida. Roma. *ME*, 125.

"Pronóstico 'quead vitam' en los defectos valvulares". Comunicació al II Congrés Internacional de Medicina de l'Assegurança-Vida. Roma. *ME*, 124.

"Sobre pulso irregular". Primera comunicació Parasistolia. *REC*, III, 5.

"Tromboflebitos de la sefena interna en un caso de endocarditis lenta. Curación rápida de la felbitis por la penicilina". *ME*, 119.

Ref. IEP

1950

"Dextrocardias y electrocardiograma". *RCE*, XXXIX, 6.

"Crisis de esteroecardia provocada por la droga vasoconstrictora en instalaciones nasal". *BIPM*, V, 9.

"Fractura vertebral espontánea con compresión medular en la enfermedad de Cushing". *BIPM*, V, 4.

"L'electrocardiogramme dans les dextrocardies". *Archives des Maladies du Coeur et des Vaisseaux*, 43, 4.

"Marcapaso errante con probable parasistolia sinusal". Comunicació al Congrés Mundial de Cardiologia. París. *RCE*, IV, 6.

"Nódulos subcutáneos reumáticos", amb el Dr. A. Estapé. *MCE*, XXXVI, 4.

"Orientaciones sobre la lucha contra las enfefermedades cardiacas". *MC*, XIV, 12.

"Pericarditis exudativa de tipo benigno". *Medicina Española*, 134.

"Pericaditis urémica. Estudio clínico, electrocardiográfico anatomopatológico", amb els Drs. Brossa i A. Estapé. *MCE*, CIV, 3.

"'Situs inversus' tetralogía de Fallot y síndrome de W-P-W". *MCE*, XIX, 5.

"Sobre pericarditis". *REC*, IV, V.

"Sobre pulso irregular. II Comunicació Alerritmias extrasistólicas con probable parasistolia". *REC*, IV.

"Sobre tres nuevos casos de síndrome de W-P-W". *ME*, 138-150 p.

"Valor clínico de las derivaciones unipolares de los miembros", amb el Dr. Brossa. *REC*, IV, 3.

Ref. IEP

1951

"A propósito de un caso de tetralogía de Fallot", amb el Dr. Brossa. *REC*, v, 4.

"Arco aórtico y aorta a la derecha", amb els Drs. Gordi i Mercader. *ME*, 142.

"'Duetus arteriosus' persistente con tratamiento quirúrgico en tres casos". Feria Clínica Internacional I, 4.

"El electrocardiograma en la carditis reumática y sus consecuencias". *RCE*.

"El hospital de especialidades". *AHSCSP*, XII, 62.

"La lucha contra las enfermedades cardíacas". *MC*, VIII, 6.

"Más sobre el valor clínico de las derivaciones de los miembros", amb el Dr. Brossa. *AHSCSP*, XII, 63.

"Pseudoenfermedad de Hutinel-Pick con hígado y bazo encharcados". Comunicació al Congrés Mundial de Cardiologia. París. *MC*, XVI, 2.

"Semiología de las pericarditis". *ME*.

"Sobre algunos aspectos del infarto de miocardio". *BIPM*, VI, 6.

"Sobre la supresión y creación del 'ductus arteriosus'". *MC*.

Ref. IEP

Bibliografía bàsica

"El Dr. Francesc Estapé (1883-1959). Petita biografia de l'eminent cardiòleg cubellenc". VIDAL I URPI,

JOAN. Vilafranca del Penedès, *Del Penedès*, 2010, 51-70 p.

Abreviatures

AHSCSP: *Anales del Hospital de Santa Cruz y San Pablo*

AM: *Ars Medica. Revista de Medicina, Cirugía y Especialidades*

BIPM: *Boletín del Instituto de Patología Médica*

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya

IEP: Bibliografia citada a l'article: El Dr. Francesc Estapé... Institut d'Estudis Penedesencs

ME: *Medicina Española*

RBE: Referència Bibliogràfica Dr. F. Estapé...

RCE: *Revista Clínica Española*

REC: *Revista Española de Cardiologia*

RMB: *Revista Médica de Barcelona*

RR: Revista referenciada.

Pere Giró i Romeu

Vilafranca del Penedès, 1894 - 1987

Fill del fabricant i comerciant d'adobs vilafranquí Pere Giró Lloret i de Maria Romeu, va néixer a Vilafranca l'any 1894. Realitzà els seus estudis a la seva vila i de ben jove començà a treballar a l'Estació de Viticultura i Enologia de Vilafranca del Penedès, a l'àrea administrativa i, un any més tard, a l'àrea tècnica –l'any 1955 fou nomenat auxiliar de laboratori dins del personal funcionari–, on treballà fins a la seva jubilació, l'any 1959. Alhora, col·laborava amb el negoci familiar des del vessant de vendes, del qual es

feu càrrec des de l'any 1944 fins a la seva mort.

A banda de la seva gran afeció a la numismàtica, la seva gran devoció personal fou l'arqueologia, amb la qual es relaciona el seu nom durant la segona meitat del segle XX al Penedès. Aquesta afeció va néixer arran de la seva visita a les coves d'Altamira l'any 1920. Tot i que la recerca arqueològica a l'Alt Penedès, seguint una sistemàtica de prospecció de camp amb descripció acurada dels jaciments, començà cap a finals de la dècada dels anys 30, de la mà del pare Martí Grivé (1898-1989) que s'incorporà a la comunitat del Col·legi de Sant Ramon de Penyafort l'any 1929, Giró ja feia alguns anys, des del 1927, que realitzava prospeccions arqueològiques, a títol individual o amb la companyia de familiars i amics. Aquest fet explica el perquè no era gens estrany trobar-lo d'antuvi relacionat amb aquestes primeres activitats arqueològiques al Penedès, canalitzades a través del Centre Excursionista de Vilafranca i de l'incipient projecte de Museu –fou un dels promotors directes de la seva creació, vicepresident l'any 1935, vocal els anys 1936 i 1941, president del 1949 al 1951 i vocal vitalici a partir de l'any 1953–, que no veuria la llum oficialment fins a l'any 1935. Durant el període bèl·lic de 1936-1939, va participar en la salvaguarda dels materials que conformaven el Museu Geològic Comarcal. Tot just finalitzada la Guerra Civil, l'any 1941 ja el trobem un altre cop formant part de la Junta Directiva del Museu, alhora que l'any 1943 es responsabilitza del muntatge d'una Exposició Arqueològica del Vi, amb la finalitat de mostrar la història arqueològica territorial i regional associada al vi: àmfores, gerres, premses..., i anys més tard, el 1956, dins el Museu de Vilafranca dirigí el Grup Excursionista Col·laborador, l'anomenat Gruppe.

Tot i que les primeres prospeccions anotades als seus quaderns personals es remunten a l'any 1932, la seva primera publicació en una revista de caràcter científicouniversitari no es produirà fins a l'any 1943, coincidint amb l'aparició, el 1939, de la revista *Ampurias*, patrocinada per la Diputació de Barcelona amb la finalitat de divulgar els treballs del Servicio de Investigaciones Arqueológicas. En aquest article fa una descripció detallada de la col·lecció existent al Museu de Vilafranca, aportant tota la informació existent sobre les restes, els jaciments i les prospeccions realitzades; aquest document es considera el punt de partida de l'actual arqueologia penedesenca. L'any 1947 es crea oficialment el Museu del Vi com a secció, formant part del Museu de Vilafranca, essent nomenat com a cap de la secció d'Arqueologia amb la construcció, fins i tot, d'una sala d'exposició pròpia. La seva implicació en el desenvolupament de l'arqueologia al Penedès queda força reflectida pel seguit de publicacions realitzades, tant a les diferents revistes locals, del Museu, com en altres completament professionalitzades, com el mateix *Boletín Informativo del Instituto de Prehistoria y Arqueología de la Diputación Provincial de Barcelona*, i, sobretot, pel seu nomenament com a "Comisario local de Excavaciones de Vilafranca del Panadès", convertint-se en la figura visible oficiosa de vetllar pel patrimoni arqueològic territorial. Amb els anys, tot i la irrupció de joves llicenciats formats metodològicament, la seva figura es va anar consolidant i reconeixent la seva vàlua personal i el seu mestratge, agrupant en la seva persona la direcció de la Secció d'Arqueologia del Museu de Vilafranca, la delegació territorial del Servicio de Investigaciones Arqueológicas de Barcelona, i la presidència de l'Associació Excursionista de Catalunya de Vilafranca (1961-1973). No s'ha d'oblidar la seva implicació, també, en la salvaguarda i l'adquisició, el 1963, del jaciment monumental d'Olèrdola per al Museu d'Arqueologia de la Diputació de Barcelona.

L'any 1968 li fou concedida la Medalla de Plata al Mèrit Cultural de la Diputació de Barcelona; el 1970, la Medalla de la Vila per part de l'Ajuntament de Vilafranca del Penedès; el 1982, la Medalla d'Argent de les Belles Arts; i l'any 1984 l'Institut d'Estudis Penedesencs li va retre un homenatge personal com a arqueòleg i a la seva obra. L'any 1997, l'Ajuntament de Vilafranca, com a homenatge pòstum a la seva persona i per la seva contribució al desenvolupament de l'arqueologia penedesenca, va acordar donar-li el seu nom a un carrer de la vila.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1932/1979

Quaderns personals. 10 vol. De butxaca amb anotacions particulars. Vol. I, 1932-març 1945; vol. II, abril 1945-gener 1950; vol. III, març 1950-febrer 1953; vol. 4, març 1953-juliol 1956; vol. 5, agost 1956-oc-tubre 1958; vol. 6, febrer 1959-març 1960; vol. 7, març 1960-agost 1964; vol. 8, agost 1964-gener 1969; vol. 9, març 1969-setembre 1978, i vol. 10, setembre 1978-novembre 1979.

Ref. PGR

1943

"La colección prehistórica del Museu de Vilafranca del Panadés". Barcelona. Amb FERRER SOLER, ALBERT. Barcelona, *Ampurias*. *Revista de Aqueologia, Prehistoria y Etnografía*, vol. V, 185-210 p.

Ref. MIS/MAC

1944

"Una estación ibérica en Santa María y Monjos". *Ampurias*, vol. VI, 1.330-1.333 p.

Ref. MIS/MAC

1947

"La cerámica ibérica de la "Viña del Pau" en "El Panadés: notas para su estudio". Madrid, *Archivo Español de Arqueología*, tom XX, núm. 68, juliol-setembre, 200-209 p.

Ref. MIS

Libro de la I Exposición y Feria Oficial de la Viña y el Vino. Vilafranca del Panadés, Talleres de Artes Gráficas, 120 p.

Ref. PGR

1947/48

"Nuevos hallazgos arqueológicos en el Panadés". *Ampurias*, vol. IX-X, 253-268 p.

Ref. MIS/MAC

1949

"Una prensa ibérica al Penedès". Mataró, *Revista Museu*, maig.

Ref. MIS

1950

"Identificación de algunas vías romanas en el Penedès". Martorell, *Actas y Comunicaciones de la Iª Asamblea Intercomarcal de investigadores del Penedès y Conca d'Òdena*, 110-112 p.

Ref. MIS/CCUC

"Interesantes donativos al Museo de Vilafranca". Vilafranca del Penedès, *Acció Catòlica*, núm. 45, 18 de novembre, 351 p.

"Museu de Vilafranca (Barcelona)". Madrid, *Memorias de los Museos Arqueológicos Provinciales*, vols. IX-X (1948-1949), 346-354 p.

Ref. MIS

1952

"Monedas con símbolos vitivinícolas". Vilafranca del Penedès, *Dyonisos en la Viticultura, las Artes y las Letras*, núm. I, agost, 9 p.

Comentari bibliogràfic de "Las excavaciones del poblado de Arragona, por Vicente Ramón Costa y Luis Mas Gomis, publicación de la Fundación Bosch y Cardellach", Sabadell 1952. Vilafranca del Penedès, *Dyonisos*, núm. 4, novembre-desembre, 9 p.

Ref. MIS

1953-1954

"Nuevos sepulcros en fosa en Vilafranca". Barcelona, *Ampurias*, vols. XV-XVI, 327-333 p.

Ref. MIS/MAC

1954

"De arqueologia comarcal. Cueva de Cal Magí Rosell (Foix)". Vilanova i la Geltrú, *Boletín de la Biblioteca Museo Balaguer*, tom. II, 55-58 p.

Ref. MIS

1955

"La colección de prensas del Museo". *Dyonisos*, núm. 30, agost, 18-20 p.

"La colección de bandejas del Museo". Vilafranca del Penedès, *Panadés*, núm. 637, 30 de gener, 1-2 p.

"Notas sobre el primer Museo de Vilafranca". *Panadés*, núm. 719, 27 d'agost, 4 p.

Ref. MIS

1956

Comunicación de Don Pedro Giró. Vilafranca del Panadés. Madrid, Informes y Memorias; VIII Reunión de la Comisaría de Excavaciones Arqueológicas de Barcelona; celebrada a Badalona el 23 d'octubre del 1955, núm. 32, 171-174 p., lám. 43-46 p.

Ref. MIS/CCUC

"La colección de arqueologia del Museo". *Panadés*, núm. 772, 29 d'agost, 4 p.

Ref. MIS

1957-1958

"Maza o contrapeso discoidal procedente de la bóbila Jané de Vilafranca". *Boletín de la Biblioteca-Museu Balaguer*, vol. V, 119-123 p. Aquest article també fou publicat: Barcelona, *VII Congreso Nacional de Arqueología* (Zaragoza, 1962), 158-161 p.

Ref. MIS

"Un sepulcro almeriense en el término de Pachs". Barcelona, *Ampurias*, vols. XIX-XX, 260-263 p.

Ref. MIS/MAC**1958**

"Antecedentes arqueológicos de Villafranca". Barcelona, *Solidaridad*, 31 de maig.

Estudio sobre la probable aplicación de un vaso inédito ibero-romano. Vilafranca del Penedès, Museu de Vilafranca, 28 p.

"La ermita de Santa Digna y su probable situación". *Panadés*, núm. 856, 12 abril, 1 p.

Ref. MIS**1959**

"Avance sobre la probable aplicación de un vaso inédito ibero-romano". Zaragoza, *V Congreso Arqueológico Nacional*, Tipografía La Academia, 196-205 p.

Ref. MIS/CCUC

Entorno la Iª Exposición Espeológica del Museo de Vilafranca. Vilafranca del Penedès, núm. 904, 14 de març, 1 p.

Ref. MIS

"Una lápida romana en Sant Pere Molanta". *Ampurias*, vol. XXI, 302-306 p.

Ref. MIS/MAC

"La Villa romana del 'Casalot d'Espuny' en el Penedès". *Ampurias*, vol. XXI, 307-310 p.

Ref. MIS**1960**

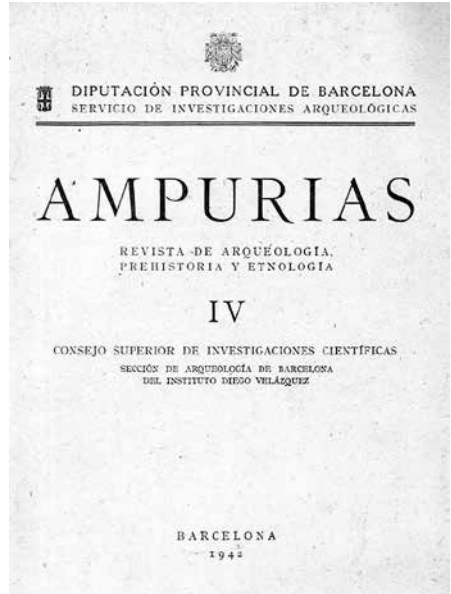
"Museo Arqueológico de Vilafranca del Panadés (Barcelona)". Madrid, *Memorias de los Museos Arqueológicos*, vols. XVI-XVII, 234-239 p.

Ref. MIS**1960-1961**

"El poblado prerromano de 'Mas Castellá' (Monjos, Vilafranca del Panadés)". *Ampurias*, vols. XXII-XXIII, 159-162 p.

Ref. MIS

"Descubrimiento de pinturas rupestres en Segarrull (Olíèrdola, Barcelona)". *Ampurias: Noticiero arqueológico*, vol. XXII-XXIII, 251-256 p.

Ref. MIS/MAC

"Notas de Arqueología de Cataluña y Baleares: Avinyonet, Castellet, Font-rubí, Subirats, Lavern i Torrelles de Foix". *Ampurias*, vols XXII-XXIII, 328-352 p. Algunes de les notes estan signades per p.G.

Ref. MIS**1962**

"La cueva de la Vall de Cerves (Miralles, provincia de Tarragona)". *Ampurias: Noticiero Arqueológico*, vol. XXIV, 170-178 p.

"Notas de Arqueología de Cataluña y Baleares: Barcelona; Avinyonet, Begues, Capellades, Castellví de la Marca, Font-rubí, La Llacuna, Mediona, Pontons, Sant Martí Sarroca, Sant Quintí de Mediona, Sant Sadurn de Noia, Torrelles de Foix i Vilafranca del Penedès". *Ampurias*, vol XXIV, 280-309 p. Les notes estan signades per p.R.G./P.G.

"Notas de Arqueología de Tarragona: Montmell, Querol, Roda de Barà i Santa Perpètua". *Ampurias*, vol XXIV, 337-340 p., il. Les notes estan signades per p.R.G.

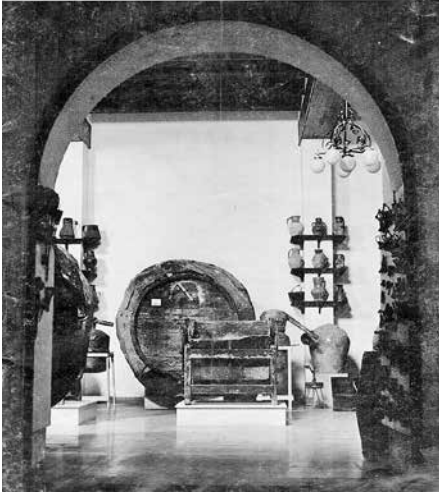
Ref. MIS/MAC**1963**

"Activitats Aqueològiques I. Pintures rupestres a Olíèrdola". Barcelona, *Agrupación Excursionista Cataluña*, març.

"Activitats Aqueològiques II. Fons de cabanya-neolítica al Penedès". *Agrupación Excursionista Cataluña*, març.

OLER DYLÆ

N.º 25-26 - Any IX MUSEU DE VILAFRANCA Juliol-Desembre 1984

"Activitats Aqueològiques III. La cultura dels sepulcres en fosa al Penedès". *Agrupación Excursionista Cataluña*, març.

"Activitats Aqueològiques IV. Estacions tallers superfcials a la comarca del Penedès". *Agrupación Excursionista Cataluña*, març.

"Excavacions en sepulcros megalítics de Valldosera (Querol, Tarragona)". Amb MALUQUER DE MOTES, J.; MASACHS, J.M. Madrid, *Excavaciones Arqueológicas en España*, núm. 20, 18 p.

Ref. MIS

1964-1965

"Notas de Arqueología de Cataluña y Baleares: Barcelona; Begues, Castellet, Castellví de la Marca, Mediona, Olírdola, Pacs, Pontons, Sant Cugat Sesgarrigues, Sant Martí Sarroca, Sant Pere de Ribes, Sant Quintí de Mediona, Santa Margarida i els Monjos, Sitges, Subirats i Vilafranca del Penedès". *Ampurias*, XXV-XXVI, 265-279 p. Notes signades: p.R.G.

"Notas de Arqueología de Cataluña y Baleares: Tarragona; Bisbal del Penedès, Calafell, Montmell, Pobla de Montornés i Querol". *Ampurias*, XXV-XXVI, 322-329 p. Notes signades: p.R.G.

Ref. MIS/MAC

1966

"Dos columbarios en la cuenca del río Anoia". Amb BELLMUNT, J. *Ampurias; Noticiario arqueológico*, vol. XXVIII, 255-262 p.

Ref. MIS/MAC

1967

"Nuevos hallazgos arqueológicos". *Dionysos*, núm. 122, 2 p. Aquest article no té signatura de l'autor però dona notícia de la seva autoria a *Dionysos*, núm. 124, 9 p.

Ref. MIS/DIO

"Sant Jaume Sacalçada, el caputxins vells y otros en el Panadès". *Panadès*, núm. 1.330, 29 d'abril, 7 p.

Ref. MIS

1968

"Hallazgos prehistóricos en los alrededores de La Llacuna". Amb MASACHS, J. *Ampurias*, vol. XXX, 207-213 p.

"Notas de Arqueología: Barcelona; Sant Vicenç de Calders". *Ampurias*, vol. XXX, 328-330 p.

Ref. MIS/MAC

"Los columbarios del Penedès". *Dionysos*, núm. 124, 9 p., 1 fig.

"Un miliario en Sant Vicente de Calders". *Dionysos*, núm. 125, pàg. 3.

Ref. MIS/DIO

1969

"Las estaciones talleres en el Penedès". *Dionysos*, núm. 126, gener-febrer, 2-3 p.

Ref. MIS/DIO

1970

Publicacions sobre arqueologia del Penedès: Edició d'homenatge a Pere Giró i Romeu, Antoni Masanell i Casas i Pere Regull i Pagès. Vilafranca del Penedès, Museu de Vilafranca, 39-42 p.

"Vestigios romanos en Vilafranca". *Panadès*, núm. 1.486, 25 d'abril, II p.

Ref. MIS

1971

"Consideraciones sobre los columbarios del Panadès". *Panadès*, núm. 1.530, 27 de febrer, 9 p.

Ref. MIS

"Sant Miquel: les muralles". Vilafranca del Penedès, *Tothom*, núm. 129, 31 de juliol, 452 p.

Ref. RR

1972

"Notas históricas sobre el prensado de las uvas en la antigüedad". *Dionysos*, núm. 141, 4-5 p.

Ref. MIS/DIO

1974

"El culto íbero-romano en el Penedès". *Dionysos*, núm. 146, gener-març, II p.

Ref. MIS/DIO

"Faïence beads and Atlantic bronzes in Catalonia". Amb HARRISON R.J.; MARTÍ J.F. *Heidelberg: kerle Verlag, Madrider Mitteilungen*, núm. 15, 95-107 p.

Ref. MIS/CCUC

1977

"Enterramiento prehistórico en la Serra del Tall de Pontons". Vilafranca del Penedès, *Olerdulae*, núm. 1, agost, 6-7 p.

Ref. MIS

1978

"Notes d'Arqueologia de Catalunya: Castellet, Torrelles de Foix, Vilobí del Penedès". *Informació Arqueològica*, núm. 27-28, maig-desembre, 90-92 p.

Ref. MIS

1979

"Esteve Reixach y el poblado prerromano de l'Alzinar de la Massana". Vilafranca del Penedès, *Olerdulae*, núm. 6, febrer, 6-7 p.

"Notes d'Arqueologia de Catalunya: Avinyonet, Font-rubi, Olérdola, Sant Quintí de Mediona i Sta. Margarida i els Monjos". *Informació Arqueològica*, núm. 30, maig-agost, 164-166 p.

"Un viaje a Altamira en 1920". *Informació Arqueològica*, núm. 31, setembre-desembre, 187-188 p.

"Notes d'Arqueologia de Catalunya: les Cabanyes i Torrelles de Foix". *Informació Arqueològica*, núm. 31, setembre-desembre, 210-211 p.

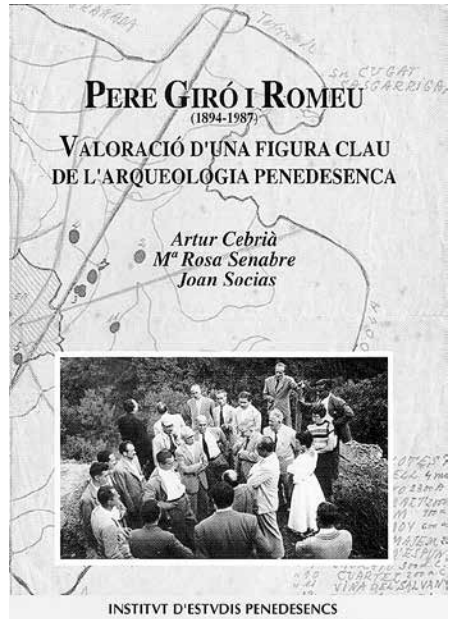
Ref. MIS

1984

"La indústria de l'os". *Olerdulae*, núms. 25-26, any IX, juliol-desembre, 3 p.

"La maqueta amb la geologia del Penedès". Amb VIA, Ll.; MORALEJA, J.M. *Olerdulae*, núms. 25-26, any IX, juliol-desembre, 10-11 p.

Ref. OLE

Bibliografia bàsica

Pere Giró i Romeu (1894-1987). Valoració d'una figura clau de l'arqueologia penedesenca. CEBRIÀ, ARTUR; SENABRE, ROSA; SOCIAS, JOAN. Institut d'Estudis Penedesencs, 1997, núm. 101, 55 p.

Recull de l'obra dispersa de l'arqueòleg Pere Giró i Romeu. Vilafranca del Penedès, Museu de Vilafranca, 2ª ed., 1985, 246 p.

"La bibliografia completa de l'arqueòleg Pere Giró i Romeu". GRÀCIA I GIRALT, JOSEP. Institut d'Estudis Penedesencs, *Miscel·lània Penedesenca*, 1985, VIII, 99-112 p.

Abreviatures

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes

DIO: *Dionysos*

MAC: Museu Arqueologia de Catalunya

MIS: *Miscel·lània Penedesenca* 1985...

OLE: *Olerdulae*

PGR: Pere Giró i Romeu (1894-1987). Valoració...

RR: Revista referenciada

Josep Girona i Trius

Vilafranca del Penedès, 1872 - Barcelona, 1938

Fill de l'hisendat vilafranquí Ramon Girona Capellades (1827-1888) i de Maria del Remei Trius Rodó, nasqué a Vilafranca del Penedès el 31 d'agost del 1872, en plena festa major. Germà gran de Ramon i de Pere Joan Girona i Trius. Realitzà els primers estudis a Vilafranca, i el batxillerat a Barcelona, i els finalitzà el setembre del 1889. Cursà a Barcelona els estudis de Medicina, dels quals obtingué el grau de llicenciat l'agost del 1895, especialitzant-se en cirurgia sota el mestratge de l'eminent Dr. Salvador Cardenal Fernández, introductor de les tècniques d'antisèpsia i d'asèpsia a Espanya a l'Hospital del Sagrat Cor.

La seva estima a Catalunya es manifesta prou aviat, ja que durant la seva etapa universitària es feu soci del Centre Escolar Catalanista (el 1886), dins del qual ostentà els càrrecs de secretari (1892-1893), vicepresident (1893-1895) i president (1894-1895) de la secció de Medicina. També fou tresorer de la Comissió Administrativa durant els anys 1893-1895. Aquesta entitat l'any 1887 es va integrar a la Lliga de Catalunya i l'any 1891, a la Unió Catalanista, grup polític conservador en el qual també participaven diversos sindicats. La seva actitud catalanista més de caràcter cultural el portà l'any 1901 a ser soci protector, juntament amb altres vilatans, del concurs literari de temàtica històrica "El Penedès en el segle XIX. Concurs d'Història Contemporània organitzat...", convocat pel Centre Catalanista de Vilafranca i presidit pel remarcable i respectable Dr. Bartomeu Robert. Hi concursà amb el treball *Topografia mèdica de Vilafranca del Penedès*, però es quedà sense premi.

L'any 1904, el trobem com a delegat de la Unió Catalanista. Aquesta actitud, més enfocada a un catalanisme cristià i social, ens permet entendre i explicar la seva col·laboració com a metge a la societat Alianza Montepío de Camareros de Barcelona, associació que tenia el nucli fundacional en els treballadors del bar Canaletes de les Rambles, i que tenia com a finalitat la defensa de la classe obrera amb l'organització d'una secció d'auxili per als casos de malaltia. El suport personal de Josep Girona en la recerca dels mitjans més adequats per assegurar la salut dels associats el portà a crear

ESCUPTURA DEDICADA A JOSEP GIRONA QUE ES TROBA A L'ENTRADA DE LA QUINTA DE SALUT L'ALIANÇA DEL CARRER DE SANT ANTONI MARIA CLARET DE BARCELONA.

un centre assistencial de caràcter mutualista, per primer cop a l'Estat espanyol, que l'abril del 1904 inaugurà el primer local tipus clínica amb una capacitat de nou llits. Per aconseguir una millor eficàcia per al centre i assegurar-ne la viabilitat econòmica, ell mateix va redactar un Reglament en què es disposava que les associacions que volguessin que els seus socis se'n beneficiessin havien de pagar una petita quota. La nova institució que acabava de néixer era la Quinta de Salut La Alianza. L'èxit mutualista dirigit per Josep Girona fou inqüestionable, l'any 1917 l'anomenat Palau de la Mutualitat, situat al carrer de Sant Antoni Maria Claret de Barcelona, comptava amb 26.000 socis. L'any 1920 va rebre la Gran Creu

de la Beneficència de mans del rei Alfons XIII. L'any 1930 l'Aliança va ampliar les seves instal·lacions fins als 600 llits i l'any 1933 va arribar als 100.000 socis.

I mentre tirava endavant, amb la seva tasca directiva davant de l'Aliança, no oblidà en absolut la defensa de la seva llengua: després de la celebració del II Congrés de Metges de Llengua Catalana, el 1917, apel·là a la Facultat de Medicina que s'adoptessin les mesures ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans, i participà en la fundació del Sindicat de Metges de Catalunya, el 1920, organització democràtica i apolítica que va assumir un paper fonamental en la consolidació dels drets associatius de la classe mèdica i de les seves famílies. L'any 1921 fou nomenat vicepresident del Col·legi de Metges de Barcelona i director de l'Escola Catalana de Metges per ampliar estudis a França, i l'any 1936, president de la Junta Inspector de la Clínica Mental de Santa Coloma de Gramenet. Com a cirurgia, participà, el 1927, en la fundació de la Sociedad de Cirugía de Barcelona –va ser denegat per les autoritats del moment el nom de Societat Catalana de Cirurgia– i hi actuà com a tresorer del 1927 al 1929, amb la principal finalitat de permetre relacionar-se entre ells els cirurgians catalans i millorar-ne la formació mèdica. L'any 1948 la Quinta de Salut l'Aliança li va dedicar una escultura figurativa a l'entrada, situada al carrer Sant Antoni M. Claret de Barcelona, amb un medalló a la base amb la seva imatge esculpida per recordar-ne la figura i l'obra mèdica: socialitzar de manera comunitària per primer cop a l'Estat espanyol la moderna ciència mèdica.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1899

Topografia mèdica de Vilafranca del Penedès. Treball original realitzat per l'autor, no editat mai, que es troba a la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya. Manuscrit en quartilles, 237 p., amb diversos plànols i taules sinòptiques. Presentat al concurs del 1899. Sense premi.

Ref. CTRAMC

1901

Tratamiento de la gastro-ectasia. Barcelona. Tip. La Hormiga de Oro, 82 p.

Ref. BUB

Bibliografia bàsica

Galeria de metges catalans. Web del Col·legi de Metges de Barcelona. GUERRERO SALA, LLUÍS.

Metges i farmacèutics catalanistes. 1880-1906. CALBET I CÁMARAS, JOSEP M.; MONTAÑA I BUCHACA, DANIEL. Cossetània Edicions, 2001. 86 p.

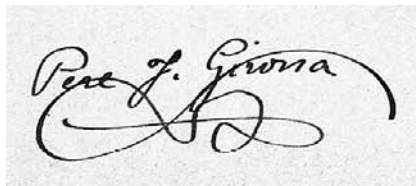
Abreviatures

CTRAMC: Catàleg Topografies Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya

BUB: Biblioteca Universitat de Barcelona

Pere Joan Girona i Trius

Vilafranca del Penedès, 1877 - Barcelona, 1952

Fill de l'hisendat vilafranquí Ramon Girona Capellades (1827-1888) i de Maria del Remei Trius Rodó, nasqué a Vilafranca del Penedès el 15 de gener del 1877. Després de cursar els seus primers estudis a la seva vila, assolí el títol de batxiller durant el curs 1891-1892 a l'Institut de Tarragona. El curs 1892-1893 començà els estudis de Dret a la Universitat de Barcelona, que acabà amb una qualificació d'excel·lent el 25 de novembre del 1896. Ja durant aquests primers anys mostrà una estima molt gran pels llibres, per l'escriptura i per l'estudi. Així, un curs més tard, el 1898-1899, començà també els estudis de Farmàcia, dels quals es llicencià el juny del 1902. Seguint la tradició familiar, s'integrà al moviment catalanista vilafranquí –Centre Catalanista de Vilafranca– i ja el trobem fent de tresorer a la junta directiva de l'any 1900. Entremig, l'any 1901, obtingué el títol de doctor en Dret a la Universitat de Madrid. Malgrat els estudis ja realitzats, encara volia

seguir formant-se i començà els estudis de pèrit agrònom a la Granja Experimental de Barcelona, primer centre oficial de formació agrícola que havia establert el Govern espanyol a Catalunya i que a finals del XIX ofería ensenyament de pèrits i capatassos agrícoles en règim d'internat.

L'any 1907 començà a col·laborar com a director amb la Col·lecció Ampelogràfica Espanyola, adscrita a la Càtedra Agrícola Pere Grau dels Estudis Universitaris Catalans, sota el mecenatge de Pere Grau Maristany, comte de Lavern, situada en una finca del Masnou amb 90 varietats de vinya catalanes, entre altres, i amb la finalitat d'estudiar el comportament dels peus empeltats a les varietats autòctones. L'any 1908 ingressà com a soci a l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI). El següent any començà la seva tasca com a professor a l'Escola Provincial d'Agricultura i intervingué de manera

activa, juntament amb altres membres de l'IACSI, en la creació de l'Escola Superior d'Agricultura, on feu de professor –fou contractat pel primer director, Manuel Raven-tós i Domènech– fins a l'any 1924. Mentrestant, no va deixar de banda els seus estudis de Farmàcia i l'any 1911 obtingué el doctorat. L'any 1914 entrà a formar part de la junta directiva de l'IACSI, fent-se càrrec de la biblioteca, i més endavant, el 1918, de la direcció de la revista de l'IACSI i de la presidència de la comissió rectora del *Calendari del pagès* fins a la seva mort. L'any 1925 es va fer càrrec també del restabliment del servei que oferia als seus associats el laboratori de l'IACSI.

Durant la seva etapa de professor a l'Escola Superior d'Agricultura, impartí les assignatures d'economia, legislació rural i comptabilitat agrícola, imprescindibles per a la modernització de les explotacions agrícoles catalanes, alhora que també professà un curs al llarg dels anys 1918-1922 de tast de vins i licors. L'any 1922 fou designat vice-president de la Federació Agrícola Catalana-Balear. També fou vocal de la subcomissió d'ensenyament agrícola del Consell de Cultura de la Generalitat de Catalunya. La seva activitat com a professor a l'Escola Superior d'Agricultura es va veure estroncada, igual que la de 141 ensenyants més, l'any 1924, pel seu suport al professor G. Dwelshauvers, que va ser acomiadat per les autoritats representants de la Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. No obstant això, l'estiu del 1930 tots els destituïts van ser rehabilitats, i va continuar la seva tasca de professor numerari fins a l'any 1951, tot i que l'any 1939 fou depurat pel nou règim. Entre els anys 1933 i 1935 fou director de l'Escola Superior d'Agricultura i de l'Escola Mitjana d'Agricultura de Caldes. L'any 1936 fou designat acadèmic de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, però els fets del 1936 van impedir que no pogués prendre possessió del seu lloc com a acadèmic fins al 25 de febrer del 1942. Aquell mateix any fou nomenat membre de la junta directiva de l'Acadèmia, secretari de la Secció 4 els anys 1943-1945 i director de la mateixa Secció 4 durant el bienni 1946-1948.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1905

Cartilla popular pera l'anàlisi de vins. Vilafranca del Penedès, Imp. Pere Alegret i Vilaró. 33 p.; 24 cm.

Ref. BURV

1906

Cartilla popular pera la cria de gallinas. Premiada al certamen del Centre Agrícola de Vilafranca del Penedès de l'any 1905. Barcelona, Estampa y Lit. Seix. 72 p.; 19 cm.

Records d'estudi: quadros d'infància. Vilafranca del Penedès, Impr. de la Viuda de Miguel Claret. 141 p.; 22 cm.

Ref. BURV

1907

Compendi d'agricultura moderna, premiada amb el premi del Sindicat Agrícola de Banyoles en el concurs de l'any 1907. Barcelona, Tip. Seix S. Agustí, 107 p.; 18 cm.

Las Manchas de sangre y manera de reconocerlas: memòria premiada pel Col·legi de Farmacèutics de

Barcelona al concurs del 1904; pròleg de N. Duran Desumvila. Mataró, Gaceta Farmacèutica Española, 27 p.

Ref. BURV

1909

La Escuela Provincial de Agricultura de Barcelona: objeto, organización y funcionamiento. Barcelona, Imprenta de F. J. Altés Albert, 52 p.

Ref. BRVPC

1911

La colección ampelográfica de la Escuela Provincial de Agricultura. Barcelona, Escola Provincial d'Agricultura, Diputació provincial.

Ref. BIACSI

La colección ampelográfica española en Barcelona. Cátedra Agrícola Pere Grau. Barcelona, J. Horta, Estudis Universitaris Catalans. 39 p.: il.

Ref. BURV

Lecciones de viticultura y enología. Barcelona, Libr. Autografía de J. Mora, Escola Provincial d'Agricultura, Diputació provincial, 348 p.

Ref. BIACSI/BdC

1914

Traducció de l'italià de l'autor L. MORELLI: *La industria lechera: estudio y ensayo de la leche; elaboración y venta; fabricación de mantecas; fabricación de quesos; asociaciones lecheras, contabilidad y administración.* Barcelona, Gustavo Gili; Impr. Moderna de Guinart y Pujolar. 296 p. A la coberta específica que es "Catedrático de la Escuela Superior de Agricultura de Barcelona". G. Gili en va realitzar una segona edició revisada i augmentada l'any 1919, 318 p. L'any 1926 va realitzar una tercera edició, 311 p. L'any 1940 es va fer una tercera edició revisada i augmentada, d'acord amb la tercera edició italiana.

Ref. CCUC/BdC

1917

Curset de pràctiques de vins, licors i begudes anàlogues. Escola Superior d'Agricultura de Barcelona, Diputació de Barcelona, 12 p.

Ref. AHCB

Traducció de l'obra: *Manual de agricultura* de l'autor SOLDANI, J. Barcelona, Gustavo Gili. 423 p. L'any 1942 se'n va fer una tercera edició, Barcelona, Gustavo Gili, 429 p.

Ref. BURV

1918

"Auca del bon caçador"; dibuixos de PALAU, J.O. Barcelona, *Calendari del Pagès*, any 64, 81-90 p.

Curset de pràctiques de degustació de vins, licors i begudes anàlogues. Balcelona, Altés, 11 p.

Ref. CCUC

Curset de pràctiques de vins, licors i begudes anàlogues. Escola Superior d'Agricultura de Barcelona, Mancomunitat de Catalunya, Direcció d'Agricultura, 12 p.

Ref. AHCB

Economia agrícola. Ensenyaments especialitzats de temàtica agrícola. Programa curs 1918/1919. Barcelona, 4 p.

Ref. BdC

"La gran placa mural d'enguany: Mas Leó d'Almacelles", *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre*, vol. LXVII, 197-206 p.

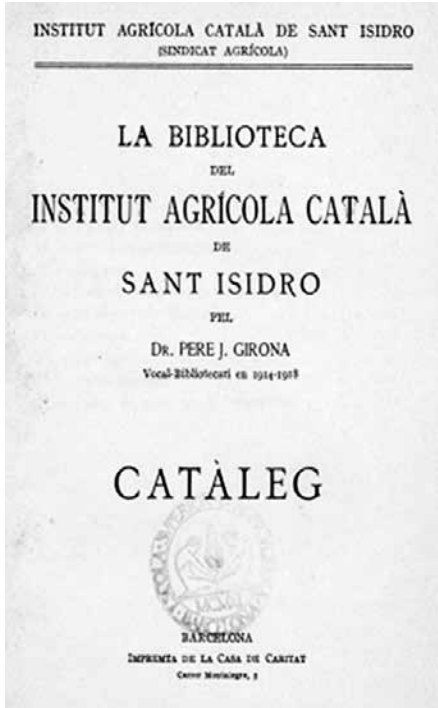
Ref. BRVPC

1919

"Els moderns problemes d'economia rural: catastro (incidència de l'explotació pecuària)", *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre*, vol. LXVIII, 65-68 p.

Ref. BRVPC

La Biblioteca de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidro: catàleg per... Barcelona, Imp. Casa de Caritat.

277 p. Treball realitzat mentre fou vocal-bibliotecari el 1914-1918.

Ref. BURV

1921

Degustació de vins i begudes alcohòliques. Barcelona: Mancomunitat de Catalunya. Escola Superior d'Agricultura, febrer-març, 8 p., 24 cm.

Ref. CCUC

"La biblioteca", *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre*, extra, 63 p.

Ref. RR

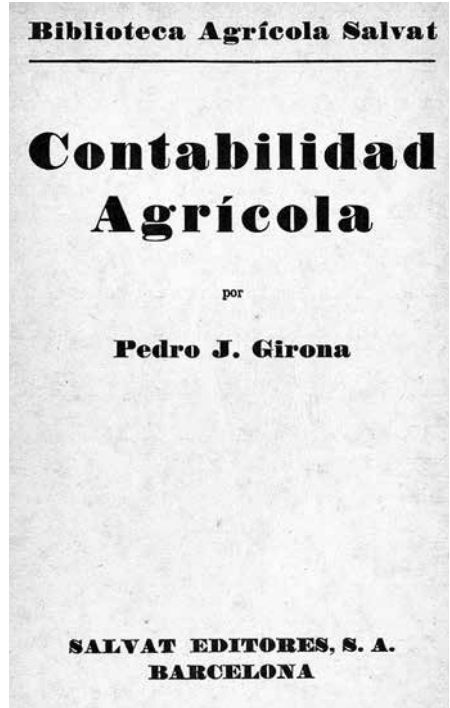
"Memoràndum agrícola legislatiu", *Calendari del Pagès*, any 66, 68-83 p.

Reff. BURV

1923

La Rabassa morta: su extensión, sus conflictos, su solución. Informe al Instituto de Reformas Sociales y memoria; Institut Agrícola Català de Sant Isidre, ponència presentada amb BOIX, J.M., JANSANA, A. Barcelona, Imprenta de Bayer Hermanos y comp., 108 p.

Ref. CCUC

Sessió necrològica a la memòria de l'ex-president Excm. Sr. D. Ignasi Girona i Vilanova. Amb MASPONS, JAIME. Institut Agrícola Català de Sant Isidre, Barcelona, Impr. Al-Tei, 79 p.

Ref. AHCB

1934

Contabilidad agrícola. Barcelona, Salvat. 294 p.

Ref. CCUC

"Maspons funcionari i publicista". *Revista del Instituto Agrícola de San Isidro*, 5.

Ref. RR

1942

La invasión filoxérica en España: memoria leída por el académico electo Pedro J. Girona Trius en el acto de su recepción y discurso de contestación por el académico numerario Isidro Pòlit Buxareu. Barcelona, López Robert, Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona, tercera època; 557. V. 26, núm. 8, 107 p.

Ref. CCUC

1947

Discurs de resposta: *Las superfermentaciones en enología. Memoria leída por el académico electo Cribotbal Mestre Artigas en el acto de su recepción...* Memorias de la Academia de Ciencias y Artes de Barcelona, tercera època, 588. 50 p.

Ref. BURV**1949**

"La invasi3n filoxèrica", *Revista de l'Institut Català de Sant Isidre*, 192-195 p.

Ref. BdC

Altres publicacions

1898

¡Als banys!: monòlech escrit en prosa. Vilafranca del Penedès, Impr. de la Viuda de Miguel Claret. 16 p.

Ref. BURV**1899**

"Plassa de Secanell", dins de *Novel·les catalanes i estrangeres* juntament amb altres obres publicades al follelletó de *La Renaixensa*, Barcelona, Impremta La Renaixensa, 817 p.

Ref. CCUC**1921**

"L'astúcia de l'hortolà o: un lladregot atrapat", amb dibuixos de NUBIOLA, V. *Calendari del Pagès*, any 66, 3 p.

Ref. BURV**1933**

El meu amic Modest, novel·la, estudiantina. Barcelona, Juventud, 255 p.

Ref. CCUC

Bibliografia bàsica

"Pere Joan Girona Trius (1877-1952). Notes biogràfiques". SANCHO PARÍS, DANIEL. Dins *El món de la viticultura, el vins, caves i aiguardents al Penedès històric i al Camp de Tarragona*. Actes del V Seminari d'Història del Penedès, Secció d'Història de l'Institut d'Estudis Penedesencs, 2013, 235-243 p.

"El señor Girona". ESPONELLÀ, EL BARÓ DE. Barcelona, *Anales de la Escuela de Pèritos Agrícolas y de Especialidades Agropecuarias y de los Servicios Técnicos de Agricultura*, 1953, vol. 12, 5-12 p.

Abreviatures

AHCB: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

BdC: Biblioteca de Catalunya

BIACSI: Biblioteca de l'Institut Agrícola...

BRVPC: *Bibliografia de la ramaderia i la veterinària als Països Catalans*

BURV: Biblioteca Universitat Rovira i Virgili

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes

RR: Revista referenciada

Josep Antoni Grífols i Roig

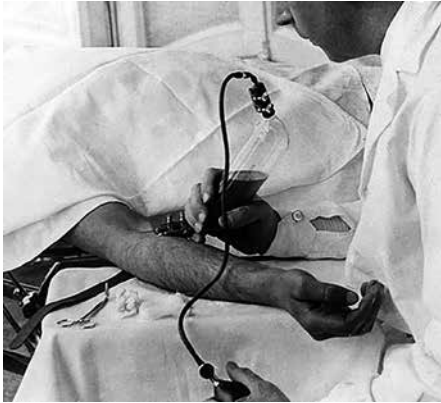
Vilanova i la Geltrú, 1885 - Barcelona, 1976

Fill del metge homeòpata vilanoví Josep Antoni Grífols i Morera (1857-1931), soci fundador i d'honor de l'Academia Médico Homeopática de Barcelona, i de Gertrudis Roig i Blanch. Seguint els passos del seu pare i, alhora, mostrant el seu interès per la moderna medicina i la incorporació de les noves tècniques diagnòstiques –anàlisis clíniques, histologia, raigs X–, al començament dels seus estudis mèdics s'incorporà al recentment creat Instituto Homeopata de Barcelona – entitat fundada l'any 1904 i escindida de l'Academia Médico Homeopática de Barcelona–, i va finalitzar els seus estudis mèdics a la Facultat de Medicina de Barcelona l'any 1909. Aquell any ja inicià les seves

activitats professionals de recerca en el camp de l'anàlisi clínica. Immediatament viatjà a la ciutat de Munic per aprofundir els estudis d'Histologia. Coetàniament amb la seva inicial activitat com a metge homeòpata, presentà la tesi doctoral a la Universitat Central de Madrid, el 1913, titulada "Reacción de Wasserman", estudi de caràcter serològic fonamentat en el treball realitzat pels bacteriòlegs alemanys Wassermann, Neiser i Bruck l'any 1906, de l'Institut Robert Kock, per diagnosticar les infeccions sifilítiques, prou freqüents en aquells anys. Va realitzar aquest treball als locals de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, on hi havia laboratoris de bacteriologia i d'histologia.

L'any 1916, el nostre biografiat i alguns antics companys d'estudi s'encarregaren de la secció Histopatològica. Entre aquests companys es trobava el Dr. Lluís Celis i Pujol (1887-1947), que va arribar a ser un destacat històleg i professà la càtedra d'Histologia i Anatomia Patològica; també hi havia el Dr. Ricard Moragas Gracia (1883-1966), director dels laboratoris de Bacteriologia i Serologia de l'Hospital de la Santa Creu, i el Dr. Gordan, encarregat de la secció de Bacteriologia, que havia estat antic director de l'Institut de Bacteriologia de la ciutat alemanya de Dancing, amb experiència reconeguda en les anàlisis d'aigües, en serologia i en vacunes, i que decidí fundar

FLÈBULA DE VIDRE PATENTADA L'ANY 1929.

de manera prou pionera l'"Instituto General de Analisis Clinicos, Bacteriológicos y Químicos", amb seu a la plaça Urquinaona. Aquell mateix any patentà un primer aparell perfeccionat per obtenir mostres de sang destinades a fer anàlisis, aparell que possiblement fou la base per a les seves posteriors patents relacionades amb la perfecció d'aparells per obtenir mostres de sang.

Eren anys en què la bacteriologia i l'anatomia patològica començaven a formar part dels estudis mèdics; l'any 1886 l'Ajuntament de Barcelona va fundar el

Laboratori Microbiològic Municipal de Barcelona que va estar sota la personal direcció del Dr. Jaume Ferran i Clua (1852-1929) fins a l'any 1905; a Barcelona l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya impartia nombrosos cursos i seminaris sobre tècniques de laboratori, diagnòstic histològic i patològic...; l'any 1918 Santiago Ramón y Cajal va publicar el seu *Manual técnico de anatomía patológica*; l'any 1920 es va crear el Laboratorio de Bacteriología y Serología de la Residencia de Estudiantes de Madrid conegut per les sigles LABACSERMAD. L'èxit aconseguit durant aquests anys comportà que pels volts de 1920, i ja sota la seva personal responsabilitat, tot i que seguia tenint la col·laboració del Dr. Celis, es traslladés el laboratori a un pis de grans dimensions a la Rambla de Catalunya sota el nou nom de "Instituto Central de Análisis Clinicos del Doctor Grífol y Roig", l'especialització del qual era, entre altres, el diagnòstic de la sífilis, deixant ben clar que cada dia es realitzaven reaccions de Wassermann.

Durant aquests anys col·laborà impartint cursos al Laboratori d'Histopatologia de l'Hospital de la Santa Creu i algun curs d'hematologia als laboratoris de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya i als laboratoris de la mateixa Facultat de Medicina de Barcelona. El seu interès per la realització d'extraccions sanguínies i per les transfusions de sang i la recerca per poder-les fer al millor possible, minimitzant el risc tant per al donant com per al receptor, el va portar a inventar un mètode indirecte a través d'una flèbula de vidre, que fou patentada l'any 1929 a Espanya, França, Canadà i Alemanya. L'esclat de la Guerra Civil Espanyola i després la Segona Guerra Mundial van evidenciar la gran importància mèdica de les transfusions sanguínies i de l'hematologia en general.

L'any 1940 fundà Laboratoris Grífols, juntament amb els seus fills Josep Antoni (1916-1958) i Victor Grífols i Lucas (1919-2015), centrat en les anàlisis clíniques, la fabricació de vacunes i tot allò relacionat amb les transfusions sanguínies, com les solucions parenterals gota-gota i els hemoderivats. Tenia llavors 55 anys. La resta de la seva història biogràfica pertany ja a la història dels Laboratoris Grífols. Fou fundador i president del consell d'administració de Laboratoris Grífols, SA, i conseller de Dade-Grífols, SA.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica i tècnica

1913

"Valoració quantitativa de la reacció de Wassermann". Actes del I Congrés dels Metges de Llengua Catalana, 543-545 p.

Ref. BFU

1914

"Presentació d'un nou aparell per a hemocultius aerobis i anaerobis". *Annals Medicina*, 423-427 p. Treball realitzat als locals de l'Academia y Laboratorio de Ciències Mèdicas de Catalunya, juntament amb el Dr. Ricard Moragas, sota el títol "Presentació d'un frasc per hemocultius aerobis i anaerobis".

Ref. BFU

"Presentació d'un nou tub de fermentació per cultius d'aplicació a la busca de coli a les aigües", amb el Dr. Ricar Moragas..

Ref. BFU

Patent d'invenció núm. 62.983. *Un aparato perfeccionado para la obtención de muestras de sangre, destinadas al análisis.*

Ref. WHOEPM

1919

"Tractament de les septicèmies estafilocòciques d'origen no quirúrgic ni puerperal. Conclusions". Actes del III Congrés dels Metges de Llengua Catalana, I, 311-312 p.

Ref. BFU

1921

"Estat actual del diagnòstic serològic de la metasífilis", amb CELIS, Ll. Actes del IV Congrés de Metges de Llengua Catalana, 1, 294-343 p.

Ref. BFU

"La labor científica de Pau Ehrlich i la seva escola". Actes del IV Congrés de Metges de Llengua Catalana, 2, 673-681 p.

Ref. GMC

1924

"Exposició del mètode a la Permutita de Grífols i Helmholtz, per a la investigació minimètrica de la urea en la sang, orina i líquid cefalo-raquídi". *Annals de Ciències Mèdiques*, 8, 444-449 p.

Ref. BFU

1925

"Sobre la determinación colorimétrica del nitrógeno. Un nuevo método minimétrico", amb HEMPEL, H. *Ars Médica*, Barcelona.

Ref. GMC

1926

"Sobre la desalbuminación del suero: métodos aplicables a la dosificación colorimétrica del N no proteico", amb HEMPEL, H. *Ars Médica*.

Ref. GMC

"Nota sobre l'estreptococ viridians". *Publicacions d'Anals de Ciències Mèdiques*, Barcelona.

Ref. GMC

Patent d'invenció núm. 100.040. *Un aparato perfeccionado para la obtención de muestras de sangre y de otros fluidos de organismo humano y animal destinadas al análisis serológico, químico, citológico y bacteriológico.*

Ref. WHOEPM

1927

Patent d'invenció núm. 104.847. *Un aparato perfeccionado para la obtención de muestras de sangre y de otros fluidos de organismo humano y animal destinadas al análisis serológico, químico, citológico y bacteriológico.*

Ref. WHOEPM

1928

"Nou aparell per la transfusió sanguínea indirecta".
Annals de Medicina, 12, 672-675 p.

Ref. BFU

Patent d'invenció núm. 108.265. *Agujas cánula con envoltorio capilar protector*.

Ref. WHOEPM

Patent d'invenció núm. 108.270. *Cámaras de aire sin válvula para neumáticos*. Molt possible invent producte de la seva passió pels cotxes de curses.

Ref. WHOEPM**1929**

"Contribució, en la península Ibèrica, a l'estudi del percentatge dels grups sanguinis". *Annals Medicina*, 8, 348-352 p.

Ref. BFU

Patent d'invenció núm. 111.456. *Ampollas previamente preparadas auto-aspiradoras y autoinyectoras*.

Ref. WHOEPM**1931**

"Diferenta relació entre els metges de Catalunya i Balears i el Grup Sindical", et. Al. *But. Col. Oficial de Metges de Tarragona*, 365, 180-183 p.

Ref. BFU**1933**

"La transfusió de sang citrada per mitjà de la flèbula transfusora". *Annals de l'Hospital Comarcal de Vilafranca del Penedès*, 1, 49-65 p.

Ref. BFU

La vacunoterapia por ingesta en las afecciones colibacilares. Barcelona: Departamento de Biología de la Sociedad General de Farmacia.

Ref. GMC**1934**

"Tècnica actual i probablement definitiva de la transfusió sanguínea mitjançant la flèbula transfusora". *Annals Medicina*, 8, 712-714 p.

Ref. BFU**1936**

"Sobre la desaparición de la zona negativa en las aglutinaciones del M. Melitensis, por medio de la inacti-

vación del suero". *Revista Médica de Barcelona*, 149, 25, 459-460 p. També a *Annals Medicina*, 35-38 p.

Ref. BFU**1937**

"Una reacció de aglutinació del B. Eberth per la tripaflavina, según el Dr. W. Hirsh, en estrecha relació con el antígeno Vi". *Medicina Latina*, 6-7, 287-294 p.

Ref. BFU**1945**

"Sesión necrológica a la memoria del Dr. Luis Celis Pujol celebrada el 26 de mayo. Discurso leído por el Dr....". *Anales de Medicina*, 369 (32), 393-399 p.

Ref. GMC**1946**

"Algunas normas para el buen funcionamiento de los llamados bancos o depósitos de sangre". *Medicina Clínica*, 2(6), 107-113 p.

Ref. GMC**1947**

"Los aminoácidos como alimento-medicamento". *Anales de Medicina y Cirugía*, 28 (22), 225-235 p.

Ref. GMC**1952**

El doctor Luis Celis Pujol. Archs Medico Biogr, 17 p.

Ref. BFU

Bibliografia bàsica

Josep Antoni Grífols i Roig. Web Galeria de Metges Catalans del Col·legi de Metges de Barcelona.

Cuando un sueño se cumple. Crónica ilustrada de 75 años de Grífols. Grífols. S.A. Edicions: DAU, 2015.

Abreviatures

BFU: Biblioteca Fundació Uriach 1838

GMC: Galeria Metges Catalans del Col·legi de Metges de Barcelona

WHOEPM: Web històrica Oficina Española de Patents i Marques

Santiago Güell i Grau

Vilafranca del Penedès, 1869 - Barcelona, 1955

Malgrat que l'obra d'aquest vilafranquí marca en gran manera els trets arquitectònics de Vilafranca, la biografia que se'n coneix fins ara no té la vivor de la seva obra, ja que era un home compromès completament amb la seva feina, i, d'altra banda, es va desenvolupar professionalment a la seva vila nadiua.

Fill de Wenceslao Güell, cap de Via i Obres de l'Estació de Vilafranca i empleat dels Ferrocarrils de Madrid a Zaragoza y Alicante, MZA, nasqué el dia 1 de febrer del 1869 a Vilafranca del Penedès. Va estudiar a l'Institut General i Tècnic de Barcelona. Un cop finalitzà els estudis secundaris, realitzà els estudis d'arquitectura a l'Escola Provincial d'Arquitectura de Barcelona, on coincidí amb altres estudiants que anys més tard també serien reconeguts arquitectes, com Josep Puig i Cadafalch i el seu convilatà Eugeni Campllonch i Parés. L'any 1892 va obtenir el títol d'arquitecte, amb 23 anys, i començà a treballar de manera quasi immediata a la seva vila, ja que les primeres obres que dirigí porten aquesta data. L'any següent, el 1893, fou nomenat arquitecte municipal de Vilafranca, càrrec que exercí fins a l'any 1904, signant aquell mateix any el projecte d'alineació de les cases de la plaça de l'Oli i de la plaça de la Constitució. L'any 1908 l'Ajuntament el tornà a nomenar arquitecte municipal, i exercí el càrrec fins a l'any 1918, en què dimití.

La fisonomia arquitectònica que presenta avui Vilafranca del Penedès té molt a veure amb Santiago Güell, ja que moltes edificacions emblemàtiques urbanes i de caràcter industrial representatives dels diferents estils arquitectònics de l'època – revival, eclecticisme (1892-1904), historicisme, modernisme (1904-1910) i noucentisme (1910-1920)– són obra seva. Així, a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès es guarden uns 309 projectes arquitectònics de reformes, modificacions de façanes, afegiment de pisos, noves edificacions urbanes i industrials..., realitzats al llarg de la seva vida activa com

CASA MIRÓ INGLADA, VILAFRANCA DEL PENEDÈS.

CASA ELIAS VALERO, VILAFRANCA DEL PENEDÈS.

a arquitecte a Vilafranca. Entre la seva obra més reconeguda i que pot ser admirada passejant pels carrers de Vilafranca cal esmentar la casa Vicenç Mestre (1903), la casa Miró Inglada (1905), la casa Guasch Estadella (1905), la casa Ramona Quer (1906), la casa Fortuny (1909), la casa Berger Balaguer (1910), la casa Elies Valero (1910), la casa Galtés i Mainé (1912), els cellers Mascaró (1912), la Casa de la Festa Major (1913), l'Asil Inglada Via (1914), el pati interior de la Casa de la Vila, la façana de la basílica de Santa Maria, els magatzems de Can Cortina, el panteó d'Antoni Mestres Jané i família al cementiri de Vilafranca, etc. Molts formen part de l'inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya.

A banda de la seva estima pel treball ben fet al llarg de la seva vida professional, també va tenir una activa vida social i política. D'idees conservadores, properes al mallorquí Antonio Maura (1853-1925), que propugnava una regeneració social i administrativa des de les institucions, l'any 1905 va ser nomenat conseller municipal. L'any 1909 fou nomenat pel govern de l'Estat batlle de Vilafranca, però a causa dels fets de la Setmana Tràgica i de la caiguda del govern presidit per A. Maura dimití. No obstant això, fou nomenat novament conseller el mateix any 1909. La seva activitat política no tornà a estar present fins a l'any 1922, coincidint amb el retorn d'A. Maura per presidir un

govern de concentració amb conservadors, liberals i regionalistes, en què sortí elegit conseller de nou per la coalició de les dretes, però presentà la seva dimissió l'any 1923. L'any 1924 el governador civil el va nomenar diputat provincial per Igualada-Vilafranca durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). També fou designat membre de la Junta de Patrons de l'Hospital de Vilafranca, el 1929, i fou membre en diverses ocasions –1902, 1906, 1911 i 1915– del Certamen del Centre Agrícola. Durant el període de la Guerra Civil, possiblement per les seves conegudes tendències polítiques, casa seva –curiosament, una casa modernista projectada per Eugeni Campllonch, al núm. 8 de l'avinguda de Barcelona, als baixos de la qual tenia el despatx i al segon pis la seva residència particular–, fou escorcollada i tota la seva biblioteca personal cremada, fets que el van obligar a marxar de la vila i refugiar-se a Barcelona, on va residir fins a la seva mort.

BIBLIOGRAFIA

Obra tècnica

1893-1920

Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès. Projectes arquitectònics. Es descriuen els diversos projectes que va realitzar com a arquitecte.

Ref. ACAP

1913-1918?

Vila de Vilafranca (document cartogràfic) facilitat per Pere Alagret i Vilaró, rectificat per S. Güell i Grau i revisat per l'Ajuntament. Barcelona, A. Martín. 1 plànol.

Ref. BdC

Bibliografia bàsica

Santiago Güell i Grau. Arquitecte vilafranquí. La seva obra 1892/1920. MALLART RAVENTÓS, M.L. Museu de Vilafranca, Xè Concurs Sant Ramon de Penyafort. Primer premi del tema vilafranquí dotat pel Molt Illustre Ajuntament. 1983, 97 p.

Arquitectura tècnica. Projecte final de carrera. La Casa de la Vila de Vilafranca del Penedès. CREUS I RAVENTÓS, ALBA. Escola Politècnica Superior d'Edificació de Barcelona, Universitat Politècnica de Catalunya, Arxiu Patrimoni Arquitectònic de Catalunya, 2013, 43 p.

Abreviatures

ACAP: Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès

BdC: Biblioteca de Catalunya

Fèlix Janer i Bertran

Vilafranca del Penedès, 1779 - Guadalajara, 1865

A close-up of a handwritten signature in dark ink on a light-colored document. The signature reads "Fèlix Janer" in a cursive script. Above the signature, there is some faint, partially legible text that appears to be "a Lo. de mayo de".

Malgrat el temps passat i els avenços de la ciència en general i mèdica en particular, la seva figura encara és recordada a hores d'ara per la seva primerenca aportació, el primer terç del segle XIX, al desenvolupament de les idiosincràtiques ètica i moral mèdiques que ha permès que la medicina estigui a l'abast de tota la humanitat, sense distingir el color de la pell, la classe social, la religió professada, el sexe..., dels individus que necessiten l'atenció dels professionals, i que converteixen l'art de la ciència de curar en la seva vida.

Fill dels vilatans Miquel Janer i Pausas, de professió ferrer, i d'Antònia Bertran i Anglada, va néixer a finals del 1779. Estudià les primeres lletres a la seva vila nadiua, però va marxar molt jovenet a la ciutat de Barcelona, concretament al Col·legi Episcopal de Nostra Senyora de Montalegre, on va rebre la formació necessària per poder accedir a la universitat. Va anar a la Universitat de Cervera, com ho havien fet també molts altres convilatans il·lustrats uns anys abans, on es va graduar com a

batxiller en filosofia l'any 1793 i s'impregnà dels ensenyaments filosòfics del tomisme, segons els quals la fe cristiana i els seus principals dogmes no estaven renyits amb el coneixement científic. Després de cursar diferents estudis de ciències experimentals a la ciutat de Barcelona, es va decidir a estudiar medicina de nou a la Universitat de Cervera, obtenint el batxillerat en medicina l'any 1803. L'any 1805 finalitzà els dos darrers cursos de pràctiques a l'Hospital de la Santa Creu, sota l'experiència pedagògica i clínica del Dr. F. Salvà i Campillo (1751-1828), i obtingué en finalitzar el curs els títols de llicenciat i de doctor. A finals de l'any 1806 es presentà a les oposicions a la mateixa

Universitat de Cervera per poder exercir d'ajudant reial de medicina, i accedí al grau de catedràtic de matèria mèdica, terapèutica i higiene mitjançant unes noves oposicions l'any 1807, càtedra que professà fins a l'any 1824.

Durant la Guerra del Francès la Universitat va restar tancada, i mentrestant participà en les accions militars com a metge del sometent del Llobregat, alhora que realitzava estades a la seva vila ocupant-se dels malalts existents a la població, fins i tot arribà a acordar amb els francesos que Vilafranca no fos passada a foc. L'any 1813 publicà una col·laboració al *Periódico Político y Mercantil de la Villa de Reus* sobre la conveniència de "La reforma de la instrucción pública en España", article coincident en el temps amb l'encàrrec que li feren les Corts de Cadis a Manuel José Quintana (1772-1857), membre de la Junta de Instrucción Pública, sobre la reforma de l'ensenyament a Espanya. Aquesta col·laboració confirmava la seva preocupació personal pel futur de la societat i la ferma voluntat de defensar la seva opinió públicament. Durant els anys que durà l'anomenat Sexenni Absolutista, el Dr. F. Janer començà el que seria una prolífica producció literària mèdica mitjançant la publicació d'articles sobre hidroteràpia.

Amb la proclamació de la Constitució del 1812 i el retorn de les llibertats constituents, esdevingué a Catalunya una personalitat pública: reconegut catedràtic, acadèmic de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona el 1820, diputat a Corts del 1820 al 1822, membre de la Reial Acadèmia Pràctica de Medicina de Barcelona el 1822 i soci de la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País el 1822. No és, per això, d'estranyar que, com a diputat o com a persona representativa d'entitats científicoculturals que defensaven el bé comú, intervingués en molts dels temes claus d'aquella època, com ara la defensa de l'economia catalana mitjançant l'establiment d'aranzels i el consum de productes propis; la llibertat d'impremta concomitant a llibertat de premsa política; la defensa del fet que Catalunya determinés les seves quintes; la divisió territorial de Catalunya; la reforma universitària; la reforma de la sanitat pública espanyola i, per descomptat, el retorn de la universitat a la ciutat de Barcelona.

Amb la restauració absolutista, l'esperit liberal va desaparèixer de sobte i va retornar la por a les noves idees que venien d'Europa, alhora que es perseguien tots els qui havien defensat la llibertat d'idees durant aquells anys. Davant d'aquesta nova situació i l'endarreriment mèdic de la Universitat de Cervera, el Dr. F. Janer començà a editar, el 1826, juntament amb el Dr. Agustí Yáñez i el seu germà Ramon, la revista mèdica mensual *Diario General de las Ciencias Médicas o Colección Periódica de Noticias y Discursos Relativos a la Medicina y Ciencias Auxiliares*, per divulgar les darreres novetats mèdiques i les notícies científiques relacionades amb la ciència de curar. De manera coincident, durant aquesta etapa d'editor va ser nomenat catedràtic de Clínica Mèdica de l'Institut de Medicina Pràctica de Barcelona, càtedra que ostentaria fins a l'any

1847. L'any 1831, en plena maduresa intel·lectual i professional, publicà la seva obra emblemàtica, *Elementos de moral médica o Tratado de las obligaciones del médico y del cirujano en que se exponen las reglas de conducta moral y política en el ejercicio de su profesión*, que malgrat estar inspirada en l'obra del metge anglès John Gregory (1724-1773) *The Duties and Qualifications of a Physician*, fou innovadora pel fet que fins aleshores no existien textos reguladors de la professió mèdica adreçats a professionals actius i a estudiants.

Tot i que el pas dels anys va afeblir la seva salut i el seu tarannà liberal constitucionalista es convertí en moderat i monàrquic, va seguir sent una persona respectada als cercles mèdics, culturals, intel·lectuals i científics de la ciutat de Barcelona, i el trobem de nou com a soci a la ja esmentada Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País el 1834, com a membre actiu de la Sociedad Médica General de Socorros Mutuos i de la Junta Provincial de Beneficència de Barcelona el 1836, com a soci de la Reial Acadèmia de Bones Lletres el 1837, com a soci de la Sociedad para la Mejora del Sistema Carcelario, Correccional y Penal de la província de Barcelona, i finalment, altra volta diputat electe en la legislatura del 1840, tot i que els esdeveniments polítics no li van permetre fer efectiva políticament la seva elecció. L'any 1845, amb l'efectiva restauració de la universitat a la ciutat de Barcelona, fou nomenat oficialment el primer degà de la nova Facultat de Medicina i catedràtic de Clínica i de Moral Mèdica.

L'any 1847, per qüestions familiars, va demanar el trasllat de càtedra a la Universitat de Madrid, on la professà fins a l'any 1862. No podem oblidar que també fou un dels primers defensors i practicants de l'homeopatia, essent nomenat soci de la Sociedad Hahnemanniana Matritense. El desembre del 1865 va morir a Guadalajara, tot i que les seves despulles van ser traslladades al cementiri de Vilafranca del Penedès l'any 1866. El 3 d'octubre del 1889, l'Ajuntament acordà donar el seu nom, Doctor Janer, a un carrer, i d'ençà de l'any 1906 el seu retrat com a fill il·lustre de la vila figura al Saló de Plens de l'Ajuntament de Vilafranca. Tanmateix, des de l'any 2001 les seves restes descansen a la fossa comuna del cementiri a l'espera que l'Ajuntament de Vilafranca esmeni un lamentable error administratiu amb un monument recordatori de la persona que tant va fer per la seva vila en moments tan difícils com la Guerra del Francès, i per la societat en general, en pro de la millora de l'atenció mèdica i de la salut pública.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1806

Quaestiones medicae tres: sorte datae coram... Raimundo Lazaro Dou... pro cathedra materiae medicar vacante per ascensum D. D. Antonii Mestres ad vespertinam quas lege praefixo decem dierum termino expositas, enodatasque ... defend. Ab argumentis duobus ex competitor., in Maiori Acad. Teatro, die 6 et 7 hor. 10 mat. Mat. Mensis Decembris anni 1806 Felix Janer et Bertran. Cerv. Lacet., Typis Academicis, XXVII p.

Ref. CCUC

1813

Reflexiones dirigidas a la Comisión de la Constitución militar, sobre la reunión del ejercicio de la medicina y cirugía en el ejército, por la Facultad de Medicina de Cervera.

Ref. DBMC

"La Reforma de la instrucción pública en España". *El Eco de Reus.*

Ref. Noticia

1815

"Noticia de las aguas minerales de Bañeras, o de Llorens y de las de Ribas, en Cataluña". *Diario de Barcelona*, 18 d'agost.

Ref. DBMC

1816

In anniversario Philippi V funere Oratio ad academiam cervariensem habita die XIX decembris anni MDCCCXVI. Cervariae Lacetanorum: typis Academicis. 26 p.

Ref. CCUC

1819

Desagravio de la medicina española injuriada por el autor del artículo "Medicina militar" del Diccionario de las Ciencias Médicas que se publica actualmente en París. [2], 98 p. Imprenta de la Universidad por José Casanovas. Cervera.

Elementa Physiologiae humanae: ad usum acadèmicum conscripto. Cervariae Lacetanorum: Typis Academicis, excudebat Josephus Casanovas. 1 h., 55 p.

Elementa physiologie humanae. Pars generalis. Cervariae Lacetanorum: Typis Academicis, excudebat Josephus Casanovas. 55 p.

Ref. CUCC

1820

Reflexiones sobre el sistema mineralógico de Berselius para servir de suplemento a la memoria titulada: Aplicación química a la Mineralogía. Memoria llegida a la Reial Acadèmia de Ciències Naturals de Barcelona el 12 d'octubre

Ref. DBMC

1822

Proyecto de Ley Organica de Sanidad Pública de la monarquía española/ formado por la comisión nombrada en Real Orden de 20 de junio, con arreglo al decreto del rey de 14 del mismo mes y año. Madrid, Imprenta de Alban y Compañía. 270 p. Projecte datat: Madrid, 22 de novembre del 1821. Al final del document està signat per Ignacio Maria Ruiz de Luzuriaga.

Ref. CCUC

"Razones que demuestran la suma utilidad, tanto para el bien de los enfermos como para el de los médicos, de que las consultas médicas sean privadas y solo entre los facultativos, y de ninguna manera públicas, con presencia de parientes e interesados del enfermo ú otras cualesquiera personas". *Diario de Barcelona*

Ref. Noticia

1824

Memoria física en manifestación de ser un mismo fluido el que produce los fenómenos magnéticos... Llegida el 19 de juny del 1824 a la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona. M.S: Arxiu caixa núm. 21.

Ref. DBEAC

Noticia llegida a la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona sobre la *Chrysomela dèrsa que tan multiplicada habia aparecido en Cataluña en la sesión del 9 de junio de 1824*

Ref. RACAB

1826

Elementa higienes in usum academicum. Barcinone: apud viduam et filios A. Antoni Brusi, 1826, 50 p.

Elementa physiologiae humanae ad usum academicum. Cervariae Lacetanorum [Cervera]; typis Academicis, excudebat Josephus Casanovas, 1826. [4], 55 p., [1]p.

Ref. CCUC

Elementa therapiae generalis in usum academicum. Barcelona, Viduam et filios Antoni Brusi, 70 p.

Ref. FU

"Observación de una hemiplejía fulminica". *Diario General de las Ciencias Médicas*, núm. 3, setembre, 210-214 p.

Ref. DGCM

1827

"Discurso pronunciado á los discípulos del Real Estudio Clínico de Barcelona por el Dr. Félix Janer su catedrático interino al concluir el trimestre de Setiembre, Octubre y Noviembre de 1826, dando cuenta de las enfermedades observadas y resultados obtenidos en las Salas Clínicas durante dicho trimestre". *Diario General de Ciencias Médicas*, núm. 9, març, 113-151 p.

Ref. DGCM

1829

"Noticia de la palestra crítico-médica del monje español D. Antonio José Rodríguez, de cuya obra se puede pensar que el celebre Broussais tomó la idea de combatir y negar la existencia de las calenturas esenciales, con los pasajes que mas lo comprueban". *Diario General de las Ciencias Médicas*.

Ref. Noticia

"Observación sobre el buen efecto de un vomitivo en una dolencia febril". *Diario General de las Ciencias Médicas*, núm. 19, juliol, 30-32 p. Firmat F.J.

Ref. DGCM

1831

Discurso sobre las ventajas del nuevo reglamento de las Reales Academias de Medicina y Cirugía. 24 p. Memòria manuscrita llegida a l'Acadèmia de Medicina de Barcelona el 20 de febrer del 1831 amb el motiu de la seva instal·lació.

Ref. MMRAMC

Clave que la Comisión permanente de topografías ha propuesto á la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona para facilitar la formación de la Topografía de los pueblos que componen la provincia de Cataluña. Presentat a l'Acadèmia a la sessió celebrada el 2 d'abril. Text signat per Félix Janer Bertran, Juan López, Pedro Vieta i Raiumundo Duran. Document constituït per dos fragments enganxats. Datat el 30 de març, [1] f.

Elementos de moral médica, ó Tratado de las obligaciones del médico y del cirujano en que se exponen las reglas de su conducta moral y política en el ejercicio de su profesión. Barcelona.; Impr. de Joaquín Verdaguer, VIII, 420 p.

Ref. CCUC

1832

"Dictamen médico-legal sobre la ilegitimidad de una niña nacida con todas las señales de perfecta ma-

durez antes de los seis meses". *Diario General de las Ciencias Médicas*.

Ref. Noticia

Elogio histórico del doctor Francisco Salvá, médico honorario de la Real Cámara, primer catedrático del Real Estudio Clínico de Barcelona, leído á la Real Academia de Medicina y Cirugía de esta ciudad por el Dr... Imprenta de Joaquín Verdaguer, 66 p. També a: *Diario General de las Ciencias Médicas*, núm. 41, novembre, 252-263 p.; núm. 42, desembre, 269-288 p.

Ref. CCUC

1833

"Oda al feliz restablecimiento de la salud de Su Majestad el Sr. D. Fernando VII". *Diario General de las Ciencias Médicas*, núm. 44, 187-191 p.

"Jurisprudencia médica. Dictamen medico legal sobre la ilegitimidad de una niña nacida con todas las señales de perfecta madurez antes de los seis meses de matrimonio, dado en 1824". *Diario General de las Ciencias Médicas*, núm. 45, 129-152 pp; núm. 46, 193-203 p.

Ref. FU

"Aguas minerales de Ribas". Memòria llegida a l'Acadèmia de Medicina y Cirugía de Barcelona. *Diario General de las Ciencias Médicas*, núm. 51, setembre.

Ref. DGCM

"Enorme elefantiasis de los árabes". *Diario General de las Ciencias Médicas*.

Ref. DBMC

Del buen gusto en medicina y de los medios de adquirirlo y perfeccionarlo. Discurso Inagural que en la apertura del Studio del Real Colegio de Medicina y Cirugía de Barcelona leyo el Dr. Don Fleix Janer m Catedrático de clínica médica que fue el mismo Real Colegio, el día 2 de octubre de 1833. Primera edició, Barcelona, Joaquín Verdaguer, 34 p.

Ref. BSF

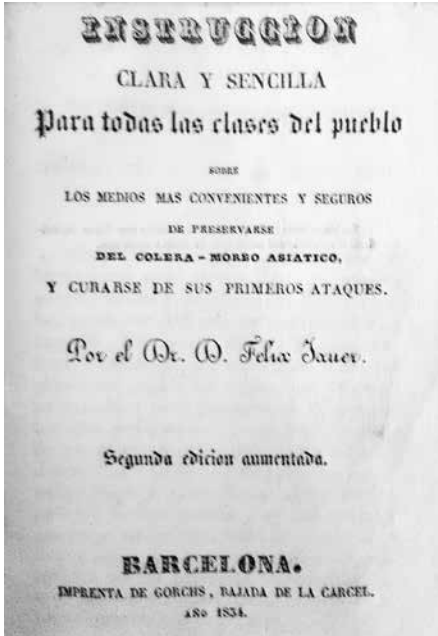
Discurso sobre la importancia y ventajas del nuevo Reglamento general para el régimen literario é interior de las Reales Academias de Medicina y Cirugía del reino 1830.

Ref. Noticia

Memoria sobre la propiedad de la atmósfera de destruir todos los miasmas, gases y demás cuerpos extraños que se elevan ó mezclan con ella. Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona. Memòria llegida a la sessió del 18 de novembre, butlletí primer ep.t.8, 18-23 p.

Ref. RACAB

Observación de una ciática nerviosa ó neuralgia femoro-poplitea, curada por el método de Cotugno, con algunas reflexiones sobre la eficacia y uso de este

método curativo. Memòria llegida a la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia.

Ref. Notícia

1834

Examen crítico de los escritos publicados hasta ahora sobre las aguas minerales de Cataluña. Memòria manuscrita llegida el 14 de desembre. 18 p.

Ref. MMRAMC

Instrucción clara y sencilla para todas las clases de pueblo sobre los medios mas convenientes y seguros de preservarse del cólera-morbo asiático y curarse de sus primeros ataques. Barcelona, Imprenta de Gorchs, 48 p. Hi ha una segona edició aug., 51 p.; tercera edició aug., 51 p. També hi ha una segona edició aug. de 40 p. reimpressa a Vilafranca per Vilalta.

Ref. CCUC

"Literatura médica española". Crítica a la bibliografía médica publicada a París, en concret sobre un article publicat per Luis Mercado. *Gaceta Médica de Madrid*, núm. 12, dissabte 23 d'agost, 94 p.

Ref. GMM

1835

Afectos internos. Barcelona, ca. Manuscrit 884 p. a doble cara, 3 h. index. Hi ha també un recull de notes manuscrites de cursos de medicina impartits

pel Dr. Fèlix Janer a la Biblioteca de Catalunya que conté les lliçons d'afectes interns dels núms. 9 al 7 (ms1390/1); lliçons d'afectes interns primera versió (ms. 1390/3), i farmacologia externa (ms 1390/4).

Ref. FU/CCUC

"Bibliografía médica española: Examen de ingenios para las ciencias, en el cual el lector hallará la manera de un ingenio para escoger la ciencia en que más ha de aprovechar, y la diferencia de habilidades que hay en los hombres, y el género de letras y artes que á cada uno corresponde en particular", del metge Juan Huarte. *Gaceta Médica de Madrid*, núm. 9, dissabte 1 d'agost, 105-107 p.

Ref. GMM

"Enfermedad larga y mortal cuya causa no se manifestó por la abertura del cadáver". *Diario General de las Ciencias Médicas*

Ref. DBMC

Examen crítico de los escritos publicados hasta ahora sobre las aguas minerales de Cataluña (Continuación de la memoria anterior). Memoria manuscrita llegida el 9 de desembre, 24 p.

Ref. MMRAMC

Preliminares clinicos, ó, Introducción a la práctica de la medicina. Barcelona, Imprenta de F. Garriga, X, 228 p.

Ref. CCUC

"Literatura médica española: sobre Luis Mercado". *Gaceta Médica de Madrid*, núm. 18, dissabte 4 d'octubre, 139-140 p.

"Literatura médica española: sobre doña Oliva Sabuc de Nantes y Barrera". *Gaceta Médica de Madrid*, núm. 26, dissabte 29 de novembre, 207-208 p.

"Nota bibliográfica sobre acarus scabiei". *Gaceta Médica de Madrid*, núm. 36, dissabte 7 de febrer, 312 p.

"Literatura médica española: sobre las sangrías". *Gaceta Médica de Madrid*, núm. 47, dissabte 25 d'abril, 442-444 p.

Ref. GMM

1836

Aguas Minerales sobre San Vicente noticia comunicada a la Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona. Boletín de Medicina, Cirugía y Farmacia, 30 de març de 1837, 155 p.

Ref. BMCF

Cartas de Félix Janer y de su hijo Florencio a Luis Maria Ramírez de las Casas Deza. Hi ha dues cartes manuscrites de Fèlix Jané datades del 21 d'agost del 1936 i del 25 de setembre del 1838.

Ref. BN

"Memoria sobre los establecimientos de beneficencia de Barcelona y reformas de que són susceptibles". *El Vapor*, 4 de març.

Ref. DBMC

Tratado del tifo por Francisco Hildenbrand; traducido al castellano con notas por... Hildebrand, Franz Xaver von, 1789-1849. Barcelona, Imprenta de F. Garriga, 1836, IV, 90 p.

Ref. CCUC

1837

Informe dado por la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona, manifestando la importancia salutar y económica de las aguas minerales. Redactado á nombre de la comisión permanente de esta agua, é ilustrado con con anotaciones del distinguido médico director de los baños de Trillo, D. Mariano José González Crespo.

Ref. HACFFMB, Noticia...

1838

Academia de Buenas Letras leyó el 13 de marzo discurso literario histórico acerca de la obra de D. Juan de Valverde titulado: historia de la composición del cuerpo humano, impreso en 1556.

Ref. El Guardia Nacional, 26 de marzo de 1838, 4 p. Comentari del discurs.

Discurso sobre varias aplicaciones de los pozos artesianos à la agricultura e industria y a la conservación de la salud de los pueblos. Leída en la sesión de 9 de mayo de 1838. Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona, Boletín 1ª época, t. 8, 2-7 p.

Ref. RACAB

Elogio histórico del Dr. Don Francisco Borrás, leído a la Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona en la sesión pública del 2 de enero de 1838. Barcelona: Imprenta de Manuel Texero, 16 p.

Ref. BSF

Noticias escritas por el académico D. Félix Janer, y publicadas sobre la invención de los telegrafos eléctricos, debida al Dr. Francisco Salvá. Apéndice de las Memorias Escritas por el Dr. Salvá sobre Telegrafía Eléctrica el 25 de Agosto de 1838, dirigido a la Academia con fecha 30 de julio de 1837.

Ref. CCUC

"Sobre el telégrafo del Dr. Salvá". *La Gaceta de Madrid*

Ref. Noticia

1840

Discurso sobre varias aplicaciones de los pozos artesianos a la agricultura e industria y a la conservación de la salud de los pueblos. Leída por el socio Dr. Félix Janer en la sesión de 9 de mayo de 1838. Boletín de

la Academia de Ciencias Naturales y Artes de Barcelona, 1841, (5), 2-8 p.

Ref. RACNAB

En la sesión literaria de la Academia de Buenas Letras del 28 de abril de 1840 leyó una noticia sobre un Parnaso catalán y castellano, manuscrito en 7 folios. El Guardia Nacional, 11 de maig, 4 p.

Memoria en que se manifiesta que el principio de la filosofía moderna, no data desde Descartes, como pretenden muchos, especialmente entre los franceses, sino de un filósofo español muy anterior, de quien el mismo Descartes toma varias cosas. Academia de Ciencias Naturales de Madrid durante las sesiones publicas de 1840.

Reflexiones sobre el programa de vacuna que acaba de proponer la Academia de las Ciencias de París para el año 1842. Memoria manuscrita llegada el 12 de març, 7 p.

Ref. MMRAMC

Discurso pronunciado a los discípulos del Real Estudio Clínico de Barcelona por el Dr. Félix Janer, su catedrático interino, al concluir el trimestre de setiembre, octubre y noviembre del 1826, 113-150 p.

Ref. DGCM

1841

Idea de una bibliografía crítico-médica. Discurso inaugural que en la abertura de estudios del colegio Nacional de Medicina y Cirugía de Barcelona leyó el doctor Don Félix Janer Bertran Catedrático del mismo Colegio, en el 2 de octubre de 1841. Barcelona: Pablo Riera, 23 p.

Ref. BSF, (8), 18-25.

Ref. FU

Sobre la propiedad que posee la atmósfera de destruir todas las miasmas, gases y demás cuerpos estraños que se elevan o mezclan con ella. Boletín Academia de Ciencias Naturales y Artes de Barcelona, leída por el socio Dr. D. Félix Janer en la sesión del 18 de Noviembre de 1835. Bol. 1ª ep., t.8, p. 18-23, 1841.

Ref. RACNAB

1844

Acta de la sesión literaria que celebró la Academia nacional de.... los viajes médicos. Discurso leído en la Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona en la sesión pública del 2 de enero. Memoria manuscrita 10 p. Imp. De A. Brusi. 59 p.

Ref. MMRAMC/CCUC

"Continua el folleto sobre la cuestión homeopática". *La Esperanza, Periódico Monárquico*, dissabte 24 de març del 1849, núm. 1.378, 1-3 p.

Ref. EPM

1845

"Carta Asunto Dr. Nuñez". *Gaceta Médica*, núm. 24, agosto, any I, 188 p.

Ref. GMM

1846

Folleto sobre los Salvadores de Tarragona.

Ref. SDCEC

La medicina alopática juzgada por los mismos médicos 1844 (Traducció realitzada per Fèlix Janer?)

Ref. SDCEC/CCUC

Memoria sobre el eclecticismo filosófico y literario, leída en la Real Academia de Buenas Letras el 23 de diciembre de 1846. MS en el archivo de dicha corporación. Legajo 18, véase Roca Jorner Ensayo Crítico tomo II, 343 p.

Ref. RACAB/DBBEAC

1847

Tratado elemental completo de moral médica, ó, Exposición de las obligaciones del médico y del cirujano, en que se establecen las reglas de su conducta... Madrid: Librería de los Señores Viuda é Hijos de Calleja, 1847. IX, 325 p.

Ref. CCUC

1848

"Voto particular. Sobre la Homeopatía" article realitzat conjuntament amb Joaquín de Hysern. *Gaceta Médica*, núm. 138, 30 de setembre, any IV, 214-215 p.; núm. 139, 10 de novembre; núm. 138, 30 d'octubre, 239-240 p.; 10 de novembre, núm. 139, 246 p.

Ref. GMM

"El eclecticismo filosófico, científico y literario. Memoria en que se manifiestan las ventajas y desventajas del eclecticismo, reduciéndolo a sus justo valor". *Boletín de Instrucción Pública*, 8 i 15 de juny.

Ref. Notícia

Instrucción clara y sencilla para todas las clases de pueblo sobre los medios mas convenientes y seguros de preservarse del colera-morbo asiatico y curarse de sus primeros ataques. 4ª ed. Madrid: Fuentenebro, 1848

Ref. BSF

Noticias y documentos relativos al celebre Arnaldo de Vilanova. Memorias en la Real Academia de Historia de Madrid

Sobre algunas inexactitudes y equivocaciones de la Historia del levantamiento, guerra y revolución de España por el conde de Toreno, relativas a Cataluña. Memorias en la Real Academia de Historia de Madrid

Sobre la antigüedad del mal venereo en Europa. Memorias en la Real Academia de Historia de Madrid

TRATADO ELEMENTAL
COMPLETO DE
MORAL MÉDICA

Ó EXPOSICION DE LAS OBLIGACIONES
DEL MÉDICO Y DEL CIRUJANO,

EN QUE SE ESTABLECEN LAS REGLAS DE SU CONDUCTA MORAL Y POLÍTICA
EN EL EJERCICIO DE SU PROFESION :

POR EL DOCTOR DON FELIX JANER,

Médico-Cirujano honorario de Cámara de S. M., Caballero de la Real y distinguida Orden española de Carlos III, condecorado con la medalla de honor concedida por S. M. al mérito sobresaliente en Medicina, Catedrático de Clínica y Moral médicas en la Facultad de Medicina de la Universidad de Madrid, ex-Catedrático de Medicina en la Universidad de Gervara, Catedrático y Director que fué del Real Colegio de Medicina y Cirugía de la Facultad de Ciencias médicas de Barcelona, ex-Decano de la Facultad de Medicina en la Universidad de la misma, Socio de varias Academias de Medicina y Cirugía nacionales y extranjeras, de la Academia de la Historia, de las Academias de Ciencias Naturales y de Buenas Letras y de la Sociedad económica de Amigos del País de Barcelona, etc.

MADRID.

LIBRERÍA DE LOS SEÑORES VIUDA É HIJOS DE CALLEJA.

CENA. — CASA DE LOS SEÑORES CALLEJA, OBRERA Y COMPAÑÍA.

1847.

Vindicación de la filosofía española del siglo XVI contra algunas aserciones del celebre Cousin en su Curso de la Historia de la filosofía. Memorias en la Real Academia de Historia de Madrid

Ref. Notícia

1849

"Continua el folleto sobre la cuestión homeopática". *La Esperanza, Periódico Monárquico*, dissabte 24 de març, núm. 1.378, 1-3 p.

Ref. EPM

La apropiación de las dosis ponderables y grandes llamadas macizas, y de las dosis mínimas é imponderables llamadas infinitesimales de los medicamentos al tratamiento curativo homeopático, etc..

Ref. DBBEAC

1850

"De las alteraciones de la atmósfera y medios de corregirlas". *La Semana*, 6 de maig, 3 de juny i 8 de juliol.

Ref. Notícia

"Medios de prevenir las tempestades y librar las cosechas del granizo". *Boletín oficial de Instrucción pública. El Heraldo*, 29 de setembre del 1849. *La Semana*,

22 d'abril del 1850. *El Occidente*, 10 d'agost del 1855. *Las Novedades*, 25 d'agost del 1855.

Ref. Notícia

1853

Preliminares clínicos. Madrid: Garriga, X, 228 p.

Ref. BSF

1855

Del buen gusto en medicina y de los medios de adquirirlo y perfeccionarlo: discurso inaugural que en la apertura de estudios del Real Colegio de Medicina y Cirugía de Barcelona leyó..el día 2 de octubre de 1833. 2ª edició. Imprenta de los Sres. Matute y Compagni, calle de la Encomienda, num. 22. Madrid, 45 p.; 20 cm.

Ref. UCM

1858

Discurso literario histórico acerca de la obra de D. Juan Valverde titulada "Historia de la composición del cuerpo humano" impresa en 1558. Leída en la Real Academia de Buenas Letras el 13 de marzo de 1858. M.S.: en archi dicha corporación.

Ref. RACAB/DBBEAC

1859

Verso sobre la Montanya de Montserrat. Hi ha una copia a cura de Felix Janer (Barcelona 20 d'abril de 1840) a l'arxiu de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (RABLB), 4ª separata, num 11. Fou publicada a Madrid el 1859. Veg. Balsalobre i Gratacos ob. Cit., 219-226 p.

Ref. El pensament i l'activitat literària dels Setcents català. Vol. II: Manifestacions literàries en llengua catalana (1700-1823) Mireia Campabadal i Bertran

1861

Tratado general y particular de las calenturas: según los conocimientos prácticos, más útiles y seguros, comprobados por una experiencia de más de cincuenta años. Madrid, Impresión de T. Fontanet, VIII, 691 p.

Ref. CCUC

1868

Las enfermedades humanas. Madrid: Fontanet, 127 p.

Ref. BSF

Bibliografia bàsica

El metge Félix Janer Bertan i la Catalunya del segle XIX. BALTÀ MONER, J. Premi Recerca Històrica Consell Comarcal de l'Alt Penedès 2013. Institut d'Estudis Penedesencs, 2014, núm. 198, 190 p.

Abreviatures

BMCF: Boletín de Medicina, Cirugía y Farmacia

BN: Biblioteca Nacional

BSF: Biblioteca Savedra Fajardo

CCUC: Catàleg Col·lectiu de Biblioteques de Catalunya.

DBMC: Diccionari Biogràfic de Metges Catalans

DGCM: Diario General de las Ciencias Médicas

Notícia: De los escritos de D. Félix Janer que se hallan publicados hasta hoy. Trobat al final del text *Del buen gusto de la medicina*, 35-45 p.

DBBEAC: Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX. Elias de Molins, 23-24 p.

RACNB: Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona

FU: Fundació Uriach

MMRAMCB: Memorias Manuscritas de la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona

GMM: Gaceta Médica de Madrid

EPM: La Esperanza. Periódico Monárquico

FXLLB: Félix Xavier Llorens Barba

SDCEC: Suplemento al diccionario crítico de los escritores catalanes. Joan Corominas

UCM: Universidad Complutense de Madrid

Cristòfol Juandó i Rafecas

Vilanova i la Geltrú, 1848 - Barcelona, 1917

Molt sovint, quan es parla dels antecedents històrics d'alguns dels avanços tecnològics de la humanitat, s'esmenta el nom dels personatges que van contribuir al seu desenvolupament tant des del punt de vista intel·lectual com tècnic. Tanmateix, també en moltes ocasions, des de la curiositat i de la perplexitat, s'esmenta el nom d'altres personatges que van contribuir a la seva popularització, però amb una visió molt personal i, a vegades, molt allunyada dels coneixements científics del moment. Aquest és el cas del vilanoví Cristòfol Juandó i Rafecas, que ha estat reconegut aquests darrers anys –*Anuari*

de Ciència, Tecnologia i Ambient de l'Enciclopèdia Catalana, edició 1998– com un dels pioners en la popularització i el desenvolupament de l'aviació a casa nostra i a l'Estat espanyol.

Fill del comerciant vilanoví Salvador Juandó i Casas i de Rosa Rafecas i Puig, va néixer el 28 de gener de 1848 a la plaça de les Neus. A pesar que no havia realitzat estudis relacionats amb la tecnologia ni l'economia, la seva bona posició familiar –el seu oncle matern era un dels socis fundadors de la fàbrica de Cal Xoriguer i el seu cosí germà era l'enginyer Francesc Xavier Lluch– i aprofitant un moment àlgid de l'economia catalana en què amb l'especulació borsària i la tecnologia –desenvolupament dels ferrocarrils, de l'electricitat...– es podien fer molts diners, es va interessar per ambdues però d'una manera força personal i controvertida, a l'ombra de personalitats de l'àmbit econòmic i industrial com el vilanoví Francesc Gumà i Ferran (1833-1912). Només així podem entendre que l'any 1880, després que a la ciutat de Barcelona es constituís la companyia "del alumbrado eléctrico" per desenvolupar la il·luminació per mitjà de l'electricitat, es va demanar a l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú que li concedissin l'exclusivitat de l'explotació segons el mètode tecnològic proposat per l'esmentada companyia. Igual-

ment, l'any 1881 era un reconegut especulador de borsa i soci fundador de la companyia del ferrocarril de Barcelona a Vilanova i la Geltrú i Valls, i del Banc de Vilanova.

El seu interès per l'aeronàutica es desperta després, el 1885, de la fallida borsària del 1882, que comportà l'enfonsament dels valors borsaris i una llarga agonia de tot el sector financer barcelonès durant uns anys, possiblement com un nou intent de fer fortuna amb una barreja del món de les finances, amb el reclam de generar diners fàcils gràcies al desenvolupament de les noves tecnologies que corrien en boca de tothom. En aquells moments la nova ciència de l'aeronàutica estava representada fonamentalment pels planejadors, amb l'alemany Otto Lilienthal com a pioner dels primers vols sustentats i controlats amb aquests aparells. Tot i que existeixen nombroses referències del disseny de diferents màquines per volar al llarg del XIX, podem afirmar que fou pels volts del 1896 quan d'una manera seriosa es van començar a realitzar projectes per incorporar petits motors als planejadors, que els feien més pesats que l'aire, amb la finalitat que es poguessin enlairar per mitjans propis. Des de les pàgines del recentment fundat *Diario Ilustrado de Avisos, Noticias, Anuncios y Telegramas* pel publicista Rafael Roldos Viñolas, 1896, Cristòfol Juandó va publicar i defensar les seves originals i personals teories i projectes al respecte. Així, el mes abril del 1900 publicà un fulletó sota el títol de *La navegación aérea. Aviación*, on explicava les seves teories i el mecanisme per ell inventat anomenat "aviador", i fins i tot va obrir una subscripció popular per aconseguir fins a 2.000.000 de pessetes de l'època per crear una empresa, "Navegación Aérea, Aviación", escripturada l'any 1901, que havia de desenvolupar el

projecte, a més de patentar a França i Alemanya l'esmentat mecanisme sota el títol "Appareil propulseur pour l'aviation" a través de la casa de patents "Brevets d'Invention H. Josse" de París. Al cap de dos anys, el 1902, va fer una exhibició pública a la plaça Catalunya, davant d'un nombrós i encuriosit públic, de l'aparell en qüestió, que quedà reflectida al diari *La Renaixença*, i el mostrà fins i tot a les exposicions d'aero-nàutica de Barcelona i Sabadell.

Malgrat les reticències que tenien les seves teories de part persones de reputada trajectòria científica, com l'eminent astrònom i amant de tot el que volia dir tecnologia Josep Comas i Solà, va adreçar-se de manera repetitiva a les més altes instàncies de l'Estat (1902, 1911, 1913, 1914) i fins i tot al rei mateix (1903), per oferir el seu invent, però sense obtenir en cap ocasió un interès de les autoritats pels seus ginys voladors. L'any 1904 va publicar un llibret sota el títol de *Navegación aérea aviación ó mejor ave-gación...: su solución al alcance de todo el mundo*, que recull les seves idees i els seus projectes en forma de preguntes i respostes, segons la transcripció d'un debat públic realitzat a la ciutat de Barcelona. Aquest text, fins i tot l'any 1908 va ser debatut en una sessió de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona sense poder realment valorar el "propulsor Juandó" i concretar la realitat de les seves teories. L'any 1909 es va fer soci com a inventor de l'Asociación de Locomoción Aérea, ALA, la majoria de socis de la qual eren enginyers, catedràtics de la Universitat de Barcelona, per tenir una plataforma per seguir defensant les seves teories i els seus projectes. Així, l'any següent, aprofitant una exposició sobre les darreres novetats de l'aviació organitzada per l'ALA, va presentar un complicat model patentat que nomenava "Multíptero o flugilarillo sistema Juandó", constituït per sis ales rotatives i un motor de quatre cilindres i 24 cavalls de força que fou construït parcialment pel mecànic vilanoví Ricard Munné i Soler pels volts del 1903, però la manca de finançament va impedir acabar el projecte.

Tot i la ferma defensa de les seves teories, la realitat tecnològica, fonamentada en estudis científics i complicats càlculs matemàtics de múltiples variables, de la recentment nascuda aviació era ja prou palpable arreu d'Europa i dels Estats Units. El mes de febrer del 1910 va quedar oficialment inaugurada l'època de l'aviació a Catalunya amb el primer vol documentat de dos minuts, que va arribar a alçar-se fins a uns 60 metres, del pilot i mecànic francès Julient Mamet a l'antic hipòdrom de Can Tunis, amb un avió de fusta Blériot.

L'any 1917 es va produir el seu traspàs, en una situació de precarietat econòmica absoluta. La seva persona era recordada per regentar una botiga al carrer Modolell de Barcelona anomenada "El Genio Mecánico, fábrica de objectos artísticos y juguetes de estaño", atribuint-li alguns cronistes el mèrit d'inventar els soldats de plom.

BIBLIOGRAFIA

Obra tècnica

1900

Aviación: navegación aérea. Barcelona: Impr. y Lit. J. Cunill y Sala.

Ref. CCUC

1904

Navegación aérea aviación ó, mejor dicho, avegación...: su solución puesta al alcance de todo el mundo. Barcelona: Impr. A. López Robert, 45 p.

Ref. CCUC

Bibliografia bàsica

Cristòfol Juandó i Rafecas (1848-1917). TUBAU GARCIA, ALBERT. Retrat núm. 20. Web Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. 2002.

Abreviatures

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes

Francesc Macià i Llussà

Vilanova i la Geltrú, 1859 - Barcelona, 1933

PRESIDENT DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA 1931-1933

Si bé és cert que el Penedès ha donat entre els seus fills nombrosos exemples de prohoms que han conreat amb brillantor la ciència i la tecnologia i que també s'han preocupat per l'avanç de la societat que els va tocar viure, en aquest cas parlem d'un fill del Penedès que va deixar un futur prometedor com a enginyer per oferir la possibilitat d'albirar a la comunitat científica catalana la dita "la ciència no té pàtria, però el científic, sí" des del balcó del Palau de la Generalitat de Catalunya com a 122è president.

Fill dels vilanovins Joan Macià i Artigas, d'origen pagès, i de Maria Llussà i Segarra, va néixer el 21 de setembre del 1859.

L'esperit liberal del seu pare i l'exemple d'estima per la cultura i la terra nadiua del que fou el seu professor Pau Mimó i Raventós (1813-1892), pare de Claudi Mimó i Caba (1844-1929) li conferiren la seva estima per la terra. L'any 1875 fou acceptat a l'Acadèmia Militar del Cos d'Enginyers de Guadalajara –tal vegada seguint l'exemple i l'admiració del seu pare pel reusenc general Prim, que reunia vocació militar i catalanisme– i ingressà a l'Acadèmia Militar de Guadalajara el 10 de gener del 1876. En acabar la seva formació militar com a enginyer, fou destinat a diverses destinacions –Barcelona, Madrid, Sevilla, Ceuta, Jaén, Lleida...–, on desenvolupà tasques pròpies del seu càrrec fins al 31 de maig del 1907, en què li fou concedida la baixa a petició pròpia.

Malgrat la seva condició d'enginyer militar, es dedicà durant tots aquests anys a la construcció d'edificis d'ús militar o bé a construccions d'infraestructures civils, com el ferrocarril de la Noguera Pallaresa, que pretenia unir la població de Lleida amb Sent Gironç; el traçat de la carretera de la Seu d'Urgell a Andorra; xarxes d'aigua potable i residual, i canals de rec. Com a enginyer cal remarcar el seu destacat paper d'introduc-

tor del formigó armat, també anomenat ciment armat, a l'Estat espanyol. Aquesta tècnica, la primera patent de la qual es va concedir a Espanya l'any 1884 per al sistema de Joseph Monier (1823-1906) –esquelet metàl·lic que dona forma a l'element a construir amb malles de barres circulars, revestit amb ciment–, en un principi estava prou més lligada a l'enginyeria que a l'arquitectura, ja que estava pensada per a la construcció de travesses del ferrocarril, dipòsits, tines, sitges... L'any 1894 el germà de Macià registrà una patent similar al sistema Monier, alhora que Francesc Macià l'any 1893 va fundar l'empresa "Sociedad Batlle, Macià y Cía." per portar a terme les primeres construccions de formigó armat però seguint el sistema Monier. L'any 1895 Macià va canviar de soci i l'empresa es va passar a dir "Lecanda, Macià y Cía.". La primera construcció que es portà a terme amb ciment armat a Espanya, sota la direcció de Francesc Macià, fou el dipòsit descobert d'aigua del municipi de Puigverd (Segrià), a Lleida, de 1.000 m³ i que a hores d'ara encara està en servei. Aquestes empreses van tenir força èxit a Catalunya i la resta d'Espanya. A finals del segle XIX Francesc Macià va traspasar els drets per utilitzar el sistema Monier a l'arquitecte Claudi Duran i Ventosa, que es va encarregar de cercar noves utilitzacions al ciment armat per a la construcció i l'enginyeria.

La seva posició contrària als fets del *¡Cu-Cut!* l'any 1905 i l'aprovació de la Llei de Jurisdiccions del 1906 van forçar la seva renúncia a seguir l'exèrcit. Tot i que Macià va estar afiliat a la Lliga Regionalista, finalment s'identificà amb el catalanisme radical. El 14 d'abril del 1931 Francesc Macià va proclamar la República Catalana.

BIBLIOGRAFIA

Obra tècnica

1926

Marxes i operacions de nit. Barcelona, Publicacions de l'Estat Català; Documents, núm. 15, Secció Ensenyaments, 23 p.

Ref. CBN

Bibliografia bàsica

Francesc Macià i Llussà (1859-1933). ESTRADÉ I PALAU, M. ÀNGEL. Retrat núm. 32. Web Ajuntament de Vilanova i la Geltrú.

"L'enginyer Francesc Macià i Llussà (1859-1933)". Institut d'Estudis Penedesencs. *Del Penedès*, núm. 21, 2009, 12-16 p.

Abreviatures

CBN: Catàleg de la Biblioteca Nacional d'Espanya

Pere Marcer i Oliver

Sant Pere de Ribes, 1840 - Barcelona, 1925

Aquest és un dels personatges garrafencs més desconeguts, tot i ser un clar exemple d'estudi, com moltes altres figures clau de la història de la ciència a Catalunya, per l'etern debat entre la ciència i la religió, aspecte molt propi de casa nostra: el clericalisme científic.

Fill d'una benestant família riberenca, de can Coll, que havien fet fortuna a les Amèriques, nasqué l'any 1840. El seu germà Francesc va ser un gran benefactor de la seva vila nadiua. Creiem que després dels estudis de sacerdoci estudià a la Facultat de Ciències Exactes, Físiques i Naturals de la Universitat de Barcelona, on es va especialitzar en els estudis de Física i Matemàtiques. Durant el curs 1869-1870 fou nomenat professor de la càtedra de matemàtiques del Seminari Conciliar de Barcelona. En morir l'any 1882 l'eminent prevere químic Jaume Arbós i Tor (1824-1882), infectat de tifus, es va encarregar de la seva càtedra, dedicant-se especialment a la física.

L'any 1899 va ser nomenat –a instàncies del prevere Dr. Jaume Almera (1845-1919), fundador del Museu Geològic del Seminari de Barcelona, i del també catedràtic en química Eugenio Mascareñas (1853-1934)– membre de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, on ensenyà Física des de l'11 de març del 1900, gràcies als seus coneixements sobre la Microlítica i pels seus ginys –aparells que demostraven el principi d'Arquimedes en els gasos, un nou sistema per demostrar el teorema de Torricelli, un receptor telefònic, un micròfon. Durant la seva pertinença a la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, el 1905 va ser secretari de la Secció Tercera, director el 1906, bibliotecari el 1903, comptador durant els anys 1916, 1918, 1920 i 1922, vicepresident de l'entitat entre 1912-1913 i fins i tot ostentà la presidència durant l'any 1914. Va realitzar diverses patents referents a micròfons i receptors telefònics. L'any 1916 va patentar un timbre per a la telefonia que va batejar amb el seu nom. Va ser un home que va dedicar tota la seva vida al magisteri de la fe a través del sacerdoci i de la raó científica.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica i tècnica

1879

"Demostración defectuosa de un teorema geométrico". *Crónica Científica*, vol. II.

Ref. NRACAB

1881

El infinito fuera de Dios ante la metafísica y la matemática: oración inaugural del curso académico de 1881 a 1882 leída en el Seminario Conciliar de Barcelona. Barcelona: Impr. De la Viuda e Hijos de J. Subirana. 39 p.; 26 cm

Ref. CCUC

1883

"Fórmula del binomio de Newton". *Crónica Científica*, vol. VI.

Ref. NRACAB

1884

"Más sobre el binomio de Newton". *Crónica Científica*, vol. VII.

Ref. NRACAB

1887

"Desarrollo de la potencia entera de un binomio". *Crónica Científica*, vol. X.

Ref. NRACAB

1894

Nuevo aparato para la demostración experimental del teorema hidrodinámico de Torricelli. Barcelona: Impr. Henrich. 14 p.

Ref. CCUC

1900

"Ley común de la parábola que preside á la conservación de la energía de los fenómenos eléctricos y mecánicos: memoria leída por el Rdo. Dr... en el acto de su recepción pública celebrada el día 11 de marzo de 1900. Discurso de contestación por el académico numerario Dr. Jaime Almera". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*. Tercera època, 49. vol. 2, núm. 29, abril, 21 p. Publicat també en forma de separata a Barcelona: Imp. A. López Robert.

Ref. CCUC

1903

"Caracteres ópticos de los cristales diáfanos: 1º índice de refracción". *Memorias de la Real Academia de*

Ciencias y Artes de Barcelona. Tercera època, 90. vol. 4, núm. 32.

Ref. CCUC

1905

"Discurso de contestació al discurso: Relación entre las velocidades de las cantidades vectoriales y las de los rotores ó ejes amateriales de rotación, por el académico D. José Mestres". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*. Tercera època, 106, vol. 5, núm. 8.

Ref. CCUC

"Informe sobre el aparato transaéreo Dr. D. Miguel Arriaga". Amb al. Barcelona, *Boletín de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, vol. 2, núm. 7, gener, 285-289 p.

Ref. RR

1906

Patent d'invenció 37.709 amb data 1 de febrer. *Un perfeccionamiento introducido en los micrófonos*.

Ref. WHOEPM

1907

"El exclusivismo de la ciencia: causa de su fracaso como elemento civilizador". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*. Tercera època, 126, vol. 6, núm. 1.

Ref. CCUC

1908

Patent d'invenció 42.877 amb data 5 de març. *Perfeccionamientos en los receptores telefónicos*.

Patent d'invenció 43.555 amb data 23 de juny. *Perfeccionamientos en los receptores telefónicos*.

Ref. AHOEPM

1909

Original Printed Patent Application Number 12.857 for *Improvements in Telephonic Receiving and Transmitting Apparatus*. Telephonic apparatus, U.S. patent Application 0/951, 695, 10 juny.

Ref. GA

1910

Patent d'invenció 47.481 amb data 24 de febrer. *Perfeccionamientos en los receptores telefónicos*.

Ref. AHOEPM

1914

"Variedad de timbres de que es capaz la sirena, comprendidos entre los de las vocales". *Memorias de la*

Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona. Tercera època, 241, vol. 11, núm. 4.

Ref. CCUC

1916

Patent d'invenió 62.796 amb data 10 d'agost. *Un aparato timbre que denominará Timbre Marcer, con aplicación a la sonería (a la telefonía, especialmente) y a otros usos industriales*.

Ref. WHOEPM

1918

"Estudio óptico-geométrico del haz luminoso que por una rendija penetra en la cámara oscura". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*. Tercera època, 322, vol. 13, núm. 32.

Ref. CCUC

1919

"Origen de las dudas acerca del postulado de Euclides". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*. Tercera època, 338, vol. 15, núm. 4.

Ref. CCUC

1920

"Ensayo sobre unas bases de geometría semieuclídea". *Memorias de la Real Academia de Ciencias*

y Artes de Barcelona. Tercera època, 353, vol. 15, núm. 19.

Ref. CCUC

1923

"La fuerza electromotriz del generador hidroeléctrico". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*. Tercera època, 392, vol. 18, núm. 2.

Ref. CCUC

Bibliografia bàsica

"Nómina 1926-1927. Rdo. Dr. D. Pedro Marcer y Oliver". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, vol. XXI, 1928-1930, 39-43 p.

Abreviatures

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes

NRACAB: Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona

WHOEPA: Web Històric Oficina Espanyola de Patents i Marques

Salvador Mata i Puig

Subirats, 1859 - Vilafranca del Penedès, 1933

Pertany a la nissaga propietària de la masia emblemàtica de Can Mata del Racó de Sant Pau d'Ordal, Subirats. Fill del tretzè propietari de què es té constància documental, Pere Mata del Racó i Torrents, va realitzar els primers estudis a Vilafranca del Penedès, on obtingué el títol de batxillerat l'any 1877. Tot i pertànyer a una família de tradició eminentment lligada a l'economia agrària, es decantà pels estudis de Farmàcia i es llicencià l'any 1882 a la Facultat de Farmàcia, que ja es trobava a l'edifici de la nova Universitat de Barcelona. L'any 1900 s'incorporà a la junta del Centre Agrícola del Penedès, entitat representativa dels propietaris agraris del territori. A part de tenir una farmàcia a Sant Pau d'Ordal des de l'any 1903, el seu interès per la vitivinicultura el portà a realitzar el doctorat a la Universitat Central de Madrid, on obtingué el títol de doctor en Farmàcia l'any 1904, mitjançant la defensa d'un treball prou interessant i diferent sobre les bondats dels vins per a la salut sota el títol *Estudio farmacológico del vino y preparación de vinos medicinales*. L'any 1906 es va fer càrrec de la direcció del Centre Agrícola del Penedès, portant a terme d'una forma molt personal una important tasca divulgadora de les seves pròpies experiències –va realitzar força proves de camp amb la varietat ull de llebre, allora que comercialitzava sarments per a la seva introducció al Penedès– i dels coneixements adquirits com a vitivinicultor a la premsa especialitzada, o mitjançant l'edició de manuals tècnics on es recollien els darrers coneixements vitivinícoles del moment, com ens mostra l'extensa bibliografia referenciada. Aquell mateix any va presentar un parell de treballs tècnics a uns premis de temàtica agrària convocats per l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, essent premiats ambdós respectivament amb la medalla d'or –*Los adelantos modernos en viti-vinicultura: cultivo de la vid y elaboración y mejora de los vinos*– i la medalla de plata –*Los vinos a gusto del consumidor: nuevos procedimientos para su obtención y conservación. La vid tempranillo y el vino de la Rioja*.

D'ençà de l'any 1910 es va dedicar preferentment a l'activitat del catalanisme polític. Tot i això, l'any 1925 va ser designat director del Laboratori Químic que la Diputació tenia a Vilafranca, allora que ocasionalment tornà, els darrers anys de la seva vida, a pronunciar algunes conferències tècniques referents als ferments i la conservació dels vins al Centre Agrícola del Penedès. La seva figura és recordada a hores d'ara per les seves aportacions tècniques innovadores i la divulgació vitivinícola dirigida a l'obtenció de vins de qualitat, que després tindria una continuïtat oficial de part de les estacions de viticultura i enologia de Vilafranca i Reus.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica i tècnica

1900

"Centro Agrícola del Panadés". *El Labriego. Revista Quincenal de Agricultura*. Eco del Centro Agrícola del Panadés. Vilafranca del Penedès, núm. 577, 7-16 p.

Ref. RR

1902

"Utilidad de la Estación enológica de Haro". *El Labriego*, núm. 625, 1-3 p.

"Las levaduras del vino. Su origen, su purificación y empleo de las seleccionadas". *El Labriego*, núm. 633.

Ref. RR

1903

"Impresiones del Congreso de Manresa". *El Labriego*, núm. 659, 166-168 p.

"Pasteurización y pasteurización". *El Labriego*, núm. 660, 179-181 p.

"Contra la clorosis". *El Labriego*, núm. 670, 312-313 p.

Ref. RR

1906

"Las levaduras indígenas". *El Labriego*, núm. 706, 243-244 p.

"Las levaduras en vinificación". *Revista del Instituto Catalán de San Isidro*, Barcelona, núm. 14, 210-211 p., i núm. 15, 226-227 p.

"Los vinos tintos y rosado en general". *Revista del Instituto Catalán de San Isidro*, núm. 22, 342-345 p.

Ref. RR

Los adelantos modernos en viti-vinicultura: Cultivo de la vid y elaboración y mejora de vinos. Obra premiada amb la medalla d'or i el diploma corresponent per l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre al concurs del 1906. Librería de Francisco Puig, 176 p.

Ref. BURV

1907

Los vinos a gusto del consumidor. Nuevos procedimientos para su obtención y conservación. La vid tempranillo y el vino de la Rioja. Ed. Hijos de Jaime Jesús, 98 p.

Ref. BURV

1909

"Trasiegos". *El Labriego*, núm. 766, 1-2 p.

Ref. RR

1910

"El Mildew". *El Labriego*, núm. 796, 1-3 p.

Ref. RR

Bibliografia bàsica

Arxiu familiar pertanyent a la Masia de Can Mata del Racó.

Abreviatures

BURV: Biblioteca Universitat Rovira i Virgili

RR: Revista referenciada

Antoni Mayner i Alcover

Vilafranca del Penedès, 1783 - 1857

SOCIABILIDAD NATURAL
DEL HOMBRE
 Y PODEROSO INFLUJO DE LAS FORMAS
 DE GOBIERNO EN SU CONSTITUCION FÍSICA
DISCURSO INAUGURAL
QUE EN LA ABERTURA DE CLASES
 DEL COLEGIO NACIONAL DE CIRUGÍA-MÉ-
 DICA DE LA CIUDAD DE BARCELONA
 LEYÓ
 EL DR. D. ANTONIO MAYNÉR Y ALCOVER
Catedrático de la asignatura de Partos en el
día 2 de Octubre de 1820.

Fill de l'espardenyer vilafranquí Jaume Mayner i de Teresa Alcover, va néixer el 7 de febrer del 1783, i fou batejat amb el nom de Josep Pau Antoni. Va realitzar els estudis primaris a Vilafranca i quan els finalitzà marxà a la Universitat de Salamanca a estudiar Filosofia i poder, després, tenir entrada als altres estudis universitaris. Cap al 1801, ja amb 17 anys, va tornar a Barcelona a cursar estudis al reconegut Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona. L'any 1807, obtingué el títol de llicenciat i de doctor. De manera immediata començà a treballar a l'Hospital

de la Santa Creu de Barcelona amb el grau de practicant major.

A l'inici de la Guerra del Francès va ser a Vilafranca auxiliant, com a cirurgià, els ferits que eren ingressats a l'hospital de la vila. L'any 1810 fou nomenat cirurgià, tot i entrar-hi com a estudiant, pel General Teodoro Reing, cap de la plaça de Tarragona, al Regiment suís de Wimpffen sota el comandament del general Sarsfield.

Després de la Guerra del Francès, i amb l'experiència adquirida, Antoni Mayner va tornar a Barcelona i concursà a una de les dues places que estaven vacants, per la mort dels seus propietaris, de catedràtic numerari al Reial Col·legi de Cirurgia. Mayner va guanyar l'oposició convocada –al tribunal opositor hi havia el seu convilatà Josep Torner, que exercia la direcció del Reial Col·legi– i va prendre possessió de la plaça el 9 de juliol del 1816, plaça que tenia annexa la tasca de bibliotecari (R.O. del 10 de juliol del 1816). També es va encarregar de la tasca de la secretaria durant l'any 1819 i compartia aquestes tasques amb la de metge-cirurgià a la presó pública de Barcelona des de l'any 1817, feina aquesta que va seguir exercint fins a l'octubre del 1847 tot i l'existència d'interrupcions temporals durant aquest període.

D'ençà de la seva entrada al Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona, li va tocar viure tots els canvis que es van produir durant l'anomenat Trienni Constitucional i el retorn de l'absolutisme amb totes les seves conseqüències. Va ser nomenat catedràtic de

l'“Escuela Especial de la Ciencia de Curar”, on s'impartien en un sol estudi universitari els de Medicina, Cirurgia i Farmàcia, i ell s'encarregava de l'assignatura referida als parts. Les seves idees polítiques liberals i constitucionalistes el van portar a pronunciar, durant l'obertura del curs de Cirurgia Mèdica del 2 d'octubre del 1820, el discurs *Sociabilidad natural del hombre y poderoso influjo de las formas de gobierno en su constitución física*, en el qual defensava el nou govern en base al bé de la salut.

Tanmateix, amb el retorn de Ferran VII i el restabliment del Reial Col·legi de Cirurgia i Medicina, va ser depurat i apartat de la seva càtedra fins a l'any 1825 per la seva activitat política durant el Trienni Liberal, tot i que més tard li fou restituïda. D'ençà de la seva reincorporació al Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona, seguí ocupant-se de l'ensenyament de l'obstetrícia en general. Fou a partir de l'any 1843, arran de la creació de la Facultat de Medicina de Barcelona i l'adequació del pla d'estudis a la realitat de la medicina amb el pla Pere Mata –fins llavors se seguia el pla Calomarde–, que es va afavorir la creació per primer cop de la Càtedra Clínica de Parts i Malalties de Dones i Nens. El seu ensenyament va ser encarregat a A. Mayner fins a l'any 1845 quan, amb el canvi de pla d'estudis, ara el Pla Pidal, va passar a anomenar-se: Obstetrícia, Malalties dels Nens i Dones i la seva Clínica. A. Mayner va ocupar aquesta càtedra fins a la seva mort. L'any 1851 fou designat degà de la Facultat de Medicina de Barcelona.

Cal apuntar que ens referim a una època en la qual aquest tipus d'ensenyament anava dirigit també a les dones que cursaven els estudis de llevadores, atès que la societat i les autoritats d'aquells moments tenien molts prejudicis davant el fet que els metges, sent homes tots ells, poguessin tenir una formació pràctica en aquesta especialitat, la qual cosa, òbviament, dificultava en gran manera la tasca pedagògica i la seva pràctica universitària. A partir de l'any 1827, en aquest aspecte es van produir importants canvis en el règim intern, disposant-se que als hospitals annexos als Reials Col·legis de Cirurgia hi hagués dues sales de sis llits cadascuna, una de les quals aniria destinada als parts, i l'altra a les malaltes amb afeccions ginecològiques.

El seu bon renom i la seva experiència mèdica, amb més de 2.500 parts atesos, li van valdre, l'any 1831, el nomenament acadèmic a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, i a les acadèmies de Madrid, Sevilla i Màlaga. A més a més, l'any 1833 va revisar i va fer les anotacions de la publicació *Elementos de obstetricia redactados conforme a los principios de tokología y embriología*, del polifacètic humanista i metge higienista Pere Felip Monlau (1808-1871), i més endavant altres obres referencials en aquell temps, com *Tratado elemental completo de las enfermedades de las mujeres* (1840); *Compendio del tratado práctico de las enfermedades venéreas* (1841), com a responsable de la clínica d'aquestes malalties a l'Hospital General de la Santa Creu de Barcelona; i el *Tratado práctico de las enfermedades de los niños* (1843).

Tot i que, històricament, les aportacions científiques que realitzà en la seva especialitat, a causa del seu tarannà poc publicista, no van influir en l'evolució i la divulgació entre els joves metges d'Obstetrícia, Tocoginecologia i Pediatria, sí que hem de dir que la seva tasca pedagògica fou pionera com a especialitat mèdica i va contribuir a la formació de les nombroses noves generacions de metges que van passar per la seva aula.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1819

Manuscrit. *Memoria sobre un cáncer en el pecho y recepción de dos costillas por Richerard leída en la Junta de 14 de enero*. Universitat de Barcelona, Juntas Literàries del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona, caixa 11, doc. 150.

Manuscrit. *Memoria sobre las luxaciones espontáneas del hueso fémur leída el 9 de diciembre...* Universitat de Barcelona, Juntas Literàries del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona, caixa 11, doc. 157, 52 p.

Ref. OR

1820

Memoria sobre el método de administrar el mercurio en combinación con el sulfuro calcáreo amoniaco por el Dr. p. Chosel.

Ref. DBMC

Sociabilidad natural del hombre y poderoso influjo de las formas de gobierno en su constitución física. Discurso inaugural que en la abertura de clases del Colegio Nacional de Cirugía-Médica de la ciudad de Barcelona leyó... día 2 de octubre... Barcelona, Oficina de la Viuda Roca, carrer de la Llibreria.

Ref. OR

1826

Manuscrit. *Lecciones del doctor Antonio Mayner, cathedratico de enfermedades sexuales, partos, enfermedades de niños y venéreas, de historia y bibliografía médica... escritas en su misma clase por sus discípulos José Oriol Navarra y don Andrés Fontanales; copiadas por don Eudaldo Ragner y Batlle para su propio uso*.

Ref. CCUC

Manuscrit. *Censura de la memoria de Dn. José Soler sobre un esteatoma por... en 9 de febrero...* Universitat de Barcelona, Juntas Literàries del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona, caixa 12, doc. 168, 25 p.

Ref. OR

1828

Preñez extrauterina.

Ref. DBMC

1833

Pólipo implantado en los bordes del orificio de la matriz, descubierto en el acto del parto y curado por medio de la escisión.

Ref. DBMC

Elementos de obstetricia redactados conforme a los principios de tokología y embriología de Alf. A.L.M. Velpeau por Pedro Felipe Monlau... revisados... Barcelona, Impr. de J. Verdaguer, 816 p.

Ref. CCUC

1840

Revisió, anotacions i correcció del text: *Tratado elemental completo de las enfermedades de las mujeres redactado según los principios de los autores mas modernos por...* OMS, L. i ORIOL FERRERAS, J.O., 2 vols., 416 i 316 p.

Ref. OR

1841

Revisió del text: *Compendio del tratado práctico de las enfermedades venéreas que escribió en francés H.M.J. Desruelles; arreglado por Luis Oms y Garrigolas y José Oriol Ferreras...* Barcelona, Impr. de R.M. Indar, VII + 494 p.

Ref. CCUC

1843

Revisió, anotacions i correcció del text: *Tratado práctico de las enfermedades de los niños escrito en francés por el Doctor F. Barrier; arreglado á las lecciones de Antonio Mayner por...* OMA Y GARRIGOLAS, L. I ORIOL FERRERAS, J. Barcelona, Impr. Ramon Indar, VII, 584 p.

Ref. OR

1847

Observación de parto doble, en el que uno de los fetos se presentó de cabeza y el otro de espalda.

Ref. DBMC

Del cambio de situación de la muger en el acto del parto considerado como medio de promover la evolución espontánea del feto en las posiciones desviadas de espalda con salida de la mano y brazo, o sin ella: discurso inaugural leído a la Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona en la sesión pública del 2 de enero de 1847. Barcelona, Imprenta de La Prosperidad, de Roberto Torres, 27-40 p. També publicat a *El Telégrafo Médico. Periódico de Medicina, Cirugía y Farmacia Prácticas*, sota la direcció de Miquel Pons i Guimerà l'any 1849, T. III, art. 368, 329-339 p.

Ref. CCUC

Resum apunts: *Apuntes sobre el aborto tomados de la cátedra de toxicología que explica el doctor Antonio Mayner en la Universidad literaria de Barcelona;* por el profesor de cirugía Rafael Forn. *Anales de Cirugía. Periódico de la Academia Quirúrgica Matritense*, any II, 29 d'agost, núm. 87, 663-664 p.

Ref. RR**Bibliografia bàsica**

"Els altres vilafranquins (I): Lluís Antoni Yáñez i Rovira, Antoni Mayner i Alcover, Pere Terrada i Font". BALTÀ I MONER, J. Vilafranca del Penedès, Institut d'Estudis Penedesencs, *Del Penedès*, 2011, núm. 25, 8-16 p.

Diccionari biogràfic de metges catalans. CALBET I CAMARASA, J.M. i CORBELLÀ I CORBELLÀ, J. Barcelona, 1982. Fundació Salvador Vives Casajuana, Seminari Pere Mata, Universitat de Barcelona, III Congrés d'Història de la Medicina Catalana, Lleida, 1981, segon volum F-Q, 132-133 p.

Abreviatures

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes

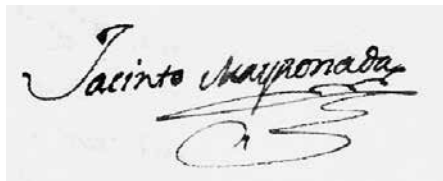
DBMC: *Diccionari biogràfic de metges catalans*

OR: Obra referenciada

RR: Revista referenciada

Jacint Mayzonada i Rubira

Vilafranca del Penedes, 1754 - 1820

 A handwritten signature in dark ink on a light background. The name 'Jacinto Mayzonada' is written in a cursive script. Below the name, there are several horizontal strokes and a large, stylized flourish that resembles the letters 'OS' or a similar monogram.

Cirurgià vilafranquí de mitjans del segle XVIII, de l'existència del qual ens han arribat notícies puntuals, tot i que en el seu moment va arribar a ser catedràtic de la Universitat de Salamanca, cirurgià de càmera honorari del rei i sotsdirector del

Real Colegio de Cirugía de Burgos. Del conjunt de totes aquestes referències podem esmentar que el seu pare fou Anton Mayzonada, cirurgià llatí berguedà que s'instal·là a Vilafranca i es va casar amb Rosa Rovira, i que el jove Jacint veié la llum l'11 de setembre del 1754. Que igual que el seu pare fou cirurgià llatí que exercí com a tal al Regiment de Flandes pels volts del 1789. En aquesta data es va convocar per oposició una plaça de catedràtic al Real Colegio de Cirugía de San Carlos de Madrid per impartir la càtedra de Parts, a la qual es va presentar, tot i que la va guanyar el cirurgià pierenc Agustí Ginesta i Segòvia (1756-1815). Tanmateix, anys més tard devia guanyar la càtedra d'Obstetrícia, amb plaça de propietat, a la Universitat de Salamanca, on consta com a professor durant el curs 1802-1803 i s'encarregà de redactar un projecte d'estudis per a la Facultat de Medicina, alhora que l'any 1803 formà part del tribunal de catedràtics que examinà el jove Pablo Montesino Cáceres (1781-1849) –que anys més tard esdevindria un notable pedagog liberal i impulsor de les escoles normals per a mestres– per obtenir el títol de batxiller en Medicina.

Malauradament, a causa d'un enfrontament amb el Claustre de la Universitat de Salamanca, que volia retornar als estudis de Medicina, eliminar les assignatures corresponents a la cirurgia i reduir el sou d'alguns catedràtics, la seva situació –a banda de la seva càtedra va haver de fer-se càrrec temporalment de la càtedra de Clínica– esdevingué prou difícil durant aquell període de temps. Sabem que a l'inici del curs 1805-1806 es va incorporar com a professor al Real Colegio de Cirugía de Burgos –va començar a ser operatiu l'any 1799, però a causa dels canvis en les Ordenances Generals dels Reials Col·legis de Cirurgia, que establien que l'ensenyament de la cirurgia només el podien realitzar cirurgians, la major part dels professors que eren metges van haver de deixar el seu càrrec– i que va residir en aquesta ciutat fins aproximadament l'any 1819, tot i que durant la Guerra de la Independència el col·legi va deixar de funcionar com a tal. Així consta documentalment que l'any 1809 era a Burgos per a la signatura de les capitulacions matrimonials del seu fill, i al començament del curs 1814-1815 es

reincorporà com professor. L'existència documental del seu testament, amb data del 24 de febrer del 1820, i la manca d'informació de la seva presència al Real Colegio de Cirugía de Burgos d'ençà d'aquesta darrera data, fan pensar que va morir aleshores o que havia marxat de la ciutat.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1789

Manuscrit per optar a les oposicions a Madrid el mes d'abril: *Quando natura, vel arti placentae expulsio committenda...* Manuscrit per optar a oposicions del 22 de juliol: *De vulneribus abdominis cum intestinorum laesione et utrum sutura instituenda sit.*

Ref. GdeM

1793

Ensayo raciocinado acerca de la aptitud o posibilidad de reviviscencia de los ahogados, escrito por el Lic. Don...., con una carta de el mismo al Doct. Don Martin Monreal, médico del Real Acuerdo de esta Chancilleria. Valladolid, Viuda e Hijos de Santander, 39 p.

Ref. BAE

Bibliografia bàsica

Documentos para el estudio de los profesores catalanes del Real Colegio de Cirugía de Burgos (1799-1824). LÓPEZ GÓMEZ, JOSÉ MANUEL, 201-214 p.

La documentació annexa que serveix d'estudi per a l'article ens permet saber que la seva muller es deia Cayetana Faura i que va tenir tres fills: Mariano, Simón i María. Que la seva filla, natural de Vilafranca del Penedès, es va casar amb l'estudiant de medicina Antonio Velázquez, que aquest va enviuar l'any

1813 i que va exercir de practicant major al quart exèrcit nacional; que el seu fill es va casar amb M. Teresa de Negueruela, natural de Pinilla; i que el seu fill Simón, cirurgià llatí de la Facultat Reunida de Burgos, es va casar, el 1818, amb Micaela de Sedano, natural de Burgos.

"La enseñanza de la obstetricia en el Real Colegio de Cirugía de San Carlos: la cátedra de partos". RUIZ-BERDÚN, DOLORES. *Medicina e Historia, Revista de Estudios Históricos de las Ciencias de la Salud*, Fundació Uriach 1838, núm. 1, 2014, cinquena època, p. 22-35.

Manuscrit: *Borrador del Claustro pleno y Claustro de diputados celebrados el 15 de septiembre de 1802. Incluye borrador de la Junta sobre la solicitud de Jacinto Mayzonada, catedrático de Obstetricia, celebrada el 14 de septiembre de 1802.* Universitat de Salamanca, 1803.

Ref. US

Abreviatures

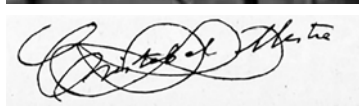
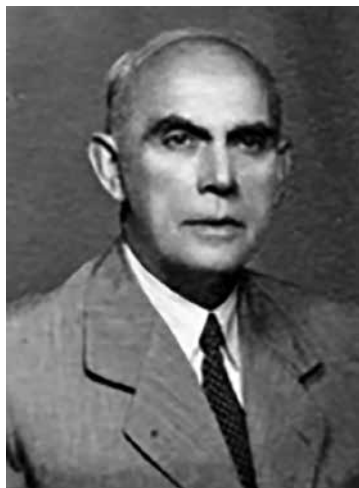
BAE: *Bibliografía de autores españoles del siglo XVIII.* AGUILAR PINAL, Francisco. Tomo V, L-M. Consejo Superior de Investigaciones Científicas-Instituto de Filología

GdeM: Web Galeria de Metges Catalans del Col·legi de Metges de Barcelona

US: Universitat de Salamanca

Cristòfol Mestre i Artigas

Sant Pere de Ribes, 1879 - Vilafranca del Penedès, 1969

Personatge destacable en la història de la vitivicultura catalana moderna del segle XX. Fill primogènit de l'indià riberenc Josep Mestre i Mestre, va néixer a la casa pairal de Cal Geló. Amb l'ensenyament patern de l'amor a la terra nadiua, va fer els primers estudis al Col·legi dels Escolapis de Vilanova, on ja despuntà com a estudiant modèlic. Un cop els finalitzà, va anar a Madrid a realitzar els estudis d'Enginyeria Agronòmica, que finalitzà amb el número 1 de la seva promoció.

Coetàniament, a Vilafranca del Penedès, amb motiu de la inauguració de l'Exposició Agrícola-Comercial i el certamen agrícola anual organitzat pel Centre Agrícola, s'acordà la construcció d'una nova estació enològica, de la qual se'n designà director un jove i brillant enginyer agrònom Claudi Oliveras i Massó (1870-1947), que ràpidament va començar a dissenyar, organitzar i equi-

par el centre amb estris procedents d'altres centres existents. L'any 1903 s'hi va instal·lar un observatori meteorològic i començà una activa divulgació tècnica per millorar el control de les malalties de la vinya i la vinificació dels vins: durant el primer any de funcionament, es van portar a terme 793 anàlisis, 619 anàlisis d'experimentació i 891 comunicacions despatxades, que sumaven un total de 950 serveis.

El jove Cristòfol, gràcies al seu brillant expedient acadèmic, va començar a treballar com a agregat voluntari a l'Estació de Viticultura i Enologia de Vilafranca del Penedès amb la finalitat d'ajudar a millorar tant les tècniques de conreu de la vinya com la vinificació, i augmentar la qualitat i la competitivitat dels vins penedesencs. L'any 1904 el Ministeri d'Agricultura decidí crear una nova estació enològica a Reus, delegant al director de l'Estació Enològica de Vilafranca l'informe sobre aquesta decisió, informe que en fou del tot favorable. L'any 1906 Claudi Oliveras fou nomenant director d'aquest nou centre, mentre que el 1907 el jove Cristòfol Mestre obtingué una plaça al cos de l'Estat, que el va destinar com a director a l'Estació Enològica de Vilafranca del Penedès, càrrec que va exercir fins a la seva designació com a cap de zona del Cos Na-

cional d'Enginyers Agrònoms l'any 1948, un any abans de la seva jubilació. De manera immediata a la presa del càrrec de director, va començar a treballar per modernitzar i divulgar els processos vitivinícoles, i per fomentar la creació de noves estacions enològiques arreu del territori espanyol per portar a terme aquesta funció: estació de Jumilla (1912), de Felanitx (1913), d'Almendralejo (1916), de Benicarló (1920) i de Cariñena (1925). Aquest impuls regenerador de la viticultura penedesenca i catalana el va portar a crear l'any 1915 el primer laboratori microbiològic especialitzat en enologia a l'Estat espanyol, i l'any 1920 el d'anàlisis electroquímiques de vins amb la finalitat de millorar les tècniques de quantificar les concentracions de les diferents substàncies orgàniques químiques víniques.

A banda de la seva participació directa en els cursos de formació dirigits tant a petits viticultors, parcers, propietaris, com a vinicultors, productors, criadors, comerciants a les mateixes instal·lacions de l'Estació, o bé de manera ambulant, i d'oferir el seu suport personal tècnic a petites, mitjanes i grans explotacions, també va ser un defensor i impulsor del cooperativisme vitivinícola, assessorant sota la seva direcció la creació dels sindicats de la Granada, Moja i les Cabanyes. Igualment, participà de manera molt activa en conferències i congressos internacionals per millorar la imatge de la qualitat dels vins espanyols i les exportacions.

Però un cop acabada la Guerra Civil, la seva activitat se centrà fonamentalment en la investigació vínica, destacant el seu interès pel fred industrial dedicat a controlar les fermentacions i l'elaboració continuada dirigida a l'obtenció de vins en règim no estacional. No es pot oblidar que també fou un actiu defensor de l'ensenyament especialitzat en enologia –tal vegada recordant la tasca formativa del seu mestre Claudio Oliveras a Reus l'any 1910, en què es va crear la primera Escola d'Enologia i Viticultura de Catalunya i que fou suprimida l'any 1926– i l'any 1948 va presentar un projecte per a la creació d'una Escola Superior d'Enologia a Vilafranca del Penedès, aprofitant que hi havia l'Estació Enològica.

La seva vàlua personal i la seva obra científica li van ser del tot reconegudes en vida –tot i que va ser represaliat després de la Guerra Civil per ser desafecte al règim– a través de diferents actes d'homenatge, com el seu nomenament com a fill predilecte de Sant Pere de Ribes el 28 de març del 1948; el lliurament de la medalla de Plata de la Vila per banda de l'Ajuntament de Vilafranca del Penedès el 31 d'agost del 1955; el nomenament com a acadèmic de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona (1947); l'ostentació de la presidència del Consell Agronòmic Nacional (1949); la imposició de la Medalla al Mèrit Agrícola per part del govern el 27 de març de 1950 a Vilafranca; membre de mèrit de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (1951); cap de la Secció de Fermentacions Industrials en el Patronat Juan de la Cierva del Consell Su-

perior d'Investigacions Científiques-CSIC (1951/1952)... L'any 1983 es va batejar amb el seu nom una escola pública a Vilafranca del Penedès. D'ençà de l'any 2008 el Museu de les Cultures del Vi de Catalunya (VINSEUM) atorga el Premi i la Beca Cristòfol Mestre i Artigas, amb l'objectiu de retre homenatge a la seva feina: fomentar la investigació tècnica i experimental sobre el conreu de la vinya i l'elaboració del vi i del cava.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica i tècnica

1907

"Instrucciones contra la Cochilis (Cuch del rahim). Objecto de las instrucciones". *El Labriego*, any XXXII, 30 de maig, núm. 724, 145-151 p.

Ref. RR

"Discurso importante". *El Labriego*, any XXXII, 31 de desembre, núm. 738, 371-375 p.

Ref. RR

1908

Instrucciones prácticas sobre vinificación: extracto de las conferencias dadas sobre elaboración de vinos... en Inca, Felanix, Manacor y otros puntos de la isla, en agosto... Palma: Diputación Provincial de Baleares: Escuela Tipográfica Provincial. 14 p.

Ref. BURV

"Sobre una enfermedad observada en algunos viñedos de morastells en S, Sadurn de Noya. Dictamen de la enfermedad". *El Labriego*, any XXXIII, núm. 756, 1-3 p.

Ref. RR

1909

"Instrucciones prácticas para la vinificación de uvas averiadas por el pedrisco, mildew, oidium, y podredumbre". *El Labriego*, any XXXIV, 29 d'agost, núm. 773, 2-4 p.

Ref. RR

1910

"Poda racional de la vid". *El Labriego*, any XXXV, 15 de maig, núm. 791, 1-3 p.

Ref. RR

Extracto de las conferencias enológicas, dadas en esta localidad por el ilustre ingeniero agrónomo y director de la Estación Enológica de Vilafranca del Panadés... Jumilla: Imp. La Solidaridad.

Ref. BURV

1911

Antecedentes relativos a la Estación Enológica de Vilafranca del Panadés: su historia y funcionamiento actual. Ministerio de Fomento. Dirección General de Agricultura, Minas y Montes. Madrid: Impr. De los hijos de M.G. Hernández, 14 p.

Ref. CCUC

1912

Los cursos breves intensivos de vinificación/Discurso... pronunciat al Congreso Nacional de Agricultura de Pamplona, tema XXXI. Vilafranca: Imp. de Pedro Alegret, 13 p.

Ref. CCUC

Modernos procediminetos electroquimicos para los análisis de los vinos y su posibilidad de aplicación á otros órdenes de investigaciones químicas: conferencia pronunciada por... Madid: Imp. Colonial.

Ref. BURV

1913

"Consejos prácticos. Elaboración vinos tintos". *El Labriego*, anys XXXVIII, 30 de setembre, 1-2 p., núm. 932.

Ref. RR

1915

"Instrucciones prácticas para vinificación de uvas procedentes de viñas mildewadas". Madrid. *Hojas Divulgadoras*, any IX, núm. 17, setembre, 8 p.

Ref. MA/HD

1917

"Sobre el cultiu intensiu de la vinya". *Revista Agricultura*, núm.1, desembre.

Ref. RR

Sobre los azufres precipitados (negros). Estación Enológica de Vilafranca del Panadés. Vilafranca: Hnos de M. Claret, 10 p.

Ref. CCUC

"Sobre los azufres precipitados (negros)". *Hojas Divulgadoras*. Madrid, Dirección General de Agricultura, Minas y Montes, any XI, núm. 7, abril, 4 p.

Ref. MA/HD

1919

Estudio de la regla halphen aplicada a los vinos del Panadés. Madrid: imprenta Clásica Española, 31 p.

Ref. CCUC

Sobre el rendimiento de la fermentación alcohólica. Vilafranca: Hros. de Claret, 10 p.

Ref. BURV

1920

"Sobre l'aprofitament del most del raïm pel seu poder edulcorant". *Revista Agricultura*, 387 i 411 p., núm. 1.

Ref. RR

1921

Estación Enológica de Vilafranca del Panadés: memoria de su funcionamiento en 1920. Vilafranca del Penedès, Estació Enològica, 60 p.

Ref. BNE

1922

"Dictamen relativo a la elaboración de vinos en tres colonias de Andalucía. Colonización y repoblación interior". *Boletín de la Junta Central*, Madrid, Imprenta Helénica, any IV, 16, 18-26 p.

Ref. ASS

Estación Enológica de Vilafranca del Panadés: memoria de su funcionamiento en 1922. Vilafranca del Penedès, Estació Enològica, 61 p.

Ref. BNE

1923

"Com pot reduir-se el preu de cost de l'hectolitre de vi". *La crisi vinícola. Conferències professades en abril de 1923*. Institut Agrícola Català de Sant Isidre. Barcelona: Impr. Bayer Hnos i C^a, 25-37 p. Aquesta referència bibliogràfica, 136 pàgs, conté conferències també de Jaume Raventós, Claudi Oliveras i Josep Elías de Molins i marquès de Camps.

Ref. BUAB/BURV

1924

"El pardeado o 'brunissure' de la viña". *Hojas Divulgadoras*. Madrid, Dirección General de Agricultura y Montes, any XVIII, juliol, 3 p.

Ref. MA/HD

Estación de viticultura y enología de Vilafranca del Panadés: Memoria de su funcionamineto en 1924.

Vilafranca del Penedès, Estació de Viticultura i Enologia, 68, 5 p.

Ref. CCUC

Memoria de su funcionamiento. Estación de Viticultura y Enología de Vilafranca del Panadés. Vilafranca del Penedès, Tip. Herederos de M. Claret, 67 p.

Ref. BNE

1925

Estación de viticultura y enología de Vilafranca del Panadés: memoria de su funcionamiento en 1925. Vilafranca del Penedès, Tip. Herederos de M. Claret.

Ref. BC

1930

Manuel Raventós, viti-vinicultor. També conté *Espiritualitat de Don Manuel Raventós* per Ignasi Casanovas. Sessió necrològica a la memòria de l'expresident Manuel Raventós i Domènech. Barcelona, Institut Agrícola Català de Sant Isidre, 68 p.

Ref. BURV

"Sobre la concentración de mostos". *Agricultura: Revista Agropecuaria*, any II, núm 21, setembre, 602-606 p.

Ref. CCUC

1931

"Sobre las transacciones de vinos-mostos". *Agricultura: revista agropecuaria*, setembre, 16 p.

Ref. BURV

1932

Estación de Viticultura y Enología de Vilafranca del Panadés: memoria de su funcionamiento. Vilafranca del Penedès, Estació de Viticultura i Enologia, 1918-1932. 5 p.

Ref. CCUC

"Los benzoatos en los vinos". *Agricultura: Revista Agropecuaria*, núm. 37, gener, 16 p.

Ref. BURV

"Algunos datos para un estudios térmico de la fermentación alcohólica". *Agricultura: Revista Agropecuaria*, núm 42. juny, 10 p.

Ref. BURV

1933

Estación de Viticultura y Enología de Vilafranca del Panadés: memoria de su funcionamiento en 1931 y 1932. Vilafranca del Penedès, Estació de Viticultura i Enologia, 68 p.

Ref. BNE

1934

"Aplicaciones no vínicas de la uva: consumo de uvas y mostos frescos". *Agricultura: Revista Agropecuaria*, any VI, 389-392 p.

Ref. CCUC

Determinación de la acidez volátil en los vinos. Amb Isidre Campionch Romeu. Vilafranca del Penedès, Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas, Estació de Viticultura i Enologia de Vilafranca del Penedès.

Ref. BNE

Reconocimiento de antifermos y asisépticos en mostos y vinos por un método biológico. Amb Antoni Mestres Jané. Vilafranca del Penedès, Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas, Estació de Viticultura i Enologia de Vilafranca del Penedès, 39 p.

Ref. CCUC

1935

Aplicaciones no vínicas de la uva: resumen de dos conferencias desarrolladas por su autor en el Instituto Nacional Agronómico. La Moncloa, Madrid; Estació de Viticultura i Enologia de Vilafranca del Penedès, Vilafranca del Penedès, Impr. Claret, 34 p.

Ref. BUAB

"Contribución al reconocimiento de los concentrados de higos empleados ilegalmente en la elaboración de vinos". Amb Isidre Campionch Romeu. Número monográfico del *Boletín del Instituto de Investigaciones Agronómicas*, t. I, gener, Madrid, Estació de Viticultura i Enologia, 30 p.

Ref. BNE

"Contribución al estudio de la evolución de las substancias nitrogenadas del mosto en la fermentación". Amb Antoni Mestres Jané. *Boletín del Instituto de Investigaciones Agronómicas*, tom II, juny, 32 p.

Ref. BURV

"Determinación de la acidez volátil real en los vinos". Amb Isidre Campionch Romeu. *Instituto de Investigaciones Agronómicas*. Vilafranca del Penedès, Estació de Viticultura i Enologia, 16 p.

Ref. CCUC

"Méthode biologique pour la recherche d'antiséptiques et d'antifermos dans les mouts et dans les vins". Amb Antoni Mestres Jané. Extracte del *Bulletin de l'Institut œnologique d'Algérie*. 16 p.

Ref. CCUC

"Reconocimiento de antifermos y antisépticos y vinos por un método biológico". Amb Antoni Mestres Jané. *Boletín del Instituto de Investigaciones Agronómicas*, tom I, gener, Vilafranca del Penedès, Estació de Viticultura i Enologia, 68 p.

Ref. BNE

1936

Estudio comparativo de fermentaciones de mostos a moderadas y bajas temperaturas. Amb Antoni Mestres Jané. Vilafranca del Penedès, Estació de Viticultura i Enologia, 12 p.

Ref. BUAB

"Para ampliar las aplicaciones de la uva". *Agricultura: Revista Agropecuaria*, any VIII, núm. 87, març, 162-168 p.; núm. 88, abril, 222-227 p.

Ref. CCUC

"¿Un nuevo aprovechamiento de la uva para la fabricación de productos químicos?". *Agricultura: Revista Agropecuaria*, any VIII, núm. 90, juny, 355-357 p.

Ref. CCUC

1941

"Determinación de los ácidos tártrico, málico y succínico en los vinos por volumetría físico química". Amb Tomàs Estadella Ayxelá. *Cuaderno de la Estación de Vilafranca del Penedès de Viticultura y Enologia*, 2. Madrid, Ministerio de Agricultura, Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas, 22 p.

Ref. CCUC

"El frío industrial aplicado a los vinos". *Agricultura: Revista Agropecuaria*, any X, núm 116, desembre, 456-459 p.

Ref. CCUC

"La producción de aldehidos en las fermentaciones de mostos sulfitados y su influencia en los vinos". *Boletín del Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas*, núm. 6, 1-16 p.

Ref. BdC

1942

"Aprovechamiento de los residuos de la destilación vínica, llamadas ordinariamente fúseles". Amb A. Mestres Jané. *Boletín del Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas*, núm- 7, 1-56 p.

Ref. BC

"Obtención de alcohol a base de la patata". *Agricultura: Revista Agropecuaria*, any XI, núm. 127, novembre, 447-448 p.

Ref. CCUC

"La producción de aldehidos en la fermentación de mostos y su influencia en los vinos". Amb Isidre Campionch Romeu. Madrid: *Boletín del Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas*, núm. 6, març, 16 p.

Ref. BURV

1943

"Contribución al estudio de las fórmulas utilizables contra el mildiu, a base de dosis reducidas de cobre". Amb Antoni Mestres Jané. *Cuadernos de la Estación de Viticultura y Enologia*. Madrid, Ministerio

de Agricultura, Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas, núm. 30, 87 p.

Ref. CCUC

"La fermentación acetono-butílica de los mostos de uva". Amb Tomàs Estalella Ayxelà. Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas. *Estación de Viticultura y Enología de Vilafranca del Panadés*, núm. 23, Madrid, Tipografía Artística, 66 p.

Ref. Unilib.com/CCUC

1944

"Ensayos de obtención de alcohol etílico a partir de la pataca (planta asociable a la viña)". Amb Tomàs Estalella Ayxelà. *Boletín del Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas*, núm. 2, 1-48 p.

Ref. BdC

"Estudio del enturbamiento que ofrecen algunos vinos blancos y vermuts al adicionarles caramelo para intensificar su coloración". Amb Isidre Campionch Romeu. *Cuaderno*, núm. 38, Madrid, Ministerio de Agricultura, Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas, Estación de Viticultura y Enología de Vilafranca del Penedés, 14 p.

1945

"Fermentaciones conjuntas acetono butílica y etílica de mostos". Amb A. Mestre. *Boletín del Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas*, núm. 12, 117-152 p.

Ref. BC

1946

"Charlas enológicas. Estación de Viticultura y Enología de Vilafranca del Panadés". *Agricultura, Revista Agropecuaria*, any XV, núm. 169, maig, i núm 170 juny,

Ref. CCUC

"Charlas ecológicas". Madrid, *Estación de Viticultura y Enología de Vilafranca del Panadés*, 32 p.

Ref. BdC

"Charlas enológicas". *Revista del Institut Agrícola Català de Sant Isidre*, 257-263 i 294-300 p.

Ref. BdC

"Fermentaciones comparativas con diferentes levaduras". *Boletín del Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas*, núm 14, 1-28 p.

Ref. BdC

1947

"Claudio Oliveras Massó (1870-1947)". *Anales de la Escuela de Péritos Agrícolas y de Especialidades Agropecuarias y de los Servicios Técnicos de Agricultura*, Universitat Politècnica de Catalunya, vol. 6, V-VIII p.

Ref. CCUC

"Las superfermentaciones en enología. Memoria leída por el académico electo Cristóbal Mestre Artigas en el acto de su recepción y; discurso de contestación por el académico numerario Pedro J. Girona Trius". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, tercera època, Barcelona, López Robert, 50 p.

Ref. BURV

"Perfeccionamiento de los métodos electroquímicos aplicables a los análisis de los vinos". Amb Juan García Barceló. *Boletín del Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas*, núm. 16, 101-124 p.

Ref. BdC

1948

"La desulfatización de mostos en enología". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, tercera època, vol. 29, núm. 8, 11 p.

Ref. CCUC

"Un Museo del Vino". *Agricultura: Revista Agropecuaria*, any XVII, núm 196, novembre, 345-348 p.

Ref. BURV

1949

"Aportación al estudio de la fertilización del suelo por medio de hormigueros". Amb A. Mestres i Artigas. *Boletín del Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas*, vol. 9, 125-163 p.

Ref. BC

1950

"Fermentación de jugos naturalmente azucarados". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, tercera època, 25 p.

Ref. BURV

"Sobre un moderno sistema de elaboración de vinos". *Boletín Oficial de la Asociación Nacional de Ingenieros Agrónomos*, núm. 6, 138-140 p.

Ref. BURV

"Un antiguo medio de fertilización: los hormigueros". *Agricultura: Revista Agropecuaria*. any XIX, núm. 214, 50-53 p.

Ref. CCUC

L'any 1979 el vilanoví Luis Albalade Guillamon va publicar un buidatge dels articles de diferents autors sobre la temàtica de les vineries, a la revista *La Semana Vitivinícola*, treball on es poden trobar tots els articles publicats per Cristòfol Mestres sobre aquesta temàtica a l'esmentada revista durant d'ençà de l'any 1950.

1951

"Los mostos de uva y el frío artificial". *Agricultura: Revista Agropecuaria*, núm. 233, 433-437 p.

Ref. BURV

1952

"La evolución de la bodega". *Dyonisos*, núm 1, agost, 7 i 12 p.

Ref. RR

1953

"Los vinos espumosos españoles". *Dyonisos*, núm. 5, 11, 12 i 18 p.

Ref. RR

"Perfeccionamientos españoles en la operación de desulfitar mostos". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, tercera època, vol. 31, núm. 8.

Ref. CCUC

1954

Pròleg del llibre *El problema del vino en España*, de SALA ROCA, Enrique. Barcelona, Gea, 120 p.

Ref. CCUC

1955

"Progresos posibles en la industria enológica relativos a productividad: ventajas de la fermentación continua". *Semanario Vitivinícola*, núm. 487, any X, desembre, 2 p.

Ref. CCUC

"Progresos posibles en la industria enológica relativos a productividad: qué entidades están capacitadas para sacar el máximo partido de las vinerías". *Semanario Vitivinícola*, núm. 488, any X, desembre, 4 p.

Ref. CCUC

"Progresos posibles en la industria enológica relativos a productividad: qué personal ha de intervenir en las vinerías". *Semanario Vitivinícola*, núm. 489, any X, desembre, 2 p.

Ref. CCUC

"Progresos posibles en la industria enológica relativos a productividad: carácter progresivo de las vinerías". *Semanario Vitivinícola*, núm. 490, any X, desembre, 4 p.

Ref. CCUC

1957

La jalea real y las levaduras como factores de vitalidad general. El gran poder vigorizante de los mostos de uva en fermentación. Edició de l'autor, València, 12 p.

Ref. AbeBooks.com

1958

"El gas carbónico de las fermentaciones vínicas y sus aplicaciones". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, tercera època, 13 p.

Ref. BURV

"Incremento posible de beneficios de las bodegas cooperativas mediante el cultivo de algas alimenticias". Amb Antoni Cantos. *Agricultura: Revista Agropecuaria*, any XXVII, 561-564 p. També a *Semanario Vitivinícola*, any 16, núm. 777, desembre, 13-15 p.

Ref. BURV

"Nuevos aprovechamientos de las levaduras vínicas". *Agricultura: Revista Agropecuaria*, any XXVII, núm. 309, febrer, 7-11 p.

Ref. BURV

1959

"Conveniencia de fomentar el consumo de los jugos de uvas o mostos". Amb Rafael Molina Ubeda. *Semanario Vitivinícola*, núm. 658, març, 2,7 i 8 p.

Ref. CCUC

1960

"Sobre las posibilidades de obtener alimentos, ricos y baratos a base de empleo de gas carbónico de las fermentaciones". *Semanario Vitivinícola*, any 15, núm. 744, desembre, 4-5 p.

Ref. BURV

1961

D. Manuel Raventós Domènech, considerado como modelo de hombre de empresa. Vilafranca, Art. Graf. Vilafranca, 165 p.

Ref. CCUC

Incremento posible de beneficios de las bodegas cooperativas mediante el cultivo de algas alimenticias. *Semanario vitivinícolas* Any 16, nº 777, desembre, 13-15 p.

Ref. CCUC

1962

"La elaboración de vinos en relación al mercado común". *Semanario Vitivinícola*, núm. 826, desembre, 1.361-1.363 p.

Ref. CCUC

"Los aldehydos en las fermentaciones alcohólicas". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, tercera època, vol. 34, núm. 7.

Ref. CCUC

1963

"Discurso contestación a la memoria leída por el académico electo José Cases Queralt sobre el Estudio sobre fitoprolifaxis agrícola en España". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, tercera època, vol. 34, núm. 13, 61 p.

Ref. CCUC

1968

"Posibilidades de solucionar las deficiencias actuales y futuras de alimentos por medio del cultivo de algas".

Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona, tercera època, vol. 38, núm. 8.

Ref. CCUC

Bibliografia bàsica

Estació de Viticultura i Enologia de Vilafranca del Penedès 1903-2003. Cent anys d'història. SAUMELL SOLER, ANTONI; ARNABAT MATA, RAMON; I ROMEU ROVIRA, JORDI. Generalitat de Catalunya, Institut Català de la Vinya i el Vi, 2003, 424 p.

Abreviatures

BURV: Biblioteca de la Universitat Rovira i Virgili

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes

BC: Biblioteca de Catalunya

BNE Biblioteca Nacional de España

MA/HD: Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente/Hojas divulgadoras

ASS: "L'enginyer Isidre Campllonch i les noves tecnologies de vinificació. El projecte tècnic del Sindicat Agrícola de Vila-Rodona (1918)". *Història Contemporània*, 105-124 p.

Ernest Mestre i Artigas

Sant Pere de Ribes, 1884 - Palma de Mallorca, 1968

Fill de l'india Josep Mestre i Mestre, va néixer l'any 1884 a la casa pairal de Can Geló. Realitzà els primers estudis al Col·legi dels Escolapis de Vilanova i la Geltrú i va realitzar els estudis d'enginyeria agronòmica a Madrid. Un cop els finalitzà, s'incorporà l'any 1909 a l'Estació Enològica de Reus com a tècnic agregat, tot i que no es va inaugurar oficialment fins al 27 de novembre del 1910, sota la direcció del reconegut enginyer agrònom Claudi Oliveras i Massó (1870-1947), que havia estat el primer director de l'Escola Enològica de Vilafranca del Penedès els anys 1903-1906.

Durant aquests primers anys va col·laborar de manera molt personal, juntament amb el seu germà Cristòfol Mestre, que era en aquells moments el director de l'Estació Enològica de Vilafranca, en la posada en marxa de l'Estació Enològica de Felanitx, a les Illes Balears. A principis de l'any 1913 fou nomenat director d'aquesta estació, que començà de manera immediata una gran tasca de divulgació i formació tècnica dels vitivinicultors. Pocs anys després, la seva tasca al davant de l'Estació Enològica va donar els seus fruits amb la creació d'un celler cooperatiu a la mateixa població, conegut popularment com el Sindicat, ubicat en un edifici dissenyat conjuntament amb el jove arquitecte Guillem Forteza. Aquest celler fou el més gran en la seva època de totes les illes mallorquines i va establir les bases tècniques de la moderna viticultura, que va permetre la transformació de la producció vitivinícola artesanal a la producció industrial. La seva ingent tasca davant aquest projecte li va valdre el sobrenom popular de "l'Enginyer". L'any 1923 fou nomenat cap del servei agronòmic de les Illes Balears càrrec que va exercir fins a la seva jubilació, l'any 1948.

El 22 de maig del 1922 el poble de Felanitx el declarà fill adoptiu i donà el seu nom a un carrer, "Via Arnesto Mestre". L'any 1925 la reconeguda editorial de Barcelona Gustavo Gili li encarregà la traducció del llibre del Dr. Antonio Francesco Sannino, professor a les universitats de Peruggia i Torino, *Trattato completo di enologia*, obra bàsica

en els instituts d'ensenyament d'agricultura d'Itàlia, que durant molts anys va ser una obra de referència en el món de la viticultura i l'enologia hispanes. Per la seva dedicació a millorar la qualitat vitivinícola del territori i les organitzacions agràries que s'hi vinculaven –cooperatives agrícoles de Muro, Sa Pobla, la Tòfona Cooperativa de Sóller–, la seva implicació social

CELLER COOPERATIU DE FELANITX.

i cultural a les Illes i la seva demostrada professionalitat en el sector, l'any 1923 fou designat director de la Granja Agrícola, i l'any 1926 se li atorgà de la insígnia de "Comendador del Mérito Agrícola". L'any 1927 va col·laborar també en la fundació i edificació del celler cooperatiu de Manacor. El 1931 fou nomenat inspector general del cos d'enginyers agrícoles i el 1934, president de l'Instituto Nacional del Vino de Baleares. Va fer conferències i assistí a convencions arreu d'Europa.

Des del punt de vista de la seva implicació personal i ideològica en els afers socials de les Illes, redacta, conjuntament amb altres personatges de les Illes, el 29 de maig del 1929, el conegut Manifest de Palma, en el qual es proposava un Congrés Internacional de Turisme i un Certamen d'Art i d'Història de les Nacions Mediterrànies. Igualment, el 20 de maig del 1931 participà com a redactor, per part de la Cambra Oficial Agrícola, de l'avantprojecte d'estatut d'autonomia de les Illes Balears. Participà de manera activa en els fets de l'11 de setembre del 1932, amb l'arribada al port de Barcelona del vaixell "Ciutat de Barcelona", al costat d'Acció Republicana de Mallorca.

D'ençà dels fets del 1936, els darrers anys de la seva vida, possiblement a causa de les reconegudes inclinacions polítiques, properes a l'Acció Republicana de Mallorca i la defensa de la seva llengua materna com a llengua oficial, es tornà molt discret, com si visqués un obligat exili interior, limitant-se a complir les seves obligacions laborals com a cap del Servei Agronòmic de les Balears. Finalitzada la Guerra Civil, va ser depurat i sancionat amb rebaixa del seu escalafó per desafecte al règim. L'any 1963 la població de Felanitx li concedí la medalla d'or de la ciutat.

A hores d'ara la principal obra d'Ernest Mestre torna a reviscolar gràcies a la recuperació que està portant a terme el pintor internacional felanitxer Miquel Barceló del celler cooperatiu de Felanitx.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica, tècnica i altres

1908

Instrucciones prácticas sobre vinificación. Ministerio de Fomento, Palma, 16 p.

Ref. JBS

1912

"Assaig de divulgació sobre el mildew". *La Peña, Revista Quinzenal d'Art, Ciència, Literatura...* Sant Pere de Ribes, núm. 2, 18 de gener, 2 p.

Ref. RR

"Assaig de divulgació sobre l'actracnossis". *La Peña, Revista Quinzenal d'Art, Ciència, Literatura...* Sant Pere de Ribes, núm. 4, 15 febrer, 2 p.

Ref. RR

"Assaig de divulgació sobre l'àltica (escarbató)". *La Peña*, II, núm. 12 i 14, 4 p.

Ref. RR

1913

"Cuidados que requieren los vinos nuevos". *El Labriego*, any XXXVIII, 30 novembre, núm. 936, 1-2 p.

Ref. RR

1916

Mildew y oidium (cendrada) de la vid: su estudio y tratamientos. Felanitx, Imp. de B. Reus, 61 p.

Ref. BGIB

1917

"Resultats comparatius de diversos tractaments contra el mildiu". *Revista Agricultura*, 266 p.

Ref. RR

1919

Memoria del anteproyecto de explotación de las aguas de la fuente de Sta. Margarita. Felanitx, Imprenta de B. Reus, 31 p.

Ref. BGIB

1920

El poi. Traducció. Inca, Imprenta d'En Miquel Duran, 12 p. Llibre infantil.

Ref. BGIB

"Es pot sulfatar la vinya en estat de flor?". *Revista d'Agricultura*, núm. 1, 255 p.

Ref. RR

"La polpa de l'albercoc". *Revista d'Agricultura*, núm. 1, 324 p.

Ref. RR

1925

"Época de verificar la poda de la vid". *Hojas Divulgadoras*. Madrid, Dirección General de Agricultura y Montes, any XIX, núm. 24, desembre, 2 p.

Ref. MA/HD

Resumen estadístico de la producción agrícola en España. Baleares. Treball mecanografiat.

Ref. JBS

Traducció de la segona edició italiana de l'obra *Trattato completo di enologia*, del Dr. Antonio F. Sannino, Barcelona, Gustavo Gili Editor, 920 p. D'aquest llibre se'n van fer diverses edicions: 1948, Gustavo Gili, Barcelona i Buenos Aires; 1954, Gustavo Gili, Barcelona. L'any 1954 se'n va editar una tercera edició sota el títol *Tratado de Enología. La bodega. La vinificación elaboración de vinos de pasto, vinos de lujo mezclas y coupages. Análisis de los vinos, enfermedades y defectos de los vinos y su corrección. Aprovechamiento de subproductos. Alcoholes y licores*, Ediciones Gili, Barcelona, 920 p.

Ref. Iberlibro/CCUC

1928

"Impressions d'un viatge a Sicília". *La Nostra Terra*, núm. 6, juny.

Ref. RR

1930

"Cómo reducir las temperaturas altas de fermentación". *Hojas Divulgadoras*. Madrid, Dirección General de Agricultura, any XXIV, núm. 18, setembre, 3 p.

Ref. MA/HJ

1931

"La Bodega Cooperativa de Felanitx". *Agricultura: Revista Agropecuaria*, any II, núm 21, setembre, 581-583 p.

Ref. CCUC

"Las labores de verano y nitrificación". *Mallorca Agrícola*, Palma, 23, 367-368 p.

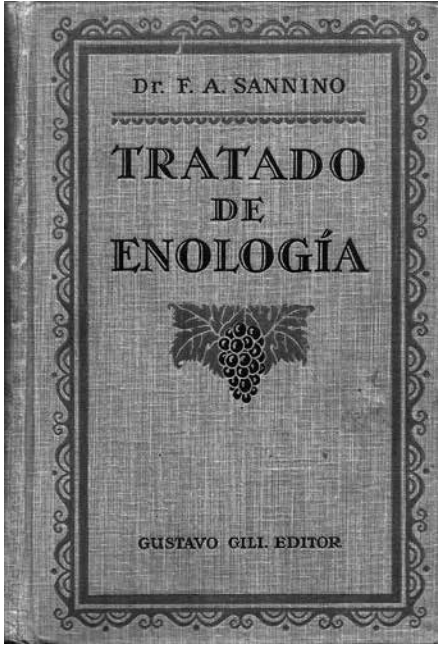
Ref. JBS

"Mildew". *Mallorca Agrícola*, Palma, 17, 383-384 p.

Ref. JBS

1932

Pròleg a: *Cultivos tempranos: la alcachofa... cultivo, rendimiento y exportación en el Delta del Llobregat*

(Barcelona), de Manuel Brescane y Cabedo. Palma de Mallorca, Nueva Balear, 78 p.

Ref. BNE

1933

Apuntaciones de viticultura y enología. Estació de Viticultura i Enologia de Felanitx, Palma, 203 pp+XXVII.

Ref. JBS

Santa-Ponsa: trabajo colectivo hispano-alemán. Berlín (s.n) (Saladruk), 15 p.

Ref. BGIB

1934

"Vinificació". *Agricultura*, XVIII, núm. 10, 184-185 p.

Ref. RR

1946

"La plantación de la vid". *Boletín de Agricultura de la Diputación Provincial de Baleares*, Palma, 17, 2-3 p.; 25, 2-3 p.

Ref. JBS

1948

"El orujo de la uva en la alimentación animal". Amb J. Jaume. *Boletín de Agricultura de la Diputación Provincial de Baleares*, Palma, 48, 7-8 p.

Ref. JBS

1950

"El mildew y su tratamiento". *Boletín de Agricultura de la Diputación Provincial de Baleares*, Palma, 68, 1-2 p.

Ref. JBS

"Vinificación en tinto en la mediana y pequeña propiedad". *Boletín de Agricultura de la Diputación Provincial de Baleares*, Palma, 72, 8-9 p.

Ref. JBS

1951

"¿Se puede sulfatar la viña en flor?" *Boletín de Agricultura de la Diputación Provincial de Baleares*, Palma, 69, 1-2 p.

Ref. JBS

1952

La bodega. La Bodega. *Boletín de Agricultura de la Diputación Provincial de Baleares*, Palma, 94, 1-2 pp; 95, 2-3 p.

Ref. JBS

Bibliografia bàsica

"L'estació enològica de Felanitx i la reconstitució del cultiu de la vinya a Mallorca a la primera meitat del segle XIX". BINIMELIS SEBASTIÁN, JAUME. Dins: *Vinyes i vins: mil anys d'història*. I. Coord. Emili Giralt. Universitat de Barcelona, 1993. 225-244 p.

VilaWeb. *Històries amagades*, de Bartomeu Mestre i Sureda, 25 d'octubre del 2013.

Abreviatures

BGIB: Biblioteca de les Illes Balears

BNE: Biblioteca Nacional d'Espanya

JBS: "L'estació enològica de Felanitx i la reconstitució del cultiu de la vinya a Mallorca a la primera meitat del segle XIX". A *Vinyes i vins: mils anys d'història: actes i comunicacions del III Col·loqui d'Història Agrària*. Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1993

MA/HJ: Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente. Hojas divulgadoras

RR: Revista referenciada

Pere Mestre i Raventós

Sant Pere de Ribes, 1919 - Barcelona, 2007

Fill de Josep Mestre i Artigas, va néixer el 16 de juliol del 1919 en el si d'una família propietària molt vinculada al territori i al sector vitivinícola. Encoratjat pel seu oncle Cristòfol Mestre i Artigas, va realitzar els estudis d'enginyeria tècnica agrícola a Barcelona. Un cop els finalitzà, va entrar com a becari a l'Estació Enològica de Vilafranca del Penedès, on restà com a tècnic fins a la seva jubilació. Malgrat la seva valorada faceta com a tècnic en el camp de la vitivinicultura, que li va valdre l'any 1972 la concessió de la categoria d'oficial de l'Orde del Mèrit Agrícola, la seva estima envers la natura el va convertir

en un reconegut ornitòleg català de la segona meitat del segle XX, col·laborant, com a membre, amb les seves pioneres observacions i publicacions ornitològiques d'arreu del Penedès en la tasca divulgadora de la Sociedad Española de Ornitología (1954) i de la Secció Regional Catalana de la Sociedad Española de Ornitología, fundada l'any 1955. Fins en aquella data els coneixements ornitològics a Catalunya eren del tot desoladors, amb una total absència de mestres, manuals d'identificació i solament l'existència de dues col·leccions documentades, una a la Universitat de Barcelona amb finalitats pedagògiques de caire acadèmic i l'altra al Museu de Zoologia de Barcelona.

Les primeres observacions ornitològiques que Mestre va portar a terme al Penedès foren pels volts de la primavera de 1952, inicialment amb la finalitat de realitzar una col·lecció d'ous, tot i que d'ençà de l'any 1957 s'amplià a espècimens i nius per disseccionar i realitzar una col·lecció ornitològica pròpia del territori. L'any 1959 es creà la Secció Ornitològica al Museu de Vilafranca (formava part del patronat), de la qual fou nomenant director. L'any següent s'exposà al Museu la primera col·lecció ornitològica pròpia del territori i l'any 1963 s'amplià fins a 191 espècies, entre les nidificants i les de pas. Però no fou fins a l'any 1977 en què es van instal·lar les vitrines definitives per exposar la col·lecció de 163 espècies d'aus i d'ous pròpies del territori. Aquesta extensa col·lecció va permetre durant molts anys divulgar l'ornitologia entre grans, joves i estudiants,

fomentant el conservacionisme, a més d'ajudar a difondre l'ornitologia científica. L'any 1975 es va crear el Grup Català d'Anellament, un fenomen propi de Catalunya.

Duent a terme la seva tasca com a observador i divulgador, va publicar nombrosos articles en revistes especialitzades sobre les seves observacions i les primeres guies d'ocells pròpies del territori. També participà en projectes pioners, com el primer *Atlas d'ocells nidificants de Catalunya i Andorra*, editat l'any 1984; en les diferents edicions (1998-2009) de *l'Anuari d'Ornitologia de Catalunya*, on es publiquen les observacions anuals més destacades sobre l'avifauna catalana; i en els *Atlas dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002*, publicats per l'Institut Català d'Ornitologia. Les primeres edicions d'aquestes obres van permetre conèixer gairebé totes les espècies existents a Catalunya i que s'hi reproduïen.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1948

"La lucha contra el oidium (malura) en años de escasez de azufre". *Revista del Instituto Arícola de Sant Isidro*, agost, 204-211 p.

Ref. RR

1966

"Zorzal Común (*Turdus philomelos*) criando en Campredó (Gerona)". *Ardeola* 12, núm. 2, 242 p.

Ref. RR

1968

"Notas inéditas sobre *Tichodroma nuraria* (L.) en el NE de España". *Miscel·lània Zoològica*, 2-3: 173-176 p.

"Algunas observaciones de cría en el Montseny (Cataluña)". *Ardeola*, 12 (2), febrer, 191-193 p.

Ref. RR

1969

"Sobre *Clamator glandarius* en el Penedès, Cataluña". *Ardeola*, vol. 14, desembre, 137-142 p.

"Abundante presencia de *Chersophilus duponti* en Tarragona". *Ardeola*, XII (fasc. 2), 259 p.

Ref. RR

1971

"Contribución a un estudio ornitológico del valle de Campredó (Gerona)". *Miscel·lània Zoològica*, 3-1, 65-76 p.

"Sobre camachuelo común (*Pyrrhula pyrrhula*), *Ardeola*, 15.

Ref. RR

1972

"Avifauna de la finca 'La Roqueta' (Sierra de Garraf, prov. de Barcelona)". *Miscel·lània Zoològica*, 3-2: 81-100 p.

"Noticario de avifauna. Notas sobre el control de nidos de zorzal común". *Ardeola*, vol. 16, 273 p.

Ref. RR

1974

"Censo de algunas aves coloniales del Delta del Ebro en 1972-1973". Amb X. Ferrer Parareda. *Miscel·lània Zoològica*, 3-4, 143-150 p.

"Observaciones de correlinos falcinelo (*Limicola falcinellus*) en Cubelles (Barcelona)". *Ardeola*, vol. 20, 2 p.

Ref. RR

1975

"Las zonas de cría del estornino pinto *Sturnus vulgaris* en Cataluña". *Ardeola*, vol. 21 (1), octubre, 457-467 p.

Ref. RR

1977

"Nueva área de cría del zorzal común (*Turdus philomelos*)". *Ardeola*, vol. 23, desembre, 226-230 p.

"Contribución a un estudio ecológico del valle de Benasque (Huesca): Observaciones sobre la avifauna en primavera-verano". *Anales del Instituto Nacional de*

Investigaciones Agrarias, serie: recursos naturales, núm. 3, 152-188 p.

Ref. RR

1978

"Nidificació de *Sturnus unicolor* en Catalunya". *Ardeola*, vol. 24, desembre, 242-244 p.

"Ocells del Penedès". *Miscel·lània Penedesenca* 1978, octubre, 119-154 p.

Ref. RR

1979

Ocells del Penedès. Barcelona, Museu de Vilafranca del Penedès. 40 p.

Ref. RR

1980

"Els noms d'ocell aplicats en forma figurativa o familiar a les persones". *Miscel·lània Penedesenca* 1980, desembre, 101-115 p.

Ocells del Penedès: Segona part ocells nidificants. Vilafranca del Penedès, Museu de Vilafranca, Secció Ornitològica, 55 p.

Ref. RR

1981

"La colonización y expansión del estornino pinto (*Sturnus vulgaris* L.) y del estornino negro (*Sturnus unicolor* Temm.) en Cataluña (NE de la Península Ibérica)". Amb A. Motis i A. Martínez. *Miscel·lània Zoològica*, 7, 131-137 p.

"Avifauna del Penedès". *Miscel·lània Penedesenca* 1981, desembre, 151-174 p.

Ref. RR

1983

"Avifauna del Penedès: cadeneres, gafarrons, passerells, pinsans, verdums i altres fringíl·lids no tan coneguts". *Miscel·lània Penedesenca* 1983, desembre 1984, 127-148 p.

"Els falciots (o falcillots)". *Muntanya*, Centre Excursionista de Catalunya, Club Alpí Català, núm. 727, vol. 89, juny, 426-428 p.

"Variaciones sobre el Status de algunas especies de aves durante los últimos venticinco años en la comarca del Penedès (Catalunya)". Volum especial de les *Actas de las VI Jornadas Ornitológicas Españolas. Separata de Alystes I, Revista extremeña de Ciencias Naturales*, Adenex (Asociación para la Defensa de la Naturaleza y los Recursos de Extremadura), 191-224 p.

Ref. RR

1984

"Avifauna de la finca la Roqueta (massís del Garraf)". *Miscel·lània Penedesenca* 1984, desembre 1985, 237-252 p.

"Cronologia de la col·lecció ornitològica del Museu de Vilafranca". *Olerdulae*, núm. 25-26, any IX, juliol-desembre, 24-27 p.

Ref. RR

1985

"Introducció a l'estudi sobre els lepidòpters diürns del massís del Garraf". *Miscel·lània Penedesenca* 1985, desembre 1986, 189-198 p.

"Cataluña: la batalla de los vinos". *Bouquet: la Guía de los Vinos y de la Buena Mesa*, núm. 35, 6-9 p.

Ref. RR

1986

"Avifauna del Penedès. Els còrvids". *Miscel·lània Penedesenca* 1986, desembre 1987, 231-256 p.

Ref. RR

1987

"Passat, present i futur de la vinya i el vi al Penedès". *Miscel·lània Penedesenca* 1987, desembre 1988, 237-268 p.

Conseqüències de la crisi de la fil·loxera al Penedès. Publicació realitzada com a president de l'Associació de Viticultors del Penedès, edició patrocinada pel Departament Agrícola de BASF Espanola, SA. 21 p.

"Oscil·lacions en el cens de parelles d'ocells nidificants en alguns llocs del Penedès i entorns". *Olerdulae, Òrgan del Museu de Vilafranca*, vols. 1, 2, 3, 4 (gen-des), 141-157 p.

Ref. RR

1988

"El parc d'automòbils que circula per les carreteres, una de les causes de la regressió de moltes espècies d'ocells". *Miscel·lània Penedesenca* 1988/2, octubre 1989, 299-311 p.

"Novetats en els ocells nidificants del Penedès i entorns". *Olerdulae, Òrgan del Museu de Vilafranca*, anys XIII-XIV, núms 1, 2, 3 i 4, gener 1988-desembre 1989, 77-96 p. Article realitzat amb la col·laboració d'Humbert Salvadó i Cabré i Xavier Bayer i González.

"Es constitueix una junta rectora de la Secció d'Ornitologia". *Gran Penedès*, núm. 9, 7 p.

Ref. RR

1989

Manual de pedagogia ornitològica: a tots els mestres, professors i joves de Catalunya aficionats a l'ornitologia, perquè els serveixi d'estímul i superació. Di-

buioux d'Humbert Salvadó. Vilafranca del Penedès, Museu de Vilafranca, 139 p.

Ref. RR

1990

"Fenologia de les anàtides (ànecs i oques) al Penedès i entorns". *Miscel·lània Penedesenca* 1990, desembre 1991, 513-521 p.

"Fenologia dels larolimícolos observats al Penedès i entorns". *Olerdulae*, any XV, núms 1-4 (gener-desembre), 57-73 p.

Ref. RR

1991

"Una àrea de cria del tallarol trencamates (*Sylvia conspiciata*)". *Miscel·lània Penedesenca* 1995, vol. XV, comunicacions 4es Jornades d'Estudis Penedesencs, Sant Sadurní d'Anoia, 1992, 31-36 p.

"Anàlisi d'un llistat de 49 ocells i aus obtinguts possiblement a Vilafranca del Penedès el 1899". *Gran Penedès: Butlletí de l'Institut d'Estudis Penedesencs*, núm 23, 4-6 p.

Ref. RR

1992

"Avifauna del massís de Garraf". *I Trobada d'Estudiosos de Garraf*, Diputació de Barcelona, 23-32 p.

Ref. RR

1993

"Evolució dels estornells com a ocells nidificants al Penedès". *Miscel·lània Penedesenca*, vol XVIII, 1994, 53-58 p.

"La cotorra de pit gris (*Myiopsitta monachus*), nova espècie nidificant al Penedès". *Miscel·lània Penedesenca*, vol. XVIII, 1994, 59-63 p.

"Estatus actual al Penedès de la zona de nidificació de la tórtora turca (*Streptopella decaocto*)". *Miscel·lània Penedesenca*, vol. XVIII, 1994, 65-69 p.

"Les reglamentacions del cava i la seva relació amb la Denominació d'Origen Penedès". *A Vinyes i vins: Mil anys d'història. Actes i comunicacions del III Col·loqui d'Història Agrària*, vol. II, coord. Emili Giralt, Barcelona, Universitat de Barcelona, 141-207 p.

"Fenologia dels ardèids controlats al Penedès i entorns". *Olerdulae*, XVIII (gener-desembre), 149-154 p.

"Ocells del Penedès". *La Fura*, 8/14 octubre.

Ref. RR

1994

"Control de les espècies d'ocells aquàtics al pantà de Foix". *Miscel·lània Penedesenca* 1994, II, juny 1995, 7-26 p.

"Recull de dades d'ornitologia al Penedès (1993-1994)". Amb Humbert Salvadó Cabré i Xavier Bayer González. *Olerdulae*, any XIX (gener-desembre), 53-60 p.

Ref. RR

1996

"Comentari sobre un llibre d'ornitologia imprès a Vilafranca i la Geltrú l'any 1892". *Miscel·lània Penedesenca* 1996, II Penedès, octubre, 23-41 p.

Els ocells de la vall de Boí i Aigüestortes. 81 p. i 22 p.

Ref. RR

1998

"Algunes cites ornitològiques interessants al massís del Garraf". *II Trobada d'Estudiosos del Garraf*. Barcelona, Diputació de Barcelona, Servei de Parcs Naturals, 41-42 p.

Anuari d'Ornitologia de Catalunya. Institut Català d'Ornitologia. Museu de Ciències Naturals de Barcelona. A les diferents edicions entre 1998-2009, i sota les sigles de PMRA, podem trobar Pere Mestre Raventós com a membre observador.

"Dades d'interès ornitològic al Penedès i entorns (conques del Foix, Gàia i Anoia). Tardor 1994-1995, 1996 i 1997". Amb X. Bayer, C. Guasch i H. Salvadó. *Olerdulae*, ed. Museu de Vilafranca.

Ref. RR

Bibliografia bàsica

"Pere Mestre i Raventós (1919-2007), un ornitòleg meticulós i apassionat". AYMÍ, RAÚL i FERRET, XAVIER. *Del Penedès*, Institut d'Estudis Penedesencs, primavera-estiu 2009, 23-29 p.

Abreviatures

RR: Revista/Obra referenciada

Antoni Mestres i Jané

Vilafranca del Penedès, 1904 - 1960

Fill dels vilafranquins benestants Vicenç Mestres i Juvé i Francesca Jané i Pascual, va gaudir des del seu naixement d'un ambient familiar on l'estima dels llibres i dels productes de la nostra terra era del tot quotidià: el seu pare era cunyat de l'impressor vilafranquí Pere Alagret i Vilaró i propietari d'una fassina d'alcohols al terme municipal de Guardiola de Font-rubí, alhora que la seva mare procedia d'una família amb tradicions comercials i de producció vinícoles. Va realitzar els seus primers estudis al Col·legi de Sant Ramon per després seguir els estudis de Ciències Químiques a la Universitat Industrial de Barcelona, fins a obtenir el títol de Director d'Indústries Químiques. Un cop els finalitzà,

va viatjar per diferents països d'Europa per millorar els seus coneixements químics.

Pels volts del 1927 va muntar, juntament amb el seu germà farmacèutic Vicenç (1907-1982), un laboratori químic, l'Oficina Química, dirigit sota la supervisió tècnica del Dr. Josep Estalella, que oferia un servei complementari al que donava l'Estació Enològica. Per la seva bona tasca davant d'aquest laboratori i per l'edició, entre el 1927 i el 1930, d'*Érdol. Boletín Químico Técnico*, una publicació periòdica especialitzada en el camp químic, fou nomenat col·laborador de l'Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas. Fou durant aquesta primera etapa que també començà a col·laborar a l'Estació de Viticultura i Enologia de Vilafranca. Durant els fets del 1936-1939, les instal·lacions del laboratori de l'Oficina Química li foren confiscades, i continuà com a personal agregat i col·laborador —el 1939, amb el primer govern franquista, fou depurat sense sanció, i encara l'any 1956 la seva categoria a l'Estació Enològica era de pèrit químic— per banda de l'INIA a l'Estació Enològica fins a la seva mort.

Des del punt de vista enològic es va dedicar a la micrografia i a l'estudi de les fermentacions, portant a terme els primers estudis espanyols amb relació a les fermentacions acetobutíliques, important fins i tot llevats dels Estats Units adequats per tal de millorar els rendiments finals; l'aprofitament dels residus; reconeixement d'antiferments; la recerca d'una pintura resistent als àcids dels vins i al gas sulfurós;

l'estudi de les resines iòniques, la fertilització dels sols agrícoles mitjançant les formigues, la nitrificació natural, la lluita contra el mildiu... Entre els molts dels seus camps d'estudi enològics cal destacar els que realitzà sobre els vins escumosos, obtenint un dels primers vins d'agulla del Penedès –sota la marca “Rosaki”.

A banda de la seva vàlua personal i professional pels estudis de la viticultura i l'enologia, durant tota la seva vida es va implicar de manera molt activa a la vida cultural de Vilafranca: fou director de la primera Secció de Ballet Popular de La Principal (1926), col·laborà de manera activa en la publicació de la *Gasetta de Vilafranca* (1926), col·laborà activament a les revistes *Viticultura y Enología* (1928-1936) i *Dionysos* (1948-1960), fou membre del jurat del concurs literari de la I Fira de la Vinya i el Vi i director del Museu del Vi del Museu de Vilafranca (1959-1960).

L'any 1963 l'Ajuntament de Vilafranca acordà posar el seu nom a un carrer del barri de les Clotes. El seu germà Vicenç va deixar establert que després del seu traspàs (1982) es creés la Fundació Antoni i Vicenç Mestres i Jané, per impulsar, mitjançant beques i la publicació de llibres, estudis d'investigació de caràcter científic, artístic i cultural, en general postuniversitaris, dins el districte universitari de Barcelona.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1927

“Decoloración de aceites de orujo”. *Érdol. Boletín Químico Técnico*. Vilafranca del Penedès, núm. 3, 6 p.

“Jabones moteados (savons marbrés)”. *Érdol*, núm. 4, 5-6 p.

“El gel de sílice y sus aplicaciones industriales”. *Érdol*, núm. 5, 2 p..

“Necesidad de estandarizar los productos químicos industriales”. *Érdol*, núm. 6, 2 p.

Ref. RR

1928

Nota Bibliogràfica. *Érdol*, núm. 6, 2-3 p.

“El carbón decolorante”. *Érdol*, núm. 7, 3-4 p.; núm. 9, 3-4 p.; núm. 12, 1-2 p., i núm. 15, 2-3 p.

Ref. RR

1932

“El ph en agricultura. I Su definición”. Vilafranca del Penedès, *Viticultura y Enología*, núm. 50, 3-4 p.; “II, Aparatos colorímetros para la determinación del

pH”, núm. 52, 1-2 p.; “III, el pH en tierras de cultivo”, núm. 54, 1-2 p.

Ref. RR

1933

“El ph en agricultura. El ph en prácticas enológicas”. *V&E*, núm. 65, 1-2 p.

Ref. RR

1934

“Notas sobre la fermentación alcohólica”. *V&E*, núm. 74, 1-2 p.; i núm. 82, 1-2 p.

“El III Congreso Internacional Técnico y Químico de las Industrias Químicas”. *V&E*, núm. 77, 2-3 p.

Ref. RR

Reconocimiento de antiférmicos y antisépticos en mostos y vinos por un método biológico. Amb MESTRES ARTIGAS, CRISTÓFOL. Instituto de Investigaciones Agronómicas, Vilafranca del Penedès, Estació de Viticultura i Enologia, 39 p.

Ref. CCUC

1935

“Las labores de verano para la conservación del agua en el suelo”. *V&E*, núm. 90, 1-2 p.

"La bodega". *V&E*, núm. 92, 1-3 p.

"Época de verificar la poda de la vid". *V&E*, núm. 96, 1-2 p.

Ref. RR

Contribución al estudio de la evolución de las sub-tancias nitrogenadas del mosto en la fermentación. Amb MESTRES ARTIGAS, CRISTÓFOL. Vilafranca del Penedès, Estació de Viticultura i Enologia, 32 p.

Ref. CCUC

Estudio comparativo de fermentaciones de mostos a moderadas y bajas temperaturas. Amb MESTRES ARTIGAS, CRISTÓFOL. Vilafranca del Penedès, Estació de Viticultura i Enologia, 12 p.

Ref. BUAB

Méthode biologique pour la recherche d'antiseptiques e d'antifermentos dans les mouts et dans les vins. Amb MESTRES ARTIGAS, CRISTÓFOL. *Bulletin de l'Institut Oenologique d'Algérie*. 16 p.

Ref. CCUC

1936

Estudio comparativo de fermentaciones de mostos a moderadas y bajas temperaturas. Amb MESTRES ARTIGAS, CRISTÓFOL. Vilafranca del Penedès, Estació de Viticultura i Enologia, 12 p.

Ref. BUAB

de los procesos naturales. Se obtiene una muestra de 1.300 fermentos, pertenecientes a la cepa de 1900 y 1902 en «Compro rendus de l'Académie des Sciences» y en los «Annales de Physique» de Châlon.

«Nos descubrimos en química general, particularmente en la fermentación, sobre «parties» anteriores, en la química agrícola, basas para inventar un método, pero no sólo en ella, sino en las ciencias orgánicas, volviendo en volación en la doctrina química del siglo XIX, «exactly el mismo químico Sabatier es un químico e ilustre artículo publicado en *Châlon et Jura*».

Berthelot en 1900 dijo a conocer la síntesis orgánica del acetileno, siendo el hidrógeno y el carbono con la ayuda del arco voltaico. Antes de esta época se creía que los hidrógenos de la química del carbono, sólo podían obtenerse a partir de sustancias orgánicas. Una serie de ácidos de gran importancia se sintetizaron. La síntesis del benceno, sulfonados, amoníaco y nitrógeno partiendo del acetileno por condensación (1860), la del alcohol (1860), metano, metano (1860), ácido fórmico (1860), ácido oxálico (1867), la de los carbonos gaseosos cuando son ácidos con la glucosa a 1900 (1860).

Y termino con Paul Sabatier su artículo «Método Berthelot y la síntesis química» (C. et F. Berthelot 1907) «Experimentador de una habilidad prodigiosa, que hizo la obtención de una elemento, observador de una seguridad impecable, Marcelino Berthelot pensó en su más alto grado, en el laboratorio del más infatigable del mundo real de las reacciones químicas y de la verdadera naturaleza de los productos que de él se ob-

tenían, solo sentido que es posible llevar el resto del mundo. El concepto de síntesis que realizó concretamente una línea capital, cuya esencia ha sido decisiva para la aplicación, de la química moderna».

En la investigación científica la medida de las afinidades químicas por las cantidades de calor desprendidas en las reacciones y en consecuencia valorar las energías químicas por las mismas unidades que las energías físicas y mecánicas. Berthelot estudió entre principios de la termodinámica en una investigación sobre las sustancias explosivas, y en sus estudios sobre la formación de ácidos, formulando sus leyes sobre la velocidad de reacción y de las masas químicas.

En el campo de la química agrícola, desarrolló la acción importante de la simbiosis y la acción simbiótica en la alimentación nitrogenada de las plantas.

Marcelino Berthelot había experimentado en la vida científica, filosófica, constante y pacífica de ideas arraigadas en su vida social y hombre auténtico de sensibilidad humana en un siglo vital, en su vida cultural, el 18 de Marzo de 1907, «revelación sobre la esencia de lo que había podido ser, se sigue».

Los pesos atómicos

Invitado por la Dirección de este Boletín para prolongar la publicación de la Tabla de pesos atómicos, me permito dar pocas noticias, sin por eso ser poco cierto, basadas de una reunión científica. La explotación del tipo que sigue quiere significar y de su importancia importante en el campo de la Química orgánica y en el de las aplicaciones.

"Mildew". *V&E*, núm. 102, 1-2 p.

Ref. RR

1942

Aprovechamiento de los residuos de la destilación vinica, llamadas ordinariamente fúseles. Amb MESTRES ARTIGAS, CRISTÓFOL. Boletín del Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas, núm. 7, 1-56 p.

Ref. BdC

"La lucha contra el mildiu". *Agricultura. Revista Agropecuaria*, núm. 120, 139-140 p.

Ref. CCUC

1943

Contribución al estudio de las fórmulas utilizables contra el mildiu, a base de dosis reducidas de cobre. Amb MESTRES ARTIGAS, CRISTÓFOL. Cuadernos de la Estación de Viticultura y Enología. Madrid, Ministerio de Agricultura, Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas, núm. 30, 87 p.

Ref. CCUC

Métodos analíticos para el ácido tártrico de los vinos y residuos de los mismos, y ensayos realizados con un procedimiento conductométrico. Amb FÁBREGUES, JOSEP MARIA. Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas, núm. 100, 189-239 p.

Ref. CCUC

1948

"La ciencia y la enología. ", *Dionysos*, Vilafranca del Penedès, òrgan del Museu del Vi, juliol, 25-26 p.

"La investigación en la Estación de Viticultura y Enología". *Dionysos*, desembre, 70-71 p.

Ref. RR

1949

Aportación al estudio de la fertilización del suelo por medio de hormigueros. Amb MESTRES ARTIGAS, CRISTÓFOL. Madrid, Cuaderno Instituto Nacional de Investigaciones Agronómicas, núm. 109, 125-163 p.

Ref. CCUC

1952

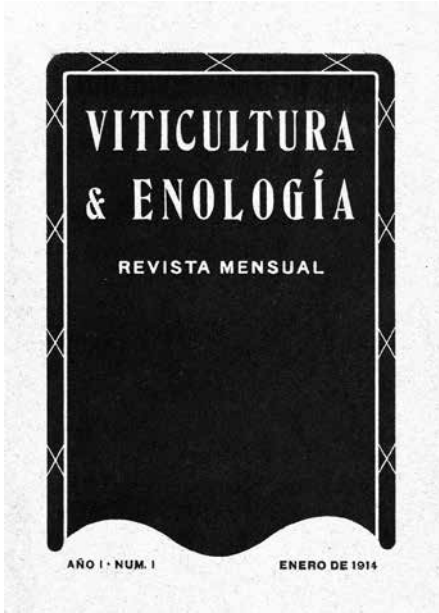
"El progreso enológico". *Dionysos, en la Vinicultura, las Artes y en las Letras, Vilafranca del Penedès*, núm. 2, 12 p.

"Visita a la IV Feria Internacional de la Viña y del Vino de Montpellier", *Dionysos*, núm. 4, 20 p.

Ref. RR

1953

"Fichas enológicas". *Dionysos*. Nota de la revista esmentant que s'acompanyarà amb unes fitxes enològiques, lliurement que es va realitzar fins a l'any 1955.

"El precio del vino". *Dionysos*, núm. 8, 7 p.

"Urge fomentar el consumo del vino". *Dionysos*, núm. 9, 5 p.

Ref. RR

1955

"Noticias de la Estación de Viticultura y Enología". *Dionysos*, núm. 30, 7 p.

Ref. RR

1956

"Los vinos de España". *Dionysos*, núm. 39, 12-13 p.
Aquest mateix article es va publicar a la revista *Hospitalierie Internationale* de París.

Ref. RR

1957

"La jalea real y la levadura de vino". *Dionysos*, núm. 48, 10 p.

Ref. RR

1958

"Bebidas de infusiones vínicas". *Dionysos*, núm. 64, 7 i 12 p.

Ref. RR

"El cambio iónico". Amb FÀBREGAS, JOSEP MARIA. *Revista Agricultura*, núms. 316-317, 11 p.

Ref. World Cat

1960

"Exportar y regular el mercado de vinos". *Dionysos*, núm. 79, 13-15 p.

Ref. RR

1976

Metodología de análisis de vinos y derivados. Amb GARCÍA BARCELÓ, J. i CAMPLLONCH ROMEU, ISIDRO. Vilafranca, Sociedad Expendedora del Panadés, 225 p.

Ref. World Cat

Bibliografia bàsica

"A la memoria del eminente enólogo D. Antonio Mestres Jané". MESTRE ARTIGAS, CRISTÓFOL. *Dionysos*, 1960, núm. 83, p. 8-9.

Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès. Fons Estació Enològica. A-42-330 733 G. Conjunt documental manuscrit.

Fundació Antoni i Vicenç Mestres Jané 1893-1994. Edita Fundació Antoni i Vicenç Mestres Jané, 1994, vol. I.

"D'alguns 'americanos'vilafranquins i els orígens de la Caixa d'Estalvis del Penedès". SOLÉ BORDES, JOAN. Vilafranca del Penedès, Institut d'Estudis Penedesencs. *Del Penedès*, 2011, núm. 25, 17-30 p.

Abreviatures

BdC: Biblioteca de Catalunya

BUAB: Biblioteca Universitat Autònoma de Barcelona

CCUC: Catàleg Col·lectiu Universitats Catalanes

RR: Revista referenciada

V&E: *Viticultura y Enología*

Claudi Mimó i Caba

Vilanova i la Geltrú, 1844 - L'Havana, 1929

Fill del pedagog i intel·lectual vilanoví Pau Mimó i Raventós (1813-1892), nasqué a Vilanova i la Geltrú l'any 1844 en l'anomenat forn de Can Caba. La seva vida vindrà en gran manera marcada per l'esperit que va viure a casa seva d'estima a la cultura i a Catalunya. En un principi els seus estudis van estar orientats a seguir la tradició familiar i va obtenir el títol de mestre. Tanmateix, la facilitat que tenia per l'estudi el portà obtenir els títols de pèrit mercantil, i fins i tot les llicenciatures de Dret i Ciències Fisicomatemàtiques a la Universitat de Barcelona, i més tard el doctorat en ambdues especialitats a la Universitat de Madrid. L'any 1865 ja el trobem exercint de professor

al col·legi de Barcelona de Sants Just i Pastor, que es trobava al carrer Jaume I, creat uns anys abans pel seu pare, on impartia classes de lletres catalanes a joves alumnes, entre els quals es trobava el que més endavant fou filòleg Pompeu Fabra i Poch (1868-1948)

L'any 1870 participà en la fundació de l'associació La Jove Catalunya, 1870-1875, primer grup obertament catalanista, tot i que en principi tenia un caràcter literari, que publicà el setmanari científic i artístic *La Gramalla*, amb la finalitat d'augmentar el coneixement de la llengua catalana i reivindicar el passat històric de Catalunya i el seu fet diferencial. Durant aquells anys el trobem participant com a adjunt numerari en els Jocs Florals (1871-1870). També, fou professor encarregat de la càtedra de Geometria Analítica, Càlcul Diferencial i Mecànica Racional a la Universitat de Barcelona. L'any 1873 fou nomenat acadèmic de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, i l'11 de maig del 1875 pronuncià un discurs d'entrada sobre la brillantor dels estels, tot i que no hi ingressà fins a l'any 1876, assignat a la secció de Ciències Fisicomatemàtiques. L'any 1883 es presentà a Madrid a les oposicions per a una plaça de catedràtic de Geometria Analítica a la Universitat de l'Havana, i tot seguit marxà cap a Cuba, viatge que anys abans havia realitzat també el seu pare. La seva marxa va fer que fos nomenat, el 1884, acadèmic corresponent de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona. Un cop establert a Cuba, el mateix 1884, s'afilià al Partit Liberal cubà, de tendència autonomista, seguint el seu sentiment polític catalanista, essent escollit regidor i tinent d'alcalde de l'Ajuntament de la ciutat de l'Havana. Un cop finalitzada la

guerra i aconseguida la independència d'Espanya, el nou govern cubà li encomanà les càtedres de Trigonometria, Geometria Analítica i Geometria Descriptiva a la Universitat de l'Havana. A hores d'ara es considera Mimó com el precursor del moviment matemàtic de Cuba.

El seu fort sentiment cap a Catalunya, malgrat de la distància, no minvà, tot el contrari. Així el trobem com a soci, el 1905, del Centre Català de l'Havana, entitat que existia a Cuba d'ençà de l'any 1882 i que presidí durant els anys 1908-1917. L'any 1908 dirigí l'entitat La Nova Catalunya, que tenia una orientació política completament independentista i exponent de l'esperit catalanista existent a l'illa. Com a símbol de la seva estima a la terra i de la continuïtat que volia donar al seu esperit, l'any 1910 va inscriure el seu fill a la Sociedad de Beneficencia de Naturales de Cataluña, entitat fundada l'any 1840 i que era el centre català més antic del món. L'any 1921 va venir a Espanya, comissionat pel govern cubà, per estudiar el funcionament de les universitats i escoles industrials, visitant la seva vila nadiua de Vilanova i la Geltrú. El mes d'octubre del 1928, sota la presidència de Francesc Macià, com a president d'honor participà en la redacció de la Constitució Catalana de l'Havana, que fou aprovada per l'Assemblea Constituent del Separatisme Català organitzada pel Club Separatista Català número 1, comissió de la qual formava part.

A banda de la seva tasca com a professor universitari, i de lluitar pels seus ideals polítics, Mimó no va oblidar els seus orígens i va fundar a l'Havana el Col·legí Mimó, on s'impartia un ensenyament liberal i catòlic. Alguns dels seus alumnes que amb el temps s'havien convertit en personatges força reconeguts encara recordaven el seu mestratge després d'uns anys, com els escriptors llatinoamericans José Lezama Lima (1910-1976) i Alejo Carpentier Valmont (1904-1980).

BIBLIOGRAFIA

Obra científica i tècnica

1865

Manual de aritmética para las escuelas primarias de ambos sexos, amb Pau Mimó i Reventós. Barcelona, Librería y fábrica de rayados de Luís Niubó, 184 p. L'any 1972 se'n va fer una reedició. El 1874 es va fer una segona edició, però sota el títol: *Principios de aritmética: o sea, extracto del manual aritmética para las escuelas primarias de ambos sexos*, amb Pau Mimó i Reventós.

Ref. CCUC

1875

Discurs, de l'11 de maig, de recepció a la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, sobre el tema: *El centelleo de las estrellas*.

Ref. BRACAB

1883

Discurs/memòria, del 23 de juny, sobre *Breves consideraciones acerca de la importancia de las matemáticas en la explicación del sistema de Copérnico*.

Ref. BRACAB

1908-1932

Fundador de la revista *Nova Catalunya*: revista mesadera dirigida per MURILLO, J.

Ref. CCUC

Bibliografia bàsica

"Un pedagog a recordar: Claudi Mimó i Caba". VIRELLA I BLODA, A. *Foment*, núm. 8, 24-27 p.

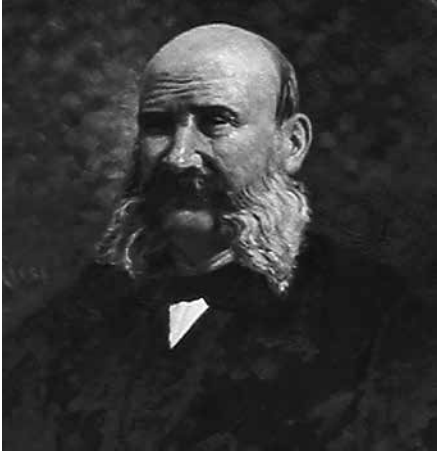
Abreviatures

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes

BRACAB: Biblioteca Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona

Magí Pers i Ramona

Vilanova i la Geltrú, 1803 - Barcelona, 1888

Tot i que és un personatge vilanoví amb una formació artesanal de sastre i autodidacte en l'art d'escriure, la seva incursió en el món de la ciència ha estat força reconeguda per la seva aportació personal a les aplicacions individuals i sociològiques de la frenologia, disciplina pseudocientífica que podem afirmar que es correspondria amb els antecedents precientífics de la disciplina mèdica actual de la neuropsicologia.

Fill dels vilanovins Antoni Pers, pagès acomodat, i de Francesca Ramona. D'ideologia liberal, va marxar a l'illa de Cuba (Matança) l'any 1822, on va fer fortuna gràcies a la seva habilitat artesanal com a sastre. Fou precisament a Cuba on també se li van despertar les aptituds literàries, escrivint articles de temàtica política i moralistes al diari *El Eco del Comercio*.

Un cop finalitzà la seva aventura americana, tornà a Catalunya amb una benestant situació econòmica, s'establí a la ciutat de Barcelona i l'any 1836 publicà l'obra pionera en el seu ofici, *Arte de sastrería, ó método práctico para aprender a cortar con facilidad...*

Tot i que ignorem amb certesa quan va fer amistat amb Marià Cubí i Soler (1801-1875) –principal divulgador de la frenologia que seguia les tesis del metge austríac F.J. Gall (1758-1828), que seguia la hipòtesi fisiològica que el cervell era una mena d'agrupació de diferents òrgans a cadascun dels quals li corresponia una capacitat intel·lectual diferent–, creiem que fou pels volts del 1843, quan aquest va fundar a Barcelona la Sociedad Frenológica de Barcelona i va començar a divulgar la nova ciència a Catalunya impartint cursos a diverses poblacions, com Igualada, Tarragona i Vilanova i la Geltrú (1844?). Així, l'any 1845, en qualitat de traductors, publiquen el text *Manual práctico de magnetismo animal, o exposición metódica de los procedimientos empleados para producir los fenómenos magnéticos, y su aplicación al estudio y al tratamiento de las*

enfermedades por Alfonso Teste, atrevint-se fins i tot anunciar a la portada "Traducido i reformado por...". L'any 1849, com a mostra de la seva total implicació en la frenologia, publica el seu *Manual de frenología*, amb la ferma voluntat de difondre aquest nou coneixement i millorar la "...moralidad, inteligencia y religiosidad... los trastornos sociales y políticos serán imposibles; porque entonces todo será orden, virtud, inteligencia y moralidad. La frenología indica el camino, no hay más que seguirlo." Pels volts del 1850 el nostre biografiat va tornar a residir a la seva vila nadiua on reactivà la Sociedad Frenológica de Villanueva, entitat que fou fundada l'any 1844 per Mariano Cubí arran de la seva visita a la població, de la qual fou nomenat president honorari i el seu nebot Josep Pers i Ricard (1810-1855) en prengué la presidència efectiva. Des de l'any 1852 al 1854 l'esmentada societat, però sota la seva direcció personal, publicà la *Revista Frenológica*, editant-se els dos primers anys a Vilanova i el darrer a Barcelona. De fet la major part d'articles els va redactar ell mateix, tot i que publicava traduccions de frenòlegs reconeguts i d'altres membres de l'entitat. També cal recordar que aquest personatge fou un prolífic escriptor deixant-nos obres de poesia i de prosa i fins i tot de gramàtica i llengua catalana.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1845

Traducció i adaptació de l'obra: *Manual práctico de magnetismo animal, ó exposición metódica de los procedimientos empleados para producir los fenómenos magnéticos y su aplicación al estudio y al tratamiento de las enfermedades por Alfonso Teste*. Amb CUBÍ i SOLER, MARIANO. Barcelona, Imprenta de J. Verdaguer, 360 p.

1849

Manual de frenología. Barcelona, Imprenta de J. Tauló. 350 p.

1852

Direcció de la *Revista Frenológica: publicación destinada a difundir en todas las clases de la sociedad el conocimiento de la frenología y sus numerosas, útiles é importantes aplicaciones*. Vilanova i la Geltrú: Imp. y Lib. José Pers i Ricard. L'any 1853 es va publicar el núm. 2, i l'any 1854 el núm. 3, però aquest cop a Barcelona a la impremta de José Tauló.

"El intelecto". *Revista Frenológica*, núm. 1, 21-26 p.

"Biografías frenológicas. Cervantes". *RF*, núm. 1, 58-63 p.

"Los sistemas filosóficos". *RF*, núm. 1, 70-76 p.

"De las disposiciones naturales". *RF*, núm. 1, 77-82 p.

"Literatura. Del origen y formación de las lenguas". *RF*, núm. 1, 99-106 p.

"Algunas reflexiones. Sobre el bien y el mal". *RF*, núm. 1, 107-113 p.

"Biografía de Fray Gerónimo Feijóo". *RF*, núm. 1, 120-125 p.

"De las facultades mentales. Pluralidad de los órganos". *RF*, núm. 1, 138-146 p.

"Economía política. Verdaderas industrias y riquezas". *RF*, núm. 1, 154-162 p.

"Biografía de Gall". *RF*, núm. 1, 165-173 p.

"Consideraciones sobre la vanidad". *RF*, núm. 1, 186-190 p.

"Algunas consideraciones sobre las alineaciones mentales". *RF*, núm. 1, 191-196 p.

"Sentimientos innatos en el hombre de la existencia de un Dios y una religión". *RF*, núm. 1, 215-221 p.

"El orgullo". *RF*, núm. 1, 234-237 p.

"Contestación razonada a las gratuitas suposiciones y argumentos fútiles que en contra de mi artículo 'Verdades Industrias y riquezas' publicó en el núm 194 del Diario de Barcelona el Sr. Don Tomás Illa y Balaguer". *RF*, núm. 1, 240-254 p.

"Consideraciones sobre el suicidio". *RF*, núm. 1, 261-270 p.

"Paralelo. Entre el orgullo y la vanidad". *RF*, núm. 1, 289-294 p.

"Necesidad de una exacta definición de la locura y clasificación de las enfermedades mentales". *RF*, núm. 1, 309-316 p.

"De la poesía". *RF*, núm. 1, 333-341 p.

"Biografía del Dr. D. Jaime Balmes". *RF*, núm. 1, 353-362 p.

"Los maniáticos". *RF*, núm. 1, 368-370 p.

"Consideraciones sobre un plan de estudios". *RF*, núm. 1, 371-377 p.

Ref. RR

1853

"De las causas de la locura". *RF*, núm. 2, 22-30 p.

"Biografía de Napoleón el Grande". *RF*, núm. 2, 31-40 p.

"Algunas consideraciones sobre la ciencia económica". *RF*, núm. 2, 41-43 p.

"Mejoramiento de la especie humana". *RF*, núm. 2, 55-60 p.

"Método ó modo de enseñar". *RF*, núm. 2, 73-77 p.

"Consideraciones sobre los sistemas de gobierno". *RF*, núm. 2, 94-100 p.

"Biografía de D. Gaspar Melchor de Jovellanos". *RF*, núm. 2, 108-117 p.

"De las pasiones. Discurso leído en la Sociedad frenológica Villanovesa, en la sesión del 13 de febrero de 1853, por el presidente honorario..." *RF*, núm. 2, 118-123 p.

"Dispertamiento súbito de algunas facultades afectivas é intelectuales en el hombre". *RF*, núm. 2, 124-130 p.

"De las razas". *RF*, núm. 2, 141-148 p.

"Los amantes de la frenología y sus adversarios". *RF*, núm. 2, 149-154 p.

"Biografía de Fray Francisco Armañá, arzobispo de Tarragona". *RF*, núm. 2, 155-160 p.

"De la sociabilidad. Observaciones sobre el descubrimiento y existencia de esta nueva facultad". *RF*, núm. 2, 161-166 p.

"El progreso intelectual". *RF*, núm. 2, 167-171 p.

"Estudios filosóficos. Observaciones sobre la justicia". *RF*, núm. 2, 202-207 p.

"Biografía de Benjamin Franklin". *RF*, núm. 2, 220-224 p.

"Inconsecuencia de los amigos y cabilosidad de los partidos". *RF*, núm. 2, 225-230 p.

"Cuestión filosófica. Consideraciones sobre la atención". *LF*, núm. 2, 238-245 p.

"Aplicación de la frenología a la historia. Observaciones sobre el progreso de los pueblos en relación con su desarrollo cefálico". *RF*, núm. 2, 246-258 p.

"De la voluntad. Como causa de las facultades". *RF*, núm. 2, 259-263 p.

"Ciencias. De la educación y desigualdad de los sexos". *RF*, núm. 2, 270-274 p.

"Del juicio". *RF*, núm. 2, 288-291 p.

"Estudios filosóficos-morales. Importancia del descubrimiento de la frenología". *RF*, núm. 2, 292-299 p.

"Biografía de Marco Tulio Cicerón". *RF*, núm. 2, 319-328 p.

"El socialismo. Considerado á la luz de la frenología, su historia y sus consecuencias". *RF*, núm. 2, 338-345 p.

"Reflexiones sobre el modo de combatir las pasiones. Leídas en la Sociedad Villanovesa, por su Presidente Honorario... en la sesión del 18 de septiembre de..." *RF*, núm. 2, 346-349 p.

"De la felicidad del hombre". *RF*, núm. 2, 350-355 p.

"Biografía de Homero". *RF*, núm. 2, 356-366 p.

"Rápida ojeada sobre el origen de las artes y de las ciencias". *RF*, núm. 2, 373-377 p.

"Del ejercicio de las facultades afectivas é intelectuales". *RF*, núm. 2, 378-382 p.

Ref. RR

1854

"Aplicación de la frenología a las lenguas. Del lenguaje de los animales". *RF*, núm. 3, 7-12 p.

"Biografía de Sócrates". *RF*, núm. 3, 21-27 p.

"Estudios filosóficos. Consideraciones sobre la imaginación". *RF*, núm. 3, 45-49 p.

"Consideraciones sobre el ángulo facial". *RF*, núm. 3, 55-59 p.

"Algunas reflexiones sobre el talento poético". *RF*, núm. 3, 60-64 p.

"Política-moral. Paralelo entre el despotismo y la libertad". *RF*, núm. 3, 69-75 p.

"El hombre no es malo porque tenga poco ó mucho talento". *RF*, núm. 3, 88-91 p.

"Consideraciones sobre la fisogonomía ó el talento de conocer lo interior por el exterior". *RF*, núm. 3, 113-119 p.

"Biografía de Fenelon, arzobispo de Cambray". *RF*, núm. 3, 120-125 p.

"Estudios filosóficos de las acciones de los hombres". *RF*, núm. 3, 129-134 p.

"Consideraciones sobre la utilidad de la enseñanza mútua". *RF*, núm. 3, 146-149 p.

"Los moralistas". *RF*, núm. 3, 172-179 p.

- "Consideraciones sobre un asilo ó casa de locos. Y sus consideraciones arquitectónicas para facilitar la curación de los enagenados". *RF*, núm. 3, 187-197 p.
- "De las leyes del ejercicio. Escrito leído en la Sociedad Frenológica Villanovesa, en la sesión de 19 de marzo". *RF*, núm. 3, 203-210 p.
- "De la patognomía ó de la pantomima en general". *RF*, núm. 3, 227-231 p.
- "Biografía de Bernardo de Palissy, el alfarero". *RF*, núm. 3, 232-243 p.
- "Justo tributo pagado a Gall y a su ciencia por uno de sus adversarios". *RF*, núm. 3, 260-265 p.
- "De la educación". *RF*, núm. 3, 278-283 p.
- "Dos palabras más sobre el perfeccionamiento progresivo del hombre y las ciencias. Escrito leído en la Sociedad Frenológica Villanovesa, en la sesión de 16 de abril. *RF*, núm. 3, 312-319 p.
- "De la necesidad y utilidad de ocupar los enagenados curables". *RF*, núm. 3, 332-336 p.
- "Biografía de Juan Gutenberg". *RF*, núm. 3, 342-352 p.
- "Dos palabras sobre la mendicidad de los pueblos y modo de extirparla". *RF*, núm. 3, 353-358 p.

"Defensa de las doctrinas de Gall, y pruebas de su buena fé é imparcialidad al establecerlas". *RF*, núm. 3, 359-368 p.

"Examen de las causas que tan particular y visiblemente distinguen y hacen superior el hombre del resto de los animales". *RF*, núm. 3, 379-382 p.

Ref. RR

Bibliografia bàsica

Tesi doctoral: *Una ciència de l'home, una ciència de la societat: Frenologia i magnetisme animal a Catalunya, 1842-1854*. NOFREO MATEO, DAVID. Centre d'Estudis d'Història de les Ciències, Universitat Autònoma de Barcelona, 2005.

"Magí Pes Ramona". *Gran enciclopèdia catalana*, Enciclopèdia Cat.

Abreviatures

RF: Revista Frenològica

RR: Revista referenciada

Francesc Puig i Figueres

Vilanova i la Geltrú, 1895 -1966

Fill dels vilanovins Ramon Puig i Noya (1857-?) i de Francisca Figueras i Ventosa (1863-?), procedents del mas de l'Artís, que es troba a la banda de muntanya, va realitzar els seus estudis primaris i secundaris a la seva població nadiua. Va estudiar enginyeria a l'Escola Industrial de Vilanova on obtingué el títol de pèrit industrial en química l'any 1914. Ens consta que quan va finalitzar els seus estudis fou nomenat professor numerari de les escoles de pèrits industrials, impartint classes a diferents centres com Béjar i Valladolid. A Vilanova i la Geltrú, 1929, va fer classes de dibuix tècnic, tot i que va demanar l'excedència uns anys després. L'any 1945 va demanar la seva reincorporació com a professor.

Però si la seva figura és recordada actualment és pels seus treballs referents a la introducció del ciment blanc i per la seva contribució mitjançant diferents patents a millorar la fabricació de les rajoles hidràuliques. Bon coneixedor de la geologia local, l'any 1923 va aventurar-se amb altres socis locals a la constitució de l'empresa "Materiales Hidráulicos Griffi, SA" –nom procedent d'un topònim local proper al mas de l'Artís dit fondo de Griffi, prop del torrent que al segle XVIII rebia el nom de torrent de Grifa– per explotar un aforament de roques calcàries cretàiques no contaminades per ferro o argiles, la qual cosa li permetria obtenir ciment blanc. Segons la publicitat de l'any 1927 de l'esmentada empresa, fabricava dos tipus de ciments: "Griffi blanco natural" per a mosaics hidràulics i "Griffi Portland blanco" per a la fabricació de pedres artificials, revestiments... Aquesta empresa, que posseïa una pedrera i una planta cementera, pels volts de l'any 1929 donava feina a més de tres-centes persones i produïa unes 20.000 tones de ciment blanc a l'any. Durant la celebració de l'Exposició Internacional de Barcelona, 1929-1930, va rebre com a premi la medalla d'or.

A banda de la seva preocupació personal per l'obtenció i la millora del ciment blanc obtingut a la seva planta cementera, també es va interessar per la seva utilització en la fabricació de mosaics hidràulics, molt utilitzats en els paviments de les cases modernistes, a més d'altres productes prou innovadors en aquells moments, com ens mostra la seva primera patent d'invenió registrada l'any 1935. L'any 1972 la "Compañía

Valenciana de Cementos Portland, SA" va adquirir un paquet majoritari de les accions de "Materiales Hidráulicos Griffi, SA". L'any 2009 la cementera, propietat de l'empresa internacional del sector del ciment CEMEX en aquells moments, va tancar portes definitivament.

BIBLIOGRAFIA

Obra tècnica

1935

Patent d'invenció 138.985 amb data 19 de juliol. *Un procedimiento químico para producir con máxima compacidad losetas baldosas y mosaicos llamados hidráulicos: piedra y mármol artificiales; piezas, bloques y cajones de hormigón.*

Ref. WAHOEPM

1940

Patent d'invenció núm. 151.047 amb data 4 de desembre. *Un nuevo procedimiento para la obtención de sulfato amónico.*

Patent d'introducció núm. 151.055 amb data 5 de desembre. *Procedimiento para la obtención de carbonato de Magnesia, con producción simultánea de sales de amonío.*

Ref. WAHOEPM

1949

Patent d'invenció núm. 186.937 amb data 7 de febrer. *Un procedimiento perfeccionado de obtención de cemento portlant blanco en horno rotatorio.*

Ref. WAHOEPM

1957

Patent d'invenció núm. 236.364 amb data 4 de juliol. *Procedimiento de fabricación de baldosas llamadas hidráulicas.*

Ref. WHOEPM

Bibliografia bàsica

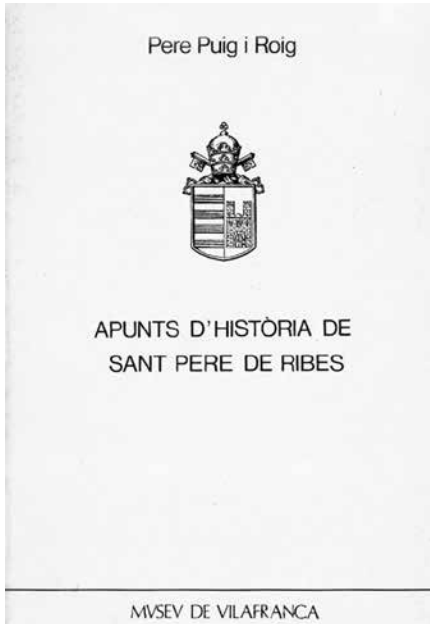
"Puig i Figueras, Francesc. Enginyer i introductor del ciment blanc". TUBAU, ALBERT. *Emprenedors i pioners. Ciència i tècnica a Vilanova i la Geltrú*. X Aniversari Gal·lica, 2003.

Abreviatures

WHOEPM: Web Històrica Oficina Espanyola de Patents i Marques

Pere Puig i Roig

Sant Pere de Ribes, 1891 - Barcelona, 1980

Aquest és un d'aquells personatges sobre els quals ens agradaria conèixer més coses i que és mereixedor d'un estudi biogràfic molt més extens, per recuperar la seva figura i donar-li el lloc que creiem que es mereix dins la història de la ciència i la tecnologia al Penedès.

D'acord amb la seva data de naixement, el trobaríem pels volts del 1910 cursant els estudis de medicina a la Facultat de Medicina de Barcelona, estudis que finalitzà l'any 1915. Pel que sabem, va entrar a treballar tot seguit com a metge intern a la Casa de la Maternidad y Expósitos de Barcelona, que depenia de la Diputació, a l'inici de la renovació d'aquesta institució de la mà de la Mancomunitat de Catalunya, coincidint amb el també metge obstetra vilanoví Josep Roig i Raventós.

Al segon Congrés de l'Associació General de Metges de Llengua Catalana, el 1917, participà amb un treball preparatori a la seva tesi doctoral realitzada a la Casa de la Maternitat. L'any següent obtingué el doctorat a la Universitat Central de Madrid, amb un treball específic de l'especialitat obstetra sota el títol *La tensión arterial durante el embarazo, parto y puerperio, conveniencia de su examen sistemático en las embarazadas, como medio profiláctico de albuminuria y eclampsia gravídicas*. L'any 1920 assumí el càrrec de director dels dispensaris de la institució Lucha contra la Mortalidad Infantil, fundada per la Liga de Señoras para la Acción Católica i sota la supervisió del Dr. Josep Roig i Raventós. En aquests dispensaris es portava a terme la vacunació antituberculosa, assistència pediàtrica i tocològica, educació sanitària, conferències... per aconseguir reduir de manera important la morbiditat i mortalitat infantil. Després de la Guerra Civil, 1945, va dirigir el Servei de Maternologia de la Clínica Corachan. Va escriure nombrosos articles tècnics però, sobretot, va divulgar durant les dècades dels anys cinquanta i seixanta del segle XX, dins els valors cristians de l'època i en moltes

ocasions antifeministes tal com ho entenem avui, les recomanacions bàsiques higièniques prenatales de la dona i nocions bàsiques de puericultura. L'any 1978 va guanyar el primer premi del tema "Penedescenc" del VI Concurs Sant Ramon de Penyafort amb el treball *Apunts d'història de Sant Pere de Ribes*.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica i altres publicacions

1917

"La tensió arterial màxima en l'embarç, part i puerperi". II *Congrés dels Metges de Llengua Catalana*, 555-582 p.

Ref. RR

1918

Tesi doctoral, llegida el 20 de febrer: *La tensión arterial durante el embarazo, parto y puerperio, conveniencia de su examen sistémico en las embarazadas, como medio profiláctico de albuminuria y eclampsia gravídicas*. 118 p.

Ref. WorldCat

1919

Crecimiento ponderal y estatural de los niños españoles (estudio estadístico basado en 229 y 1.845 observaciones, respectivamente recogidas en la Casa de Maternidad y Expositos de Barcelona. Archivos españoles de pediatría, 327-353 p.

Ref. WorldCat

1925

"La cesàrea con exteriorización temporal del útero según el procedimiento de Portes". Amb BOSCH AVILÉS, L. *Revista Española de Medicina y Cirugía*, juliol, 11 p.

Ref. CCUC

1930

Puericultura o el arte de criar bien a los hijos. Barcelona, Sintés. D'aquest llibre se'n van fer dues edicions.

Ref. WorldCat

1952

"Problemas medicosociales del matrimonio". Dins *Magisterio social de Pio XII*. Barcelona, Instituto Católico de Estudios Sociales de Barcelona, 191 p.

Ref. CCUC

1955

Para una generación mejor: procreación consciente: higiene prenatal, puericultura. Barcelona, Rafael Salvá, 1.000 p.

Ref. BNE

1958

La moral católica en la exploración y tratamiento de la esterilidad matrimonial y en las prácticas de pre-determinación del sexo. Bilbao, Editorial Moderna, 37 p. Conferència pronunciada el 17 d'abril a la Facultat de Teologia del Col·legi Màxim de Sant Cugat.

Ref. BUB

1959

El hijo ideal (sano, bueno, inteligente): prontuario de puericultura, precedido de unos resúmenes de higiene de la generación y de maternología. Barcelona, CEFAR, 619 p.

Ref. BUB

1960

Descendencia sana. Barcelona, Ed. Cefas, Col·lecció "Para una generación mejor", vol. II, 541 p. D'aquesta obra se'n va fer una segona edició.

Ref. BUB

1963

Investigaciones experimentales sobre etiología de los infartos y de los hematomas placentarios, su extraordinario interés obstétrico y médico-legal. Imp. La Poligrafía, 91 p.

Ref. BNE

1964

"Oolisinas: su posible aplicación en clínica obstétrica humana (notaprevia)". *Revista Médico-Práctica Internacional*, segon trimestre, 7 p.

Ref. CCUC

1967

"Grave problema demográfico en Cataluña: su débil natalidad". *Anales del Instituto Corachán*, Barcelona, Instituto Corachán,, vol. XIX, 14 p.

Ref. CCUC**1989**

"Méthodo de criar les criatures de llet dins pediatria i obstetrícia al s. XVIII" publicat a *Textos mèdics catalans*. Amb al. Aut. Simpòsium d'Història de la Medicina als Països Catalans. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès. 97 p.

Ref. CCUC**1972**

Regalins d'història de Sant Pere de Ribes. Text mecanografiat. 176 p.

Ref. CCUC**1978**

Apunts d'història de Sant Pere de Ribes. Museu de Vilafranca, I premi del tema "Penedesenc" del VI Concurs Sant Ramon de Penyafort, 114 p. Se'n van fer tres edicions.

Ref. BUB

Bibliografia bàsica

Enciclopèdia.cat. Gran Enciclopèdia Catalana.

Abreviatures

BNE: Biblioteca Nacional d'Espanya

BUB: Biblioteca de la Universitat de Barcelona

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes

RR: Revista referenciada

Jordi Puig la Calle i Cusí

Vilanova i la Geltrú, 1925 - Barcelona, 2002

Fill del vilanoví Jordi Puig i Cusí, de professió administratiu, i de Carmen la Calle Sánchez, mestra d'escola, va començar a estudiar el batxillerat a l'Institut de Vilanova, però l'any 1940 es desplaçà amb la seva família a viure a Barcelona, on va finalitzar els seus estudis secundaris a l'Institut Jaume Balmes. L'any 1942 començà els estudis universitaris de medicina a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, i va acabar l'any 1949 amb la ferma voluntat de dedicar-se a la cirurgia. Immediatament, sol·licità ingressar al Servei de Cirurgia General de l'Hospital de Sant Pau com a assistent, i l'any 1951 guanyà una plaça de metge auxiliar del Servei on s'estaria fins a la seva jubilació, l'any 1995.

L'any 1954 realitzà una estada a l'hospital Henry Ford de Detroit, on va poder aprendre i perfeccionar noves tècniques. Durant aquesta estada als Estats Units també va fer una estada al Memorial Cancer Center de Nova York, on va fer un curs de cirurgia del coll. Anys més tard va seguir realitzant estades per seguir perfeccionant els seus coneixements en tècniques quirúrgiques: Nova York, 1958; Japó, Universitat de Chiba, 1963... Un cop retornà a Barcelona, el 1954, es reincorporà –tot i que començà la seva activitat pràctica privada a la Clínica Corachan i després a la Clínica Quirón– al Servei de Cirurgia de l'Hospital de Sant Pau, on al llarg dels anys va anar progressant com a cirurgia gràcies a la seva notable professionalitat –sobretot en Cirurgia Digestiva i de Coll: cap de sala el 1965 i director del Servei de Cirurgia General i Digestiva, per oposició.

Pel que fa a la docència mèdica, cal destacar els cursos anuals de perfeccionament de Cirurgia Digestiva que oferia; participà en conferències, fou ponent de sessions científiques arreu del món i fins i tot fou professor associat de Cirurgia de la Universitat Autònoma de Barcelona durant el curs 1971-1972. La seva col·laboració amb la Universitat Autònoma de Barcelona va seguir fins al curs 1976-1977, com professor encarregat de curs. També impartí cursos de postgrau i de doctorat. Fou nomenat president

de la Societat Catalana de Cirurgia entre el 1981 i el 1985, i de l'Associació Espanyola de Cirurgians del 1988 al 1990. L'any 1997 l'Associació Espanyola de Cirurgians el va distingir amb el Premi Virgili de la Societat Catalana de Cirurgia. El seu renom professional a nivell internacional era tan gran que l'any 1981, quan es va produir l'atemptat contra el papa Joan Pau II, fou uns dels cirurgians cridats a consulta –una bala li va perforar part dels intestins– per la magnitud de les ferides rebudes pel pontífex. Pòstumament, el 2003, Vilanova i la Geltrú el va nomenar fill predilecte, i li va posar el seu nom a un carrer de la població.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1966

Tesi doctoral: *Gammagrafia pancreàtica: técnica, indicaciones y resultados*. Director Jaime Pi-Figueras. Universitat de Barcelona, 93 p.

Ref. CCUC

1974

24 *Lecciones y 4 mesas redondas de Patología Digestiva: XVII Curso de Especialización en el Servicio Escuela del I.N.P.* Amb al. Madrid: Liade.

Ref. Web GMC

1980

XXVIII *Curso de cirugía abdominal: hígado, vías biliares, páncreas y bazo: symposium sobre traumatismos abdominales*. Amb al. Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Servei de Cirurgia General i Digestiva, Universitat Autònoma de Barcelona, Madrid, Jarpyo, 490 p.

Ref. CCUC

1981

“Análisis del parte médico. El peligro, ahora es la peritonitis”. *La Vanguardia*, 15 de maig, 17 p.

Ref. RR

1983

XXXI *Curso de Cirugía abdominal: hígado, vías biliares, páncreas y bazo; Symposium sobre cáncer de mama: 26 nov.-3 dic. 1982*. Amb al. Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Servei de Cirurgia General i Digestiva, Universitat Autònoma de Barcelona, Madrid, Jarpyo, 478 p.

Ref. CCUC

1984

XXXIII *Curso de cirugía abdominal: intestino delgado, colon y recto: symposium sobre cirugía plástica y vascular*. Amb al. Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Servei de Cirurgia General i Digestiva, Universitat Autònoma de Barcelona, Madrid, Jarpyo, 368 p.

Ref. CCUC

1985

XXXIV *Curso de cirugía abdominal: hígado, vías biliares, páncreas y bazo; symposium sobre infección y nutrición en cirugía*. Amb al. Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Servei de Cirurgia General i Digestiva, Universitat Autònoma de Barcelona, Madrid, Jarpyo, 779 p.

Ref. CCUC

1986

XXXV *Curso de cirugía abdominal: esófago, estómago, duodeno y diafragma: symposium sobre hernias y eventraciones*. Amb al. Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Servei de Cirurgia General i Digestiva, Universitat Autònoma de Barcelona, Madrid, Jarpyo, 487 p.

Ref. CCUC

1987

XXXVI *Curso de cirugía abdominal: intestino delgado, colon, recto y ano: symposium sobre el politraumatizado en cirugía general*. Amb al. Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Servei de Cirurgia General i Digestiva, Universitat Autònoma de Barcelona, Madrid, Jarpyo, 531 p.

Ref. CCUC

1988

XXXVII *Curso de cirugía abdominal: hígado, vías biliares, páncreas y bazo: symposium sobre cirugía de cabeza y cuello*. Amb al. Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Servei de Cirurgia General i Digestiva,

Universitat Autònoma de Barcelona, Madrid, Jarpyo, 315 p.

Ref. CCUC

1989

XXXVIII *Curso de cirugía abdominal: esófago, estómago, duodeno y diafragma: simposio cáncer de mama*. Amb al. Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Servei de Cirurgia General i Digestiva, Universitat Autònoma de Barcelona, Madrid, Jarpyo, 426 p.

Ref. CCUC

1990

XXXIX *Curso Internacional de Cirugía Abdominal: intestino delgado, colon, recto, ano: simposio tiroides y paratiroides*. Amb al. Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Servei de Cirurgia General i Digestiva, Universitat Autònoma de Barcelona, Madrid, Jarpyo, 383 p.

Ref. CCUC

1992

"In Memoriam Jaume Pi i Figueras". *Annals de Medicina*, núm. 7, 171 p.

Ref. Web GMC

Bibliografia bàsica

"Jordi Puig la Calle i Cusí (1925-2002)". *Retrat* núm. 29. PUIG I ROVIRA, FRANCESC X. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003.

"Jordi Puig-la Calle i Cusí. (Vilanova i la Geltrú 1925-2002)". *Web Galeria de Metges Catalans del Col·legi de Metges de Barcelona*.

Abreviatures

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes

WebGMC: Web Galeria de Metges Catalans

RR: Revista referenciada

Josep Queraltó i Jorba

Sant Martí Sarroca, 1746 - Madrid, 1805

San Martin Sarroca a 16 de mayo de 1796
Josep Queralto i Jorba

De manera excepcional, fem una àmplia ressenya biogràfica d'aquest personatge per la seva importància relativa i perquè va ser el primer il·lustrat del Penedès.

La major part de les vegades, les biografies que ens relaten la vida personal i professional d'il·lustres cirurgians o metges ens detallen les seves contribucions tècniques o científiques al progrés de les ciències de la salut. Són pocs els professionals en aquestes disciplines del coneixement humà amb una biografia que tinguin vivències semblants a les del metge Tillson Lever Harrison (1881-1947) que, amb una vida coratjosa, va servir d'inspiració als productors de cinema George Lucas i Steven Spielberg per crear el personatge d'Indiana Jones, interpretat per l'actor dels Estats Units d'Amèrica Harrison Ford (1942), que ha fascinat

nombroses generacions amb els seus papers en pel·lícules d'acció i d'aventures.

La vida personal i professional del cirurgià militar català Josep Queraltó i Jorba és un d'aquests arquetips d'homes que han tingut una vida personal i professional digna de ser recollida en una biografia i divulgada tant per les aventures que va viure durant la seva vida com per la seva activitat professional, diversa i destacada, i les seves aportacions tècniques a la cirurgia. Les biografies objectives, especialment aquelles que són realistes, de molts d'aquests personatges moltes vegades ens permeten reviure altres èpoques molt diferents de la nostra, a través de la imaginació, amb uns coneixements científics i tècnics molt més limitats, si els comparem amb la societat actual, a més de mostrar nos la valentia i l'esforç personal que havien de fer per poder assolir el reconeixement dels seus companys de professió i l'èxit social.

Els ulls de Josep Queraltó, fill de Ramon Queraltó i de Maria Jorba, es van obrir al món el 15 de setembre del 1746 en un poble petit, Sant Martí Sarroca, situat a la comarca de l'Alt Penedès, a la província de Barcelona. Tot i tractar-se d'una població petita, d'uns 600 o 700 habitants a mitjans del segle XVIII, té edificacions importants amb funcions de vigilància i defensa, l'origen de les quals està datat al segle X i lligades a la històrica protecció de la frontera del Penedès davant els musulmans. Possiblement aquests antecedents històrics permeten entendre el caràcter fort que sempre han tingut els seus pobladors, lligat a la terra, tal com ho demostra el seu castell de frontera, anomenat "la Roca". Els seus defensors van ser, juntament amb els del castell de Cardona, els últims bastions de resistència a les tropes de Felip V d'Espanya durant la Guerra de Successió.

Pel que sabem, la família de Josep Queraltó es va instal·lar a Sant Martí Sarroca a finals del segle XVII. La casa familiar originària, on va néixer, encara existeix i es pot trobar al barri de la Roca, sota les muralles del castell. Els antecedents familiars relacionats amb la medicina i els seus primerencs coneixements de llatí fan pensar que, igual que molts altres fills de famílies benestants de la comarca, va iniciar entre els 12 i els 14 anys els seus estudis a la Universitat Pontifícia de Cervera, on els joves estudiants havien de fer el batxillerat en filosofia, constituït per tres cursos, per ingressar posteriorment a qualsevol de les altres facultats existents a la Universitat: medicina-cirurgia, cànons i jurisprudència.

Mentre vivia aquells anys de joventut com a estudiant de filosofia a Cervera, el 1770 va tenir lloc a Barcelona la fundació i posada en marxa del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona, amb la finalitat de formar i proporcionar a l'exèrcit de terra –no tots els estudiants i graduats tenien com a objectiu l'ingrés a l'exèrcit– bons cirurgians, com els que des de feia alguns anys ja tenia l'armada, tots formats al Real Colegio de Cirugía de Cadis. Com és conegut, el col·legi barceloní va ser creat pel cirurgià militar Pere Virgili i Ballvé (1699-1776). El nou edifici que havia d'acollir el Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona va ser inaugurat el 24 de març del 1764. Aquest centre constituïa un exemple clar de la modernització de la ciència en general i de la cirurgia espanyola del segle XVIII en particular, i alhora vinculava aquesta formació de forma directa amb l'Hospital Reial i General de la Santa Creu de Barcelona, que en aquells moments depenia de l'Ajuntament de la ciutat.

Tot i que no tenim constància documental del moment en què Josep Queraltó va ingressar al Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona, sí que tenim referències escrites que l'any 1773 "...va obtenir per via d'oposició reglada d'acord amb l'ordenança General de l'esmentat Col·legi", una dada que fa pensar que potser havia ingressat en el Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona pels voltants del 1770, quan tenia 24 anys, sense

necessitat de fer l'examen de llatinitat. Durant aquests anys d'estudiant va ser deixeble de professors de gran anomenada com Pere Virgili, cirurgià major de l'armada; Lorenzo Roland y Cathelin (¿-1790), Joan Rancé, Diego Velasco, Francisco Puig (1720-1797), Carles Grassot i Antoni Gimbernat i Arbós (1734-1816).

El jove Queraltó, després d'haver superat els estudis dels primers anys –osteologia, dissecció de cadàvers i embenats el primer curs; fisiologia, higiene i cirurgia forense el segon curs; i ferides de foc, malalties dels ossos i venèries el tercer curs–, va decidir presentar-se a les oposicions convocades "...en llatí, dins el mateix Col·legi, per a l'ocupació de practicant major l'Hospital Reial i General de la ciutat de Barcelona", davant d'un tribunal constituït per membres del mateix Reial Col·legi de Cirurgia, que va aprovar. Va exercir aquest càrrec fins al final dels estudis –operacions, cirurgia pràctica i obstetrícia a quart curs, i terapèutica, matèria mèdica i malalties dels ulls– en el Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona. Aquests dos últims anys d'estudiant amb treball remunerat com a practicant major de l'Hospital General li van permetre i el van obligar a assistir els cirurgians majors de l'hospital, que al seu torn eren els catedràtics del col·legi, i també li van permetre conèixer àmpliament l'organització interna del treball de l'hospital i, fins i tot, realitzar curacions i operacions que no requerien la presència dels cirurgians titulars. Aquest fet va quedar ben documentat per Antoni Gimbernat: "... exerció dicho empleo con la mayor aplicación, desempeño y satisfacción mía, practicando con la mayor... y acierto quantas operaciones le confié, cuydando los enfermos con la mayor...". També va arribar a conèixer tots els aspectes relacionats amb el caràcter humà pel que fa a debilitats i ambicions personals i professionals dels seus professors. El 1775, als 29 anys, amb un ampli bagatge professional i coneixement pràctic i humà i amb responsabilitats familiars –va contreure matrimoni durant aquests anys amb Maria Mariné, amb la qual va tenir diversos fills–, va obtenir la graduació de cirurgià, un cop superat l'examen de revàlida que li permetia exercir la professió.

Un cop acabats els estudis i amb el títol de cirurgià, però sense un ral a la butxaca, va començar a buscar la seva oportunitat professional, que era més fàcil d'aconseguir amb una destinació militar. El 1774, la ciutat de Melilla va ser assetjada pel sultà del Marroc Sidi Mohammed III ben Abdel-lah al-Jatib (1710-1790) amb l'ajuda dels britànics i de mercenaris algerians. El setge va finalitzar feliçment per a la ciutat de Melilla el mes de març del 1775. El triomf aconseguit va enaltir l'esperit militar del govern de Carles III, en el qual en aquell moment l'italià Pablo Jerónimo Grimaldi (1710-1789) ostentava el càrrec de secretari d'estat. Per això va organitzar-se de forma immediata una expedició militar punitiva contra la ciutat d'Alger, aliada del sultà del Marroc. La concentració de forces va tenir lloc a les ciutats de Barcelona i Cadis. Òbviament, davant la demanda de cirurgians per al cos expedicionari, el jove i necessitat Queraltó va sol·licitar a qui havia estat el seu professor i llavors president del Reial Col·legi de

Cirurgia de Barcelona, Lorenzo Roland, un informe favorable dirigit a Juan Felipe de Castaños y Urioste (1715- ?), intendent general de la Justícia, Policia, Guerra i Hisenda de l'Exèrcit i Marina de Catalunya, perquè l'acceptessin com a cirurgià militar.

Qui podia imaginar que tenia cap mena de risc el fet de participar en una magna expedició com aquella per part del tot poderós exèrcit espanyol contra uns pobres berberiscos? I molt menys un jove que era tot ell joventut, coratge i, sobretot, necessitat de forjar-se un futur professional. L'aventura de la vida li va començar al jove Queraltó quan va ser acceptat com a "Ayudante de Cirugía del Hospital de los Militares enfermos... con sueldo mensual de sesenta escudos de vellón... hasta que se verifique haber cesado en el mencionado ejercicio de primer Ayudante de Cirugía..." el 30 d'abril del 1775. El mes següent, maig, els vaixells amb tropes i material que estaven al port de Barcelona van salpar rumb a Cartagena per concentrar-se al costat dels altres navilis que havien partit de Cadis i del Ferrol. Juntament amb Queraltó, sabem que van viatjar també en l'expedició com a ajudant del cirurgià major Francesc Puig i Parera, a qui coneixia per haver ocupat el lloc de cirurgià major a l'Hospital General, i els altres ajudants de cirurgia Juan Manuel de Aréjula i Pruzet (1755-1830) i Francesc Xavier Balmis i Berenguer (1753-1819). El seu mentor i professor Lorenzo Roland també va participar en aquesta expedició.

La visió de l'esquadra havia de ser majestuosa, alhora que capaç d'enardir el més poruc de tots aquells reclutes que hi participaven sense cap mena d'experiència militar en el camp de batalla. La presència de sis colossals navilis de línia de dos ponts, cadascun armat amb 70 o més canons –"Diligente" (1756-1780), "Oriente" (1753-1806), "San Francisco de Paula" (1769-1784), que va actuar de vaixell insígnia, "San José" (1770-1780), "San Rafael" (1771-1805) i "Velasco" (1764-1801)–, al costat de dotze fragates, nou xabecs, quatre urques, dos paquebots, quatre bombardes, set galiots i 334 naus de transport, que transportaven 9.936 homes de marineria, 17.486 soldats d'infanteria, 918 de cavalleria, 789 d'artilleria, 16 enginyers, 200 fusters i 467 treballadors, devia fer presagiar de ben segur que els barbarescos algerians es rendirien o fugirien tan aviat com veiessin la temible força espanyola amb més de mil canons navals.

Poques hores després del desafortunat desembarcament a causa de la sorprenent fortalesa de les forces barbaresques i de les elevades baixes sofertes –uns 528 morts i uns 2.279 ferits, incloent-hi entre les baixes cinc generals–, es va ordenar el reembarcament de la tropa, la qual cosa també es va realitzar de forma una mica caòtica amb l'abandó de gran quantitat de pertinences, la major part de les veles va tornar cap a la ciutat d'Alacant el dia 12 de juliol. L'avergonyida esquadra va ancorar davant la ciutat el 15 de juliol. Aquesta va ser la primera acció militar del jove cirurgià Queraltó, que va poder veure amb els seus propis ulls les terribles ferides –trets, talls produïts per sabres,

amputacions...– que patien els soldats que sobreviuen a la batalla, i també com era de cruenta la guerra i les limitacions que tenien els cirurgians, tant en les infermeries d'alta mar com en els hospitals a terra, per molta pràctica que tinguessin en aquelles carnisseries humanes. D'acord amb les cròniques del que va passar, Queraltó hauria pogut veure des d'algun dels vaixells auxiliars el que succeïa a la platja, ja que no es va muntar a terra cap hospital de sang perquè el cirurgià major es va negar a baixar a terra amb els seus ajudants, d'acord amb les ordenances, per auxiliar els ferits. Atesa la magnitud del desastre i el gran nombre de ferits, es van haver d'habilitar una quinzena de vaixells auxiliars com a infermeries durant la navegació de tornada.

Quan l'esquadra va arribar a Alacant, tota la ciutat es va convertir en un hospital improvisat, ja que l'Hospital Militar o del Rei –també anomenat de San Francisco– només tenia capacitat per a 300 malalts. Queraltó, al costat d'altres ajudants de cirurgia i cirurgians, es va quedar a la ciutat atenent els ferits en els anomenats "Hospitals extraordinaris" fins a finals del mes de febrer del 1776, data en la qual Antonio Montúfar y Milla, comissari de Guerra dels Reials Exèrcits i principal ministre d'Hisenda en aquella població, li reconeixia el rang de cirurgià major. La manca d'una destinació remunerada a Alacant el va portar de nou a la ciutat de Barcelona, per reincorporar-se com a practicant major de cirurgia a l'Hospital Militar i General. No obstant això, Queraltó no podia sospitar que els esdeveniments polítics i militars que estaven passant des de principis del 1776 a l'altre costat de l'Atlàntic, a la frontera que limitaven els dominis portuguesos i espanyols de l'Amèrica meridional, el portarien a una aventura encara més gran que la viscuda feia poc menys d'un any. La resposta del govern espanyol a aquests enfrontaments militars, desfavorables per als interessos territorials d'Espanya, va ser l'organització d'una expedició militar dirigida pel tinent general Pedro Antonio de Cevallos Cortés i Calderón (1715-1778). L'expedició partiria des del port de Cadis.

Igual que va passar amb l'expedició militar d'Alger, aquesta nova expedició va haver de menester una organització i recursos humans i materials extraordinaris, i es presentava com una oportunitat econòmica per a molts, tot i els riscos que comportava enrolar-s'hi, pel llarg temps que comportava, per la sempre temible travessia de l'Atlàntic, no exempta de perills reals tant per les forces de la naturalesa com pels nombrosos corsaris existents, per les malalties que es podien contreure durant la travessia i un cop arribats a terra, i, finalment, pels riscos inherents a tota operació militar.

Per la documentació que ha arribat fins als nostres dies, sabem que van ser nombrosos els cirurgians militars que van embarcar en aquesta expedició, ja que a més dels cirurgians que formaven part de les tripulacions dels vaixells de guerra, també hi havia els cirurgians adscrits als batallons de tropa de terra: un per batalló, en total dotze cirurgians. Queraltó, una vegada més, va ser recomanat pel president del Col·legi de

Cirurgia de Barcelona, comissionat com a cirurgià ajudant consultor i cap d'un dels hospitals ambulants durant la navegació, Lorenzo Roland, amb un salari de 120 escuts. Entre els altres cirurgians que van embarcar i van acompanyar Queraltó, trobem un antic conegut seu, Francesc Puig, com a cirurgià major de l'expedició, i Antoni Molina com a ajudant major, pertanyent al Col·legi de Cirurgia de Cadis.

L'embarcament de l'expedició va finalitzar el dia 2 de novembre del 1776, però l'esquadra no va desplegar veles per iniciar la singladura fins al 13 de novembre. La visió de la flota devia ser també en aquesta ocasió magnífica, composta per sis gegantins navilis de dos ponts de línia –“Monarca” (1756-1780), “Poderosa” (1754-1779) que actuava com a vaixell insígnia, “San Damasco” (1776-1797), “San José” (1770-1780), “Santiago la América” (1767-1823) i “Septentrión” (1752-1784)–, a més de sis fragates i vaixells de guerra d'altres menes, fins a totalitzar unes vint unitats armades. Al seu costat, navegaven en formació de comboi 90 naus de transport més. L'expedició estava constituïda per un total d'uns 16.000 homes, dels quals 6.200 pertanyien als vaixells de l'Armada Reial, uns 1.800 a la marineria de la resta de vaixells i uns 9.850 a la tropa expedicionària de terra. El dia 19 de novembre, la flota va albirar les illes Canàries, i va navegar més o menys junta fins al 10 de desembre, data en la qual es va desfermar una important tempesta que va provocar la dispersió d'una part de l'expedició. Finalment, el gruix de la flota es va dirigir a l'illa Santa Catarina “... llave de aquellos mares, pues quien se abrigue en ellas será dueño de Buenos Aires”. El fondeig de la flota va començar el 20 de febrer, no sense que abans els expedicionaris, entre els quals hi havia Queraltó, haguessin viscut moments de gran tensió i incertesa a alta mar en experimentar per primera vegada a la vida què era estar en una formació de combat amb els navilis de línia, perquè dos dies abans s'havien trobat amb la flota portuguesa que navegava per aquelles latituds, formada també per quatre navilis de línia i sis fragates, que finalment va defugir el combat.

L'ocupació de l'illa Santa Caterina per part de les tropes espanyoles va ser gairebé incruenta i ràpida i va acabar el 26 de febrer. El gruix de l'exèrcit i de la flota va salpar novament de l'illa cap a Río Grande el 30 de març, deixant una guarnició militar i de civils d'unes 3.500 ànimes. Queraltó no va poder seguir les peripècies de la major part de l'expedició perquè va ser nomenat cap de l'hospital provisional o de sang que es va establir a l'illa al principi de la invasió i després va ser nomenat cirurgià major de l'hospital militar. L'illa va ser retornada als portuguesos novament el 31 de juliol del 1778.

L'estada de Queraltó a l'illa Santa Caterina, d'uns 523 quilòmetres quadrats i amb una climatologia atlàntica subtropical, ens pot fer pensar en un principi que hauria d'haver estat plaent per les platges i la seva situació privilegiada. Això no obstant, la realitat va ser molt diferent i aquell període de la seva vida es va convertir en una experi-

ència personal i professional molt dura, i tot plegat més tard va acabar ocasionant-li problemes molt greus amb la seva pròpia jerarquia militar i professional peninsular.

Les tropes que es van quedar a l'illa Santa Caterina van haver de patir greus problemes d'escassetat d'aliments durant la major part de l'ocupació, tant per la impossibilitat d'abastir-se sobre el terreny com per problemes de transport de queviures i altres aprovisionaments imprescindibles –vestimenta per als soldats i medicines– des de Montevideo. Des del punt de vista sanitari, s'ha d'esmentar que l'hospital militar, amb capacitat per a uns 200 llits, en un principi no va tenir un condicionament mínim per acollir els malalts i es va haver de mantenir l'hospital de campanya fins després d'haver realitzat les nombroses reparacions que calia des del principi: l'hospital militar constava d'una sèrie de locals, on hi havia sales de tractament de malalts i altres habitacions on estaven ubicades les oficines, habitacions per a empleats, farmàcia, celler, cuina, guarda-roba... i també locals per allotjar una guàrdia armada. A més, hi havia una mancança crònica de medicines i instrumental, cosa que feia molt difícil l'atenció als malalts per part del personal: Queraltó tenia l'ajuda de cinc cirurgians amb poca experiència. Pel que fa als malalts entre la tropa destinada a terra, les principals malalties per les quals ingressaven a l'hospital eren un consum de fruita excessiu o en mal estat, insolació, infecció de picades d'insectes, deshidratació, sarna, paràsits intestinals i altres malalties comunes com la tuberculosi, la sífilis, el paludisme... La mitjana de malalts a l'hospital era d'uns 170 llits ocupats i les baixes mensuals 14, tot i que el mes d'agost hi va haver 41 baixes. El conjunt d'inconvenients –escassetat d'aliments bàsics com la carn per als malalts, de medicines adequades, de personal qualificat...– va fer molt difícil poder realitzar una bona assistència als malalts en aquelles condicions, que s'anaven agreujant molt possiblement a mesura que s'anava fent el reembarcament de material i de la tropa cap a la península. Queraltó va abandonar finalment l'illa el 3 d'agost, embarcat en la fragata "Santa Rosalía", que formava divisió amb el navili de línia "Septentrión", la fragata "Santa Teresa" i la fragata mercant "El Tigre". Això no obstant, sembla que la seva relació amb l'exèrcit de l'expedició va acabar una mica abans, amb data 25 de maig del 1778, d'acord amb el certificat de serveis realitzat per Manuel Ignacion Fernández, intendent dels Reials Exèrcits i de l'expedició d'Amèrica, tot i que no va poder embarcar fins en aquella data.

Un cop embarcat, Queraltó devia sospirar alleujat pensant que malgrat el mes i mig de travessia, amb vents favorables, estaria un altre cop a Cadis i podria refer la seva vida. Però no sabia que encara l'esperava una nova aventura. Després de quatre dies de travessia, la divisió de vaixells fa ser sorpresa per un fort temporal i la fragata "Santa Teresa" va quedar desarborada de l'aparell del pal major. L'avaria feia impossible la travessia i el comandament va decidir que la fragata "Santa Rosalía" l'acompanyés en un principi fins a Puerto Cabello, a Veneçuela. Queraltó, a diferència d'altres il·lustres

FRAGATA SANTA ROSALIA, DE 26 CANONS (1770-1802).

viatgers, no va poder traslladar-se al “Septentrión” –hem de suposar que no va ser autoritzat– per continuar la ruta fins a Cadis, i va arribar a la capital gaditana el 22 d’octubre. Totes dues fragates van recalar a Puerto Cabello per navegar després fins al port de La Guaira, però lamentablement van haver d’esperar fins al mes de febrer del 1779 per tornar a fer-se a la mar, perquè es va declarar una epidèmia contagiosa en els dos vaixells per la qual van morir nombrosos oficials i mariners. Possiblement, Queraltó devia intervenir en la curació dels malalts. Finalment, amb algunes noves incorporacions a la tripulació, la fragata Santa Rosalia va arribar a Cadis el 16 d’abril del 1779, vuit mesos després d’haver sortit de l’illa Santa Caterina. Hem de suposar, a falta de destinació, que durant aquest temps Queraltó tampoc devia haver tingut cap mena de retribució econòmica i devia haver de malviure i gastar el poc capital que hauria estalviat.

La seva arribada a Cadis va coincidir en el temps amb l’inici del setge de Gibraltar per part de l’exèrcit espanyol, que estava acumulant una gran quantitat de tropes i navilis a la zona; les operacions militars amb foc real van començar el 12 de setembre. Queraltó, atesa la seva necessitat econòmica, va veure en això una nova, ràpida i pròxima possibilitat de tornar a estar amb destinació activa a l’exèrcit i solucionar la seva precària situació familiar.

De seguida es va dirigir al primer cirurgià de cambra del Rei o, el que era el mateix, la màxima autoritat dels cirurgians de tot l’Estat i d’ultramar, Pedro Custodio Gutiérrez, que exercia el càrrec des del 1775. La sorpresa que es va endur Queraltó va ser majúscula, tot i la carta de recomanació de qui va ser cirurgià major en l’expedició a Amèrica, Francesc Puig, del 25 de juny i firmada a la ciutat de Barcelona. Ens consta que a la seva sol·licitud de feina Pedro Custodio li va oferir una plaça de primer ajudant, cosa que certament era una degradació del grau que va exercir a l’Hospital de Santa Caterina. Davant d’aquesta oferta, molt possiblement Queraltó va sol·licitar ajuda a un altre conegut, Antoni Gimbernat, que en aquell moment era pensionat del Rei, professor del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona i cirurgià major de l’Hospital Reial i General

de Barcelona, que va certificar en una carta del 21 d'agost la seva vàlua, els seus coneixements i la bona feina que havia fet en les expedicions militars. El 16 de setembre, Pedro Custodio també va enviar una carta a les altes jerarquies explicant les raons de la seva professionalitat, alhora que palesava el seu recel contra Lorenzo Roland i en certa manera contra el Col·legi de Cirurgia de Barcelona. Possiblement, Queraltó es va trobar en aquella situació difícil per culpa de tota aquesta batussa i en concret per la seva relació personal amb Lorenzo Roland i F. Puig. El 18 de setembre, Pedro Custodio va enviar una altra carta a les altes jerarquies del govern en què explicava la seva versió dels fets i afirmava la demostrada incompetència de Queraltó i el favoritisme que havia tingut per part del seu avalador Lorenzo Roland, president del Col·legi de Cirurgia de Barcelona en aquell moment. Per tot això, i possiblement desconcertat del tot, el 30 de setembre Queraltó va enviar una carta adreçada també a les instàncies més altes amb la seva versió dels fets, alhora que explicava les adversitats del seu retorn; conseqüències pel que fa als mèrits reconeguts amb relació als seus companys cirurgians que van participar en la mateixa expedició i situació personal i familiar.

Però malgrat les dificultats que va posar en un principi el cirurgià major del Regne, Queraltó va conservar finalment el grau de cirurgià consultor que s'havia guanyat mesrescudament, alhora que va aconseguir la destinació que en un principi havia sol·licitat, el camp de San Roque, on acampava l'exèrcit dirigit pel general Martín Álvarez de Sotomayor (1723-1819), d'uns 13.000 homes, que assetjava la ciutat de Gibraltar per terra. Allà va coincidir amb el seu antic mentor i professor Lorenzo Roland, que ostentava el càrrec de cirurgià major, i altres cirurgians, entre els quals podem esmentar Joaquín Villalba y Guitarte (1752-1807). La seva estada a San Roque es va allargar més enllà del final del bloqueig efectiu, el setembre del 1783, amb la firma de la Pau de Versalles. Tenim constància que el mes d'abril del 1784 encara atenia malalts a l'hospital de sang. Tot i que la seva estada durant aquesta època va ser a la rereguarda, podem pensar que va viure les anades i tornades de les notícies de la Guerra de la Independència dels Estats Units i les seves conseqüències en la guerra hispanobritànica (1779-1783), el bloqueig terrestre-marítim amb petites escaramusses, la desafortunada batalla naval del cap de San Vicente (1780) i el gran desastre per a la marina espanyola de les anomenades bateries flotants.

És precisament aquests anys en què Queraltó estava destinat al camp de San Roque que el projecte defensat per Pedro Custodio Gutiérrez i Martínez Bustos de crear un Col·legi de Cirurgia, similar als que ja existien a Cadis i Barcelona, a Madrid va ser aprovat pel rei Carles III per mitjà d'una reial cèdula del 1780 i ratificada per ell mateix el 1783. L'organització del futur Col·legi de Cirurgia es va encomanar a dos dels cirurgians més prestigiosos d'aquell moment: Antoni Gimbernat i Mariano Ribas Elías (1730?- 1800), ambdós gairebé de la mateixa edat i coneixedors també de les últimes

tècniques quirúrgiques que s'estaven realitzant a Europa, pel fet d'haver estat també al mateix temps pensionats en hospitals de París, Londres, Escòcia i Holanda. Un dels primers objectius que es van proposar per satisfer aquest encàrrec reial va ser escollir un professorat jove i ben format per garantir la formació dels nous cirurgians civils, apostant per alguns cirurgians que despuntaven per les seves aptituds ja demostrades. En aquestes circumstàncies, el 1783 Ignacio Lacaba Vila (1745-1815), Juan de Navas Ramos, Ramón Sarrais, Diego Rodríguez del Pino, Jaime Raspau (¿-1788), Antonio Pablo Fernández Solano (1744-1823) i Queraltó van ser becats per a la seva formació a Europa.

Queraltó va iniciar aquesta nova aventura el mes d'agost des de Madrid, va passar per Vitòria i va arribar a París el 30 de setembre. Allà, juntament amb els seus companys de viatge, va ser rebut per Pedro Pablo Abarca de Bolea (1719-1798), comte d'Aranda, que exercia d'ambaixador d'Espanya a la capital francesa. Immediatament, tot el grup de pensionats va assistir al curs d'anatomia del prestigiós anatomista quirúrgic Pierre Joseph Desault (1744-1795) i a les operacions que realitzava a l'Hospital de la Charité, alhora que Queraltó assistia també a les classes particulars impartides pel mateix Desault. El mes d'agost del 1784, després d'haver passat un hivern molt rigorós i algunes dificultats econòmiques pel retard en l'arribada de diners des d'Espanya, el grup de pensionats –excepte Antonio Fernández Solana, que com que patia una llarga indisposició va tornar a Madrid– va iniciar un viatge a Londres per realitzar estades d'estudis –Hospital de St. Thomas de Guy, on s'atenien els malalts incurables, i Saint George, on va poder veure com operava el mateix John Hunter (1728-1793)– que es van allargar fins a mitjans de 1786, en què van iniciar el viatge de retorn a Espanya. Durant aquests anys, Queraltó va viure sense cap mena de dubte un confortable i agradable ambient social, unes relacions de companyonia extraordinàries, alhora que va compartir coneixements i experiències professionals, pràctiques i científiques, molt enriquidores: assistència a conferències, amistats noves, noves idees, llibres nous, instruments mèdics nous, microscopis, telescopis... En definitiva, un estatus de vida quotidiana còmode i assossegat pel fet de conèixer el seu futur prometedor d'estudi, intel·lectual i pràctic i científic molt diferent dels precaris hospitals de sang on havia estat durant els anys anteriors, practicant la dura cirurgia de campanya.

A la seva tornada a Madrid el 24 de febrer de 1787, Carles III va promulgar una cèdula reial en la qual "... aprueba, y manda observar las ordenanzas formadas para el Gobierno Económico y Escolastico del Colegio de Cirugía establecido en Madrid con el titulo de San Carlos..." i nomenà Queraltó –que en aquell moment tenia el grau de cirurgià major honorari de l'exèrcit– catedràtic de l'assignatura d'efectes quirúrgics i embenat, amb un sou de 18.000 reals de billó d'or a l'any. El primer curs es va iniciar l'1 d'octubre, tot i que de manera provisional, a l'edifici de l'Hospital General. Les activi-

tats i obligacions acadèmiques de Queraltó no van ser alterades fins al curs 1788-1789, quan el 23 de gener de 1789 Carles IV va nomenar Antoni Gimbernat cirurgià de cambra i el va rellevar de la càtedra d'operacions i malalties dels ossos, tot i que mantenia el càrrec de director. Queraltó va ser designat per mitjà d'una ordre reial responsable de la càtedra, mentre que la seva va sortir a concurs i la va guanyar per oposició qui seria el seu fill polític, José Ribes y Mayor (¿-1842). La designació començava a confirmar la confiança que en ell tenia Gimbernat, i també el futur que l'esperava si persistia en la seva feina. Ja al curs següent, 1789-1790, la sessió d'obertura que es va celebrar el dia 1 d'octubre, la va fer Queraltó amb el discurs sobre *L'abús de diverses peces d'apòsits en les solucions de continuïtat i en les curacions, amb reflexions relatives a l'acció de la natura*. També va ser nomenat subdirector del Real Colegio de Cirugía de Madrid. Com a exemple del seu reconeixement acadèmic a la Cort i entre els seus companys de professió, el mes d'agost del 1792, Queraltó, juntament amb el metge de cambra Juan Gámez i el cirurgià del Real Cuerpo de Caballeros de Corps Leonardo Gallí (1750-1830), van sagnar i embenar la infanta Maria Josefa a causa d'una fractura accidental a la ròtula esquerra.

Lamentablement, els aires revolucionaris que venien de França i amenaçaven les monarquies europees i l'execució de Lluís XVI el 21 de gener de 1793 van provocar un enfrontament militar entre Espanya, amb el suport de la Gran Bretanya, i la I República Francesa –Guerra dels Pirineus, de la Convenció del Rosselló–, que van trencar l'assossec que Queraltó tenia tan ben merescut. Les hostilitats militars entre Espanya i França van començar a principis del 1793. No obstant això, el govern espanyol havia iniciat la mobilització de tropes al llarg de tot el front dels Pirineus molt abans: el front de Navarra-Guipúscoa, amb 18.000 homes; el front aragonès, amb 5.000 homes; i el front català, amb 32.000 homes, en el qual s'havia previst que hi hagués la campanya militar més important.

Possiblement, el fet que un antic conegut de Queraltó estigués al capdavant del Secretariat d'Estat, el comte d'Aranda, i per la necessitat d'organitzar hospitals de campanya al front occidental, juntament amb l'experiència demostrada en campanya a diferència de la majoria dels altres catedràtics en actiu als reials col·legis de cirurgia de Barcelona i de San Carlos, van contribuir al fet que fos el candidat ideal per ser designat director dels hospitals del front occidental.

La situació sanitària del front occidental, en la qual hi va haver una gairebé nul·la activitat militar fins al 1794, es va complicar, en gran manera a causa de l'esclat d'una epidèmia de febre pútrida des de l'inici de la campanya. El gran nombre d'hospitals que es van haver d'adequar per acollir els malalts va tenir una repercussió econòmica molt elevada per a la Secretaria de Guerra. Queraltó, a més dels treballs de cirurgia

que havia de fer, devia tenir força maldecaps a l'hora de gestionar tot això: el mes de desembre del 1793 van entrar als hospitals 3.628 malalts, dels quals en van morir 257, i el mes de gener del 1794 en van ingressar 4.922, dels quals en van morir 455.

La confrontació militar va acabar l'any 1795, el 22 de juny, amb la Pau de Basilea, desfavorable per a la corona espanyola, després de les campanyes de 1793-1794 i 1794-1795 de franca retirada de les tropes espanyoles i tots els seus pertrets –les tropes franceses van arribar fins a Miranda de Ebro–, tal com indica molt bé el mateix Queraltó a la memòria *Sobre una factura de húmero no reunida...*, llegida el 19 de maig del 1796 al Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona: “La nit del 4 i 5 del mateix mes (desembre), vam sentir una falsa alarma pensant que l'enemic [estava] prop de Tolosa, i vam retirar molt de pressa amb una feinada increïble per l'elevat nombre de malalts i confusió, uns cap a Vitòria i nosaltres cap a Pamplona...”

Tot i la manca de documentació que ho acrediti, algunes referències bibliogràfiques del segle XIX fan pensar que possiblement va ser durant la campanya de Navarra quan Queraltó es va decidir a escriure un text on explicava totes les seves experiències positives i avenços, des de la campanya d'Alger, amb relació al tractament de ferides d'arma de foc. Les cròniques que ens han arribat comenten que Queraltó va començar a utilitzar aquest nou mètode de curació de ferides d'arma de foc en aquella època i que es fonamentava principalment en el fet de no alterar la forma de la ferida, de no extraure en les primeres cures els cossos estranys que hi pogués haver si no era necessari; de fer les contraobertures quan estigués indicat; rentar les ferides amb aigua tèbia i aplicar-hi gases, embenat i tòpics calmants si hi hagués dolor, i evitar sagnies innecessàries. Lamentablement, i malgrat les referències bibliogràfiques, ara com ara és impossible trobar un exemplar del seu suposat *Tratado de cirugía*.

Acabat el conflicte bèl·lic, Queraltó va tornar a Madrid i va ser recompensat pels seus serveis al front occidental amb el nomenament reial de cirurgià de cambra. Aquest nomenament el compartia amb coneguts seus com Antoni Gimbernat, de 61 anys, segon cirurgià de cambra; Leonardo Galli, de 45 anys; i Francisco Vulliez (?). El nomenament li va comportar també ser nomenat membre de la recentment creada (18 d'abril de 1795) Junta Superior Gubemativa de los Reales Colegios de Cirugía, a la qual pertanyien tots els cirurgians de cambra amb càrrec de director. La funció d'aquesta junta era controlar i mantenir el règim escolàstic i econòmic dels reials col·legis de cirurgia. La junta estava dirigida de fet per Gimbernat, tot i que Pedro Custodio era qui la presidia i continuava essent el primer cirurgià de cambra, malgrat la seva edat ja avançada. La Junta tenia com a projecte centralitzar el poder que tenien els directors dels diversos reials col·legis de cirurgia amb la finalitat última de reunificar els ensenyaments de cirurgia i medicina.

La no dependència de les obligacions acadèmiques d'una càtedra va permetre a Queraltó, a primers del 1796, anar a Barcelona, i també al seu poble natal de Sant Martí Sarroca, per visitar més tard les aigües termals de Caldes de Malavella i fer tractaments hidrotermals, amb l'objectiu d'alleujar els seus primers atacs de febre reumàtica. Durant aquest viatge, va visitar també el Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona i presidí la Junta Literària que hi va haver el dia 19 de maig.

Entre els anys 1797 i 1800, a causa de la seva posició dins la jerarquia dels reials col·legis de cirurgia, Queraltó va viure molt a prop de tots els blancs i negres administratius causats per la forta centralització imposada per Gimbernat, fins i tot l'anacrònica primera unificació dels estudis de medicina i cirurgia, reforma que per una cèdula reial del 12 de març del 1799 es va fer del tot efectiva. A partir d'aquell moment, Queraltó va deixar de ser un cirurgià per ser un físic. De ser membre de la direcció de la Junta Superior Gubemativa de los Colegios de Cirugía, va passar a ser un dels directors de la Junta de la Facultat Reunida, organisme que es creava arran de la fusió dels Reials Col·legis de Cirurgia i Medicina –anomenats així per haver incorporat càtedres de medicina pràctica a Barcelona i Madrid– i que tenia com a finalitat governar tota la sanitat de la nació i estava dirigida pels tres primers metges de cambra i també els tres primers cirurgians. Els estudiants de medicina de les universitats havien de continuar els estudis en els Reales Colegios de Medicina y Cirugía.

Un altre cop el 1800, quan Queraltó tomava a gaudir d'una merescuda vida tranquil·la a Madrid, a la ciutat de Cadis hi va haver un brot de febre groga o vòmit negre, a causa de l'arribada de tres vaixells d'ultramar entre els mesos de març i juliol, la pollacra "Júpiter", procedent de Veracruz, i les corbetes "Águila", procedent de l'Havana, i "Delfín", que venia de Charleston i de l'Havana, amb tripulants malalts. L'epidèmia va començar al barri de Santa María, un dels més pròxims al port i amb molts carrerons estrets, des d'on es va produir una ràpida propagació de l'epidèmia als pobles del voltant i va arribar fins i tot a Sevilla, al barri de Triana, on va començar a haver-hi els primers contagis a finals del mes d'agost.

Arran d'aquesta alarma sanitària, el Consell d'Estat presidit pel primer ministre Mariano Luis de Urquijo (1769-1817) va nomenar Queraltó director de la Real Junta de la Facultat Reunida i de les epidèmies d'Andalusia perquè estudiés aquesta nova epidèmia de febre groga. El nomenament de Queraltó es va produir al mateix moment que el del seu ajudant, entre finals d'estiu i principis de tardor, el metge mallorquí supernumerari del Real Hospital de Cartagena, Miguel José Cabanellas y Cladera (1760-1830).

De la relació que van mantenir respecte a l'estudi i prevenció de l'epidèmia, sabem que per evitar el contagi va recomanar de manera insistent fregar-se el cos amb oli tebi tres cops al dia i les fumigacions amb gas muriàtic obtingut de la barreja de la sosa

càustica amb l'àcid sulfúric. Respecte a aquest últim mètode, Cabanellas va fer entre 1800 i 1801 a Sevilla un parell de publicacions en les quals Queraltó devia intervenir indirectament: *Medios propuestos por D. José Queraltó para que el pueblo sepa desinfectar y precaverse, si vuelve á reproducirse la epidemia que le ha constemado. Los publica en obsequio de la humanidad, revistos por su autor un amante del rey y de la Patria*, i *Observaciones sobre los gases ácido-minerales, que por orden de D. José Queraltó físico de la cámara etc. hizo el Dr. D. Miguel José Cabanelles*.

El recompte de metges i cirurgians morts –entre els quals s'ha d'esmentar el catedràtic del Reial Col·legi de Medicina i Cirurgia de Barcelona Josep Solà (?-1800), que es va unir a Queraltó en els treballs de fumigació– i també l'elevat nombre d'habitants morts a causa de l'epidèmia en les ciutats més importants, demostra la dramàtica situació viscuda durant aquells mesos a tota l'àrea contagiada: Cadis, 7.387 morts fins a finals d'octubre, i Sevilla, 14.685 fins al mes de novembre. Hem de suposar que el retorn de Queraltó es va fer un cop que l'epidèmia va minvar, a primers del 1801, quan Cabanelles es va fer càrrec del control de les epidèmies.

Tomat a Madrid, Queraltó va tornar a trobar-se amb els blancs i negres administratius associats a l'organització sanitària del moment, ja que la caiguda d'Urquijo, el 13 de desembre del 1800, com a secretari d'Estat i el retorn de Godoy al Consell d'Estat van ajudar que es desfessin, el 30 i el 31 de març, tots els canvis realitzats per la unificació de l'ensenyament de la medicina i la cirurgia. La Junta General de la Facultat Reunida es dissolia, i tomava la Junta Gubernativa de los Colegios de Cirugía, amb la qual Queraltó va tornar a ocupar l'antic càrrec de director i es va deixar d'anomenar físic per tornar a ser cirurgià. Les universitats van continuar els títols de batxiller, llicenciat i doctor en medicina, i els reials col·legis de cirurgia impartirien els plans de cirurgians llatins i romancistes.

Hem de suposar que després d'aquesta afortunada intervenció de Queraltó a Andalusia, Manuel Godoy y Álvarez de Faria (1767-1851) va quedar molt complagut. Va ser cridat pel rei a la Cort de Madrid per exercir com a cirurgià de cambra. El 1802, a petició del rei, el pintor Francisca de Goya y Lucientes (1746-1828) li va pintar un retrat amb el vestit de cirurgià major dels exèrcits, que actualment està penjat a la Nova Pinacoteca de Munic. Aquest retrat de Queraltó és un honor únic entre els cirurgians espanyols més distingits del XVIII i el XIX. Si bé hi ha poca informació sobre els últims anys de vida de Queraltó, podem afirmar que la seva salut va quedar molt afeblida per les febres reumàtiques que patia –l'afectaven principalment a la bufeta urinària– i va morir l'11 d'abril del 1805 a Madrid. La seva biblioteca personal va ser adquirida per la Real Junta de Cirugía –mes de juliol d'aquell mateix any– i els llibres que van quedar

fora de l'adquisició van ser enviats als col·legis de cirurgia de Burgos i de Santiago, respectivament.

La figura de Queraltó, independentment de les seves aportacions originals, sempre estarà lligada a la renovació de la cirurgia espanyola de finals del segle XVIII, que es va iniciar amb Pedro Virgili i va continuar amb Antoni Gimbernat, tant per ser un deixeble brillant de tots dos com per participar de manera destacada en els projectes primitius de formació qualificada dels primers cirurgians amb formació científica i pràctica que va sortir dels reials col·legis de cirurgia, equiparables als que sortien de les universitats de la resta d'Europa.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1788

Censura realitzada el 27 de novembre de l'obra *Observaciones y metodo de mutilar los miembros por medio del lazo gradualmente*, d'ALCALÁ, JAIME.

Ref. OMU

1789

Carcinoma extirpado con feliz éxito del pecho de una mujer. Llegida el 15 de gener. Censura per Antonio Fernández Solano, RCC de San Carlos.

Ref. HRCCB

Censura realitzada el 7 de maig de l'obra *Disertatio Chirurgica Theorico-Practica sobre las operaciones del trepano, con observaciones en los Reales Hospitales de sangre del Bloqueo y sitio de la Plaza de Gibraltar*, de VILLALTA, JOAQUÍN.

Ref. OMU

Censura realitzada el 3 de desembre de l'obra *Sobre el método curativo de los carbuncos malignos*, de GIL, FRANCISCO.

Ref. OMU

1790

"Fístula rectovaginal tratada por la rotura en asa". Censura de Diego Rodríguez del Pino, RCC de San Carlos.

Ref. DBMC

Censura realitzada el 4 de març de l'obra *Disertación sobre la utilidad del opio para la reducción de algunas dislocaciones*, de RODRÍGUEZ DEL PINO, DIEGO.

Observación de un ano accidental de la ingle, con retención voluminosa de excremento y sin prociencia, otra de una fistula recto vaginal tratada por la sutura en asa para probar con que ventajas la naturaleza

procura por la inflamación adhesiva y granulaciones bien dirigida la curación de esas efemerdades. Llegida el 1 de juliol. Censurada per RODRÍGUEZ DEL PINO, DIEGO. RCC de San Carlos.

Ref. OMU

El abuso de varias piezas de apósito en las curaciones con reflexiones relativas al proceder de la naturaleza. Discurs pronunciat a la sessió d'obertura, 1 d'octubre, del curs 1790-1791 del Colegio de Cirugía de San Carlos de Madrid.

Ref. DBMC

1791

Observación sobre ciertas hemorragias que sobrevienen á las contusiones y ligaduras de las arterias, llegida el 7 de juliol. Censurada per RIBES, JOSEF. RCC de San Carlos.

Ref. OMU

Censura realitzada el 27 d'octubre de l'obra *Observación de un epiplocele antiguo y permanente reducido en el término de 6 meses*, de MASCARÓ, JOSEF.

Ref. OMU

1792

Subintracción del cráneo con lesión de las meninges y cerebro, lleiga el 26 d'abril. Censurada per Diego Rodríguez del Pino, RCC San Carlos.

Ref. HRCCB

Censura realitzada el 10 de maig de l'obra *Observación de dos operaciones de labio leporino y otra sobre una piedra sacada por insición de la uretra en un niño*, de CANELA, RAMÓN.

Ref. OMU

Operación de trépano. Llegida el 13 de desembre. Censurada per Juan de Navas, RCC San Carlos.

Ref. HRCCB

Observaciones y advertencias sobre la necesidad del trepano en ciertas heridas de la cabeza y a las veces de su pronta aplicación, censurada per NAVAS, JUAN DE.

Ref. OMU

1796

Sobre una fractura de húmero no reunida de D. Josep Queraltó, cirujano leída el 19 de maio... Manuscrit signat i datat a Sant Martí Sarroca. Memòria llegida a les juntes literàries que tenien lloc al Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona. 47 p.

Ref. BUB

Tratado de cirugía.

Ref. DBMC

1800

Medios propuestos por D. José Queraltó para que el pueblo sepa desinfectonar y precaverse, si vuelve á reproducirse la epidemia que le ha consternado. Los publica en obsequio de la humanidad, revisados por su autor, un amante del rey y de la patria. Sevilla, 1800, en 4°.

Ref. BMCE

1801

Observaciones sobre los gases ácido-minerales, que por orden de D... físico de la cámara etc. hizo el

Dr. Miguel Cabanelles: un cuaderno impreso por la viuda de Hidalgo en Sevilla.

Ref. MDCTA

Bibliografia bàsica

Antonio Hernández Morejón y otros sanitarios militares ejemplares: la lucha contra el olvido. BELAÚSTEGUI FERNÁNDEZ, ALEJANDRO. Madrid, Ministerio de Defensa, 2009.

WWW. Galeria de metges catalans. MBC. Col·legi Oficial de Metges de Barcelona.

Abreviatures

BUB: Biblioteca Universidad de Barcelona

BMCE: Biblioteca Médica Castrense Española, vol. 7-8.

DBMC: *Diccionari biogràfic de metges catalans*

HRCCB: *Història del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona*

MDTA: *Memorias para ayudar a formar un Diccionario Crítico de los Escritores Catalanes...* D. Félix Torres Amat.

OMU: *Otros materiales utilizados para la enseñanza de la medicina en el Real Colegio de Cirugía de San Carlos de Madrid (1788-1826).* COSTA CARBALLO, CARLOS MANUEL DE. Asclepio, vol. LV-1-2003, 35-103 p.

Josep Raventós i Fatjó

Sant Sadurní d'Anoia, 1824 - 1885

Indiscutiblement, és un dels personatges penedesencs lligats al conreu de la ciència i la tecnologia el record del qual continua en plena vigència, ja que la seva contribució tecnològica es va convertir en un recurs econòmic clau i forma part de la identitat del territori. Ens referim concretament a la producció del vi escumós elaborat segons el mètode tradicional o mètode xampanyès, i que nosaltres anomenem "cava" d'ençà de l'any 1972.

Fill de Jaume Raventós i de Josepa Fatjó, propietaris de la finca vinyatera de Can Codorniu, que tenia una extensió d'unes 100 hectàrees, va néixer a la població de Sant Sadurní l'any 1824. A causa de la mort del seu pare, l'any 1857 es va haver de fer càrrec del patrimoni familiar. La producció de la finca estava orientada essencialment a la producció d'aiguardents i misteles, producte aquest darrer que es feia servir per a la preparació de vins d'exportació o d'altres begudes alcohòliques per al mercat interior. La seva estima per la terra i la preocupació pel seu patrimoni i el seu negoci el portaren a participar en la creació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI), el 1851, associació de propietaris rurals que cercaven de manera corporativa protegir les seves propietats de la política centralitzadora de l'Estat i modernitzar les seves explotacions. Un dels objectius era millorar els rendiments agraris des de la base d'una agricultura fonamentada en principis científics i agronòmics. Amb aquests principis l'IACSI, l'any 1867, va contractar el ja reconegut enginyer Luis Justo Villanueva (1836-1880), professor de l'Escola Industrial de Barcelona i soci d'honor de l'IACSI des de l'any 1861, perquè dirigís el Laboratori de Química Agrícola l'any 1867, tasca que realitzà fins a l'any 1876. Fou precisament durant aquesta etapa a la ciutat de Barcelona, al capdavant del Laboratori de Química Agrícola, que el contacte amb diversos comerciants de vins i propietaris agraris l'estimulà per introduir-se en la producció de vins escumosos seguint el mètode de la segona fermentació dins la botella.

En aquells moments la producció d'escumosos a Catalunya era incipient i les importacions d'aquest producte eren força importants: una mitjana, durant el quinquenni del 1876 al 1880, de 186.000 botelles a l'any, de les quals unes 78.000 es quedaven a Barcelona, malgrat els aranzels existents. A Blanes, Agustí Vilaret Centrich (precursor

de les caves Mont-Ferrant) va començar a elaborar vins escumosos naturals i l'any 1877 declarava una producció d'unes 10.000 ampolles, tot i que el 1890 ja havia cessat l'activitat com a elaborador. Els comerciants de vins Francesc Gil Borràs i Domingo Soberano Mestres, de Reus, van presentar, l'any 1868, a l'Exposició Universal de París una mostra dels seus vins escumosos, i l'any 1877 Francesc Gil va ser nomenat "Proveedor de la Real Casa". Fou precisament durant aquesta època, el 1872, que Josep Raventós i el vilanoví Miquel Esquirol i Soler (1840-1890) van contactar amb Luis Justo al laboratori de l'IACSI, que estava impartint un curs de viticultura adreçat a l'elaboració de vins especials. Les primeres proves d'elaboració de vins escumosos es van fer al mateix jardí –van excavar un petit subterrani– de la casa al carrer Girona on residia la família Raventós. Si bé Miquel Esquirol va començar a comercialitzar de manera ràpida els vins escumosos que elaborava a la seva població nadiua, la seva obra tècnica i comercial va desaparèixer l'any 1890 amb la seva mort. Per la seva banda Josep Raventós va continuar experimentant i millorant la tècnica –qualitat sanitària dels vins, remenat...– per a l'elaboració dels vins escumosos, alhora que els incorporava a la gamma de productes vinícoles que venia. Lamentablement, el 1885 Josep Raventós va morir, però aquell any Can Codorniu havia venut un total de 213 caixes de vi escumós, 2.556 botelles. La seva obra tècnica i comercial va ser continuada pel seu fill Manuel Raventós Domènech (1862-1930), que s'encarregaria de consolidar la producció del vi escumós natural com una especialitat vitivinícola pròpia del Penedès.

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia bàsica

Història del cava. BORRELL I GIRÓ, SANTI. Sant Sadurní d'Anoia, Ajuntament de Sant Sadurní d'Anoia, 2016, 300 p.

Cristòfol Raventós i Soler

Vilanova i la Geltrú, 1813 - Barcelona, 1887

Tot i que el nom d'aquest garrafenc és prou comú en molts dels afers importants socials de la vida vilanovina de finals del XIX, poques dades ens poden oferir els que s'han interessat per la seva persona. A hores d'ara sabem que va estudiar a la Universitat de Cervera, creiem que va estudiar Filosofia, i també tenia estudis d'agrimensor, de topografia –conjunt de procediments per determinar la posició d'un punt sobre un plànol–, que devia cursar molt possiblement a la Junta de Comerç, a l'antiga càtedra de botànica i agricultura. A més, devia ser una persona prou formada tècnicament, ja que en una de les actes de les visites d'inspecció reglamentàries que l'any 1846 va portar a terme el professor universitari Manuel

Milà i Fontanals al col·legi de segona classe Colegio de Humanidades, fundat per José Ifern, esmenta que el nostre biografat era agrimensor reial i impartia classes de matemàtiques, geografia, ideologia, psicologia i lògica.

Aquesta formació tècnica i la seva capacitat inventiva el devien ajudar a tirar endavant el projecte –plànols de túnels, galeries subterrànies, aqüeductes...– de portar l'aigua de l'Arboç a Vilanova i la Geltrú per complementar l'existent fins llavors, mitjançant la constitució de la companya "Musolas, Raventós y Cía." en un principi, i més tard, el 1855, amb la companya "Samà, Raventós y Cía.". L'aqüeducte "Príncep Alfonso" es va inaugurar l'any 1861 i la font de la plaça Miró fou construïda per aquesta darrera empresa el mateix l'any. També va intervenir en el projecte de portar el ferrocarril des de Barcelona fins a Cubelles, redactant fins i tot una *Memoria descriptiva de un ferrocarril de Barcelona a Cubellas, como parte integrante del ferrocarril directo de Tarragona a Barcelona*. En aquest projecte utilitzava invencions particulars, però finalment no es va tirar endavant perquè l'empresari vilanoví Gumà Ferran es va emportar la concessió i el projecte.

També va participar en la vida política de Vilanova i la Geltrú, ja que en fou regidor i alcalde. Té un carrer a la seva vila nadiua amb el seu nom en record de la seva contribució a la millora social dels seus conciutadans.

BIBLIOGRAFIA

Obra tècnica

1873

Memoria descriptiva de un ferro-carril de Barcelona a Cubellas como parte integrante del ferro-carril directo de Tarragona a Barcelona. Vilanova i la Geltrú, Establecimiento tipográfico de Leandro Creus. En va realitzar una segona edició també a Vilanova i la Geltrú, però a la impremta de José A. Millá, l'any 1874.

Ref. CCUC

1884

Patent d'invenció núm. 4.157 amb data 4 d'abril. *Aparato de perforación para pozo de agua.*

Patent d'invenció núm. 4.238 amb data 15 de maig. *Un nuevo sistema "Raventós" para ventilar trabajos*

subterráneos y submarinos sin otra fuerza motriz que el natural movimiento del aire atmosférico.

Ref. WHOEPM

Bibliografia bàsica

Raventós i Soler, Cristòfol. Topògraf, agrimensor i impulsor de la portada d'aigua. TUBAU, ALBERT. Emprenedors i pioners, Ciència i Tècnica a Vilanova i la Geltrú, X Aniversari Gal·làctica, Col·legi d'Enginyers Tècnics Industrials de Vilanova i la Geltrú, 2003.

Abreviatures

CUCC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes

WHOEPM: Web històrica de l'oficina espanyola de patents i marques

Bartomeu Robert i Yarzábal

Tampico, 1842 - Barcelona, 1902

Tot i que fa més de cent anys del seu traspàs, el record Dr. Robert segueix estant associat a una de les grans figures que ha donat el nostre país el segle XIX, fins al punt que l'any 2003 la seva biografia fou mereixedora d'una tesi doctoral on s'esmicola la seva vida personal, com a metge i com a polític. La majoria de gent que té memòria de la seva persona el relaciona amb el naixement del catalanisme polític modern, ja que el pas del temps i els avenços científics han devaluat la seva excel·lent vàlua com a metge clínic i professor, tot i que fou un dels metges claus de la generació mèdica del 1888 en la renovació de la medicina a Catalunya.

Fill del metge sitgetà Francesc Robert i Batlle i de Teodora Yarzábal Ricardo, va néixer a la ciutat mexicana de Tampico el 20 d'octubre del 1842. A l'edat de quatre anys va tornar a viure a la casa pairal dels Robert a Sitges, població on realitzà els seus primers estudis. Seguint la tradició familiar —el seu avi també fou metge—, estudià medicina a l'antiga Facultat de Medicina i Cirurgia de Barcelona. L'any 1859 i per tastar el contacte amb la medicina, guanya per oposició una plaça d'alumne intern de l'Hospital de la Santa Creu, encarregat de les guàrdies nocturnes. L'any 1864 obté la titulació de llicenciat en Medicina amb un expedient acadèmic quasi immillorable, i es doctora el 1867 a la Universitat de Madrid. Aquell mateix any torna a opositar i guanya una plaça de classes pràctiques de Patologia General. L'any 1869 ingressa com a metge de número a l'Hospital de la Santa Creu, on també desenvolupà la tasca de secretari del cos facultatiu. L'any 1875 oposita de nou i guanya finalment la càtedra de Clínica Mèdica, que ocuparà fins a la seva mort sobtada. Aquesta mateixa càtedra anys abans havia estat ocupada per un altre il·lustre metge penedesenc, el Dr. F. Janer, el qual, també, curiosament es va guanyar l'apel·latiu de "bon metge i bon home", com el Dr. Robert al llarg de la seva vida.

L'any 1867 fou nomenat acadèmic de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya, de la qual fou vicepresident durant el bienni 1881-1882 i president durant el període 1883-1890. L'any següent passà a ser soci de la Societat Econòmica Barcelonesa

d'Amics del País, de la qual fou nomenat president el bienni 1898-1899. També fou president de l'Ateneu Barcelonès durant els anys 1881 i 1900. Tampoc, podem oblidar que fou president de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, institució que ajudà en gran manera a la renovació científica de la medicina a Catalunya. Aquesta petita mostra de la representativitat institucional mèdica i científica que acompanyà la seva persona –va ser soci corresponsal de l'Acadèmia de Medicina de València, Palma, Sevilla, Galícia, Astúries i Saragossa, i membre de moltes altres societats de caràcter mèdic nacionals i estrangeres– estava ratificada per una activitat assistencial privada de renom a la ciutat de Barcelona i una obra escrita força abundosa –fonamentalment els primers anys de caràcter articulista i bibliogràfic a les revistes *El Compilador Médico*, 1866-1869, *La Independencia Médica*, 1869-1882, *La Gaceta Médica de Cataluña*, 1878-1899 i *Ciencias Médicas de Barcelona*, 1885-1902, i els darrers anys més de tipus discursiu–, i a vegades innovadora en el camp mèdic espanyol, com el llibre de Rudolf Virchow, traduït del francès, *Patología celular*, i el llibre *Enfermedades del aparato digestivo*, escrit amb la col·laboració del seu cunyat Emerèncià Roig i Bofill, que va estar el primer llibre escrit per un autor espanyol sobre aquesta matèria. Igualment, tenia una capacitat docent i de facilitat de paraula innata, la qual cosa convertia totes les seves classes en magistrals i feien que se'l considerés un dels millors catedràtics de la Facultat.

Des del punt de vista de l'ensenyament pràctic de la medicina, també cal dir que tenia fama de tenir un ull clínic envejable, amb diagnòstics generalment exactes i confirmats més tard en les necròpsies, i les seves fórmules terapèutiques eren tot un art. Tècnicament i científicament, el Dr. Robert fou un home receptiu a les novetats amb metodologia científica que es practicaven arreu. Hem d'esmentar que fou en la seva època quan es van desenvolupar les especialitats mèdiques, el coneixement de les quals, tant a nivell de docència com de la pràctica, es van passar de la capital comtal a la resta de l'Estat espanyol.

A banda de la ja esmentada presència del Dr. Robert en el món institucional hem d'afegir que fou vocal de la Junta Provincial de Sanitat de Barcelona i de la Junta Municipal de Sanitat i va tenir una actuació remarcable durant les epidèmies de tifus ictèric l'any 1870 i del còlera l'any 1885; participà en el trasllat de l'antiga facultat a la nova Facultat de Medicina a l'Hospital Clínic; en la construcció de l'Hospital de Sant Pau, i en la creació del Col·legi de Metges de Barcelona, del qual en un principi va estar en contra a causa d'una sospitosa interferència de Madrid per controlar l'exercici de la professió. Fou també vocal de la comissió organitzadora i vocal de la subcomissió científica del Congrés Mèdic que es va celebrar a Barcelona durant l'Exposició Universal de l'any 1888.

Si com a personatge de la classe mèdica el seu record és encara prou viu, no cal dir quant al seu carisma com a personatge polític. Fou un polític de cor i va arribar a la política per culpa d'estimar la seva terra: com a representant de diferents entitats barcelonistes va lliurar a Maria Cristina d'Àustria, juntament amb altres personalitats barcelonines, un document reivindicatiu en clau catalanista. L'any 1899 fou alcalde de la ciutat de Barcelona i durant el seu mandat es va produir el ben conegut afer "tan-cament de caixes"; va ser un dels fundadors de la Lliga Regionalista, en representació de la qual fou diputat a les Corts de Madrid el 1901. El gran nombre de monuments en record seu existents –plaça Tetuan de Barcelona, Sitges, Camprodon...–, de carrers i places per arreu de Catalunya –Badalona, Reus, el Vendrell, Ulldecona, Santa Coloma de Gramenet, Sitges, Montmeló, Mollet del Vallès, Llafranc, Sant Vicenç dels Horts, Sabadell, Terrassa...–, equipaments –CAP Doctor Robert de Badalona, Escola de Camprodon, Escola Doctor Robert de la Fundació Salut i Envel·liment de la UAB...– i fins i tot entitats –Fundació Doctor Robert, constituïda l'any 1998 per la Universitat Autònoma de Barcelona– ens recorden cada dia la seva indiscutible pertinença a la prohomenia garrafenca i de Catalunya.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1866

¿El hombre es cosmopolita? ¿Puede o no aclimatarsse sobre todos los puntos del globo?. Discurso leído ante el claustro de la Universidad Central por el licenciado D. Bartolomé Robert e Yarzabal en el solemne acto de recibir la investidura de doctor en medicina y cirugía. Madrid, Imprenta de Antonio Peñuelas, 29 p.

Ref. CCUC

"Progresos en terapéutica". *El Compilador Médico*, II, 25-28 p.

Ref. RR

"Experimentos de anestesia local con éter pulverizado". *CM*, II, 85-86 i 107-110 p.

Ref. RR

"Melmintiasis lumbricoide simulando una meningitis tuberculosa". *CM*, II, 268-270 p.

Ref. RR

1867

"Fisiología patológica de las enfermedades diastésicas". *CM*, III, 337-350, 369-375, i 393-395 p. Treball llegit en el su ingrés a l'Acadèmia de Medicina.

Ref. RR

"Tratamiento de las herpétides. Casos prácticos". *CM*, III, 82-85 p.

Ref. RR

Reseña histórica de los asuntos que han ocupado al Instituto Médico de Barcelona durante el año 1867. Barcelona, Institut Mèdic de Barcelona.

Ref. RR

1868

Traducció al castellà, juntament amb GINÉ, J., de la versió francesa traduïda per PICARD, P. de la segona edició alemanya de l'autor VIRCHOW, R.: *La patología celular: fundada en el estudio fisiológico y patológico de los tejidos.* Madrid, Impr. Española, 50, 440 p.

Ref. CCUC

"Clínica médica. Bocio exoftálmico o enfermedad de Graves de Basedow, etc." *CM*, IV, 247-250 i 279-283 p.

Ref. RR

"El Instituto Médico de Barcelona y el doctor don Pedro Mata". *CM*, IV, 218-221 p.

Ref. RR

"Clínica médica. Nefritis albuminosa. Síntomas urémicos. Curación". *CM*, IV, 458-460, 482-485 i 493-495 p.

Ref. RR

"Higiene pública. Medidas que conviene tomar para poner coto a las adulteraciones de las sustancias alimenticias". *CM*, IV, 72-74 p.

Ref. RR

1869

"Parálisis del nervio facial: curación". *La Independencia Médica*, vol. V, núm. 4, 9-10 p. i vol. V, núm. 6, 7-8 p.

Ref. RR

El valor positivo de la anatomía y fisiología patológicas. Barcelona, Institut Mèdic de Barcelona, 29 p.

Ref. RR

1870

"Caso complejo de sarampión, escarlatina y militar; retropulsión del exantema: muerte". *IM*, vol. V, núm. 8, 5-7 p.

Ref. RR

"Neumonía en tercer período: curación por medio de la alcohólica". *IM*, vol. V, núm. 12, 6-7 p.

Ref. RR

"Diagnóstico de los tumores del encéfalo". *IM*, vol. V, núm. 19, 4-6 p.

Ref. RR

"La asa fétida en el tratamiento de ciertas cardiopatías". *IM*, vol. V, núm. 21, 4-6 p.

Ref. RR

"Profilaxis y tratamiento de la fiebre amarilla". *IM*, vol. V, núm. 24, 7-8 p.

Ref. RR

"Apuntes para la historia de la actual epidemia de tifus icterodes". *IM*, vol. V, núm. 1, 5-7 p.

Ref. RR

"Anatomía patológica: necropsia de un fallido de fiebre amarilla". *IM*, vol. VI, núm. 2, 21-22 p.

Ref. RR

"El hospital provisional de 'Las Arrepentidas'". *IM*, vol. VI, núm. 4, 4-5 p.

Ref. RR

"Apuntes para la historia de la fiebre amarilla de 1870". *IM*, vol. VI, núm. 5, 53-55 p.

Ref. RR

"Notes bibliográfiques". *IM*, vol. V, núm. 17, p. 9; núm. 18, 10-12 p.; núm. 23, 9-11 p.; vol. VI, núm. 12, 136-137 p.

Ref. RR

1871

"Apoplejía encefálica. Hemiplejía consecutiva. Tratamiento a favor de la ergotina". *IM*, vol. VI, núm. 8, 91-92 p.

Ref. RR

"Inurgitación pulmonar crónica curada a favor del tártaro emético". *IM*, vol. VI, núm. 10, 112-114 p.

Ref. RR

"Enteralgia curada a favor del aceite esencial de trementina". *IM*, vol. VI, núm. 13, 149-150 p.

Ref. RR

"Importancia del alcoholismo en Barcelona". *IM*, vol. VI, núm. 16, 184-186 p.

Ref. RR

"Apoplejía raquidiana: muerte". *IM*, vol. VI, núm. 22, 261-262 p.

Ref. RR

1872

"Termometría clínica". *IM*, vol. VII, núm. 11, 124-125 p.; núm. 13, 144-146 p.

Ref. RR

"Del uso de la digital en las cardiopatías". *IM*, vol. VII, núm. 19, 209-210 p.; núm. 20, 220-222 p.

Ref. RR

"Delirios alcohólicos agudos. Uso del hydrato de cloral. Curación". *IM*, vol. VII, núm. 22, 246-247 p.

Ref. RR

"Tuberculosis pulmonar: uso del biofosfato de cal. Curación". *IM*, vol. VII, núm. 21, 271-272 p.

Ref. RR

"Carta del Dr. Robert". *IM*, vol. VII, núm. 28, 331-333 p. Comentari.

Ref. RR

"Carta del Dr. Robert". *IM*, vol. VII, núm. 30, 343-344 p.

Ref. RR

1873

Discurso sobre la climatación de la especie humana pronunciado en el Ateneo Barcelonés por Bartolomé Robert en las noches del 7 y 21 de enero y 4 de febrero... Barcelona, Establ. Tip. de Narciso Ramírez y Cía, 60 p.

Ref. CCUC

"Patología de médula". *IM*, vol. VIII, núm. 11, p. 148-150; núm. 13, 173-174 p.; núm. 15, 198-200 p., i núm. 17, 220-222 p.

Ref. RR

"De la curabilidad de la tisis". *IM*, vol. VIII, núm. 27, 354-355 p.

Ref. RR

"Zona tratamiento antineurálgico; curación". *IM*, vol. IX, núm. 1, 6-7 p.

Ref. RR

"Polisarcia del corazón". *IM*, vol. IX, núm. 2, 14-15 p.

Ref. RR

"Crónica médica. De la belladona contra los sudores abundantes". *IM*, vol. IX, núm. 4, 37-38 p.

Ref. RR

1874

"Crónica médica. De las propiedades terapéuticas del clorato de potasa en los tísicos". *IM*, vol. IX, núm. 13, 145-146 p.

Ref. RR

"Epilepsia de origen periférico. Contribución a los estudios epileptógenos". *IM*, vol. IX, núm. 36, 417-419 p.

Ref. RR

"Tisis. Escuela unitaria y dualista". *IM*, vol. X, núm. 3, 29-31 p.

Ref. RR

"Del uso de los baños templados en el tratamiento de la tisis pulmonar". *IM*, vol. X, núm. 9, 101-102 p.

Ref. RR

1875

"Otitis externa. Fenómenos cerebrales consecutivos. Muerte". *IM*, vol. X, núm. 18, 212-214 p.

Ref. RR

"Valor de masaje". *IM*, vol. X, núm. 33, 389-391 p.

Ref. RR

"Revista de clínica médica". *IM*, vol. X, núm. 35, 416-417 p.

Ref. RR

"Movilidad de los procesos pulmonares en el curso de los tífus". *IM*, vol. XI, núm. 9, 416-417 p. Conferencia pronunciada a la Societat Mèdica El Laboratori, escrita per ROIG, E.

Ref. RR

El programa de patología interna: explicado en la Facultad de Medicina de la Universidad de Barcelona. Barcelona, Imp. De El Porvenir, á c. de J. Medina. 300+ XIII p.

Ref. CCUC

"Nota bibliográfica". *IM*, vol. 11, núm. 3, 30-31 p.

Ref. RR

Uso del alcohol en el tratamiento de la pulmonía: conferencias pronunciadas en la sociedad médica bar-

celonesa, El Laboratorio...y publicada con arreglo á las notas taquigráficas tomadas por B. Puig y J.M. Matas. Barcelona: Est. Tip. de Jaime Jepús, 115 p.

Ref. CCUC

1876

"Un nuevo progreso". *IM*, vol. XI, núm. 19, 222-224 p.

Ref. RR

"Pneumo-tífus curado con éxito a favor de la quina y del alcohol". *IM*, vol. XI, núm. 22, 263-265 p.

Ref. RR

"Nota bibliográfica". *IM*, vol. XI, núm. 31, 370-371 p.

Ref. RR

1877

"Discurso leído en la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona en el acto de recepción de José Presta". *IM*, vol. XII, núm. 15, 180-184 p.

Ref. RR

"Dos casos de esplenitis supurada con abertura feliz de los abscesos". *IM*, vol. XII, núm. 17, 203-205 p.

Ref. RR

"De los diuréticos en el tratamiento de las nefritis albuminúricas". *Gaceta Médica de Cataluña*, vol. 1, núm. 13, 224-228 p.

Ref. RR

"Nota bibliográfica". *GMDc*, vol. 1, núm. 27, 389-392 p.

Ref. RR

Pneumonia con delirio por anemia cerebral. *IM*, vol. 13, núm. 1, 3-5 p.

Ref. RR

Pròleg a la primera edició espanyola de l'obra: *Tratado de patología interna: redactado con arreglo a las más recientes investigaciones y descubrimientos de la ciencia médica y consideraciones especiales sobre anatomía patológica e histológica*, de l'autor Carlos Fernández de Castroverde, que la traduí directament de la segona edició alemanya pertanyent a l'autor C.F. Kunze. Barcelona, Librería de Eudaldo Puig, 2 vols., XVIII+848 i 759 p.

Ref. CCUC

1878

"Pronóstico de las cardiopatías crónicas". *IM*, vol. 13, 156-158 p. Aquest article també fou publicat a la *GMC*, vol. I, núm. 1, 1-5 p.

Ref. RR

Uso del alcohol en el tratamiento de la pulmonía. Barcelona, Impr. J. Jepús, 115 p.

Ref. RR

1879

"La fiebre infectiva simple". *GMDc*, vol. 2, núm. 41, 129-132 p.; núm. 42, 164-167 p.

Ref. RR

"Hidrología médica. Agua natural nitro-bicarbonatada de la fuente de Rodó, distrito de Freixanet (provincia de Gerona)". *GMDc*, vol. 2, núm. 46, 306-310 p.

Ref. RR

"Notes bibliogràfiques". *GMDc*, vol. 2, núm. 51, 461-463 i 464-465 p.

Ref. RR

1880

Necesidad de ampliar los estudios neuro-patológicos: discurso inaugural... Barcelona, Jaime Jepús, Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona, 49 p.

Ref. CCUC

1881

Sumario de los prolegómenos de clínicas médica explicados en la Facultad de Medicina de la Universidad de Barcelona por... Barcelona, Impr. de los sucesores de Ramírez. 164 p. Se'n feu una segona edició corregida i augmentada l'any 1885, 166 p.

Ref. CCUC

Pròleg del llibre de l'autor BAYÉS I FUSTER, ANTONIO: *Aguas minero-medicinales salino-yodo-sulfuradas de San Andrés de Tona (provincia de Barcelona, partido judicial de Vich) de Ullastres y Cia. Sus efectos fisiológicos y terapéuticos.* Vic (Est. Tip. Ramon Anglada i Pujals).

Ref. RB

1882

"Estudios neuropatológicos". *IM*, 209-210 p.

Ref. RR

"Congreso Médico Internacional de Sevilla". *Gaceta Médica Catalana*, vol. 2, núm. 36, 357-362 p., núm. 37, 389-393 p.; núm. 38, 421-426 p. i núm. 39, 453-459 p.

Ref. RR

Discurso leído por el Dr. Bartolomé Robert, presidente del Ateneo Barcelonés, en la sesión pública inaugural del 28 de noviembre de 1881, amb motiu de la inauguració del curs. Barcelona, Establ. Tip. de los Sucesores de N. Ramírez, 31 p.

Ref. CCUC

Pròleg de la versió castellana de l'obra *Manual de patología interna* realitzada per Rafael Ulecina y Cardona, a partir de l'obra de G. Dieulafoy. Madrid, Impr. y Lib. de Moya y Plaza. Biblioteca de la Revista de medicina y cirugía prácticas. 2 vols. L'any 1889 se'n va realitzar una segona edició corregida i augmen-

tada, 2 vols. Consta una tercera edició corregida i augmentada de l'onzena edició francesa, 3 vols.

Ref. CCUC

1884

"Nota bibliogràfica". *GMC*, vol. 7, núm. 168, 376-380 p.

Ref. RR

"Nota bibliogràfica". *GMC*, vol. 7, núm. 179, 730-735 p.

Ref. RR

Pròleg al llibre de NADAL, ALFREDO: *Compendio de hidrologia médica, balneoterapia e hidroterapia.* Barcelona, Montaner y Simón, edits., 574 p.

Ref. RR

La moderna etiología y la clínica. Lliçó inaugural a l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, 19 de gener, 25-41 p.

Ref. RR

1885

"Notes bibliogràfiques". *GMC*, vol. 8, núm. 194, 433-436 p.; núm. 203, 719-723 p.

Ref. RR

"Diagnóstico de la fiebre tifoidea". *RCMB*, vol. 11, 5-9 p.

Ref. RR

"Lecciones clínicas sobre la tuberculosis pulmonar explicadas en la Facultad de Medicina de Barcelona". *Curs 1884-1885. RCMB*, vol. 11, 356-360, 400-403, 43-433, 465-468, 492-496, 529-533, 555-559, 587-591 i 621-626 p.

Ref. RR

Pròleg del llibre d'STRUMPELL, ADOLFO: *Tratado de patología especial y terapéutica de las enfermedades internas.* Madrid, Est. Tipogr. Enrique Teodoro.

Ref. RR

1886

"Notes bibliogràfiques". *GMC*, vol. 9, núm. 217, 408-412 p., núm. 218, 440-445 p.

Ref. RR

"Nota bibliogràfica". *GMC*, vol. 9, núm. 228, 721-724 p.

Ref. RR

"Bocio exoftálmico". *Revista de Medicina y Cirugía Prácticas.*

Ref. RR

"Escarlatinas sin exantemas". *Revista Ciencias Médicas de Barcelona*, vol. 12, 1-4 p.

Ref. RR

1887

"Notes bibliogràfiques". *GMC*, vol. 10, núm. 234, 182-187 p.; núm. 235, 217-219 p.; núm. 248, 632-636 p.

Ref. RR

"Lesión del nervio frénico". *RCMB*, vol. 13, 381-382 p. també es va publicar a *RMCP*.

Ref. RR

Revista Científica de Madrid, vol. 13, 169-172 p.

Ref. RR

"Difteria". *RCMB*, vol. 13, 247-250 p.

Ref. RR

"Nota bibliogràfica". *RCMB*, vol. 13, 756-758 p.

Ref. RR**1888**

"Notes bibliogràfiques". *GMC*, vol. 11, núm. 264, 373-378 p.

Ref. RR

"Embolia de la aorta abdominal". *RMCP*.

Ref. RR

Pseudo-histèria. *RCMB*, vol. 14, 1-5 i 67-70 p.

Ref. RR

"¿En el estado actual de la ciencia debe tenerse en cuenta para la penalidad el tiempo invertido en la curación de las heridas —en el sentido legal de esta palabra— y los resultados de las mismas? ¿Convenría establecer una clasificación médico legal de esta fundada en el criterio de la cirugía contemporánea?", amb al. *RCMB*, vol. 14, p. 610. Amb un títol similar a *GMC*, 1889, vol. 12, núm. 293, 514-515 p.

Ref. RR

"Tratamiento de la tuberculosis pulmonar", amb al. *RCMB*, vol. 14, 635 p.

Ref. RR

"Indicación precisa de la intervención quirúrgica en la oclusión intestinal", amb al. *RCMB*, vol. 14, 640-641 p.

Ref. RR

"Papel que representan las enfermedades extracardíacas en el desenvolvimiento de la asistolia", amb al. *RCMB*, vol. 14, 727-728 p.

Ref. RR

"Contagiosidad y profilaxis de la tuberculosis", amb al. *RCMB*, vol. 14, 588-589 p. Amb el mateix títol a *GMC*, 1889, vol. 12, núm. 282, 162-165 p.

Ref. RR

"El hipnotismo y la sugestión desde el punto de vista gubernativo", amb al. *RCMB*, vol. 14, 608 p. Amb el mateix títol a *GMC*, 1889, vol. 12, núm. 292, 482 p.

Ref. RR**1889**

Enfermedades del aparato digestivo, amb ROIG y BO-FILL, E. Madrid, Administración de la Revista de Medicina y Cirugía Práctica, 7+581 p.

"Notes bibliogràfiques". *GMC*, vol. 12, p. 439-443; núm. 298, 692-697 p.

Ref. RR

"Algunas consideraciones sobre el estudio de la localización del lenguaje", treball presentat a la sessió del 28 de maig a la Reial Acadèmia de Medicina. *RCMB*, vol. 15, 400-401 p.

Ref. RR**1890**

"Tratamiento antipirético. Sus indicaciones y contra-indicaciones". *GMC*, vol. 13, núm. 301, 9-11 p.; núm. 302, 41-42 p.

Ref. RR

"Tratamiento de la tuberculosis". *GMC*, vol. 13, núm. 304, 111-116 p.

Ref. RR

"Indicaciones de la intervención quirúrgica en la oclusión intestinal". *GMC*, vol. 13, núm. 307, 327-239 p.

Ref. RR

"Papel que representan las enfermedades extracardíacas en el desenvolvimiento de la asistolia". *GMC*, vol. 13, núm. 310, 291-293 p.

Ref. RR

Informe pericial, amb RODRÍGUEZ MORINI I LLORACH, GINÉ. 62-66 pp

Ref. RR

"Nota bibliogràfica". *GMC*, vol. 13, núm. 320, 632-635 p.

Ref. RR

"Un filhelio". *RCMB*, vol. 16, 353-355 p.

Ref. RR

"La linfa de Koch". *Diario de Barcelona*, 14460 p.

Ref. RR**1891**

Pròleg a *Lecciones de clínica médica del Hospital de la Princesa por el doctor don Manuel Santa María y Bustamante*. Madrid: Imprenta de los Sucesores de Cuesta. XV+396 p.

Ref. CCUC

Discurs dins: *Acta de la sesión pública que en 6 de diciembre de 1890 celebró la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona en la que leyeron los doctores Robert, et al..., en obsequio al individuo de número Dr. D. Emilio Pi i Molist*. Barcelona: Imprenta Barcelonesa, 2 p.

Ref. CCUC

"Notas clínicas". *RCMB*, vol. 17, 97-98 i 129-130 p.

Ref. RR

"El delirio en la pneumonia". Lliçò impartida a la Facultat durant el curs de Clínica Mèdica. *RCMB*, vol. 17, 481-485 p.

Ref. RR

1892

"Nota bibliogràfica". *GMC*, vol. 15, núm. 355, 213-215 p.; núm. 358, 348-350 p.; núm. 360, 406-408 p. i núm. 365, 622-624 p.

Ref. RR

"La gripe en la Casa Provincial de Caridad". *GMC*, vol. 15, núm. 360, p. 387-389. També publicat a *RCMB*, vol. 18, 246-248, 265-268, i 289-292 p.

Ref. RR

"Tratamiento de la fiebre tifoidea". *RCMB*, vol. 18, 1-6, 25-30 i 52-56 p.

Ref. RR

1893

La medicina de hoy. Discurso inaugural que en la solemne apertura del curso académico de 1893 á 1894 leyó ante el claustro de la Universidad de Barcelona el doctor Bartolomé Robert. Barcelona, Impr. de Jaime Jepús Roviralta, 26 p.

Ref. CCUC

Discurs de contestació al discurs: *Concepto de la antiseptia interna en las enfermedades infectivas de la infancia: discurso leído en la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona en el acto de recepción de Juan Viura y Carreras*. Barcelona, Impr. de Henrich. 67 p.

Ref. CCUC

"Notes bibliogràfiques". *GMC*, vol. 16, núm. 386, 445-447 p; núm. 392, 647-649 p.

Ref. RR

1894

Revisió del text: *Patología médica, apuntes de las lecciones explicadas por Bartolomé Robert; redactados por BERTOMEU, J. et al... y revisadas por el profesor*. Barcelona, Establ. Tip. de B. Basada, 640 p.

Ref. CCUC

Discurs de contestació al discurs: *Vacas lecheras y su patología más común: discurso leído en la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona por Antonio Sabater Casals... el día 28 de mayo de 1894*. Barcelona, Real Academia de Medicina y Cirugía, 36 p.

Ref. CCUC

Pròleg al llibre de DAREMBERG, GEORGES: *Tratamiento de la tisis pulmonar*. Barcelona, Espasa.

Ref. RR

"Sobre la fijeza de los principios en medicina". *GMC*, vol. 17, núm. 397, 6 p.

Ref. RR

"Congreso internacional de Roma". *RCMB*, secció blava, núm. 8, 57-59 p.

Ref. RR

"Curso de Clínica General del doctor Letamendi". *RCMB*, secció blava, núm. 17, 129-136 p.

Ref. RR

"Bradicardia". *RCMB*, vol. 20, 1-4 p.

Ref. RR

"Delirios pneumónicos. Su patogenia y tratamiento". *RCMB*, vol. 20, 169-172 p.

Ref. RR

"Tratamiento de la oclusión intestinal". *La Semana Médica de París*.

Ref. RR

"El Congreso Médico de Roma. Impresiones". *La Vanguardia*, 2, 5, 6, 10, 13 i 15 d'abril.

Ref. RR

"Otra vez cólera". *La Vanguardia*, 29 d'abril, 2 p.

Ref. RR

"Locos y cuerdos". *La Vanguardia*, 17 i 22 de juny, 4 p.; 26 juny, i 3,8,14,22 i 27 de juliol, 1 p.

Ref. RR

"Congreso Internacional de Moscú". *La Vanguardia*, 19, 22, 29, i 31 d'agost, i 5 i 7 de setembre, 1 p.

Ref. RR

1895

"La gripe actual". *RCMB*, vol. 21, 1-4 p.

Ref. RR

"Revista bibliogràfica". *RCMB*, vol. 21, 93-94 p.

Ref. RR

"Pasteur". *RCMB*, secció blava, núm. 19, 145-148 p.

Ref. RR

"La prensa y el proceso Wille, aclaraciones del Dr. Robert". *Butlletí del Manicomí de Sant Baudili del Llobregat*, vol. IV, núm. 9, 276-281 p.

Ref. RR

1896

"La hiposistolia y su tratamiento". *RCMB*, vol. 22, 73-82 p.

Ref. RR

"Sobre serterapia". *RCMB*, vol. 22, 361-365 p.

Ref. RR

"Sobre la enfermedad de Aransa", amb al. *RCMB*, vol. 22, 490-499 p.

Ref. RR

1897

"Aneurismo de la aorta. Dificultades del diagnóstico". *RCMB*, vol. 23 (I), 1-7 p.

Ref. RR

"José de Letamendi". *RCMB*, vol. 23 (II), 37-38 p.

Ref. RR

Característica de la patología humana en sus relaciones con la terapéutica, discurso leído por... en la segunda sesión general del XII Congreso Internacional de Medicina celebrado en el Teatro Imperial de Moscú, agosto de 1897. Barcelona. Impr. Henrich, 79 p. A *GMdC*, també es va publicar una ressenya sota aquest mateix títol, vol. 20, núm. 490, 716-717 p. Igualment a *RCMB*, vol. 23 (II), 121-127 i 200-220 p.

Ref. CCUC/RR

La peste bubónica: curso de 1896-1897... lección tomada á la pluma por los alumnos J. Claveria y J. Llangort. Barcelona, Tip. Hispano-Americana, Facultad de Medicina de Barcelona, 17 p.

Ref. CCUC

"Desde Estokolmo". *La Vanguardia*, 16 d'abril, 5 p.

Ref. RR**1898**

"Enfermedad del simpético". *RMPC*, vol. 22, núm. 553, 5-10 p.

Ref. RR

"Apendicitis". *RCMB*, vol. 24, 81-89 p.

Ref. RR

"Patología mental. Sus relaciones con los tribunales de justicia". *RCMB*, vol. 24, 201-215 i 241-269 p. També es va imprimir en forma de llibret l'any 1899 sota el mateix títol... *conferencia dadas en el salón doctoral de la Universidad en los días 13 y 27 de febrero*. Barcelona, Imp. Henrich y compa., Universidad Literaria de Barcelona, 74 p.

Ref. CCUC/RR

"Jaime Pi y Suñer. Recuerdo necrológico", discurs llegit a la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona. *RCMB*, vol. 24, 631-640 p.

Ref. RR

Necrologia del Dr. D. Narciso Carbó y Aloy... Barcelona, Tip. La Academia de Serra hnos y Rusell, Sociedad Economica Barcelonsa de Amigos del País, 36 p.

Ref. CCUC

Discurs de contestació a: *Tratamiento curativo de la tuberculosis pulmonar: discurso leído en la Real Academia de Medicina y Cirugia de Barcelona en el acto de su ingreso en la misma: 4 de junio de 1898, por Manuel Ribas y Perdigó...* Barcelona, Establ. Tip. de Federico Sánchez, 118 p.

Ref. CCUC

Pròleg a l'obra: Un caso de distocia fetal por tumos sacro de MANUEL MARTÍNEZ. Gernoa, Imprenta y Librería de Paciano Torres, III, 47 p.

Ref. CCUC

"Agustín Feliu y Basora". *Butlletí del Col·legi de Metges de la Provincia de Barcelona*, any II, núm. 6, 227-231 p.

Ref. RR**1899**

Enfermedades del aparato digestivo. Amb ROIG I BOFILL, EMERENCIÀ. Madrid, Impr. Nicolás Moyá, 581 p.

Ref. RR

Memoria relativa al anteproyecto del Presupuesto Municipal de Barcelona para el ejercicio económico de 1899 á 1900 presentada al Excmo Ayuntamiento por su alcalde presidente... Barcelona, Tip. del Sucesor de F. Sánchez, 40 p.

Ref. CCUC

"La enseñanza médica en España". *GMC*, vol. 21, núm. 537, 820-821 p.

"El oportunismo en terapéutica". *RCMB*, vol. 25, 1-6 p.

Ref. RR

"Sobre la sagnia". *La Vanguardia*, 28 de gener, 1 p.

Ref. RR

"La raça catalana". *La Veu de Catalunya*.

Ref. RR**1900**

Clínica médica. Lecciones del professor Bartolomé Robert..., redactadas por J. Solé y Forn, J. Sans y Tous. Barcelona, Tobella y Costa, 456 p.

Ref. CCUC

"Infecciones agudas recidivantes". *RCMB*, vol. 26, 1-7 p.

Ref. RR

Oportunidad terapéutica. Discurs inaugural de l'any acadèmic a l'Escola de Especialidades Mèdicas de Madrid. Madrid.

Ref. RR

Cèl·lula social. Discurs inaugural pronunciat el 13 de desembre a l'Ateneu Barcelonès. Barcelona, 60 p.

Ref. RR**1901**

"Salvà y Campillo, maestro de clínica". Dins: *Solemne sesión pública que la Real Academia de Medicina y Cirugia de Barcelona celebró el día 30 de diciembre de 1900 para honrar la memoria del Dr. Francisco Salvà y Campillo...* discursos que leyeron los Dres. *Escriche, Robert y Comenge*. Establ. Tip. Sucesor de

F. Sánchez, Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona, 19-32 p.

Ref. CCUC

Col·laboració d'expert a modus de judici de l'obra: *Cuestionario médico teológico o sea: exposición de las doctrinas que informan de la medicina en sus relaciones con la moral y la religión: ensayo basado en el catecismo médico de Mons. A.A. Scoti... por Francisco Massana...* Barcelona, Ramon Casals, XVI+479 p.

Ref. CCUC

Lecciones de terapéutica aplicada... taquigrafiadas por Gabriel Nogués y Dalmau y revisadas por aquél profesor. Barcelona, 26 p.

Ref. CCUC

Célula social. Discurs llegit en la sessió inaugural de l'Ateneu Barcelonès. Barcelona, Estampa de la Renaixensa, 43 p.

Ref. CCUC

Acta de la sessió pública celebrada en lo Ateneu Barcelonés lo día 3 de desembre de 1900... Barcelona, Estampa La Renaixensa, 59 p.

Ref. CCUC

"El siglo XIX y el siglo XX". *RCMB*, vol. 27, 1-6 p.

Ref. RR

"Respuesta a un cuestionario sobre delinquentes". *La Vanguardia*, 13 d'abril, 4-5 p.

Ref. RR

"Discurso pronunciado en Vilafranca del Penedés". *La Vanguardia*, 1 de setembre, 6 p.

Ref. RR

"La peste". *La Vanguardia*, 13 d'octubre, 4 p.

"Balance del siglo XIX. La medicina". *La Vanguardia*, 6 d'agost - 27 d'octubre.

Ref. RR

1902

Discursos del Dr. Robert: legislatura de 1901. Barcelona, Imprenta de Henrich, 96 p. Entre els discursos que inclou trobem els pronunciats en les sessions del 25 i 26 de novembre del 1901.

Ref. CCUC

"La sangría". *RMCP*.

Ref. RR

"Un caso de cáncer pleuropulmonar primitivo". *RCMB*, vol. 28, 5-12 p.

Ref. RR

Bibliografia bàsica

Tesi doctoral: *Bartomeu Robert i Yarzábal (1842-1902). Medicina i compromís civí.* IZQUIERDO I BALLESTER, SANTIAGO. Universitat Pompeu Fabra, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, 2003.

El doctor Robert. Fundació Uriach 1838. Editor J.L. Martí i Vilalta, 2004, 103 p.

Abreviatures

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes

CM: *El Compilador Médico*

GMC: *Gaceta Médica Catalana*

GMdC: *Gaceta Médica de Cataluña*

IM: *La Independencia médica*

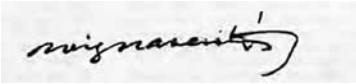
RCMB: *Revista de Ciencias Médicas de Barcelona*

RMCP: *Revista de Medicina y Cirugía Prácticas*

RR: Revista referenciada

Josep Roig i Raventós

Sitges, 1883 - Barcelona, 1966

Biografiar el Dr. Josep Roig i Raventós ens mostra un cop més que la ciència i les lletres, o a l'inrevés, poden perfectament ser del tot compatibles i, alhora, conreades ambdues amb èxit.

Fill del reconegut pintor paisatgista i il·luminista barceloní Joan Roig i Soler (1852-1909) va néixer a Sitges però va marxar de petit cap a Barcelona, on va realitzar els seus estudis primaris. Tanmateix, la resta de la seva vida va estar molt vinculada a la seva població nadiua. Tot i viure en una casa on l'esperit artístic, catalanista i científic ho envaïa tot –el seu germà gran Emerencià estudià farmàcia i estava emparentat amb el ja eminent metge clínic Bartomeu Robert–, es va inclinar pels estudis de medicina a la facultat que estava a l'Hospital de la Santa Creu. Durant aquesta etapa d'estudiant va presidir la Federació Escolar Catalana, lligada a

la Lliga Regionalista, i participà en el I Congrés Universitari Català del 1903, moviment que defensava una universitat catalana independent i la seva catalanització. Un cop finalitzà els seus estudis, obtingué el títol de doctor –1907– a la Universitat Central de Madrid amb el treball d'una patologia pròpia de l'especialitat obstètrica *Síndrome de compresión grávidica*, denotant en un principi la seva inclinació per aquesta especialitat, tot i que a la facultat s'estudiava juntament amb les malalties dels infants. Les primeres especialitats com a hores d'ara les coneixem no es van començar a impartir a la Facultat de Medicina fins a l'any 1915.

Després de tornar de fer una estada a la Maternitat de París i a la ciutat de Berlín per ampliar els seus estudis i coneixements pràctics, començà a treballar com a metge assistent adscrit a la secció de tocoginecologia de la Casa de la Maternitat i Exposits de Barcelona (1913), a les Corts de Sarrià, on amb els anys arribà a desenvolupar el càrrec de cap del Servei de Tocologia i Pediatria. En aquells primers anys es va dedicar preferentment als treballs relacionats amb la Tocoginecologia, publicant notables estudis a la reconeguda *Revista de Ciències Mèdiques de Barcelona*. Va participar activament en el primer i el segon Congrés de Metges de Llengua Catalana, el 1913 i 1917 respectiva-

ment. En aquest darrer, celebrat a la seva població nadiua de Sitges, va rebre el nomenament de fill predilecte. Era una època en què la mortalitat dels infants era esgarrifosa –l'any 1899 les defuncions dels menors de tretze anys a Barcelona eren del 35,4%– i calia portar a terme nombroses accions per reduir aquesta penosa estadística, com la creació de la Gota de Llet a l'Hospital de Niños Pobres de Barcelona. Sortosament, a partir de l'any 1915 la Mancomunitat de Catalunya va transformar de dalt a baix l'antiga Casa de Maternitat, construí nous edificis higiènics, millorà els serveis mèdics a la dona i als infants, amb la qual cosa va arribar a ser un modern centre assistencial on convivia la beneficència, l'acció social, la docència i la moderna ciència mèdica. Davant d'aquella necessitat mèdica social dels infants, el nostre biografiat va anar inclinant-se a poc a poc per la medicina pediàtrica. L'any 1920 fundà, juntament amb Caritat Giraudier, vídua del reconegut advocat i especialista en art Francesc Miquel i Badia (1840-1899) i fundadora de la Liga de la Acció Catòlica Femenina de Barcelona, l'entitat assistencial Lluita contra la Mortalitat Infantil, orientada a donar suport a les famílies sense recursos dels barris marginals de Barcelona. El primer consultori es va instal·lar a la parròquia de Sant Cugat i després al Poble Nou, a la parròquia de Nostra Senyora del Carme, Sant Gervasi, Cases Barates... Aquesta entitat uns anys després, el 1936, havia donat assistència a més de 20.000 infants, realitzat unes 500.000 visites a infants i assistit més de 13.000 embarassades, a més de repartir milers de medicaments i aliments.

L'any 1921 fou nomenat membre de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona, entitat de la qual fou vicepresident durant el període 1948-1954. L'any següent publicà la seva obra magna mèdica, *Nocions de puericultura*, treball que fou premiat amb la medalla d'or durant la celebració del VIII Congrés de Metges de Llengua Catalana l'any 1934 i que fou reeditat i actualitzat moltes vegades: la darrera l'any 1964. Durant el període bèl·lic del 1936-1939, va recomanar amb gran èxit l'alimentació dels infants malalts per intolerància a la llet o per altres problemes digestius mitjançant l'anomenada llet coagulada càlcica elaborada segons la fórmula del Dr. Moll, a causa de la impossibilitat de trobar les anomenades llets especials o aliments curatius.

A més de la seva vàlua professional per la medicina, Josep Roig va ser un escriptor que va guanyar nombrosos premis literaris, alhora que té una obra molt extensa –a banda de publicar moltes obres, va col·laborar en revistes i capçaleres de premsa– amb alguns dels títols més llegits durant les dècades dels anys 30 i 50 del segle XX a casa nostra. No seria just oblidar-nos d'esmentar que la col·lecció de Marineria Emerència Roig i Raventós, que es troba exposada en el Museu Maricel, va ser donada pel nostre biografiat l'any 1935. Com a record a la seva ingent tasca en pro de la lluita contra la mortalitat infantil i per la seva extraordinària tasca a la ciutat de Barcelona, al costat del Col·legi de Metges hi ha uns jardins que porten el seu nom, a Sitges hi ha una biblioteca i un carrer, a Lloret de Mar un carrer i a Tarragona una plaça.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1907

Síndrome de compresión gravídica, tesi doctoral lligada a la Universitat Central de Madrid el 18 de maig, manuscrit, 59 p. També hem trobat una referència de la mateixa tesi de 118 p.

Ref. REBIUN/Google Libros

1909

"Las inyecciones intrauterinas y vaginales, post partum". *Revista de Ciencias Medicas de Barcelona*, 14 p.

Ref. RCMB

"Sobre un caso de secreción láctea prematura". *RCMB*, 163-171 p.

Ref. RR

Contribución al estudio de los vómitos incoercibles de las embarazadas (procedimiento del Prof. Bonnaire). *RCMB*, noviembre, 481-507 p.

Ref. RR

1910

"Obstetricia", amb el Dr. P. MARTORELL. *RCMB*, núm. 8, 368-373 p.

Ref. RR

"La expresión del feto". *RCMB*, núm. 6, 241-257 p.

Ref. RR

1911

"El intestino en obstetricia". *RCMB*, núm. 1, 7-20 p.

Ref. RR

1912

Un caso de gestación trigemelar, monocorial y triamniónica.

"Un caso de pleuresia purulenta en un niño de tres meses", amb el Dr. J. MARIMON. *RCMB*, núm. 7, 289-299 p.

Ref. RR

"La cabeza fetal reconocida por el tacto. Estudio clínico de ciertas anomalías que pueden inducir á error". *RCMB*, núm. 1, 1-33 p.

Ref. RR

1913

"Profilaxia de l'eclàmpsia". *I Congrés dels Metges de Llengua Catalana*, 829-835 p.

Ref. CCUC

"Un accesorio al tubo de Ribemont". *I Congrés dels Metges de Llengua Catalana*, 853-857 p.

Ref. CCUC

"Contribució al estudi de la pleuresia purulenta recidivant". *I Congrés del Metges de Llengua Catalana*, 858-862 p.

Ref. RR

"Hidramnios: deformacions fetals". *I Congrés de Metges de Llengua Catalana*, 840-845 p.

Ref. CCUC

"Fern un sanatori". *Annals de Medicina*, vol. VII, 291-295 p.

Ref. DIALNET

Pleuresia purulenta recidivant infantil.

Hidramnios i ovulació prematura.

1914

L'aigua destil·lada com a drenatge plasmàtic. Barcelona, Publicacions de l'Institut de Ciències, Treballs de la Societat de Biologia, VII sessió, novembre. 204-212 p.

Ref. IEC

Caso de meningitis cerebroespinal en un niño de tres meses.

1915

L'aparell digestiu de l'infant, text mecanografiat i manuscrit. Ms 3013, 117 p.

Ref. CCUC

Estudi anatomoclínic de la punció lumbar en la infantesa (amb 55 necròpsies). Treballs de la Societat Catalana de Biologia, Institut d'Estudis Catalans, VI sessió, octubre, vol. 3, 222-239 p. També publicat l'any 1917 a Barcelona per Henrich & Cia, 18 p.

Ref. CCUC

Kala-azar infantil.

La inapetencia en los niños.

1916

Casos de eclàmpsia curados con tratamineto médico.

Las rinitis en la infancia.

Síndrome de compresión gonoidica.

1917

Prova del blau en obstetricia. Treballs de la Societat Catalana de Biologia, Institut d'Estudis Catalans, V Sessió, juny, vol. 5, 212-224 p. Aquest treball va rebre l'any 1918 el premi de Ciències Mèdiques de l'Institut d'Estudis Catalans.

Ref. RR

"Pelvimetria". *II Congrés dels Metges de Llengua Catalana*, 330-333 p.

Ref. REBIUN

"Sífilis matrimonial: ascitis infantil". *II Congrés dels Metges de Llengua Catalana*, 535-543 p.

Ref. CCUC

La prova del clan en obstetrícia. Barcelona. Tallers Gràfics d'Herich i Cia, 13 pp.

Ref. CCUC

Un caso de monstuo doble taracópago.

1920

Notes sobre l'extracció de nadons amb fórceps, 1920-1940, manuscrit. 8 p.

Ref. CCUC

Recull de notes i materials de treball per a la redacció de texos mèdics, 1920-1940, textos mecanografiats, paginació múltiple.

Ref. CCUC

Els nens sans i educats són l'alegria de la llar.

1921

Barcelona, ciudad cardiorrenal: discurso de recepción en la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona leído por el académico electo... el día 24 de abril...: discurso de contestación del Dr. Valentin Carrulla, catedrático de Terapéutica. Barcelona: Impr. de Joaquín Horta, 47 p.

Ref. BUB

Nocions de puericultura. Barcelona, Políglota, Col. Minerva, núm. 35, 39 p. Segona edició: 1923, Col. Minerva, vol. 35, Barcelona, Bonavia i Duran, 48 p. Tercera edició: Ed. Políglota, Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya, 48 p. Quarta edició, 1932, 112 p. Cinquena edició, 1936, Ed. Políglota, 128 p. Sisena edició augmentada, 1942, i setena edició augmentada, 1947, 224 p. Vuitena edició corregida i augmentada, 1857, Ed. Toray, 256 p. Una edició de l'any 1960, Ed. Toray, 253 p. I una altra edició corregida i augmentada, 1964, 288 p.

Ref. BUB/Iberlibro

1922

"Escorbuto infantil". *Anales de la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona*, vol. 4, núm. 2, 9-14 p.

Ref. RR

1923

"Acondroplasia infantil. Sesión científica del 10 de noviembre". *ARAMCB*, vol. 5, 5-39 p.

Ref. RR

1925

"Septicemia grave, producida por el bacilus fecalis". *Annals de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona*, vol. 7, 7-10 p.

Ref. RR

1927

Col·laborà a: *Lliçons de cuina de règims per a diabètics, gastre-intestinal i infantil* de RONDISSONI, J. amb al. Barcelona, Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona, 144 p.

Ref. CCUC

1928

Transtorns intestinals en els infants: generalitats. Monografies Mèdiques, Acadèmia de Ciències Mèdiques, vol. 15, 61 p. També a Barcelona, Llibreria Catalònia, 63 p.

Ref. BUB/CCUC

1930

Recull d'articles i esborranys d'articles mèdics, en català i en castellà, 1930-1955, manuscrit. Paginació múltiple.

Ref. CCUC

1931

Evolució de l'infant, text mecanografiat, 35 p.

Ref. CCUC

1932

"Profilaxis de la difteria. Sessió científica del dia 15 de febrer..." *AAMB*, vol. 14, 69-81 p.

Ref. RR

1933

"Trastorns digestius terapèutics". *La Medicina Catalana. Portaveu de l'Occitania Medica*, núm. 3, 331-342 p.

1935

Lues serològiques congènites. Sessió inaugural celebrada el dia 27 de gener... a l'Acadèmia de Medicina de Barcelona. La Acadèmia, Impr. Badia, 90 p.

Ref. CCUC

La higiene del nou nat. Barcelona, Acció Educativa, 4 f.

Ref. BUB

"Un cas de malaltia de Barraquer en la infantesa. Sessió científica del dia 17 de juny". *AAMB*, vol. 17, 249-253 p.

Ref. RR

"Les vacunes". *Higia. Revista d'Higiene i Divulgació Sanitària*, núm 8, 10-11 p.; núm. 9, 22-23 p., i

núm. 12, 28-29 p. Aquest article està signat com a Dr. J. Reventós i Dr. J. Raventós.

Ref. RR

1937

El problema de l'infant. Acadèmia de Medicina, Barcelona, Biblioteca Higía, 95 p. També es van publicar a la revista *Higía* uns paràgrafs del llibre: *El problema de l'infant*. *Higía*, núm. 34-35, 30 p.

Ref. BUB/RR

"Invaginació intestinal infantil". *LMC*, núm. 49-50, 67-72 p.

Ref. RR

"Les dificultats alimentàries en l'infant. Fragment del llibre... que té en premsa Biblioteca Higía". *Higía*, núm. 27-28, 21 p.

Ref. RR

"Les mans i la boca de l'infant". *Higía*, núm. 31-32-33, 31-33 p.

Ref. RR

1938

"Raquitisme visceral". *LMC*, núm. 57-58, 347-359 p.

Ref. BJRR

"Les darreres modificacions del tractament de la diftèria". *LMC*, núm. 53-54, 213-220 p.

Ref. RR

1941

"Fiebre de malta, sulfamidas", text mecanografiat. 20 p.

Ref. CCUC

1945

"De terapèutica pediàtrica. Leche coagulada càlcica". *Anales de Medicina y Cirugía*, II Ep., núm. 4, 360-365 p.

Ref. RR

Los trastornos digesto-nutritivos en la infancia: dosis mínima de pediatría digestiva que ha de saber un médico general. Barcelona, Ed. ByP, 224 p.

Ref. CCUC

1950

Discurs de resposta a: *Estampas de la oftalmología barcelonesa en los primeros años del siglo XX: 1900-1905: remembranzas juveniles: discurso leído en la Real Academia e Medicina y Cirugía de Barcelona, por el académico electo Dr. Francisco Salellas en el acto de su recepción el día 8 de octubre...*

Ref. BUB

El tratamiento de la meningitis tuberculosa con estreptomycinina, conferència pronunciada el 15 de juny a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona. Reial

Acadèmia de Medicina de Barcelona, 98-11 p. Es va publicar a *Anales de Medicina y Cirugía*, febrer de 1950.

Ref. RR

1951

Facies palatina infantil, conferència pronunciada a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona l'11 d'abril de 1950. *Anales de Medicina y Cirugía*, vol. XXX, núm. 76, 183-201 p.

Ref. RR

1952

Discurs de resposta a la recepció com a acadèmic del Dr. Xavier Vilanova i Montiu, text mecanografiat. 7 p.

Ref. CCUC

1958

Discurs de resposta: *Profilaxis fetal: discurso leído en el acto de recepción el 22 de junio... por Santiago Dexeus Font*. Barcelona, Real Academia de Medicina de Barcelona, 78 p.

Ref. BUB

1964

"El doctor Marañón". Dins *Cataluña al doctor Marañón*. Diputació Provincial, 127-134 p.

Ref. CCUC

Bibliografia bàsica

El Dr. Roig i Raventós. Su vida científica y profesional. DR. DEXEUS FONT. Llegit a la sessió extraordinària, necrològica, del 10 de novembre del 1968. *Anales de Medicina y Cirugía*, vol. XLIX, núm. 211, 7-10 p.
"Josep Roig i Raventós". Web Galeria de Metges Catalans. Col·legi de Metges de Barcelona.

Abreviatures

AAMB: *Annals de l'Acadèmia de Barcelona*

ARAMCB: *Anales de la Real Academia de Medicina y de Cirugía de Barcelona*

BJRR: Biblioteca Josep Roig Raventós

BUB: Biblioteca Universitat de Barcelona

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya

IEC: Institut d'Estudis Catalans

LMC: *La Medicina Catalana*

REBIUN: Red de Bibliotecas de las Universidades Españolas

RCMB: *Revista de Ciencias Médicas de Barcelona*

Isidre Roset i Soler

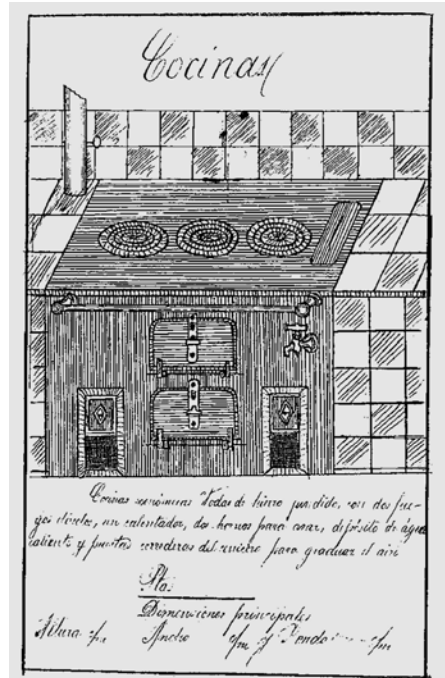
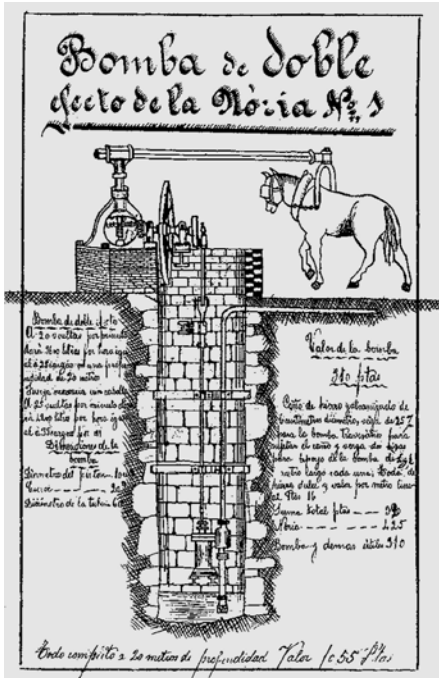
Vilanova i la Geltrú, 1819 - 1893

La tecnologia lligada al ferro va ser molt important al principi de la revolució industrial, ja que permetia fabricar gran quantitat d'estris i màquines que van possibilitar mecanitzar moltes de les primeres indústries tèxtils i facilitar moltes de les feines pròpies del sector agrari. La major part de persones que es dedicaven a la foneria del ferro havien de tenir grans coneixements tècnics sobre metal·lúrgia, dibuix i mecànica, a més d'una gran inventiva. Aquest és el cas del fonedor vilanoví Isidre Roset i Soler, fill del calderer Francesc Roset i de Madrona Soler, que va aprendre l'ofici d'estanyador de la mà del seu pare. A hores d'ara sabem que l'any 1845 va inaugurar un primer taller de fosa al carrer del Palmeral, on fabricava

diferents peces de llautó, i l'any 1852 va obrir un segon taller al carrer de la Llibertat.

La primera notícia que tenim del seu treball com a fonedor davant d'un forn metal·lúrgic data del 1852. Encara avui podem observar la xemeneia industrial construïda amb maó ceràmic i amb una alçada de 18 metres on va col·locar una caldera de vapor de 16 cavalls per obtenir energia, que era alimentada amb carbó de Cardiff, coincidint amb la forta industrialització de Vilanova i la Geltrú –existien diverses fàbriques que necessitaven aixetes i altres màquines, com la fàbrica Roquer, Gumà i Cia., 1833, la fàbrica de Maigó Montcunill i Cia., 1846, la fàbrica José Ferrer i Cia., 1849. Amb els anys va anar construint tot d'eines, com premses vitivinícoles, i fins i tot estris com cuines econòmiques, fornits per a les planxes per planxar, per facilitar la vida de les persones i fer-la més còmoda. El catàleg que va publicar en aquells anys (?) ens mostra la gran quantitat d'estris que feien la vida més fàcil a la societat d'aquells moments. Mostra de la seva inventiva i capacitat tecnològica foren, per exemple, la construcció l'any 1860 d'una bomba contra incendis per a una de les fàbriques tèxtils existents a Vilanova i la Geltrú, una màquina amassadora de pa per a un establiment de Tarragona i, fins i tot, la sol·licitud del privilegi d'invenció, el 1872, d'un aparell per escalfar l'aigua per prendre un relaxant bany.

BIBLIOGRAFIA

Obra tècnica

1872

Privilegi d'invençió núm. 5.022, amb data 4 de novembre. *Aparato y proceder mecánico para obtener la calorificación del agua en que tomar baños sin que se escapen los gases.*

Ref. WHOEPM

Bibliografia bàsica

"Isidro Roset Soler (1819-1993), fonedor", de ROSET I JUAN, ISIDRE. *Miscel·lània Penedesenca*, Institut d'Estudis Penedesencs, 1997, 283-310 p.

Abreviatures

WHOEPM: Web Històrica Oficina Espanyola de Patents i Marques

Jaume Sabaté i Herms

Gelida, 1859 - Granada, 1929

Tot i que el seu nom es troba inseparablement lligat a la reconstitució dels vinyars al Penedès després dels estralls provocats per l'aparició de la fil·loxera (*Phylloxera vastatrix*), malauradament la seva semblança a hores d'ara és prou desdibuixada i envoltada de silencis documentals.

La plaga de la fil·loxera aparegué a Europa pels volts del 1856 a causa de la importació de plantes americanes de la varietat isabela, resistent a la malaltia criptogàmica de l'oïdi. La infestació per aquest insecte es va detectar per primer cop als vinyars de Catalunya cap a l'any 1879. En aquells moments hi havia plantades a Catalunya unes 240.000 hectàrees de vinya. Es van publicar molts llibres pràctics i orientatius per combatre-la, fins i tot es van portar a terme de manera molt ràpida iniciatives particulars per tal de trobar solucions i

millorar el conreu dels ceps americans, com fou la creació de l'Estació Ampelogràfica Catalana, dirigida per tota una autoritat agrària en aquells moments com l'enginyer Rafael Roig i Torres (1851-1931), que ostentava a la vegada la direcció del laboratori químic i de la revista de l'Institut Agrícola de Sant Isidre. L'experiència de la lluita contra la fil·loxera a França –utilització de sulfur de carbó i de plantes americanes– no va estar exempta de forts debats a casa nostra, tot i que finalment es va imposar l'arrancada de les vinyes infestades i la plantació de nous ceps –els principals propietaris de Sant Sadurní, coneguts amb el nom dels Set Savis de Grècia, van promoure aquesta metodologia entre els petits viticultors de la comarca– resistent a la fil·loxera, que després eren empeltats amb varietats pròpies del territori.

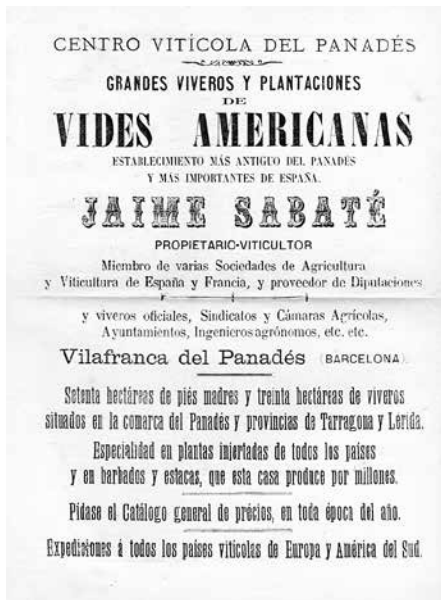
Jaume Sabaté i Herms, que vivia a Vilafranca des de l'any 1876, va començar a tenir contacte amb el sector vinícola com a esparter, ja que feia estores-fundes per embalar les botes –les pipes, mitges i quarts– destinades a l'exportació, tot i que uns anys més tard va començar a comercialitzar productes contra l'oïdi i el mildiu de la vinya, i l'any 1889, a través de l'empresa Centre Vitícola del Penedès, amb seu a Vilafranca, en plena crisi de la fil·loxera –tot i que aquest any es va assolir la màxima superfície plantada

de vinya a Catalunya, amb un total de 368.000 hectàrees– viatjà a França per comprar al viverista Ferdinand Bouisset estaqués de peus americans, i a partir de l'any 1892 esdevingué el representant exclusiu del viverista.

Però poc temps després es va convertir en productor, quan ja havia realitzat moltes proves experimentals en la tècnica de l'empelt –s'especialitzà en l'empelt sobre taula– i de camp a l'hort de Cal Caputxí (vora l'ermita de Sant Pau) i a Mas Catarro, prop de Vilafranca del Penedès, per trobar quins eren els peus més adequats a les diferents necessitats d'edafologia del Penedès. Anys més tard tenia parcel·les de la seva propietat o arrendades a la Sort, a la Sala, als Pujols, a Mas Milà... Tècnicament, perquè la nova vinya anés bé, calia estovar la terra mig metre i treure totes les arrels de la plantació anterior, feina que es podia fer a mà o amb animals. Jaume Sabaté de manera pionera també va començar a oferir als seus clients la possibilitat de realitzar aquesta operació amb una màquina de vapor anomenada *locomòbil* –va ser llogada pel marquès de Monistrol, Manuel Domènech Vinyals (1835-1905), propietari de la hisenda d'Espiells de Sant Sadurní d'Anoia, per minimitzar els costos de la llaurada des del fons–, que estirava un cable enganxat a una arada que llaurava en una sola direcció, millorant i facilitant en gran manera el treball de desfonar.

L'any 1899 la redacció d'*El Labriego* va publicar el llibret *Cartilla rústica para el uso del cultivador de la viña americana...*, que portava al final del text diversos anuncis de viveristes. Pel que fa al de Jaume Sabaté, deia: "... propietario-viticultor. Miembro de varias sociedades de agricultura y viticultura de España y Francia, y proveedor de diputaciones y viveros oficiales, sindicatos y cámaras agrícolas, ayuntamientos, ingenieros agrónomos, etc. Setenta hectáreas de pies madres y treinta hectáreas de viveros situados en la comarca del Panadés y provincias de Tarragona y Lérida. Especialidad en plantas injertadas de todos los países y en barbados y estacas, que esta casa produce por millones...". A causa de l'èxit que assolí com a viverista especialitzat a escala nacional i internacional –oferia als seus clients estaqués o sarments de vinya americana que s'havien de plantar, els barbats o estaqués ja arrelades sobre les quals els pagesos realitzaven l'empelt al camp mateix, i plantes arrelades i ja empeltades–, el taller on es realitzaven les feines d'empeltar, a banda de rebre visites de reconeguts ampelògrafs, fou visitat pels alumnes de l'École d'Agriculture de Montpellier, per l'Escola d'Agricultura de la Mancomunitat, pel rei Alfons XIII l'any 1904 durant la seva primera visita a Catalunya –visità també les Bodegues Torres, Vallformosa...–, pels socis de l'Institut Agrícola de Sant Isidre i per nombroses personalitats que van assistir al Congrés Internacional d'Agricultura que es va celebrar l'any 1914 a Madrid. D'ençà de l'any 1908 fins al 1921, el mercat algerià fou un dels principals destins exportadors de la seva empresa. Com a dada curiosa i que ens pot mostrar la magnitud del lluit treball sota la seva personal direcció tècnica, el Centre Víticola del Penedès havia tingut fins a 265

dones treballant, va tenir el número 1 de telèfon de Vilafranca i els apartats de correus amb els números 1 i 2 durant uns quants anys.

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia bàsica

“Jaume Sabaté”. *Gaset de Vilafranca*, 1927, núm. 36 (edició especial dedicada al vi), 14-15 p.

“El senyor Jaume Sabaté”. *Gaset de Vilafranca*, 1928, núm. 64, 6-7 p.

Vides americanas: 62 hectàrees de viveros y plantaciones fundadas en 1889: director propietario Jaime Sabaté. CENTRO VITÍCOLA DEL PANADÉS. Barcelona, Tip. Lit. A. Martínez, 1905-1908 ?, 24 p.

Viveros y plantaciones de vides americanas: catálogo ilustrado 1904-1905. CENTRO VITÍCOLA DEL PANADÉS. Barcelona, Impr. y Litografía A. Martínez, 1904, 28 p.

Ref. BURV

Abreviatures

BURV: Biblioteca Universitat Rovira i Virgili

Carles Sala i Parés

Vilafranca del Penedès, 1880 - Barcelona, 1953

Tot i les poques dades biogràfiques que tenim d'aquest metge i cirurgià vilafranquí, no podem deixar d'esmentar-lo, ja que no tenim cap dubte que forma part de la història de la moderna medicina-cirurgia altpenedesenca.

Fill de Manuel Sala i Mestre –reconegut metge-cirurgià i home que estimava la seva terra, d'àmplia cultura humanista, introductor dels mètodes antisèptics pels volts del 1890 a l'hospital de Vilafranca–, realitzà els seus primers estudis a la seva vila i obtingué el títol de medicina i cirurgia a la Facultat de Medicina de Barcelona. Després d'això, va marxar a treballar com a metge a les conques mineres d'Andalusia, on creiem que va adquirir força experiència quirúrgica en el tractament de les fractures d'ossos. Uns anys després, i ja amb

una bona formació, tornà a Vilafranca i començà a treballar com a cirurgià al costat del seu pare, que ostentà el càrrec de director de l'hospital civil-militar de Vilafranca fins al 1915, càrrec en què fou substituït pel seu fill fins a l'any 1936 (?). A banda de la seva feina com a cirurgià a l'hospital, també exercí, des de l'any 1918, de cirurgià a la seva clínica privada del carrer dels Ferrers de Vilafranca. L'any 1927 va obtenir a Madrid el grau de doctor mitjançant amb la tesi *Contribución al perfeccionamiento de la técnica de la osteosíntesis*.

A causa que l'any 1932 fou derogat el reglament que disposava que l'hospital civil-militar de Vilafranca era d'exclusiu profit dels vilatans, quan va passar a dependre de la Diputació Provincial de Catalunya va adquirir, per primer cop de manera efectiva, el qualificatiu d'Hospital Comarcal, amb el consens de tots els pobles del Penedès –l'any 1852 li fou atribuït aquest qualificatiu per la modificació de la Llei de Beneficència de l'any 1849, i perdé aquesta consideració administrativa l'any 1870– i es convertí en el primer hospital comarcal de Catalunya. Després, la Generalitat de Catalunya va seguir donant suport econòmic a aquesta iniciativa administrativa de la Diputació Provincial. Un any després de convertir-se en hospital comarcal va aparèixer la revista *Annals de*

l'Hospital Comarcal de Vilafranca del Penedès, de la qual solament se'n va publicar un número l'any 1933. Els articles que hi apareixen permeten assabentar-nos que Carles Sala fou un pioner en el trasplantament d'òrgans a casa nostra, ja que utilitzava fragments d'os de bou per trasplantar ossos morts –mitjançant la tècnica de fer nombrosos forats i afavorir la capillarització i el creixement del teixit conjuntiu

del mateix malalt–, i també en l'àmbit de la cirurgia estètica –supressió de les arrugues de la cara, reseció de les arrugues de les parpelles, hipertròfia mamària, reducció de la pell de la part baixa del ventre... Aquesta publicació es va integrar posteriorment, el 1935, a la revista *Annals dels Hospitals Comarcals*, que englobava els tres hospitals comarcals existents aleshores –Vilafranca del Penedès, Igualada i Vic–, patrocinada per la Generalitat de Catalunya, on Sala també va realitzar algunes col·laboracions. Aquesta agrupació hospitalària el va nomenar, el 1935, president dels metges dels hospitals comarcals.

Tot i que no sabem amb certesa quan va inaugurar la seva clínica de cirurgia, també dita "casa de curació per a tota classe de malalts operables", a Barcelona –al carrer República Argentina, número 240–, sí que podem afirmar que l'any 1932 era operativa, i també tenia despatx on passava consulta a la rambla de Catalunya número 94. També podem esmentar que va mantenir una bona relació d'amistat amb el reconegut cirurgià valencià Manuel Corachán i García (1881-1942), amb el qual publicà conjuntament algun article mèdic, alhora que anava ocasionalment a la seva clínica de Barcelona a realitzar radiologia diagnòstica especialitat mèdica, de la qual era un gran coneixedor, i hi participà com a cirurgià en altres operacions, com l'extirpació de l'adenoma prostàtic (prostatectomia).

D'altra banda ens consta que va participar en el primer Congrés de Metges Catalans a Barcelona, el 1913, i al setè que va tenir lloc a Palma de Mallorca l'any 1932. Igualment, des del punt de vista professional, sembla que pels volts del 1924 treballava a l'Ajuntament de Barcelona, ja que va formar part de la comissió de l'Ajuntament de Barcelona per estudiar la composició de les aigües del Vallès i evitar possibles contaminacions perquè desembocaven al riu Besòs, que abastava la ciutat de Barcelona. També

ens consta que va participar activament en l'incipient Sindicat de Metges pels volts dels anys 1932-1933, i que fou nomenat tresorer de la Cooperativa de Consums.

BIBLIOGRAFIA

1919

"La intervención cruenta en las fracturas de los huesos largos". Amb M. Corachán. Madrid, I Congreso Nacional de Medicina, Barcelona, Imprenta Imperio, 85 p.

Ref. BRACAB

1924

"La radioterapia profunda en la hipertrofia de la próstata". Amb PANELLA CASAS, MARIANO. Sevilla, II Congreso Nacional de Ciencias Médicas, 15-20 octubre, Barcelona, Imp. Simó, 17 p.

1925

"Algunos traumatismos cráneo-encefálicos: su atipicidad sindrómica". Barcelona, Sucesores de Henrich, 21 p.

Ref. BURV

1927

Presentació de la tesi doctoral *Contribución al perfeccionamiento de la técnica de la osteosíntesis*. Madrid. Va ser publicada l'any 1929 a Barcelona, Impr. Sucesores de Henrich, 80 p.

Ref. BURV

1929

"Nuevo procedimiento de osteosíntesis mediante injerto óseo". Barcelona. *Ars Medica*, vol. 5, núm. 43, 46-53 p.

Ref. RR

1933

"El Servei de Cirurgia de l'Hospital. Una mica d'història". Generalitat de Catalunya. Hospital civil de Vilafranca del Penedès. *Annals de l'Hospital comarcal de Vilafranca del Penedès*, 28-34 p.

"Algunes consideracions sobre fractures". *AHV*, 38-43 p.

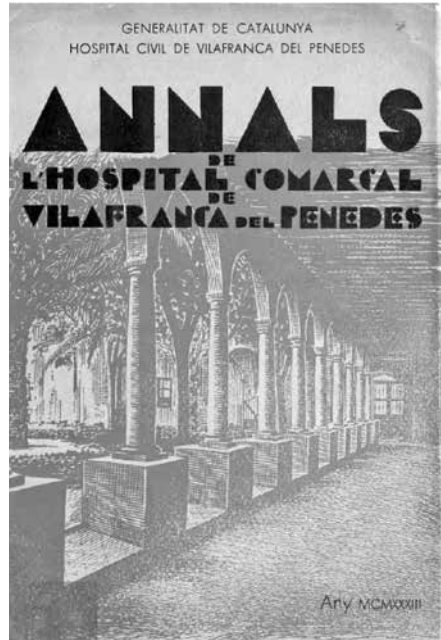
"Hèrnies estrangulades". *AHV*, 61-68 p.

"Un nou procediment de rejuveniment i revitalització". *AHV*, 72-77 p.

Ref. RR

1934

"Cirurgia estètica". Barcelona, 46 p. *Butlletí de la Societat de Cirurgia de Catalunya*, setembre. També

a *Annals de Medicina*, octubre. Aquesta publicació correspon a una comunicació que realitzà l'any 1933 a la Societat de Cirurgia de Catalunya el 4 de juliol.

Ref. BURV/BUB

1935

"Un cas de vagina doble". Barcelona: Generalitat de Catalunya. *Annals dels Hospitals Comarcals de Vilafranca*, Vic i Igualada, núm. 1, 13-17 p.

"Discurs inaugural. Agrupació de Metges d'Hospitals Comarcals". *AHC*, núm. 1, 67-70 p.

Ref. RR

1936

"Hèrnies inguinals de difícil tractament". *AHC*, núm. 2, 45-52 p.

Ref. RR

Bibliografia bàsica

“Notes històriques sobre alguns hospitals de Catalunya”. MARÍ I BALCELLS, VÍCTOR. *Gimbernat*, 2009, vol. 51, 109-120 p.

Abreviatures

BUB: Biblioteca Universitat de Barcelona

BURV: Biblioteca Universitat Rovira Virgili

BRACAB: Biblioteca Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona

AHC: *Annals Hospitals Comarcals* de Vilafranca, Vic i Igualada

AHV: *Annals de l'Hospital de Vilafranca del Penedès*

RR: Revista referenciada

Josep Salvany i Juncosa

Vilanova i la Geltrú, 1825 - Barcelona, 1898

PLAÇA DE LA VILA DE VILANOVA I LA GELTRÚ, ON ES CONSERVEN DIVERSOS EDIFICIS PROJECTATS PER JOSEP SALVANY.

Malgrat els grans canvis que ha sofert la població de Vilanova i la Geltrú des de la segona meitat del segle XX, amb la desaparició de moltes de les emblemàtiques edificacions industrials vuitcentistes, encara avui la seva fisonomia es deu en gran manera a l'obra personal que portà a terme el mestre d'obres vilanoví Josep Salvany i Juncosa.

Fill de Salvador Salvany, mestre fuster, i de Bonaventura Juncosa, va néixer a la Geltrú el 24 d'abril

del 1825. Possiblement a causa que les classes d'arquitectura que oferia la Junta Particular de Comerç a Barcelona eren insuficients, va anar a fer els estudis de director de camins veïnals i mestre d'obres a la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando de Madrid —a Barcelona no es van començar a impartir els estudis de mestre d'obres fins a l'any 1850, van desaparèixer l'any 1871 i foren substituïts pels estudis d'arquitectura el 1875. Entre els anys 1854 i 1880 fa arribar a ser la màxima autoritat urbanística d'obres a la seva població. L'any 1880 fou substituït per un jove arquitecte barceloní, Bonaventura Pollés i Vivó (1857-1919), que amb els anys esdevingué força reconegut.

Durant aquests anys es responsabilitzà de la planificació urbanística i d'executar les obres que anaven a càrrec del pressupost municipal —principalment marcar els desnivells i l'alineació dels carrers—, però també va exercir de manera privada la seva professió. Aquesta fou una època en què Vilanova i la Geltrú va viure una expansió industrial tèxtil, per la qual cosa existia força demanda de les famílies benestants per construir grans casals, i altres professionals nouvinguts necessitaven fer-se habitatges més modestos. Per això no ens ha d'estranyar que Josep Salvany fos un dels mestres d'obra que va tenir més feina i que les seves obres que encara perduren s'hagin convertit en emblemàtiques de l'arquitectura vuitcentista de Vilanova i la Geltrú. Unes 26 construccions de Salvany es troben al *Catàleg historicoarquitectònic i natural de Vilanova i la Geltrú* realitzat els anys 1987 i 2009-2013.

BIBLIOGRAFIA

Obra tècnica

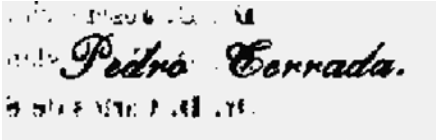
Es troba descrita a: *Inventari del patrimoni històric, arquitectònic i ambiental de Vilanova i la Geltrú*. CLAVER, M. amb al. Diputació de Barcelona, Servei de Patrimoni Arquitectònic Local, Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2009-2010, 92-93 p.

Bibliografia bàsica

“Josep Salvany i Juncosa: el constructor de la ciutat vuitcentista de Vilanova i la Geltrú”. CLAVER ROSO, MANUEL. *Butlletí de la Biblioteca Museu Balaguer*, 2011, 9-18 p.

Pere Terrada i Font

Vilafranca del Penedès, 1803 - Barcelona, 1851

Handwritten signature: *Pedro Terrada.*

Fill dels vilafranquins Pau Terrada, pagès i amb negocis a l'Havana, i Rosa Font, va néixer el 12 de setembre del 1803. Va estudiar primeres lletres a Vilafranca i després va anar a Barcelona, on estudià lògica,

metafísica i física amb el pare Josep Carrera. L'any 1822, en ple Trienni Liberal, va marxar a París a estudiar Medicina, destacant durant aquesta etapa com un dels estudiants que van guarir els infectats d'una epidèmia de còlera que afectava el nord de França. Cap a l'any 1827 residia a Madrid, on estudiava Filosofia i on el 7 de maig obtingué el grau de batxiller. L'any 1833, el 20 de juny, es doctorà en Medicina a París.

Ja a la ciutat de Barcelona, li convalidaren els seus estudis de Medicina al Reial Col·legi de Medicina i Cirurgia de Barcelona. La seva experiència mèdica durant la seva estada d'estudiant a França li valgué perquè, l'estiu del 1834, formés part de l'equip sanitari enviat per la Junta Provincial de Sanitat per controlar una pandèmia de còlera que esclatà al port de Tarragona, provinent d'un vaixell francès, juntament amb soldats del regiment de Savoia per procurar una barrera de vigilància permanent. L'any 1838 el trobem com a professor de Física i Química Mèdiques a la Universitat de Cervera.

Tot i les poques dades biogràfiques existents del Dr. Pere Terrada, tenim constància de les seves inquietuds polítiques, i, possiblement, de la seva participació en els cercles lliberals moderats o progressistes barcelonins, malgrat que podem considerar-lo un home amb possibles econòmics, ja que tenia diverses propietats immobiliàries a la ciutat de Barcelona. El 18 de novembre del 1842, arran de l'aixecament de la ciutat de Barcelona contra el general Espartero, formà part, juntament amb uns altres vint-i-quatre barcelonins –entre els quals hi havia Agustí Yàñez Girona (1789-1857), d'ideologia progressista–, de l'anomenada Junta Auxiliar Consultiva, que s'havia constituït amb un tarannà liberal moderat i progressista, amb la finalitat d'estendre la insurrecció a la resta de Catalunya i ampliar les opinions polítiques contràries al Govern. Tanmateix, i malgrat les bones intencions, l'esmentada Junta, de fet, no es va constituir mai de manera formal.

Curiosament, i sense altres mèrits que els esmentats, amb data 1 de gener del 1844 pronuncià el discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, de la qual presidí la Comissió de Medicina Legal fins a l'any 1847. Aquell mateix any fou nomenat

vocal de la recentment creada Junta Provincial de Sanitat, encarregant-se de fer un estudi sobre un brot de verola a Mallorca aquell mateix any que el va portar a defensar la revacunació. Durant el curs 1847-1848 fou nomenat secretari de l'Acadèmia i assignat a la Comissió de Policia Mèdica des de l'any 1848 fins al 1850, i l'any següent s'incorporà a la Comissió d'Higiene Pública.

Malauradament, a causa del seu traspàs prematur, només ens pogué deixar un treball, llegit a la Reial Acadèmia de Medicina en la sessió pública del 3 de gener del 1848, amb el títol *Relación de los trabajos literarios de la Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona en el año 1847*, on, entre altres treballs realitzats per l'Acadèmia, esmenta els que ell va fer a Mallorca. D'acord amb la R.O. del 18 de juny del 1844, per tal de solucionar el problema de les vacants dels professors no incorporats a la nova Universitat de Barcelona, fou nomenat catedràtic de la Facultat de Ciències Mèdiques. En un principi se li va encarregar la càtedra de Terapèutica, Matèria Mèdica i Art de Receptar, per la seva condició de metge de sanitat i com a agregat a la Facultat, però al cap de poc va passar a ser el professor de l'assignatura de "Física y Química de Aplicación a las Ciencias Médicas", que s'impartia a primer curs i que professaria fins a la seva mort, l'any 1851. Participà de manera activa en la docència, presidint disset sessions acadèmiques al llarg del període 1845-1850.

També sabem que fou un dels metges barcelonins que assistí a la sessió ordinària de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona, el dia 1 de febrer del 1847, on es van explicar de manera oficial els primers resultats de l'aplicació de l'anestèsia per inhalació d'èter a Catalunya, de la mà del Dr. José Castells Comas (1808-1850), experiències pràctiques que es van portar a principis del mateix any. Sense cap mena de dubte, el seu inesperat traspàs estroncà un futur professional brillant, ja que era un home d'aquells que, a banda d'estimar la seva professió, també es va implicar en la societat civil del seu entorn.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1833

Propositions de la médecine. Tribut académique présenté et soutenu à la Faculté de Médecine de Paris, le 24 de janvier. París, Impr. de Didot le Jeune, 20 p.

Ref. BUP

De la perte du nez et de moyens d'y remédier: thèses présentée et soutenue à la Faculté de Médecine de Paris, le 20 de juin. París, Impr. de Didot le Jeune, 29 p.

Ref. BUP

1848

"Relación de los trabajos literarios de la Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona en el año 1847", dins *Acta de la sesión literaria pública que el día 3 de enero de 1848 celebró la Academia Nacional de*

Medicina y Cirugía de Barcelona: y la cual se publica por acuerdo de la misma.

Ref. BDH

Bibliografia bàsica

"Els altres vilafranquins (I). Lluís Antoni Yàñez i Rovira, Antoni Mayner i Alcover, Pere Terrada i Font". BALTA MONER, J. Vilafranca del Penedès, Institut d'Estudis Penedesencs, *Del Penedès*, 2011, núm. 25, 8-16 p.

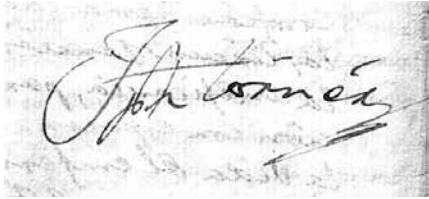
Abreviatures

BUP: Biblioteca Universitat de París, Facultat de Medicina

BDH: Biblioteca Digital Hispànica

Josep Torner i Totosaus

Vilafranca del Penedès, XVIII - XIX

Destacat cirurgià vilafranquí de mitjans del segle XVIII i principis del XIX. Malgrat que ens consta documentalment que fou professor titular del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona, poques coses més en sabem. Gràcies als estudis realitzats sobre la història del Col·legi de Cirurgia de Barce-

lona, ens han arribat dades que l'any 1776 estava com a ajudant primer de cirurgia al Cos d'Artilleria i que Antoni Gimbernat va pensar en ell com a substitut seu –la qual cosa ens fa pensar que, a part de l'amistat personal de joventut, devia ser un bon cirurgià– quan va marxar amb una beca a ampliar estudis a Anglaterra i França, i és aleshores quan el trobem per primer cop al Col·legi com a professor supernumerari, durant el curs 1776-1777.

Cursà tota la seva carrera professional, fins a la seva jubilació l'any 1819, al Col·legi de Cirurgia de Barcelona: el 1789, com a cirurgià de la Ciutadella; el 1790, com a cirurgià major i quart mestre; el 1795-1799, com a responsable del curs de Parts, Ginecologia i Malalties dels Infants que s'impartia durant el tercer any; com a primer mestre i vicedirector a partir de l'any 1804; com a professor de les assignatures de 4t Malalties de les Dones, Nens i Venèries, i Obstetrícia i Ginecologia i Pediatria. Durant la Guerra del Francès va dimitir del seu càrrec, però va seguir com a representant del Col·legi a la ciutat de Mataró, i retornà a prendre la direcció del centre un cop finalitzà l'ocupació de les tropes franceses a Barcelona. La seva participació en les juntes literàries, o sessions públiques, que se celebraven periòdicament al Col·legi, en les quals els professors exposaven diversos temes mèdics davant dels altres membres del claustre de professors i alumnes, fou prou activa: 11 observacions, 12 censures i 23 intervencions, en una de les quals, l'any 1791, va llegir una memòria on esmentava la pràctica amb èxit de la tècnica que havia desenvolupat A. Gimbernat – amb la seva personal col·laboració– en la maniobra operativa de tractar l'estrangulació de l'hèrnia crural seccionant el lligament que ara porta el nom de Gimbernat; el mateix en va operar, amb èxit, dos casos els anys 1786 i 1788.

També fou cirurgià supernumerari i cirurgià major, el 1791, de l'Hospital de la Santa Creu. Tot i que ignorem la data del seu traspàs, sí que sabem que la seva jubilació fou prou benestant, ja que la reglamentació existent en aquells moments preveia que,

com que tots els professors del Col·legi tenien una graduació militar, participessin d'un *montepío*, i ell fou el primer professor al qual es va aplicar aquesta reglamentació, amb la qual cosa va poder seguir disposant del sou íntegre de catedràtic, que era de 12.000 rals anuals.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1796

Manuscrit: *Observación acerca de remedios preservativos para la gonorrea y lue venérea al Sr. Astruc sobre el cap. 20. 2º en que dice de los falsos preservativos de la gonorrea.*

Manuscrit: *Método más seguro de curar radicalmente el hidrocele por derramamiento.* La data de l'observació és del 12 de desembre del 1796.

Ref. BUB

1798

Manuscrit: *De la gonorrea venérea.*

Ref. BUB

1800

Manuscrit: *Observación de una lue venérea confirmada leída en 9 de enero de 1800...*

Manuscrit: *Método preferente al del Dr. Petit de operar la hernia ynguinal reciente sin penetrar a la cavidad, leio Dn. Jph Torner, físico del R. Colegio de Barna, en 25 de febrero de 1800...* Juntas literàries del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona.

Ref. BUB

1803

Manuscrit: *Memoria acerca de un cálculo que leyó Josef Torner en 4 de marzo de 1803.*

Manuscrit: *Censura a una observación sobre la calentura que leyó el físico Don Beniro Pujol el día 23 de junio de 1803.*

Ref. BUB

1805

Sobre si es útil o no, sacar las secundinas a poco después del parto.

Ref. DBMC

1806

Acerca de los cuidados que se han de tener en el modo de terminar el último estado del parto gemelar con la expulsión de las parias o secundinas, etc.

Ref. DBMC

Manuscrit: *Revista de la disertación de Don Domingo Bover sobre la fibra muscular, 8 de octubre 1806.*

Ref. BUB

1819

Examen de las excrecencias poliposas que se presentan en la vulva, conocidas generalmente bajo el nombre de procedencias de útero.

Ref. DBMC

Bibliografia bàsica

Diccionari biogràfic de metges catalans. M. CALBET I CAMARASA, JOSEP i CORBELLÀ I CORBELLÀ, JA-CINT. Fundació Salvador Vives Casajuana, tercer volum, R-Z Addenda, 1983.

Història del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona (1760-1842). MASSONS, JOSEP MARIA. Fundació Uriach 1838, 2002, 383 p.

Abreviatures

BUB: Biblioteca Universitat de Barcelona

DBMC: *Diccionari biogràfic de metges catalans*

Agustí Urgellès de Tovar

?, 1828 - Barcelona, 1895

D. AGUSTIN URGELLÉS DE TOVAR,

con derecho al título de Barón de Tovar; Condecorado con la Cruz de Primera Clase de la Orden Civil de María Victoria; Comendador de la Real y Distinguida Orden Española de Carlos III y de la Real Orden Americana de Isabel la Católica; Caballero de la Inúclita y Veneranda Orden Militar de San Juan de Jerusalén; Sócio de Mérito de la Económica Aragonesa de Amigos del País; ex-Presidente de la Sociedad Económica Barcelonesa y Presidente de la Comisión Permanente de Exposiciones; Vocal de la Junta Provincial de Agricultura, Industria y Comercio, de la Junta Provincial de Estadística y de la de Amarrillamiento; ex-Presidente de la Sociedad Barcelonesa de Amigos de la Instrucción y Presidente de la Sección de Ciencias Naturales; Fundador y Presidente de la Junta Corresponsal de la Asociación Industrial Oportuense; Sócio Honorario del Colegio de Farmacéuticos de Barcelona; del Ateneo de la Clase Obrera y Jornalera; Miembro del Colegio de Drogueros de Barcelona; Sócio Corresponsal del Ateneo literario Cervariense; Sócio Honorario y Corresponsal de varias Sociedades Económicas de Amigos del País y de otras Corporaciones de España, Presidente Honorario y Sócio de Mérito del Círculo Científico Alemán; Presidente Honorario de la Sociedad Etnográfica de la Gironda; Sócio Honorario del Instituto Confucius de Burdeos; Miembro de la Academia Agrícola, Manufacturera y Comercial de París; de la Asociación Industrial de Oporto; de la de Fomento por la Industria Nacional de Francia; de la Sociedad de Agricultura, Ciencias y Artes de Poligny; del Gremio Literario de Portugal; de la Sociedad Libre, de Regulación del Comercio y la Industria de Ruan, etc.; Premiado con cuarenta medallas y títulos honoríficos por Jurados en Concursos públicos, y como inventor de adelantos agrícolas, químicos e industriales, etc., etc., etc.

Primogènit del propietari, comerciant i fabricant vilafraquí de productes químics Joan Fèlix Urgellès i Rovira (1800-1875) i d'Ana de Tovar Matarradona. Després de cursar els primers estudis de lletres, va in-

gressar a l'Escola de Química de la Junta del Comerç de Barcelona, assistint a les classes que impartia el Dr. Josep Roura i Estrada (1797-1860).

Un cop finalitzà els seus estudis, el jove Agustí Urgellès viatjà per diversos països d'Europa i començà a ajudar el seu pare al magatzem de productes químics que tenien a Barcelona, dedicant-se de manera molt especial als

vernissos i als betums. Fins a començar la dècada dels anys seixanta del XIX, l'Agustí Urgellès es dedicà preferentment al món de la química, obtenint un important reconeixement social tant per la divulgació que en feia com per les novetats que presentava al mercat, i que eren d'utilitat tant per a la indústria com per als artesans, els petits productors agrícoles i els particulars. Així, l'any 1855 el Cercle Científic li va atorgar una medalla d'or; la Societat Econòmica Valenciana d'Amics del País li va concedir una altra medalla d'or; moltes corporacions d'arreu del territori espanyol el van nomenar soci de mèrit; l'any 1858 va obtenir una medalla a l'Exposició de Sevilla, i una altra d'or a l'Exposició Agrícola de Madrid, fins i tot els anys 1856 i 1860 va rebre la felicitació de la regència, respectivament, d'Espanya i de Portugal. Aquest darrer any fou nomenat

membre de la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País, SEBAP, de la qual en fou president durant el bienni 1876-1877.

Ja com a soci de la SEBAP, va participar en un gran nombre d'afers, entre els quals destaquen, per la seva extraordinària implicació, la presidència de la comissió permanent d'exposicions, a la qual es va dedicar en cos i ànima durant alguns anys; i la tasca portada a terme a la Junta de Higiene, constituïda l'any 1872, i en particular a la comissió per tal de millorar les condicions dels habitatges obrers. En el primer apartat podem destacar la seva personal entrega per millorar la participació dels industrials espanyols a les exposicions internacionals estrangeres i en l'organització d'exposicions per tot el territori nacional. Així, ens consta la seva participació en l'Exposició de la ciutat de Porto, el 1861; en l'Exposició Internacional de Londres, el 1862; en l'Exposició Universal de Viena, el 1873, i en l'Exposició de Filadèlfia, el 1876. A escala espanyola podem esmentar les anomenades "Exposiciones marítima, agrícola y artística", que van començar a organitzar-se l'any 1870 a Barcelona, i que durant alguns anys es van anar organitzant a diferents indrets de la ciutat, com la Llotja i la mateixa seu de la SEBAP, i l'Exposició Aragonesa del 1885. Menció especial ens mereix l'organització de l'Exposició General Catalana del 1871, en què la seva implicació podem dir que va anar una mica més enllà de la divulgació de la indústria i de les arts, forçant durant la seva celebració la inauguració del nou edifici de la Universitat de Barcelona com a tal, ja que tot i que s'havien acabat les obres, s'estava fent servir de caserna. L'any 1877, amb motiu de la visita d'Alfons XII, va tornar a celebrar-se una Exposició Catalana al mateix indret, a la comissió directiva de la qual va participar. També va participar de manera activa en la Sociedad Barcelonesa de Amigos de la Instrucción, SBAI, filial de la SEBAP. L'any 1873 el trobem, com a president, treballant perquè l'SBAI disposés d'una biblioteca popular, que es va inaugurar per les festes de la Mercè del mateix any, instal·lada provisionalment a la Universitat Literària. El mes de novembre passà definitivament al local del Col·legi de l'Art Major de la Seda, entitat gremial amb una reconeguda activitat ciutadana, situat al carrer Alt de Sant Pere, on ofería els seus serveis els diumenges i els dies festius.

Tot i tenir una activitat social prou activa, l'any 1860 començà amb la seva faceta d'escriptor, editor i director amb la publicació del setmanari dominical *La Gaceta Universal de Agricultura, Industria, Artes, Avisos y Noticias*, i amb l'edició de diversos llibres a títol personal referents a les exposicions realitzades a través de la SEBAP, però també sobre la qualitat dels vins, i fins i tot una guia de viatge sobre la ciutat de París, fruit de la seva experiència viatgera. També utilitzà la capçalera de la revista com a editora d'obres molt interessants per al sector vitivinícola català, com el *Tratado sobre vinos y viñedos o sea medios de mejorar los vinos del Principado catalán y elección de las especies de vid que más conviene conservar y fomentar*, del 1862, de l'autor V. Soler. L'any

1875 es va casar amb la vilafranquina Antònia Baltà i Baltà (1840-1881) i fou mentor de Josep Baltà Rodríguez de Cella (1866-1937).

Val a dir que fou un home de molta cultura, implicat en gran manera en els afers culturals i socials tant de Vilafranca del Penedès com de Barcelona, durant tota la seva vida i fins i tot després del seu traspàs.

BIBLIOGRAFIA

Obra tècnica

1860-1892

Gaceta Universal de Agricultura, Industria, Artes, Avisos y Noticias. Durant la seva edició es van publicar diferents llibrets com: *Almanaque cómico, serio, epigramático, científico, Musical, satirico é ilustrado, con grabados originales...* 1866; *El entreacto, Biblioteca teatral de argumentos, Almanagues con grabados*, 1867; *Memorias, biografías y necrológicas, A Don Juan Güell y Ferrer entusiasta defensor de los intereses materiales del país: los proteccionistas..*

Ref. BN-HD

1861

Memoria de la Exposición Peninsular de Oporto.

Ref. OA

1864

Taberna de la salud: tratado económico y el más sencillo para bonificar los vinos: darles el sabor y aroma de los obtenidos en otras localidades; medio de reconocer sus principales sofisticaciones nocivas á la salud; seguido de la fabricación y análisis del vinagre y de muchas noticias curiosas análogas al objeto de este libro. Barcelona, Imp. De Valentin Domenech, 38 p.

Ref. CCUC

1865

Cualquier cosa: colección de revistas morales, críticas, satíricas y burlescas publicadas en la "Gaceta Universal de agricultura, industria, artes, avisos y noticias". TINILLO. Barcelona, Imp. de los Hijos de Domenech, segona edició, 166 p.
 Tinillo era el pseudònim utilitzat per Agustí Urgellès de Tovar. És un recull de 68 escrits des del mes

d'agost del 1862 fins al 21 de desembre del 1863, més un pròleg signat per Tinillo.

Ref. CCUC

1866

Un grito de ¡alerta! a los industriales de España. Almanaque cómico, serio, epigramático, científico, musical, satírico e ilustrado, con grabados originales... publicado por la Gaceta Universal de Agricultura, Industria, Artes, Avisos y Noticias. Barcelona, Imprenta de los Hijos de Domènech, 22-23 p.

Ref. RR

1871

Exposición general catalana de 1871: historia y reseña de dicho concurso; nombres y apellidos de los expositores, punto donde tienen sus laboratorios, fábricas o talleres; juicio crítico de los productos expuestos... Barcelona, Imprenta de Leopoldo Domenech, 189 p.

Ref. CCUC

"Exposición General Catalana III." *La Ilustración Española y Americana*, núm. XXX, 523 p.; núm. XXXI, 539 p.

Ref. RR

Exposición Catalana: 1871. Barcelona, L. Domenech, 200 p.

Ref. CCUC

1872

Exposiciones marítima, agrícola y artística celebrada en Barcelona en 1872: historia y reseña de dichos concursos. Barcelona, Establecimiento Tipográfico Leopoldo Domenech, 202 + 64 p.

Ref. CCUC

Historia y reseña de la primera exposición marítima española, una visita a la reunión agrícola y a la exposición de bellas artes...

Ref. OA

1875

Elogio histórico de D. Ramón Monroig y Valls: leído en la sesión pública que la Sociedad Económica Barcelonesa de Amigos del País celebró el día 16 de mayo de 1875. Barcelona, Imprenta de Leopoldo Domenech. 19 p.

Ref. CCUC

1876

Cataluña en Filadelfia... con introducción de Emilio Blanchet. Barcelona, Gaceta Universal, 103 + 47 p.

Ref. CCUC

Manifestación de productos catalanes en obsequio a S.M. el Rey D. Alfonso XII: Historia y reseña de dicha manifestación. Barcelona, Impr. Leopoldo Domenech, 136 p.

Ref. BUAB

Sobre el proyecto de Ley de Minas. Presentat a la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics dels País, juntament amb DE ROMERO, V. i DE PAULA DEL VILLAR, FCO. Arxiu de la SEBAP, C-59/2/12.

Ref. SEBAP

1878

Guía y viaje del español a París. Barcelona, Impr. de Leopoldo Domenech, 313 p. S'esmenten a la presentació del llibre tots els títols, nomenaments, medalles, i publicacions de l'autor.

Ref. CCUC

Bibliografia bàsica

"Els altres vilafraquins (II): Agustí Urgellès de Tovar (1828-1895). Químic, editor, articulista, prohombre... a la Vilafranca del segle XIX". BALTÀ I MONER, J. Vilafranca del Penedès, Institut d'Estudis Penedesencs. *Del Penedès*, 2011, núm. 26, 18-25 p.

Ref. DP

"Noticias biográficas y necrológicas. El Excm. e Ilmo. Sr. D. Agustín Urgellès de Tovar. Escenas Contemporáneas", *Revista Bibliográfica. Biografía de los senadores, diputados, publicistas, escritores y hombres útiles...* Madrid, Tipografía de Manuel G. Hernández..., 1882, any I, tom I, 121-125 p.

Ref. BN-HD

Abreviatures

BN-HD: Biblioteca Nacional-Hemeroteca Digital

BUAB: Biblioteca Universitat Autònoma de Barcelona

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes

SEBAP: Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País

OA: Obra autor

DP: *Del Penedès*

RR: Revista referenciada

Ignasi Valentí i Vivó

Vilanova i la Geltrú, 1841 - Barcelona, 1924

Fill del metge vilanoví Ignasi Valentí i Rovira, va néixer el 12 de març del 1841. Va seguir la tradició familiar dels estudis mèdics, ja que el seu avi patern, Ignasi Valentí i Marsal, també fou metge però a Girona. Es llicencià l'any 1864 a la Universitat de Medicina de Madrid, i obtingué el títol de doctor l'any 1867. També tenia el títol d'educador de segona ensenyança i era batxiller en ciències naturals. Immediatament, tornà al seu poble nadiu, ja que el mateix 1868 ja el trobem exercint de professor a l'Institut Mèdic de Barcelona, societat creada el 1866 com a successora de la Societat d'Emulació pels Estudis Anatòmics, on participaven professors com l'eminent Dr. Joan Giné i Partagàs i alumnes de la Facultat de Medicina de Barcelona, seguia plantejaments

propis d'una medicina més innovadora, especialitzada i científica i oferia una alternativa a l'encarcarat ensenyament oficial.

Juntament amb els doctors Giné i B. Robert fundà la revista *La Independència Mèdica*, de caràcter experimentalista. L'any 1869 ingressà a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, i fou corresponsal de les de València i de Cadis. El mateix any també fou nomenat professor auxiliar de Fisiologia a la Facultat de Medicina. L'any 1870 fou vocal de la Junta de Sanitat durant l'epidèmia de tifus i metge de l'alcaldia de la ciutat de Barcelona. L'any 1872 es feu càrrec de la càtedra de Medicina Legal, a causa de la mort del seu titular, plaça que guanyà en propietat l'any 1875 i que mantingué fins a la seva jubilació. Cal recordar que era soci honorari del Col·legi de Farmacèutics de Barcelona, soci de la Societat Econòmica d'Amics del País (1880), vocal de la Junta Provincial de Sanitat de Presons i de la Construcció per a Dones, iniciador de l'Acadèmia d'Higiene de Barcelona (1885), acadèmic de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona (1893) i fundador de la Societat de Medicina Legal de Barcelona (1909).

Des del punt de vista estrictament científic i mèdic, Valentí va ser un professional progressista que estava assabentat de les darreres novetats mèdiques del moment i que també aplicava la investigació i l'experimentació, com, per exemple, en el cas de la valoració de l'observació microscòpica dels líquids biològics per poder identificar

determinades substàncies toxicològiques. Fins i tot a la Medicina Legal li donava una perspectiva clarament sociològica, biològica i jurídica.

Personalment, encara que sigui difícil separar aquest aspecte del punt de vista mèdic antropològic, el podem definir, sempre tenint en compte el temps en què vivia, com a bon republicà, compromès en la millora de la societat en què vivia, fins i tot ell mateix es reconeixia com un treballador de l'ensenyament. Per una banda creia que la llibertat de l'individu només es podia assolir a través de la república, alhora que defensava el socialisme científic, és a dir, la millora de les classes més desfavorides per incrementar el seu estatus social a través de l'ensenyament –ensenyament gratuït i obligatori dels 4 als 15 anys–, la millora de la sanitat de la població a través de la higiene i de la salut individuals a través de la limitació de les jornades laborals, augmentar el cooperativisme obrer, millorar el grau de formació dels obrers no qualificats... Curiosament, també defensava el paper de l'eugenesia –millora dels caràcters hereditaris a través d'intervencions exteriors– a través d'aquest socialisme científic, en pro de minvar les diferències socials de classes a la societat d'aquell moment.

La seva obra científica a hores d'ara està completament desfasada i forma part de la història de la medicina, però la seva figura forma part de la història social catalana de finals del segle XIX i de principis del XX, ja que és considerat un dels metges que van obrir el camí de la medicina catalana a la modernitat, la “generació mèdica catalana del 88”, ajudant a l'entrada de la ciència mèdica europea, amb la qual cosa es va aconseguir que Catalunya es conegués arreu del món a través de l'Escola de Fisiologia de Barcelona.

BIBLIOGRAFIA

1867

¿Qué importancia tienen las metamorfosis orgánicas en la química moderna?, discurs llegit a la Universitat Central per a l'obtenció del títol de doctor. Madrid, Antonio Peñuelas, 23 p., 22 cm.

Ref. CCUC

1869

¿Hasta que punto es conocida la fisiología-patológica de la pulmonía aguda, primitiva, franca y cual es su naturaleza probable? Memoria presentada, el 13 de Noviembre de 1868, para aspirar al título de socio numerario de la Academia de Medicina y Cirujía de Barcelona por el Dr. D. Ignacio Valentí y Vivó, profesor libre de Fisiología en el Instituto Médico de esta ciudad y bachiller en Ciencias Na-

turales. Barcelona, Estal. Tip. de Jaime Jepús, març, 24 p.

Ref. CCUC/DOC

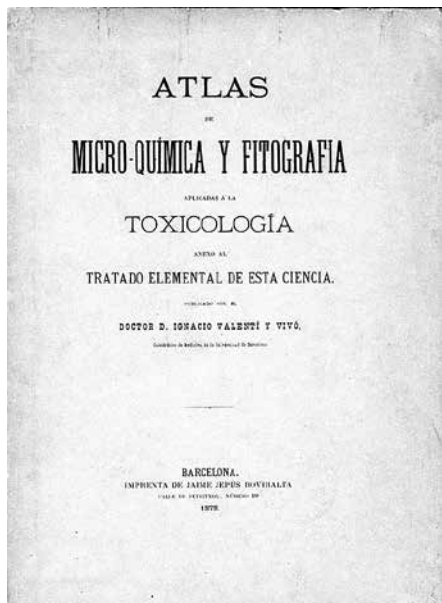
La Asociación Española para el Progreso de las Ciencias. Barcelona, Est. Tip. de Jaime Jepús, abril, 23 p. + 1 fol. (“Bases de organización”).

Ref. CCUC/DOC

1871

Curación de la tartamudez: dictamen acerca del método-Chervin, dado por disposición del Excm. Sr. alcalde 1º de Barcelona por el Dr. J. Valentí y Vivó, facultativo del municipio, individuo de la Academia de Medicina y Cirujía, auxiliar de fisiología de la facultad de Medicina, etc. Barcelona, Imp. de Ramírez y Comp^a., 30 de setembre, 8 p.

Ref. CCUC/DOC

1873

Curso elemental de medicina legal. Barcelona, Impr. de Verdager y Cia., 400 p., 23 cm.

Ref. CCUC/DOC

1875

Ensayos de toxicología experimental: presentados a la Real Academia de Medicina de Madrid. Barcelona, Esta. Tip. de Jaime Jepús. 55 p., 28 cm.

Ref. CCUC

Método de enseñanza de la medicina legal. Barcelona, Establ. Tip. de Narciso Ramírez y Cia., 38 p., 22 cm.

Ref. CCUC

1877

Tratado elemental de toxicología general y descriptiva por el doctor D. Ignacio Valentí y Vivó, catedrático numerario por oposición de esta asignatura en la Facultad de Medicina de Barcelona, ex-profesor auxiliar encargado de la misma enseñanza, bachiller en Ciencias Naturales, alumno interno de la Universidad Central, socio de número de la Academia de Medicina y Cirujía de esta ciudad, corresponsal de la de Valencia y de la de Cádiz, socio honorario del Colegio de Farmacéuticos de Barcelona, individuo de la Sociedad Económica de Amigos del País, de la Junta Municipal de Sanidad durante la fiebre amarilla de 1870, etc. Barcelona, Impr. de Jaume Jepús. XLII, 549 p.

Ref. CCUC/DOC

1878

Atlas de micro-química y fitografía aplicadas a la toxicología: anexo al tratado elemental de esta ciencia. Barcelona, Impr. de Jaime Jepús Roviralta. 12 p.; XVIII f. de lám.

Ref. CCUC/DOC

1881

La biología en la legislación, ó Breve examen de la medicina y del derecho penal en sus actuales bases antropológicas: discurso inagural leído en la Real Academia de Medicina y Cirujía de Barcelona. Barcelona, Impr. de Jaime Jepús, 38 p., 25 cm

Ref. CCUC

1884

Curso 1883-1884: Programa de medicina legal y toxicología. Barcelona, Impr. de Jaime Jepús, 44 p., 22 cm.

Ref. CCUC

1885

Plan de reforma de la enseñanza oficial y libre de las ciencias biológicas: memoria presentada al Excmo. Sr. D. Víctor Balaguer. Barcelona, Impr. Suc. de N. Ramírez, 32 p.

Ref. CCUC

Crítica médico-antropológica del artículo 31 del nuevo proyecto de Código Penal de 1885; Crítica médico-antropológica de los artículos 31, 33, 95, 96, 636 y 637 del nuevo Código Penal de 1885; Crítica médico-antropológica de los artículos 383, 384 y 387. Barcelona, Est. Tip. Suc. de N. Ramírez, 80 p.

Ref. CCUC

1888

Curso 1888-1889: Programa de medicina legal y toxicología. Barcelona, Impr. de Jaime Jepús, 32 p. Descripción, amb data del 13 d'octubre, del contingut del temari corresponent a les 154 lliçons del curs.

Ref. CCUC/DOC

1899

Biología y política: notas críticas. Barcelona, Imp. de Henrich y Cia., VIII, 150 p.

Ref. CCUC

Tratado de antropología médica y jurídica. Barcelona, Impr. de Jaime Jepús Roviralta, 2 vols., 727 p.

Ref. CCUC/DOC

1890-1891

Curso 1890-1891: Programa de medicina legal y toxicología. Barcelona, Impr. de Jaime Jepús, 30 p. Des-

cripció, amb data del 6 d'octubre, del contingut del temari corresponent a les 155 lliçons del curs.

Ref. CCUC/DOC

1893

Curso de 1894-1895: Antropología experimental. Programa de Medicina Legal y Toxicología. Descripció, amb data 30 de setembre de 1894, del contingut del temari corresponent a les 145 lliçons del curs. 31 p.

Ref. CCUC/DOC

"La experimentación toxicológica: ensayo crítico. Memoria leída en la sesión celebrada en la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona el día 26 de junio de 1893— en el acto de su solemne recepción". Barcelona, *Memoria de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, 3a època, V. 1, núm. 15.

Ref. CCUC

1895

Curso 1895-1896: Antropología médica, programa de medicina legal y toxicología, curso de 1895-1896. Barcelona, Impr. de Henrich. Descripció, amb data 30 de setembre de 1895 (corregit a tinta 1897), del contingut del temari corresponent a les 145 lliçons del curs. 31 p.

Ref. CCUC/DOC

1897

Discurso resumen leído en la sesión pública extraordinaria de la Academia de Higiene de Cataluña... publicado por alumnos de la misma Facultad concurrentes al acto. Barcelona, Imp. de Collazos y Tasis. 11 p., 20 cm.

Ref. CCUC

La Instrucción y la educación del obrero: breves notas de biología leídas en el Ateneo Obrero de San Andrés del Palomar... publicase por acuerdo del Ateneo. Barcelona, Tipografía Andresense de S. Asmarts, 16 p., 20 cm.

Ref. CCUC

1898

Análisis biológica del socialismo: breve ensayo antropológico. Barcelona, Imprenta de Henrich y C^a comandita, 31 p., 22 cm.

Ref. CCUC

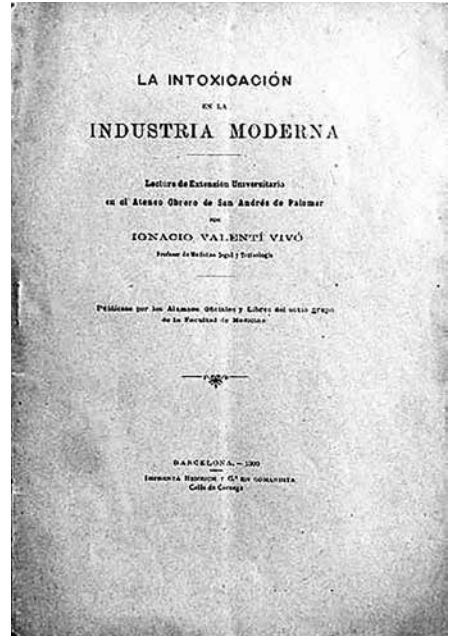
1899

Biología y política: notas críticas. Barcelona, Imp. de Henrich y Cia., VIII + 150 p.

Ref. CCUC

Un mestre català metge antropòlech del segle XVI: Geroni Merola/ llegide analítique... Barcelona, Tip. Miguel Borrás, 22 p.

Ref. CCUC

"¿La defensa nacional?" Barcelona, *La Independencia Médica*, XXXIV, 21 d'octubre, núm. 42, 465-468 p.

Ref. RGM

1900

La intoxicación en la industria moderna: lectura de extensión universitaria en el Ateneo Obrero de Sant Andrés de Palomar. Publicase por los alumnos oficiales y libres del sexto grupo de la Facultad de Medicina. Barcelona, Impr. Henrich y C^a en comandita, 36 p.

Ref. CCUC/DOC

Defensa sanitaria: el alcoholismo pandemia, lectura de extensión universitaria hecha en el Centre Excursionista de Catalunya el día 27 de junio... Barcelona, Impr. Henrich, 44 p.

Ref. CCUC

Programa de medicina legal y toxicología curso 1900-1901. Barcelona, Imprenta de Henrich y C^a, 32 p.

Ref. CCUC

1901

Antropología social: estudios médicos, lectura reglamentaria en la sección de antropología de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona. Barcelona, Tip. La Académica, 40 p.

Ref. CCUC

1902

L'Associació obrera: conferència d'extensió universitària. Llegida en sessió pública celebrada per lo Foment Regional lo dia 22 de desembre de 1901. Barcelona, Fidel Grió Impr., 29 p., il., 21 cm.

Ref. CCUC/DOC

1903

Toxicologia popular: lecturas de extensión universitària. Barcelona, Impr. de Henrich y Cia., XXXIX, 245 p.

Ref. CCUC

La función social de la Universidad moderna. Discurso inaugural leído en la solemne apertura del curso académico de 1903-1904 ante el claustro de la Universidad de Barcelona. Barcelona, Impr. Hijos de Jaime Jepús, 31 p., 27 cm.

Ref. CCUC

1905

La sanidad social y los obreros: ensayo antropológico. Biblioteca sociológica internacional, Barcelona, Henrich y Cia., 2 vols., 196 i 174 p., .

Ref. CCUC

1906

Cooperación y mutualidad sanitarias: lectura inaugural de las sesiones públicas en el día 25 de marzo. Vilanova y la Geltrú. Ateneu de Vilanova i la Geltrú, Impr. del Diario, 18 p.

Ref. CCUC

La acción popular pacífica es sanitaria: nota de antropocultura. Conferencia de extensión científica. Lectura dada en la Federación Escolar Catalana. Academia de Medicina, Barcelona, S.A. La Neotipia, 24 p.

Ref. CCUC

"La precocité dans la criminalité". *Actes du VI congrès international d'anthropologie criminelle.* Torí, Bocca frères éd., 5 p.

Ref. CCUC

1907

Sanidad mental y civilismo: conferencia de extensión universitària leida en la Facultad de Medicina a los alumnos al terminar su carrera y publicada por estos... Barcelona, Admon. La Neotípica. 29 p.

Ref. CCUC

"Acción sanitaria integral. Barcelona: A. López Robert". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona: la Academia*, 3a època, 132, v. 6, núm. 7. 14 p., 29 cm

Ref. CCUC

"Herencia y trabajo: nota de antroposociología". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes*

de Barcelona. La Academia, 3ª època, 141, v. 6, núm. 16.

Ref. CCUC

Programa de medicina legal y toxicología curso 1908-1909. Barcelona, Imprenta de Jaime Jepús. 24 p., 22 cm.

Ref. CCUC

1908

Enseñanza y aprendizaje: conferencias dadas en la Casa del Pueblo de Barcelona. Extensión Universitaria, Barcelona, La Neotipia, 128 p.

Ref. CCUC

1909

La obra de César Lombroso: conferencia de extensión universitària dada en la Cátedra de Medicina Legal y Toxicología de la Universidad de Barcelona y publicada por los alumnos. Barcelona, Sdad. Anón, La Neotipia, 23 p.

Ref. CCUC/DOC

"Frenocomios nacionales". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, tercera època, 117, 197, vol. 4, núm. 2 (1909); vol. 4, núm. 22 (1910).

Ref. CCUC

1910

Eugenesia y biometría: su implantación en España. Barcelona, G. de Estudiantes de la Universidad, 24 p., 24 cm

Ref. CCUC

La sanidad nacional: eugenesia y biometría: conferencia de extensión universitària dada en la Asociación General de Estudiantes de la Universidad de Barcelona y publicada por la Junta. Barcelona, La Neotipia, 24 p.

Ref. CCUC

Sanidad y profilaxis: contribución a la epidemiología: conferencia de extensión universitària leida en la Facultad de Medicina de Barcelona y publicada por los alumnos. Barcelona, Admon. La Neotipia, 24 p.

Ref. CCUC

1911

Criminales lujuriosos y agresividad psicosexual: conferencias de extensión científica universitàrias dadas en la Facultad de Medicina de Barcelona: noviembre-abril 1910-1911. Barcelona, Antonio Virgili, 233 p., quadres., 19 cm.

Ref. CCUC

1912

Enfermedades evitables y acción eugenésica: conferencia de extensión científica universitària dada en la

Facultad de Medicina de Barcelona. Barcelona, Impr. Antoni Virgili, 38 p.

Ref. CCUC

"Asesinos suicidas: nota de antropografía analítica". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, tercera època; 218, 229, 266, 277 i 288, vol. 10, núm. 11 (1912); vol. 10, núm. 22 (1913), vol. 11, núm. 29 (1915); vol. 12, núm. 10 (1916); i vol. 12, núm. 21 (1916).

Ref. CCUC

"The History of a Healthy Sane Family, showing Longevity in Catalonia". *I Congreso Internacional de Eugenesis de Londres*.

Ref. CB

1914

Esterilización por castración. Análisis de antroposociología: conferencia de extensión universitaria en la Facultad de Medicina, 10 de mayo... Barcelona, Imp. Antonio Virgili, 70 p.

Ref. CCUC

"Investigaciones de antropología eugeniística racial..." *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona: la Academia*, tercera època, 242, vol. 11, núm. 5.

Ref. CCUC

1915

La pena de muerte: un análisis antropográfico: conferencia de extensión universitaria leída en la Facultad de Medicina de Barcelona el 9 de mayo y publicada por los alumnos. Barcelona, La Neotipia, 35 p.

Ref. CCUC

1916

Vulgarización de la higiene social: conferencias de extensión universitarias leídas en las Facultades de

Medicina y Derecho como contribución colectiva del profesorado de la Universidad durante el curso académico de 1915-1916 y publicada por los alumnos. Barcelona, La Neotipia, 270 p., 22 cm.

Ref. CCUC

1919

La sindicación futura: sanidad colectiva: lectura dada en el Ateneo-Escuela Obrero de San Andrés de Palomar. Barcelona, Admón. La Neotipia. 24 p.

Ref. CCUC

1922/1923

"Evolución histórica de la medicina". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, tercera època, 380, 388, vol. 17, núm. 13 (1922); vol. 17, núm. 21 (1923).

Ref. CCUC

Bibliografia bàsica

"Ignasi Valentí i Vivó". Web Galeria de Metges Catalans. Col·legi de Metges de Barcelona.

Pere Ferreras Valentí: les arreles familiars. Un bressol de cultura. CORBELLA CORBELLA; JACINT. Gimbernat, 2007, 47, 185-199 p.

Abreviatures

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes

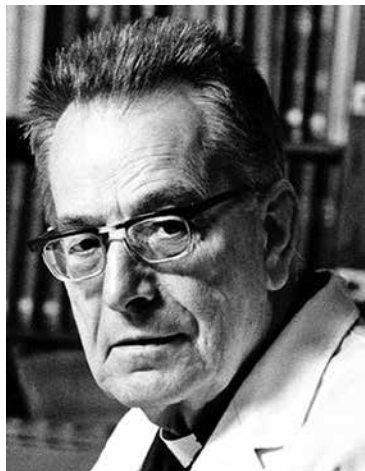
RGM: *Revista Gimbernat*

CB: Cites bibliogràfiques

DOC: Document

Lluís Via i Boada

Vilafranca del Penedès, 1910 - Barcelona, 1991

Fill de Francesc Via, de professió pagès, i de Carme Boada i Romeu, neix a Vilafranca del Penedès el 24 d'octubre del 1910. Després de realitzar els estudis primaris i poc abans de complir els quinze anys, el setembre del 1925, ingressà al Seminari Conciliar de Barcelona. Durant els anys de seminarista començà a interessar-se pels fòssils i la geologia –en les seves estades a Vilafranca visitava els principals jaciments fòssils–, trobant-lo en aquella època com a ajudant de l'eminent geòleg i paleontòleg Dr. Josep R. Bataller Calatayud (1890-1962), professor de la mateixa institució i deixeble de Jaume Almera i Comas (1845-1919), fundador del Museu Geològic del Seminari de

Barcelona. La seva afecció per la paleontologia, en concret pels cracs fòssils –fòssils molt abundosos l'estudi dels quals és una valuosa eina per explicar-ne l'evolució biològica– ja es denota d'antuvi, ja que apareix la seva primera publicació l'any 1932, orientat per Mn. Van Strelen, director del Museum Royal d'Histoire Naturelle de Bèlgica, tres anys abans de ser ordenat sacerdot, el 1935, coincidint temporalment amb l'organització del Museu Geològic Comarcal a Vilafranca de la mà del Dr. Lluís Urpí.

El seu ministeri com a vicari coadjunt comença a Premià de Mar, però els fets polítics i bèl·lics del 1936-1939 l'obliguen a abandonar Espanya i refugiar-se a la població francesa d'Angers. Durant aquests anys d'exili exerceix de vicari a la parròquia de Bégrolles-en-Mauges, alhora que estableix relacions amb el professor de geologia Joseph Péneau de l'Institut Catholique. Un cop finalitzada la Guerra Civil Espanyola retorna a Barcelona, el 1939, i des d'aleshores el trobem com a vicari a Vilafranca del Penedès fins a l'any 1945, en què és traslladat a la població de Bonastre. És durant la seva estada com a rector a Bonastre i sota les indicacions del prelat de Barcelona, el Dr. Gregorio Modrego Casaus (1890-1972), que inicia els estudis universitaris de Ciències Naturals, amb la qual cosa s'ha de traslladar a Barcelona de nou. L'any 1951 obté el grau de llicenciat. Immediatament comença la seva docència com a professor auxiliar al Seminari Conciliar i com a ajudant de pràctiques a la Universitat de Barcelona. L'any 1954 és nomenat director de la Secció de Geologia del Museu de Vilafranca, càrrec que exer-

ceix fins a la seva mort, i membre numerari de la Institució Catalana d'Història Natural. L'any 1959 defensa la seva tesi doctoral *Decápodos fósiles del Eoceno español*, per la qual rep el premi extraordinari de doctorat i també el premi científic Alonso Herrera, atorgat pel Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC), en reconeixement del seu meritori treball d'investigació. Durant el bienni 1961-1962 és designat rector del Seminari Major. L'any 1962 és nomenat director del Museu Geològic del Seminari de Barcelona; l'any 1966 es converteix en cap-fundador de la Secció Bioestratigràfica del Patronat Alfonso el Sabio, del CSIC, amb seu al mateix Museu del Seminari; l'any 1971 és nomenat investigador del CSIC –havia estat anys abans col·laborador de l'Institut d'Investigacions Geològiques del CSIC Lucas Mallada–, càrrec que exercí fins a la seva jubilació l'any 1980.

Des del punt de vista pedagògic, cal recordar que també impartí l'ensenyament de les ciències naturals al Seminari Menor de la Conreria, alhora que professà l'assignatura de les qüestions biològiques relacionades amb la Filosofia quan es fundà la Facultat de Teologia de Barcelona, el 1968, institució eclesiàstica però amb caràcter universitari, que gaudia del dret de conferir graus acadèmics. L'any 1984 fou nomenat membre de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, com reconeixement de la comunitat científica a la seva persona i obra, essent assignat a la Secció de Geologia i Paleontologia.

Malgrat la seva tasca evangelitzadora, pedagògica i de promoció del Museu Geològic del Seminari de Barcelona –incrementant-ne les col·leccions i dotant-lo d'una esplèndida biblioteca oberta als estudiosos i especialistes–, la seva figura és recordada a hores d'ara nacionalment i internacionalment per la seva tasca investigadora en el camp de la paleontologia. A banda d'estar reclamada la seva persona per participar en diferents congressos internacionals especialitzats, l'any 1972 és nomenat conservador de la Institució Catalana d'Història Natural; l'any 1979, vicepresident del Groupe Européen de Recherche sur l'Évolution des Malacostracés; col·laborà en l'obra de R. Moore *Treatise on Invertebrate Paleontology*; fou requerit per la Universitat d'Adelaida (Austràlia) per revisar uns espècimens fòssilitzats al Museu d'Història Natural de París.

L'any 1982 va rebre la medalla de Vilafranca del Penedès a títol individual. L'any 2010, amb motiu de la celebració del centenari del seu naixement, va tenir lloc al Seminari Conciliar de Barcelona una exposició commemorativa en record de la seva persona i de l'obra científica que el convertí en el primer carcinòleg català i espanyol.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica

1932

"Els crancs fòssils del terciari de Catalunya. Barcelona". Museu Geològic del Seminari, *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, vol. 32, núms. 4,5 i 6, abril-juny, 131-146 p.

Ref. IEC/CCUC

1933

"Catàleg sistemàtic dels crustacis dels subordres "de-capoda" i "stomatopoda" existents en el Museu d'Història Natural del Seminari de Barcelona". *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*. Vol. 33, núms. 4-5, 223-226 p.

Ref. IEC/CCUC

"Catàleg sistemàtic par L. Doncieux". *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, vol. 33, núms. 4-6.

Ref. CCUC

1934

"Una excursió escolar por el Pirineo". Amb BATA-LLER, J.R. Barcelona, *Revista Ibèrica*, núms. 1.035 (28.VII) i 1.036 (4.VIII), 14 p.

Ref. CCUC

1941

"Los cangrejos fósiles de Cataluña". Madrid: Gráficas Reunidas. *Boletín del Instituto Geológico y Minero de España*, t. LV, 15 de la tercera serie, 74 p. També a: *Trabajos del Laboratorio de Geología del Seminario Conciliar de Barcelona*, 8/26, 1-73 pp, 11 lám.

Ref. IGME

1948

"A propósito de dos braquiuros fósiles del eoceno de la provincia de Barcelona". Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto "Lucas Mallada" de Investigaciones Geológicas; Barcelona, Imp. Elzeviriana; *Trabajos del Laboratorio de Geología del Seminario Conciliar de Barcelona: Estudios Geológicos*, núm 8, 4 p., il.

Ref. CCUC

"Braquiuros fósiles de Barcelona y sus alrededores". Barcelona, *Anales de la Escuela de Péritos Agrícolas y de Especialidades Agropecuarias y de los Servicios Técnicos de Agricultura*, V. VII, 147 p.

Ref. IGME

1949

"Plagiolophus Werherelli Bell, braquiuro típicamente ypresiense, en el eoceno subpirenaico de Cataluña". Barcelona: Escuela de Péritos Agrícolas y Superior de Agricultura y de los Servicios Técnicos de Agricultura, *Anales de la Escuela de Péritos Agrícolas y de Especialidades Agropecuarias y de los Servicios Técnicos de Agricultura*, V. VIII, 171-174 p.

Ref. CCUC

"Un monstruo marino en Vilafranca". Vilafranca del Penedès, *Acción Católica*, núm. 33, p. 8.

Ref. BISS

"Un resto de estomatópodo (*Squilla* miocénica *Lo-visato*) en las margas tortonienses de Montjuich". *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*; Col. Trabajos el Laboratori de Geologia del Seminario Conciliar de Barcelona, Vol. 37, 3 de desembre, 99-101 p., il.

Ref. CCUC/IEC

1951

"Contribución al estudio de los decápodos del secundario en España". Barcelona: Escuela de Péritos Agrícolas y Superior de Agricultura y de los Servicios Técnicos de Agricultura, *Anales de la Escuela de Péritos Agrícolas y de Especialidades Agropecuarias y de los Servicios Técnicos de Agricultura*; Col. Trabajos del Laboratorio de Geología del Seminario de Barcelona; 6/54: V. X, 152-177 pp.; il.

Ref. CCUC

1952

"Contribution a l'etude paéontologique des Ocy-poida, Beurien". Paris: Académie des Sciences, *Comptes rendus des séances de l'Académie des Sciences* (Trabajos del Laboratorio de Geología del Seminario Conciliar de Barcelona; 7/72), tom 245, 553-554 pags, 29 de juillet.

Ref. CSIC

"La colección carcinológica (decápodos fósiles) del Museo Geológico del Seminario Conciliar de Barcelona". Barcelona, *Memorias y comunicaciones del Instituto Geológico Provincial*: Trabajos del Laboratorio de Geología del Seminario Conciliar de Barcelona, vol. IX, 71-88 p., il., graf.

Ref. CCUC

1955

"Un braquiuro fósil (*Geryon latifrons*) en el Plioceno de Los Tejares (Málaga)". Barcelona, *Estudios Geológicos*: Trabajos del Laboratorio de Geología

del Seminario Conciliar de Barcelona 7/66, núm. 26, 217-222 p., il.

Ref. CCUC

1956

"Contribución al estudio de la variabilidad intraespecífica en el género *Neptunus*, en la especie *Neptunus catalaunicus*". Amb REGUANT, S. Trabajos del Laboratorio de Geología del Seminario Conciliar de Barcelona; 7/71. Madrid: *Instituto "Lucas Mallada", Cursillos y conferencias del Instituto "Lucas Mallada"*, Trabajo presentado a la 1ª reunión del Terciario en Sabadell, 87-88 p.

Ref. IGME/CCUC

1957

"Contribution a l'étude paléontologique des Ocy-podoida, Beurien". Paris: Académie des Sciences, *Comptes rendus des séances de l'Académie des Sciences* (Trabajos del Laboratorio de Geología del Seminario Conciliar de Barcelona; 7/72), t. 245, 553-554 p.

"Leucósidos y Calápodos eocénicos de España: Contribución al estudio paleontológico de la subtribu Oxistomata (Crustáceos decápodos)". Madrid, *Instituto Nacional de Geología, Notas y Comunicaciones Instituto Geológico y Minero de España*, núm. 99-100, 5-42 p.

"Sobre la migración del género *Menippe* del dominio centroamericano al indopacífico a través de Europa". Trabajos del Laboratorio de Geología del Seminario Conciliar de Barcelona; 7/70), Madrid: *Instituto "Lucas Mallada", Cursillos y conferencias del Instituto "Lucas Mallada"*, Trabajo presentado a la 1ª reunión del Terciario en Sabadell, 1956; 39-40 p.

Ref. CCUC

1958

"El *Chlamys rogeri* Crusafont, nombre nulo, en sustitución del Ch. *Catalunica* Alm.-Bof.". Amb BATALLER; J.R. Trabajos del Laboratorio de Geología del Seminario Conciliar de Barcelona; 7/76. Madrid, *Notas y comunicaciones del Instituto Geológico y Minero de España*, núm. 50, 381-393 p.

Ref. CCUC

1959

"Decápodos fósiles del Eoceno español". Trabajos del Laboratorio de Geología del Seminario Conciliar de Barcelona; 8/83. Madrid: Tip. - Lit. Coullaut. *Bol. Instituto Geológico y Minero de España*, Tomo LXX, 331-402 p.

Decápodos fósiles del Eoceno español. Tesis doctoral. Dirigida per MELENDEZ, B. Barcelona, Universitat de Barcelona, Facultat de Ciències, 1 V, 830 p. Amb bibliografía, 782-830 p.

"Los cangrejos fósiles de Catalunya". Trabajos del Laboratorio de Geología del Seminario Conciliar de Barcelona; 3/26. Madrid, Instituto Geológico y Minero de España. *Boletín del Instituto Geológico y Minero de España*, tom LV, de la tercera série, 73 pp, X f. De lám.. il., graf.

Ref. CCUC

1961

"La Paleontología en el momento actual: justificación de un programa de Paleontología para la licenciatura de Ciencias Geológicas": oración inaugural del curso académico 1961-1962. Trabajos del Laboratorio de Geología del Seminario Conciliar de Barcelona; 9/89. Barcelona: *Instituto Lucas Mallada del C.S.I.C.: Sección de Paleontología de Barcelona*, 111 p.

Ref. CCUC

1964

"Contribución a la geología del turó de Montcada". *Trabajos del Laboratorio de Geología del Seminario Conciliar de Barcelona*; 11/104; 102-117 p. També publicat a: Oviedo, *Boletín del Instituto de Estudios Asturianos*, Imprenta "La Cruz", núm. 10, 3-40 p.

"Una institución científica que honra la archidiócesis". *Hoja Dominical*, any 26, núm. 46, novembre, 410-411 p.

Ref. IGME/CCUC

1965

"El Eoceno marino surpirenaico". Toulouse, *Actes du Quatrième Congrès International d'Études Pyrenéennes*, 121-128 p.

Ref. CCUC

"Raninidos fósiles de España". Madrid, *Boletín Instituto Geológico y Minero de España*, tom 76, 233-275 p.

Ref. BPLVB

1966

"Abundantes restos de *Ocy-poda cursor* (crustáceo decápodo) en el Cuaternario de Mallorca". Barcelona: Universitat de Barcelona. *Acta Geológica Hispanica*, Instituto Nacional de Geología (Consejo Superior de Investigaciones Superiores), vol. I, núm. 1, 22-24 p., 2 figs.

Ref. CCUC/AGH

"Aportación paleontológica a síntesis estratigráfica y cronoestratigráfica del Eoceno marino de Cataluña". Zaragoza: Instituto de Estudios Pirenaicos. Consejo Superior de Investigaciones Científicas. *Actas del Quinto Congreso Internacional de Estudios Pirenaicos, Jaca-Pamplona*, 58 p. També citat a núms. 81-82 de la revista *Pirineos* (Jaca), 5-60 p. de l'any 1969.

Ref. CCUC

"Heterolimulus gadeal, nov. Gen., nov. Sp. Representante de una nueva familia de limulacea, en el Triásico español". Trabajos del Laboratorio de Geología del Seminario de Barcelona. Barcelona, Universitat de Barcelona, *Acta Geológica Hispánica*, T. I, 9-11 p. Aquest article també es va publicar a *C.R.S.S., Paris Geol. Fra.*, febrer, 57-59 p.

Ref. CCUC/BLVB

"Pinnixa (Palaeopinnixa) mytiicola, nuevo braquiuro fósil, en el mioceno marino del Vallés (Barcelona)". *Acta Geológica Hispanica*, Instituto Nacional de Geología (Consejo Superior de Investigaciones Superiores), any I, núm. 4, setembre-octubre, 4 p.

"Un nuevo celacántido en el Triásico español". Amb DE VILLALTA, J.F. *Acta Geológica Hispánica*, Instituto Nacional de Geología (Consejo Superior de Investigaciones Superiores), vol. I, núm. 2, 21-24 p. Aquest treball també es va publicar a Barcelona, dins la Col. *Trabajos del Laboratorio de geologia (Bioestratigrafía) del Seminario Conciliar de Barcelona*; 11/110 l'any 1969.

Ref. CCUC/AGH

1967

"Leucósidos y Calápidos eocénicos de España". Madrid, *Notas y comunicaciones del Instituto Geológico y Minero de España*, núms. 99-100, 5-42 p.

Ref. BPLVB

1969

"Decápodos del Eoceno español". *Trabajos del Laboratorio de Geología del Seminario Conciliar de Barcelona*; 10/101. Jaca: Sección de Bioestratigrafía del Patronato Alfonso el Sabio del Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 479 p.

Ref. CCUC

"Ranínidos fósiles de España: contribución al estudio paleontológico de la familia 'Raninidae'(crustáceos decápodos)". *Trabajos del laboratorio de Geología (Bioestratigrafía) del Seminario Conciliar de Barcelona*, vol. 11, 106 p.

Ref. REBIUN

1970

"Dos nuevas especies de Clypeaster del Eoceno en Cataluña". Amb PADRENY ORELLANA, J. Barcelona: Universidad Instituto de Investigaciones Geológicas de la Diputación Provincial, 9 p.

"Estudio paleontológico y bioestratigráfico de Montezumella amenos, interesante braquiuro (ATELECYCLIDAE) del Eoceno catalán". *Acta Geológica Hispánica*, t. V. núm. 1, 12-18 p.

Ref. CCUC

"Hallazgo de Harrisichara lineata Grambast en el yacimiento del Parés (Sant Boi del Lluçanès, Vic)". Amb COLOM, G., i REGUANT, S. Madrid, *Acta Geológica*

Hispánica, Instituto Nacional de Geología (Consejo Superior de Investigaciones Superiores), Vol. V, núm. 3, 65-6 p.

Ref. CCUC/AGH

"Sobre el límite Silúrico-Devónico en Santa Creu d'Olarde2 Amb LLOPIS NADÓ, N. I DE VILLALTA, J.F. Madrid, CSIC: Instituto de Geología Económica, *Cuadernos de geología ibérica*, vol. 1, núm. 1, 3-20 p.

Ref. IGME

1971

"Sobre el supuesto Jurásico el macizo de Garraf". Madrid: *Cuadernos de Geología Ibérica*, tom 2, 483-488 p.

"Crustáceos decápodos del Jurásico Superior del Montsec: Lérica2. Madrid: *Cuadernos de Geología Ibérica*, tom 2, 607-612 p.

Ref. CCUC

Paleontología de MELÉNDEZ, B. El capítol XX corresponent als crustacis fou redactat en col·laboració amb VIA, L. Madrid, Ed. Paraninfo, 540-549 p.

Ref. CCUC/URLL

1972

"Historia bibliográfica sobre geología de Montjuic (Barcelona)". Amb PADRENY, J. Barcelona: Universidad de Barcelona, *Trabajos del laboratorio de geología (bioestratigrafía)*, vol. 27, 5-63 p.

Ref. CCUC

1973

"Datos para el estudio de los crustáceos decápodos del Eoceno circumpirenaico2. Jaca, *Revista Pirineos*, tom 107, 55-70 p.

Ref. CCUC

1974

"Contribución al estudio de Mechochirus Magnus (MACOY) crustáceo decápodo del "Lowe Greensand" de Inglaterra, abundante en el Cretácico Nororiental Ibérico". Madrid, *I Symposium Cretácico Cordillera Ibérica*.

Ref. IGME

1975

Direcció de la tesi doctoral: *Aproximación a la obra científica del Doctor Dn. Jaime Almera y Comas, Pbro.*, de VALLS JULIÀ, J. Amb la col·laboració com a codirector de SOLÉ SABARIS, L.

Ref. REBIUN

Cien años de investigación geológica (en el centenario del Museo Geológico creado por el Dr. Almera en 1874). Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas; Impresor Gráficas Marina, 164 p. Aquest treball de recopilació bibliogràfica realitzat

pel personal del museu Geològic de Barcelona es va llegir a la Sala d'Actes del Consell d'Investigacions Científiques el dia 29 d'abril en commemoració de Sant Isidor.

Ref. CCUC/URV

"Restos de crustáceos decápodos en el Triásico de Montral (Tarragona)". Amb VILLALTA, J.F. Madrid: *Real Sociedad Española de Historia Natural*, volumen extraordinario I Centenario, 496-514 p.

Ref. CCUC

1976

"Excepcional exemplar d'Estel-larid (Teichaster poritoides) trobat a l'Eocè de Castellterçol". Amb ALMIRALL, J. Barcelona, *Butlletí Institut Català Història Natural*, 40 (Sec. Geol., 1), 5-10 p.

Ref. IEC

"Paleoclimatología y distribución biogeográfica". Jaca, *Publicaciones del Centro Pirenaico de Biología Experimental*, vol. 7, fasc. 1, 117-121 p.

Ref. CCUC

1977

"Ambiente deposicional de los yacimientos fosilíferos del Muschelkalk superior de Alcover, Mont-ral (montañas de Prades, provincia de Tarragona)". Amb ESTEBAL CERDA, M., i CALZADA, S. Madrid, *Cuadernos de Geología Ibérica*, vol. 4, 189-200 p.

"Paleontología y paleoecología de los yacimientos fosilíferos de Muschelkalk superior entre Alcover y Mont-Ral (montañas de Prades, provincia de Tarragona)". Amb VILLATA, J.F.; ESTEBAN CERDA, M. *Cuadernos de Geología Ibérica*, vol 4, 247-256 p., 4 làms.

"Passat i present del Museu Geològic del Seminari de Barcelona". Barcelona: Facultat de Teologia. Secció Sant Pacià. *Revista Catalana de Teologia*, II/1, 281-284 p.

"Tarracolimulus Rieki, nov. Gen. Nov. Sp., nuevo limulido del triásico de Montral-Alcover (Tarragona)". Amb ROMERO, A. *Cuadernos de Geología Ibérica*, vol. 4, 239-246 p. Aquest mateix article es publicà en català al *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs*: Centre d'Estudis Alcoverencs, Institut Ramon Muntaner, núm. 12, 133-138 p.

Ref. CCUC

1978

"Palaeocyphonautidae: nuevos fósiles del triásico español, probablemente relacionados con las actuales larvas cífonautas". Amb DOMER DÍAZ, A. *Estudios geológicos*, tom 34, 497-504 p. Aquest treball també es va publicar en català al *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs*, Centre d'Estudis Alcoverencs, Institut Ramon Muntaner, l'any 1981, núm. 13, 8-16 p.

Ref. CCUC/BLVB

"Una cabdal aportació a la geologia de Catalunya: Síntesi de l'aportació dels Drs. Almera, Font i Sagué, Faura i Sans, Bataller i dels actuals responsables del museu Geològic del Seminari, a la cartografia geològica, a la recerca paleontològica i a la formació de l'escola geològica catalana". *La Recerca als Països Catalans*. Barcelona, Secretariat de l'Àmbit de Recerca dels Congrés de Cultura Catalana, 448-492 p.

Ref. BUAB

"Sobre Calliostoma goñii, n. sp. (Gastropoda, Trochidae) del Aptiense de Bilbao". Amb CALZADA, S. *Estudios Geológicos*, tom 34, 459-460 p.

Ref. BRACAB

1979

"El Museu Geològic del Seminari Diocesà de Barcelona, la Institució Catalana d'Història Natural i el Dr. Candel i Vila". Barcelona, Institut d'Estudis Catalans. *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, 17-18 p.

Ref. CCUC

"Possibilitats de reorganització del servei del mapa geològic de Catalunya". *Acta Geològica Hispànica: Homenatge a Lluís Solé Sabarís*, tom 14, 60-65 p. Aquest és un treball que exposa de manera històrica i cronològicament els diferents intents de part del Dr. Faura i Sans de reorganitzar els estudis geològics a Catalunya entre els anys 1923-1936.

Ref. AGH

"Tectonique des plaques et biogéographie évolutive: répartition des retroplumidae, crabes méroplantoniques (Crustacea, Brachyura), du protoatlantique tertiaire à l'indopacifique actuel". Amb CALS PH. Paris, *Comptes rendus de l'Académie des Sciences*, série D, tom 289, 351-354 p.

Ref. CCUC

1980

"Bio i Litostratigrafia del jaciment de la Lluera". *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs*, Centre d'Estudis Alcoverencs, Institut Ramon Muntaner, núm. 10, 60-70 p.

Ref. CCUC/BCEA

"Participación española en la génesis de los Congresos Geológicos Internacionales y en la celebración de la primera sesión celebrada en París en 1878". *Boletín Geológico Minero*. T. XCI-V, 675-696 p.

Ref. BLVB

"Un avanprojecte per a l'organització de l'Institut Geològic de Catalunya: Faura i Sans, 1931". Barcelona, *Revista Ciència*, núm. 3, octubre, 27-32 p.

Ref. CCUC

1984

"La maqueta amb la geologia del Penedès". Amb GIRO, p. i MORALEJA, J.M. Vilafranca del Penedès,

Museu de Vilafranca. *Olerdulae*, núms. 25-26, any IX, juliol-desembre, 10-11 p.

Ref. OLER

1985

"Sirenidos actuales y fósiles". Amb SANTAFE, V. *Mundo Científico*, núm. 44, 142-146 p.

Ref. BIRD

1987

"Merostomats fòssils de la Península Ibèrica": memòria llegida per l'acadèmic electe Lluís Via i Boada a l'acte de la seva recepció el dia 17 de desembre del 1987/ discurs de resposta de l'Acadèmic numerari Oriol Riba i Arderiu. Barcelona, *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, tercera època, vol. 48, núm. 2. En aquesta obra consta una bibliografia de l'autor, 73-79 p.

Ref. CCUC

1988

"Crustacis decàpodes fòssils dels Països Catalans (Recopilació i actualització de dades des de 1855 a 1988)". Amb SOLÉ, J. *Batalleria*, núm. 2, 23-42 p.

Ref. RA

Document gràfic: *Geologia i relleu del Penedès i del seu entorn geogràfic*. Amb MARTÍN, C., i MORALEJA, J.M. Barcelona: Museu i Laboratori de Geologia del Seminari, 1 panell mural de 69x99 cm. Escala del mapa 1:5.000

Ref. CCUC

1989

"The Tertiary sirenia of Catalonia". Amb PILLER, G. i BIOSCA, J. Bern: *Brain Anatomy Institute*. 98 p. Aquest article fou traduït al català i publicat a la revista *Olerdulae*. Vilafranca del Penedès, any XV, núms. 1-4, gener-desembre, 5-56 p.

Ref. CCUC/BUAB

1990

"Els sirenis fòssils del Penedès". Amb PILLERI, GIORGIO i BIOSCA MUNTS, JOSEP. Vilafranca del Penedès, *Olerdulae*, 15 (1-4), 5-56 p.

Ref. BIRD

"La geología regional más cerca del público". *Mundo Científico*, núm. 102, maig, 494-496 p.

Ref. CCUC

Pròleg del llibre: *Taurons: els grans depredadors i altres peixos fòssils: estudi comparatiu amb les espècies actuals*, de MANÉ GÜELL, R. i RIBÉ J. Barcelona, Museu Geològic del Seminari, 46 p.

Ref. CSIC

1991

"Fauna carcínica del eoceno alicantino". *Revista Española de Paleontología*, núm. extraordinari, 181-187 p.

Ref. RR

Discurs de resposta per l'acadèmic... Memòria llegida per l'acadèmic electe SALVADOR REGUANT i SERRA a l'acte de la seva recepció el dia 24 d'octubre: Ciències i evolució a geologia històrica. Memòries de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona, tercera època, vol. 50, núm. 15, 50 p.

Ref. BRACAB

També té una nombrosa bibliografia de temàtica religiosa.

Bibliografia bàsica

"Mossèn Lluís Via Boada, l'empremta humana d'un científic i sacerdot. Dues vocacions ben definides". PÀRERA I RIPOLL, JOSEP. Vilafranca del Penedès, *Olerdulae*, 1992, gener-desembre, 7-12 p.

"Bibliografia del Dr. Lluís Via Boada, pvre". COMAS I ESTALELLA, ANTONI. Vilafranca del Penedès, *Olerdulae*, 1992, gener-desembre, 15-23 p.

Abreviatures

AGH: *Acta Geológica Hispana*

BCEA: *Butlletí Centre d'Estudis Alcoverencs*

BRACAB: Biblioteca de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona

BIRD: Bibliography and Index of the Sirenia and Dismostyilia

BUAB: Biblioteca Universitat Autònoma de Barcelona

CCUC: Catàleg Col·lectiu Universitats Catalanes

CSIC: Biblioteca del Consell Superior d'Investigacions Científiques

IEC: Institut d'Estudis Catalans

IGME: Instituto Geológico y Minero de España

OLER: Revista *Olerdulae*

PLVB: Publicació de l'autor

RA: Referència autor

REBIUN: Catàleg Col·lectiu d'Universitats Espanyoles

RR: Revista referenciada

URLL: Universitat Ramon Llull

URV: Universitat Rovira i Virgili

Narcís Viader i Escayola

Sant Sadurní d'Anoia, 1884 - 1968

Fill del farmacèutic sadurninenc Antoni Viader i Janer (1835-1910) i de Josefa Janer i Mascaró, va néixer a Sant Sadurní d'Anoia l'any 1884. Va seguir la tradició familiar –com el seu pare i el seu avi– d'estudiar Farmàcia, carrera de la qual es va llicenciar a la Universitat de Barcelona l'any 1907.

Eren anys en què els avenços científics en el camp de la bacteriologia eren constants i molt importants i en què les noves tècniques diagnòstiques representaven una revolució científica per lluitar contra les malalties infeccioses i millorar la sanitat pública. A Barcelona l'arribada del reconegut biòleg i veterinari Ramon Turró i Darder (1854-1926) va revitalitzar els laboratoris pràctics de l'Acadèmia de Ciències Mè-

diques, les disciplines de les anàlisis clíniques, la bacteriologia i la histologia passaren a ser especialitats molt estudiades per la classe mèdica. No ens ha d'estranyar, doncs, que el jove Narcís Viader, que treballava a la farmàcia del seu pare situada al carrer de l'Hospital, volgués donar-li un toc de modernitat i personal amb la creació, l'any 1910, d'un laboratori d'anàlisis clíniques al soterrani, per oferir aquest nou servei de diagnòstic i prevenció sanitària als habitants de la seva població i rodalia. Aquest laboratori era molt modern i amb tots els serveis –electricitat, gas i aigua– i comptava amb els estris necessaris com material de vidre, microscopi, cremadors Bunsen, autoclau, estufa de cultius, balances analítiques...

L'any 1912 va fundar els Laboratoris Viader Anàlisis. Les feines més freqüents estaven relacionades amb l'anàlisi de l'aigua per comprovar-ne la potabilitat –l'any 1912 a la ciutat de Barcelona encara es va produir un brot de tifus per la contaminació de l'aigua–, de la llet materna per minimitzar el risc de morbiditat dels nens, sobretot si la llet es recollia i conservava per donar-la a altres nadons, i de l'orina en el cas de determinades simptomatologies de l'aparell urinari. També es feien anàlisis clíniques de caràcter més tècnic, com la seroaglutinació per confirmar la febre tifoide i les febres de Malta en possibles malalts simptomàtics. Treballs que compaginava amb l'expedició de medicaments i la preparació de galènics i fórmules magistrals per encàrrec dels clients o sota prescripció mèdica. També elaborava vins medicinals. Va patentar i comercia-

litzar, amb una visió ja més empresarial i que anava més enllà de l'àmbit local, alguns medicaments envasats per ell mateix, la qual cosa era tota una novetat, com els xarops "Ferroarsenucleicol" i "Arsenucleicol", l'any 1914, i "Arnugol" l'any 1916. Els dos primers estaven indicats com a reconstituents, mentre que el segon estava indicat per guarir infeccions com la tuberculosi, la bronquitis, les febres intermitents i la tos en general. L'any 1943 també va comercialitzar el "Myrapol", amb l'ajut tècnic dels seus fills farmacèutics Narcís i Antoni, un tònic facial indicat per abans i després de l'afaitat. Fins i tot va existir una presentació anomenada "Myrapol sulfamidado", de la qual se'n va fer publicitat en molts mitjans nacionals, i fins i tot va organitzar concursos publicitaris per millorar la seva imatge comercial.

A banda de la seva activitat científica i de les seves aportacions personals com a farmacèutic, Narcís Viader va ser un home molt actiu socialment. L'any 1899 fundà la Sociedad Anónima la Eléctrica del Noya per proveir d'electricitat la població de Sant Sadurní; va ser promotor d'una publicació local titulada *La Riuda*; també fou uns dels fundadors de l'Ateneu Agrícola (1910), lloc de trobada "en la lluita contra la fil·loxera i estandard en la lluita dels rabassaires pels seus drets", com bé esmenta encara avui la junta directiva de l'Ateneu Agrícola de Sant Sadurní; va ser un home de conviccions polítiques d'esquerres, com ho demostra que l'any 1929 fos nomenat inspector farmacèutic municipal del partit de Sant Sadurní d'Anoia i que anys més tard, cosa que, un cop finalitzada la Guerra Civil, el va portar a la presó de Vilafranca; va participar en la vida social de Sant Sadurní des de l'alcaldia com a regidor i alcalde, aportant sempre els seus coneixements científics per millorar la salut dels seus convilatans i cercant solucions per millorar la qualitat del subministrament de l'aigua a la vila.

Des de l'any 1911, situat al centre de la seva població nadiua, hi ha un carrer que porta el seu nom, recordant així que fou el propietari que va donar el terreny per millorar l'urbanisme de la seva vila.

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia bàsica

"La nissaga Viader i la seva repercussió en el context de les ciències de la salut a Catalunya". FONT ARNAU, FIONA. *Revista Farmàcia y Farmacología*, Barcelona, 2016, núm. 40, 16 p.

Viader, nissaga de metges i apotecaris. VIADER GUIXÀ, RAMON. Rubes Editorial, 2017, 202 p.

"La petjada dels apotecaris de cal Viader". A *Contracorrent*. Carlesquerol.wordpress.com/El Blog personal de Carles Querol. 25 d'abril del 2017.

Narcís Viader i Font

Sant Sadurní d'Anoia, 1912 - 1982

Fill de Narcís Viader i Escayola i d'Eulàlia Font Rigol, nasqué a Sant Sadurní d'Anoia el 12 de maig del 1912. Seguí el negoci familiar, igual que el seu germà gran Antoni (1909-1946), estudiant la carrera de farmàcia a la Universitat de Barcelona, que acabà el juliol del 1934, any en què va comprar una reconeguda i cèntrica farmàcia a Barcelona que va ser de la seva propietat uns quants anys –Farmàcia Laboratori Maurici Orriols, que comercialitzava un calmant general anomenat “Doloral”, situada al passeig de Gràcia núm. 59, en un local que a hores d'ara és una joieria–, possiblement amb la voluntat de marxar de l'àmbit local i situar-se professionalment a la gran ciutat, que li oferia més possibilitats professionals i empresarials.

Però l'esclat de la Guerra Civil l'obligà a importants canvis professionals, ja que fou mobilitzat, i el trobem exercint com a farmacèutic analista a la clínica del doctor Agustí Pedro Pons (1898-1971), catedràtic de Clínica Mèdica a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, i durant els anys 1937-1938 també exercia de farmacèutic analista a l'Hospital Militar de Terrassa. Quan finalitzà la guerra, estava destinat amb el grau de tinent de farmàcia a l'Hospital Militar de Barcelona.

Tot i els estralls de la Guerra Civil a la indústria farmacèutica espanyola, un cop finalitzades les accions militars molts incipients laboratoris ràpidament van reprendre les activitats d'investigació entorn les sulfamides, substàncies que ja havien demostrat uns anys abans –l'any 1933 el consorci alemany I.G. Farbenindustrie va sol·licitar les primeres patents– la seva notable eficàcia en el tractament de les malalties microbianes. La primera sol·licitud de patent a l'administració franquista per la preparació de la paraaminofenilsulfamida es va registrar l'abril del 1938 per part del farmacèutic manresà Antoni Esteve i Subirana (1902-1979), que l'any 1929 fundà Laboratoris Esteve. Aquesta substància va ser el primer fàrmac quimioterapèutic bacteriostàtic, que més aviat es pot considerar un profàrmac. Aquesta patent va anar seguida, l'any 1939, de la de Shering A.G., i l'any 1940 de la dels laboratoris de Madrid Hijos de Carlos Ulzurum, la de I.G. Farben i la dels farmacèutics barcelonins Josep (1891-1978) i Juan (1894-1968) Andreu Miralles, propietaris dels Laboratoris del Dr. Andreu.

Va ser una època durant la qual molts laboratoris farmacèutics van prioritzar empresarialment la recerca de procediments per aconseguir compostos del grup sulfonamídic més eficaços en la seva activitat antibacteriana, potents i segurs. La casualitat que, finals del 1939, a la farmàcia de la seva propietat es fes una comanda de cinc tones d'acetanilida (matèria bàsica per a l'obtenció de sulfamides) per al laboratori d'Antoni Esteve, que alguns coneguts de Narcís Viader estiguessin treballant en aquest innovador medicament i la complicada situació a Europa que feia pensar en la necessitat d'aquests tipus de medicaments, li va despertar l'interès per investigar i arribar a tenir la possibilitat d'obtenir productes intermedis de les sulfamides amb finalitats comercials. Juntament amb el seu cunyat, que també era farmacèutic, Josep Oriol Guixà i Pradell (1915-2016), van fundar l'empresa *Industrias Químicas Viader Guixà* a Barcelona, ubicada al número 21 del carrer Montcada, on a hores d'ara hi ha el Museu Picasso, edifici conegut també amb el nom de casa Mauri propietat en aquells moments de la coneguda família Vidal-Ribas, amb una llarga tradició empresarial en el sector de l'adrogueria. La col·laboració empresarial amb el també farmacèutic i amic personal Ricardo Vidal-Ribas Zaragoza (1914-1972) facilità que pogués gaudir del local per instal·lar el laboratori industrial, ja que en el mateix edifici existia un magatzem d'adrogueria i el Laboratori General de Farmàcia P. Borrell, propietat tots dos de la família Vidal-Ribas. Malauradament, tot i l'èxit que van tenir –arribaren a produir fins a tres tones mensuals d'acetanilida i d'altres productes, com la tiourea, component de la sulfamida tiazòlica força utilitzada l'any 1943–, Narcís Viader va haver de deixar el laboratori industrial perquè va patir una intoxicació hepàtica a causa d'una inadequada manipulació de l'oli d'anilina. L'any 1947 va adquirir, a la vídua del seu germà Antoni, l'actual farmàcia Costa Codina, situada a la Gran Via de les Corts Catalanes, i la va tornar a vendre l'any 1955 al seu cunyat Oriol Guixà. A partir d'aquesta data va passar a ser el titular de la farmàcia del seu pare a Sant Sadurní d'Anoia fins a l'any 1981.

També cal recordar que durant aquests anys va col·laborar amb el seu pare i el seu germà a la farmàcia de Sant Sadurní amb la producció industrial i la comercialització del cosmètic facial per a homes "Myrapol" i del desinfectant "Hipocarel", que no era més que lleixiu de gran puresa fabricat també per altres laboratoris i molt utilitzat per desinfectar ferides i en els parts. La ràpida evolució de la indústria farmacèutica, cada cop més competitiva i amb el suport de fortes inversions econòmiques, el va portar a centrar-se en la seva farmàcia i a dedicar-se a altres tasques professionals, com la d'analista clínic a l'ambulatori de la Seguretat Social de Vilafranca del Penedès, 1953-1955; de membre de la Junta del Col·legi de Farmacèutics de Barcelona, 1959-1962 i 1965-1967; i d'analista clínic a l'ambulatori de l'Anoia, 1977-1978. Dissortadament, una llarga malaltia el va incapacitar per treballar fins a la seva mort.

BIBLIOGRAFIA

Obra científica, tècnica i altres

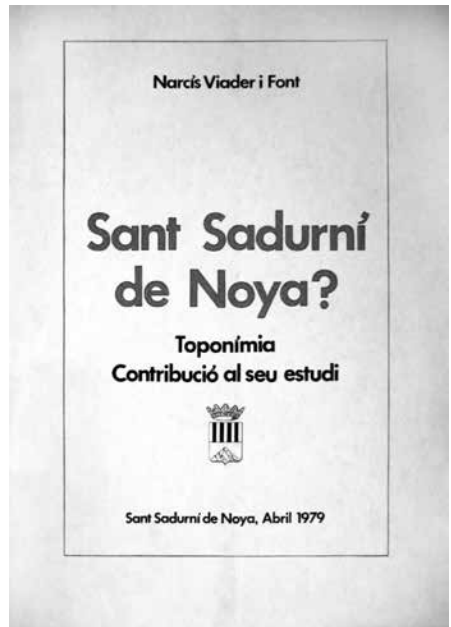
1974

Sant Sadurní de Noya? Toponímia. Contribució al seu estudi. Ajuntament, Ed. Gràfiques Varias, Sant Sadurní d'Anoia, 1979, 84 p.

Ref. OR

Abreviatures

OR: Obra referenciada

Lluís Antoni Yàñez i Rovira

Vilafranca del Penedès, 1743 - Barcelona, 1817

Fill d'Antoni Yàñez i Castilla, secretari del corregidor de Vilafranca a mitjans del segle XVIII, i d'Eulàlia Rovira i Martí, va néixer a Vilafranca el 29 de juliol del 1743. Creiem que els primers estudis els realitzà a Vilafranca. Tanmateix, a causa de l'existència d'altres apotecaris i que l'ofici i l'obertura de noves apotecaries estava controlat pel gremi o col·legi professional, creiem que es desplaçà a la ciutat comtal per aprendre l'ofici. A la ciutat de Barcelona va treballar d'aprenent, possiblement a l'apotecaria dels Salvador, al carrer Ample –el lloc d'apotecari estava vacant des de la mort del titular i la regentava la seva vídua– i allí s'examinà per obtenir el títol d'apotecari. Malgrat validar el seu títol pel Protomedicat, la qual cosa li permetia obrir apotecaria a qualsevol lloc del Principal, l'any 1777, el 4 d'agost ja el trobem com a mestre apotecari, formant part del Col·legi de Farmacèutics de Barcelona. Tot i això, creiem que va ser abans d'aquesta data que hi va ingressar, ja que l'any 1776 actuà com a procurador del Col·legi de Metges, Apotecaris i Cirurgians de Tarragona en un afer del control de taxes per banda de les apotecaries de l'esmentada ciutat.

Participà, com a mestre apotecari que era, als Tribunals d'exàmens del Col·legi d'Apotecaris de Barcelona. És precisament cap a l'any 1777 que el trobem al davant, encara de manera provisional, de l'apotecaria dels Salvador, ja que al cap de dos anys marxà a l'apotecaria de Francesc Horta, situada al cèntric carrer d'Escudellers. Aquesta apotecaria finalment quedaria de la seva propietat. La situació d'aquest establiment, juntament amb el fet de ser prou conegut a la ciutat, li va permetre establir relacions i conèixer el bo i millor de la ciutat de Barcelona. Molts dels prohoms de la ciència vivien al seu entorn. A tall d'exemple del que diem, el Dr. F. Salvà i Campillo (1751-1828) vivia al mateix carrer d'Escudellers. Des del punt de vista professional, Yàñez era un apotecari de reconegut prestigi a la ciutat comtal i va ser comissionat l'any 1812, juntament amb els apotecaris Josep Antoni Balcells i Camps (1777-1857) i Joan Ametller i Mestres (1730-?), sota l'encàrrec de l'Ajuntament de la ciutat, per esbrinar la certesa de l'intent d'enverinar la guarnició francesa de la Ciutadella de Barcelona. L'any 1815, d'un total de 33 apotecaries existents a la ciutat, solament 17 dels propietaris eren mestres apotecaris del Col·legi de Barcelona, entre els quals es comptava ell.

Tot i que el seu nom es mereix ser recordat per ser un reconegut apotecari penedenc a la ciutat Comtal, també és veritat que encara se'l recorda, sobretot, per ser el pare del Dr. Agustí Yàñez i Girona (Barcelona, 1789-1857), que seguí els ensenyaments i la professió del seu pare, i que amb els anys esdevindria un dels personatges cabdals

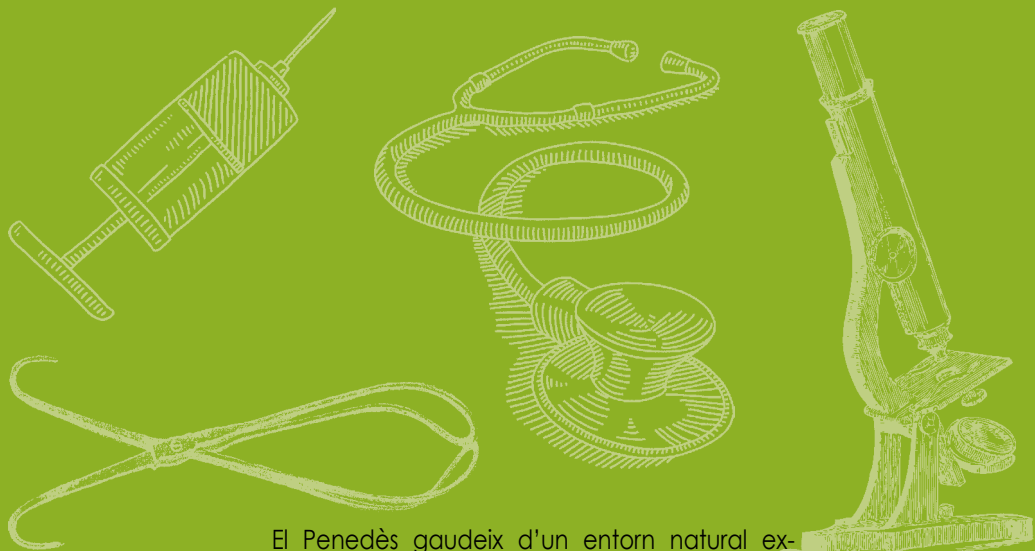
en la vida intel·lectual lligada a l'estima de la nostra terra, a la llibertat, a la ciència, a l'ensenyament universitari i a la societat civil, durant la primera meitat del segle XIX a Catalunya. D'altra banda, i malgrat la manca de documentació escrita, existeixen nombroses coincidències paleses d'amistats comunes entre els vilafranquins nouvinguts a la Barcelona de finals dels XVIII i principis del XIX que fan pensar que la seva persona i la seva apotecaria de Barcelona van ser un punt d'interconnexió social permanent entre Vilafranca i la capital.

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia bàsica

De l'apotecari al farmacèutic. Els farmacèutics catalans dels segles XVIII i XIX. CARMONA I CORNET, ANNA M. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 1983, 350 p.

"Els altres vilafranquins (I): Lluís Antoni Yàñez i Rovira, Antoni Mayner i Alcover, Pere Terrada i Font". BALTÀ I MONER, J. Vilafranca del Penedès, Institut d'Estudis Penedesencs. *Del Penedès*, 2011, núm. 25, 8-16 p.

El Penedès gaudeix d'un entorn natural extraordinari. Té un paisatge, una climatologia i una situació geogràfica que han permès que el conreu de la vinya quasi s'hagi convertit en endèmic d'aquest territori. No obstant això, no hem d'oblidar que ha estat el seu patrimoni humà, conjuntament amb la ciència i la tecnologia, que han permès al llarg d'aquests darrers segles que el Penedès sigui el que avui tots gaudim. Aquest és un homenatge a aquest patrimoni humà i a la ciència i a la tecnologia en general.

Edita:

Amb el suport de:

I amb la col·laboració de:

UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE CATALUNYA BARCELONATECH

Rotary Club de Vilafranca del Penedès

AJUNTAMENT VILAFRANCA DEL PENEDÈS

INSTITUT D'ESTUDIS PENEDESENCS